

Ilustrația copertei · Ciobanu Victor Vladimir

II 23316

1977

alexandru ivasiuc
păsările

ROMAN

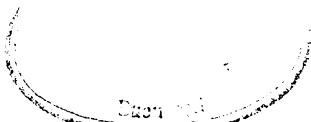
PREFAȚĂ DE NICOLAE MANOLESCU

23211

MINERVA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1977

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

11563

CRIZA ȘI ILUMINARE

Primele romane ale lui Alexandru Ivasiuc au surprins la apariție pe toată lumea. Autorul era aproape un necunoscut. În cercurile literare se știa că are ceva mai mult de treizeci de ani, că a făcut două facultăți (nici una încheiată) și mai multe meserii (el însuși vorbea mai târziu de șaisprezece). Publicase într-o revistă o schiță. Un roman îi fusese refuzat de editură. Când a fost tipărit *Vestibul*, a avut un mare succes, luînd și un premiu important, ca, dealtfel, și cărțile care au urmat. Romanțierul s-a văzut consacrat peste noapte. Comentat ca puțini alții, admirat, contestat, i s-au căutat imediat modelele. Se bănuia că-i citește mai ales pe romancierii americani. Dar nici unul nu părea să-l fi influențat. Atunci, cine? Huxley, Joyce, Camil Petrescu? Era de ajuns să le cauți în proza intelectuală a secolului? Întrebat, romancierul spunea că preferă pe istorici și pe filosofi, pe Gibbon și pe Marx. În *Radicalitate și valoare* se va arăta pasionat de Swift și de Rimbaud. Ce legătură este între toți aceștia? Și cum ne explică ei romanele scriitorului? Rațiunea criticii constă în puțința de a asemăna. Este o artă a analogiei intelectuale. Și nimic nu e mai neliniștitor pentru un critic decît o carte inelapsabilă.

Cum s-a dovedit a fi, la început, *Vestibul*. Ceea ce este derutant în acest roman de debut, care astăzi mi se pare aproape o capodoperă (un roman ca *Vestibul* consacră un prozator, scriam în 1967), este amestecul de senzorialitate și de speculație intelec-

tuală, de reprezentare concretă a trăirii și de analiză împinsă pînă la cazuistică. Romanul pare o demonstrație psihologică. Pînă la un punct, intră în definiția dată de Thibaudet romanescului psihologic: „o perpetuă invenție de sentimente și de atitudini într-un roman unde nu există altă invenție și unde subiectul [este] ca și inexistent“. Și încă: „Iar la origine, la autor, un romanesc al inteligenței, o voință (nu îndrăznesc să spun un obicei), nu de a suscita sentimente și atitudini fără cauză, dar de a le explica totdeauna printr-o cauză de care nici unul dintre personaje nu se poate îndoi și a cărei cheie rămîne în întregime în mîinile autorului și ale cititorului. Defectul e următorul: sîntem mult mai preocupați de a admira inteligența romancierului decît de a simpatiza și de a trăi cu eroii săi. Dar plăcerea de a simpatiza și de a trăi cu o inteligență ascuțită, cu laboratorul cerebral în care se elaborează ideile esențiale ale psihologiei românești, n-o egalează oare aceea de a participa la viața romanescă a unor creaturi fictive? Planul interesului... nu e constituit de ființe din carne și oase care se învîrtesc în acest bal, ci de orchestră, de muzica imaterială ale cărei numere și raporturi le reglează mișcările.“

Însă în *Vestibul* nu se analizează propriu vorbind sufletul personajului, chinuit de o vinovăție știută numai de el (deși scrisorile către tînăra fată au înfățișarea unei spovedanii agitate), ci efortul lui de a descoperi pretutindeni, în spatele faptului individual, al revelației sau panicii, securitatea unei semnificații generale. De a converti ceea ce este doar existent în ceea ce este cu adevărat conștient. „Nimic nu e înfricoșător, dacă poate fi desenat“, spune doctorul Ilea însuși, neuromorfologul ce-și caută liniștea spirituală desenînd pe hîrtie, ca dintr-un neobișnuit tabiet, contururile celulei din cornul lui Ammon. „Trebuie să mă opun prin lucrurile adînci din mine în care am crezut toată viața... dezordinii sentimentelor, exceselor și oricărui extaz, în care mi-e frică să nu alunec. Am desenat neuroni, celule și forme, cu structuri așezate la distanțe măsurabile, frumos ordonate în spațiu... Nu m-am uitat în jur, dar am simțit că lucrurile au alunecat și ele spre normal și că lumina a început să izvorască ordonat și cauzal, din adevărata ei sursă, lampa fluorescentă de sus.“ Dragostea unui

bărbat de cincizeci de ani pentru o fată de nici douăzeci : iată materia primă a examenului psihologic. Însă nu psihologia în sine a personajelor ne interesează (a fetei și este convențională : simplă proiecție a aprehensiunii lui Ilea), ci elucidarea unor semnificații. Constatarea unui eșec, speranța unei soluții. Ce sînt scrisorile, ce este îndeefinitiv romanul, dacă nu o meticuloasă analiză a modului în care existența protagonistului a intrat treptat, în decursul anilor, în niște forme — nu goale, însă stabile — ca niște rigide cochilii ? *Vestibul* este romanul unei autornistificări. Ce ține în el de psihologie și ce de cazuistică intelectuală ? Ce este românesc al psihologiei și ce este românesc al ideii ? Ilea nu descoperă în fond că a trăit greșit ; nici chiar că viața lui toată a implicat, prin retragere lașă din fața violenței și a cruzimii, o culpă morală. *Vestibul* nu este relatarea unei remușcări. Ilea descoperă cu totul altceva : și anume că este un alienat conștient, victimă a propriului chip de a gândi sensul existenței. Și-a înmormîntat viața în cîteva simboluri : deopotrivă de false. Românescul psihologic din *Vestibul* reprezintă haina de împrumut pentru un românesc al ideii : drama psihologică revelă și maschează o dramă de cunoaștere. La întrebarea : cum trebuie trăit ? — care nu este numai a personajului principal din înfîia carte a lui Alexandru Ivasiuc, dar și a altora din cărțile următoare — răspunsul nu e de natură etică, ci intelectuală. Suferința doctorului Ilea provine mai puțin din erorile lui afective sau morale decît din revelația că nu există, pentru dilema lui intelectuală, o soluție satisfăcătoare. A crezut că prin iubire va putea deveni altul : „Curînd însă mi-am dat seama că din nou făceam aceeași eroare... Trebuie să mă feresc să caut gestul absolut... Dar mai ales trebuie să-ți spun că nu există soluție unică. Nu există.“ Iubirea nu-i descoperă adevărul. Criza nu e urmată de nici o iluminare.

Această problematică a crizei și a iluminării o vom regăsi și în romanele cealalte, de la *Interval* la *Racul*. Ea a apărut mereu comentatorilor ca rezultat al unei dispoziții mai curînd reflexive decît creatoare și s-a obiectat romancierului eseismul, în care alții au văzut, din contra, un merit. Scriitorul român are

În genere gîndire „concretă“ și instinct al formelor, cu alte cuvinte gust, miros, ureche (e creator de limbă), și mult mai rar facultatea de a analiza idei. Scrierile lui teoretice, dacă sînt, le repetă pe cele de ficțiune. Un articol al unui romancier, dacă nu e cu desăvîrșire banal, cum se întîmplă cu ale Hortensiei Papadat-Bengescu, e evocator, pitoresc sau anecdotic. Vorbește limbajul prozei. Alexandru Ivasiuc este însă un profesionist al ideii. Dacă am voi să-i descoperim înaintașii la noi ar trebui, probabil, să ne referim la cei cîțiva scriitori din deceniul al patrulea — M. Sebastian, Mircea Eliade, Anton Holban, Octav Șuluțiu și, înaintea lor, Camil Petrescu — care au făcut deopotrivă proză și publicistică, reformînd romanul românesc dintr-un unghi intelectual, introducînd ideea în ficțiune și experiența personală în imaginație; și, desigur, la toți acei scriitori europeni ai generației războiului, de la Camus și Malraux la Cesare Pavese, pentru care literatura a fost, și nu în ultimul rînd, și o chestiune de militantism social. Ce este comun tuturor se poate vedea cu ușurință. Spre a limita exemplele la literatura noastră, să spun că Rebreanu, Sadoveanu sau Hortensia Papadat-Bengescu, cu o generație mai devreme, erau *naturi* creatoare: spontani și mai ales productivi ca natura. Dădeau impresia de masivitate fizică și sufletească. Personalitatea lor avea nu știu ce pondere colosală, ca un echilibru greu de tulburat între spirit și materie. Erau, cel puțin pe dinafară, senini și intemporalii. Sufletul lor părea confortabil, cum le era și scrisul. M. Sebastian ori Anton Holban erau, din contră, niște agitați. În fond, ei experimentau existența, dintr-o filosofie pe care le-o recunoaștem uneori și în scris. Paradoxul literaturii lor este că luciditatea le exprimă în fond sentimentalismul. Sînt ideologi febrili și pragmatici fără spirit practic. Fac politică din individualism, nu din vocație solidară. Solidaritatea lor e mai mult de natură spirituală și nu exclude egocentrismul. Sînt niște mici burghezi atrași de colectivism. Ca toți timizii, au reacțiuni violente, și, ca toți sentimentalii, își neagă sentimentalitatea. Realismul lor este o formă a reflexivității inhibante. Cu siguranță, Alexandru Ivasiuc e mai legat de acest tip de intelectual decît de cel precedent. Cu toate deosebirile pe care

patru decenii și modificarea însăși a istoriei europene le puteau aduce. În primul rînd el e mai aproape de Camus decît de Pavese. Intelectualitatea lui nu este doar un palpît emoțional al ideii, a aerul fierbinte de vară deasupra unei pajiști cu flori ; este mai mult decît o atmosferă ; și anume, o capacitate de a converti totul în idee : evenimentul ca și psihologia. Intelectualul citește în real semnificația. Nu are simțul naturii, ci pe al ideii. Nu evocă și nu descrie : analizează. Romanele lui Alexandru Ivasiuc relevă, fără excepție, o astfel de structură. În al doilea rînd, autorul *Radicalității și valori* este constituit dintr-o plămădă sufletescă pe care n-o găsim la nici unul din scriitorii români ai deceniului al patrulea. Este energic și extravertit. Nervozitatea lui construiește, Nici o urmă de nostalgie ori de pasivitate : intelectualismul lui e o formă a activismului. Face planuri așa cum alții respiră. Este un spirit prospectiv prin excelență. Îl contrazice uneori realitatea ? Cu atît mai rău pentru realitate. O va modifica în imaginație. Este un mitoman ingenuu, romancier înnăscut. Holban avea nervi, era adică nevrinos, feminin ; inteligența lui Alexandru Ivasiuc este bărbătească și luptătoare.

Nu pot evita să amintesc — fie și în trecut — de eseurile și de articolele lui. Alexandru Ivasiuc scria publicistică la fel de pasionat cum scria proză. Ar fi putut deveni comentator politic așa cum a devenit romancier. Articolele lui sînt adesea neglijente, jurnalistice, rebarbative stilistic : dar niciodată inerte, fără idei. Publicistul are o inteligență devoratoare. Minteaa îi este un veritabil computer ce se programează singur, o mașină de gîndit. Scoate idei din orice. Pentru orice lucru are o explicație. Fără teamă de facilitate, de contradicție, de eroare. Teoreticianul este pătimaș, polemic. Demonstrația cea mai abstractă se impregnează de subiectivitate. În fiecare frază se ascunde o sabie cu tăiș ascuțit. Polemistul se dovedește, în focul polemicii, intolerant și dogmatic : dar un dogmatic obsedat de dialectică, sfișiat între pasiunea sistemului și dezordinea lui temperamentală.

Istoria este întîia mare temă de reflecție a publicistului și a romancierului : nu numai că trăiește în istorie, ca un om al

evenimentului și al politicii, dar convertește spontan naturalul în istoric. De la *Vestibul* la *Racul* istoria este prezentă în cărțile sale, ca fundal ori ca problemă. Morala însăși a romanelor este morala istoriei. Nu există inocență a naturii: totul este istorie și politică. Memoria noastră este istorică. Artă însăși este istorie. „E frumos Domul din Köln? Greu de spus. Înțelegem de ce oamenii Renașterii s-au opus acestui tip de artă. Aspirația creatorilor n-a fost să refacă obiectiv dorința de echilibru, înțeles ca o supremă pace. Dimpotrivă, să întrupeze un echilibru al luptei. Domul din Köln este o minune a dialecticii...” Nu frumosul, arta, arhitectura rețin atenția comentatorului, ci semnificația istorică. Într-o pagină antologică din *Pro-domo*, descrierea Palatului Dogilor venețieni nu va fi altceva decât o lecție de istorie, citire a construcției, decorației și podoabei ca semne ale politicului: „În sălile marilor consilii, unde esența oligarhică e mai puțin evidentă, unde bănuiala și intriga se drapau în frumoase vorbe, pereții sînt împodobiti cu fresce povestind despre grandoarea Veneției și despre logodna ei cu marea. Culorile sînt și ele festive, Tițian, Veronese și Tintoretto compun scene ample. Realitatea socială este potențată și mitologizată, numai creasta strălucitoare iese la suprafață. Pe măsură ce înaintăm în sălile adevăratelor raporturi de forță, culorile devin mai sumbre. În sala anchetatorilor consiliului celor zece, fresca a fost înlocuită cu portrete severe, drapate în roșu-închis. Anchetatorii nu vedeau în jur decât alți anchetatori, predecesorii lor. Aici nu se mai putea ascunde natura reală a relațiilor sociale, modul în care oligarhia venețiană s-a menținut la putere, aproape fără nici o schimbare, timp de peste șapte secole. Nici nu aveau nevoie, în timpul îndeplinirii sumbrelor lor însărcinări, să-și amintească de gloria Veneției. Ei o asigurau într-o încheștare directă, personală, iar violența clarifică anume relații umane, defetișizîndu-le. Din camerele lor, direct, se trece în închisoare, peste celebra Punte a suspinelor, unde nu era nici un fel de decorație, nici un fel de portret. Gratii, celule cenușii, fiare și lanțuri, întregul arsenal. Natura violentă, esență a societății oligarhice, iese la iveală fără podoabe, nu mai era nevoie de artă, pentru că arta n-o poate

innobila. Palatul Dogilor este o adevărată lecție de istorie...[•]

Dar politică, istorie înseamnă transformare, luptă, mișcare, contradicție : aceasta este cea de a doua temă. Unde nu e contradicție nu e viață. La rădăcina realului, găsim contradicția, opoziția, conflictul. Omul este un animal capabil să aleagă între contrarii. Și numai alegerea este creatoare. Facultate prin excelență a umanismului european (de care vorbea și Thomas Mann în celebra conferință din 1926 de la Lübeck) este acest spirit de acțiune, care preferă ordinii naturii, o ordine a omului, peisajului, construcția, iar pasivității contemplative, lupta cu sabia în mână. Alexandru Ivasiuc visa Nirvana ca pe o arenă politică. Era un european, sfișiat între înțelegerea evoluției unei anumite istorii contemporane spre violență și fanatism și propria lui fascinație înaintea mecanismului puterii devenite instrument orb de manipulare a conștiințelor. Și-a reprezentat conflictul în eroul *Racului*. Necesitate și libertate : iată polii. De la *Vestibul* la *Racul* ne întâlnim neconținut cu această contradicție ce formează esența ideologiei scriitorului. Între socialitate și individualism, el o alege pe cea dintii ; fără a ignora însă riscul unei socialități de tip gregar, în care insul dispăre ca într-un sorb ucigător. Căci nu numai individualismul, ci și socialitatea gregară (pe care o proclamă de exemplu fascismul) este o cale a dezumanizării și a alienării.

„În termeni marxiști — notează eseistul în introducerea primei lui cărți teoretice — radicalitatea este o revoltă împotriva alienării, adică împotriva produsului uman fetișizat care îmbracă o formă opresivă și ne apare ca un non-sens.“ Radicalitatea reprezintă cea de a treia temă principală a publicisticii lui Alexandru Ivasiuc. A fi radical înseamnă a merge la rădăcină : dar rădăcina omului este însuși omul, spusese Marx. De aici au plecat cele mai bune eseuri din *Radicalitate și valoare*. Prin radicalitate, Alexandru Ivasiuc înțelege o istoricizare a revoltei ; și un refuz al contemplației în favoarea luptei. Rădăcinile radicalității înseși „sînt istorice și sociale“, dacă o interpretăm drept „o revoltă împotriva unei anumite culturi, adică împotriva unei anumite suprastructuri.“ Radicalitatea e necesară ca un remediu contra

stagnării : este expresia contradicției necesare. Însă (și aici găsim o idee remarcabilă) radicalitatea absolută, permanentă, ar duce la nihilism. Lumea „cailor ideali“ ai lui Swift e mai oribilă decât cea mai conformistă dintre lumi. Radicalitatea ce se transformă în contrariul ei înfățișează un triumf al purei negații, iar o lume edificată exclusiv pe negație este mai rea decât un lagăr de concentrare. Sensul radicalității, ca și al contradicției, trebuie să rămână real-istoric și concret. La sfârșitul meditației despre cultură a lui Alexandru Ivasiuc ne reîntîlnim cu istoria, din care ea a plecat, ca dintr-o matrice esențială. Cultură și istorie : scriind despre mănăstirea Dragomirna, în *Pro-domo*, Alexandru Ivasiuc dă cea mai frumoasă definiție spiritului militant în cultură : „Ca să construiască valori de muzeu — și cei ce au reușit, și cei ce numai au tentat — au îmbinat contemplația cu lupta. Zidurile de cetate erau un simbol de totdeauna al culturii, care nu este o ocupație cu adevărat pașnică.“ Într-adevăr : cultura n-a fost și nu va fi niciodată o ocupație cu desăvîrșire pașnică.

Interval este, poate într-o măsură mai mare decât *Vestibul*, un roman intelectualist, psihologist și autobiografic, în sensul în care îl gîndea generația anilor '30. Desigur, problematica este alta, modernă și originală. Romanul conține trei biografii paralele, dintre care una (a lui Ilie Chindriș) constituie punctul de plecare pentru cîteva din romanele viitoare. În *Interval* apare prima oară motivul eredității strivitoare și al familiei care funcționează ca un trib, cu legi și ritualuri statornice. În *Păsările*, în *Apa* și chiar și în *Iluminări*, motivul acesta se va regăsi, poate și din intenția nedeclarată a scriitorului de a alcătui cîndva un mare roman al familiei maramureșene (cu istoria, tradițiile și eroii ei). Deocamdată, tema familiei e subordonată aceleia a personajului care încearcă să-și făurească singur destinul, evadînd din puterea clanului din care face parte. Evadare ce reprezintă mai puțin o afirmare a spiritului de independență și mai mult un fel de orgoliu secret. Și Ilie Chindriș, și, în *Păsările* sau *Apa*, cei doi Dunca sînt în fond fascinați de exemplul străbunicului ilustru, al șefului de trib, a cărui fantomă autoritară continuă să domine viața familiei mult timp după moartea stăpînului.

Evadarea e o repetare paradoxală : o ieşire de sub tutelă pentru a reface, în alte împrejurări, simbolul autorităţii străvechi. Nici Chindriş, nici Dunca nu devin cu adevărat liberi : eşecul lor nici nu constă în ratarea şansei de a scăpa de sub puterea clanului, ci în neputinţa de a repeta condiţia de autoritate ancestrală. Drama lor este drama epigonilor. Simbolul îi striveşte. Şi dacă Liviu sau Paul Dunca nu vor fi finalmente decît nişte simpli înfrinţi, Ilie Chindriş va învăţa cel puţin care este adevărata lecţie a istoriei clanului său : şi anume că necesitatea triumfă totdeauna asupra libertăţii. El ştie că nu există libertate, că totul e supunerea la lege. Extrapolează modul de existenţă al tribului familial la întreaga societate. Cele cîteva nopţi de spaimă petrecute cînd era copil, în camera, ca un muzeu, ca un sanctuar, a străbunicului lui, l-au marcat definitiv. Ideologia lui izvorăşte dintr-o traumă. Chindriş suferă de o tiranie a memoriei.

Îi relatează Olgăi istoria extraordinară a ctitorului mănăstirii Dragomirna. Anastase Crimca, personaj scripitor şi extravagant de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, tocmai din dorinţa de a-i demonstra că „legea, principiul sînt totul“ şi că orice încercare de a ne sustrage ne condamnă la „un fel de neant gălăgios“. „Cînd nu te conformezi canonului — spune el —, cînd nu faci *ceea ce trebuie*, eşti lichidat, te lichidezi pur şi simplu, pentru că *nu există decît ceea ce trebuie*.“ Şi adaugă triumfător : „Crimca n-a existat. Toţi cei care nu respectă riguros determinismul nu există decît, dacă vrei, biologic.“ Aforismul lui Chindriş ar putea fi acela al lui Petru, celălalt personaj din *Interval* (care vorbeşte într-un rînd de „nebuniile nelimitării“) : „Infernul e libertatea absolută“. Olga, al treilea personaj important, îi răspunde : „Ce infern ar fi lumea asta a ta, a necesităţii absolute, în care toate lucrurile, chiar în dezvoltare, sînt deja moarte. Ce lume infernală, dragul meu, ce lume infernală ! În care totul se justifică. Şi crima, înţelegi ?“

Aici se află în germene toate romanele lui Alexandru Ivasiuc : în primul rînd, opoziţia dintre necesitate şi libertate constituie miezul conflictului filosofic din *Păsările*, *Apa*, *Iluminări* şi *Racul* (chiar şi în *Cunoaştere de noapte*, în discuţia dintre Ion Marina

și Valeriu Troțușeanu ea apare, ca motiv secundar al romanului); în al doilea rînd, este anunțată aici și problema morală a acestor romane care este aceea a justificării. Necesitatea *explicită* evoluția, transformarea, violența, nedreptatea — totul, ca orice determinism, — afirmă romancierul prin intermediul multora din personajele sale: dar oare ea și *justifică* totul? A înțelege mecanismul este totuna cu a-l accepta? *Interval* este, poate, cartea cea mai demonstrativă a lui Alexandru Ivasiuc, în care se schițează această tematică preocupantă. Epic, romanul e sărac, interesant prin retrospectivile ce ilustrează ideea (remarcabile: amintirile din copilărie ale lui Chindriș, istoria despre Crimca și halucinantă vară a secetei). Dar totul e prea metodic. Personajele își amintesc și iau cuvîntul *à tour de rôle*: acțiunea propriu-zisă (o excursie la munte) rămîne un simplu pretext. Se vede de pe acum că romancierul n-are instinctul scenei directe, al dialogului, al mișcării vii, imediate. El compune romanul după o rețetă: acțiunea, extrem de sumară, e întreruptă de lungi povestiri sau retrospectii mentale. Sub fiecare eveniment „prezent“ există o trapă prin care cădem într-un moment anterior. Personajele nu conversează firesc (defect mai general la Alexandru Ivasiuc), ci țin discursuri, care sînt, uneori, interminabile spovedanii. Stereotipia aceasta nu-i lipsită de teoria de rigoare și-l surprindem pe romancier apărîndu-se înaintea de a fi acuzat. „Cei care afirmă: «Personajele autorului sînt vii» nu știu ce spun. Habar n-au ce coșmar ar fi.“ El respinge deci romanul cu ființe vii, realist, plauzibil. Prin gura unui personaj adaugă: „Spun parabole, folosesc ca parabole, pentru ce întîlnesc eu acum, situații demult și definitiv pecetluite. Ca și cum s-ar repeta continuu. Nu oamenii, dar situațiile, mecanismele...“

Devine limpede că atenția romancierului tinde să se deplaseze de la personaje spre situații, de la concretul unei psihologii la generalitatea unui mecanism. *Interval* e, și în această privință, un început de drum. Treptat, nu fără reveniri și contradicții, proza lui Alexandru Ivasiuc va duce exact la formula pe care deocamdată abia o simțim.

Dealtfel, stereotipia situațiilor — ca într-un joc de șah în care, nu, desigur mișcărilor, dar regulile de mișcare sînt dinainte stabilite — este atît de evidentă în romane (mai ales în primele trei, ce par variații pe temă), încît poate fi descrisă aproape ca o structură fixă. Un personaj se află într-un moment critic al existenței sale: doctorul Ilea în *Vestibul*, Chindriș și Olga în *Interval*, Ion Marina în *Cunoaștere de noapte*, Dumitru Vinea și Liviu Dunca în *Păsările*, Paul Dunca în *Apa*, Paul Achim în *Iluminări* și Miguel în *Racul*. Așadar, o împrejurare oarecare declanșează un resort invizibil în mecanismul ce părea bine pus la punct al personajului — de obicei, un om solid instalat într-o carieră, un savant sau un politician — care traversează o stare de acut conflict cu sine și cu lumea. Ilea se îndrăgostește de o fată cu treizeci de ani mai tînără, ca și Dunca din *Păsările*, lui Marina îi moare soția, Dumitru Vinea își pierde, ca și Paul Achim, încrederea în sine, Miguel trebuie să conducă el însuși represiunea îndreptată contra foștilor camarazi de luptă. Criza e urmată de examenul critic al vieții: și din această autoanaliză se naște iluminarea. Toate personajele lui Alexandru Ivasiuc sînt indivizi capabili de reflecție critică, au, cum spunea G. Călinescu despre eroii *Bietului Ioanide*, „o concepție despre univers“. Eroul aproape exclusiv al lui Alexandru Ivasiuc este, în acest sens, intelectualul (ca și la Camil Petrescu sau Huxley, Holban sau Malraux); și nu numai întrucît are o filosofie personală a existenței, dar și pentru că se dovedește în stare s-o traducă într-un limbaj potrivit. Ne poate surprinde faptul că cinicul inginer Mateescu din *Păsările* și învechitul șef de cadre din *Iluminări* folosesc un limbaj comun. Și profesorul de istorie Chindriș, și impozantul funcționar Ion Marina trăiesc în limbaj ca în adevărata lor realitate. Intelectualul se definește totdeauna în raport de un anumit limbaj: și nu pur și simplu ca un om care posedă un limbaj specific (căci și eroul țăran al lui Creangă ori Sadoveanu îl are pe al său), ci ca un om care tinde să convertească totul în limbaj. Crizele înseși ale personajelor lui Alexandru Ivasiuc se pot înțelege exact numai prin această convertire; la fel iluminările lor. În fond, la început, ei pierd sensul expresiei: lumea atomizată a lui

Marina sau aceea repovestită a lui Liviu Dunca sînt periclitare de lipsa lor momentană de expresie. Criza constă într-o separare brutală a lucrurilor de cuvinte. Iar iluminarea este o recuperare a lumii prin limbaj. Liviu Dunca se eliberează de obsesii povestindu-le ; ca și Chindriș sau Olga în timpul excursiei ; ca și Paul Achim în solilocviul său nocturn. Descoperă că s-au lăsat trăiți de viață ; și, totodată, că pentru a o putea lua în stăpînire trebuie mai întîi să reușească s-o exprime. Iluminarea echivalează cu o trecere de la inconștiență, orbire și rutină la conștiința plenară a unui sens existențial. Limbajul joacă rolul revelatorului : scoate din abisul amorf al unei biografii, al unei întîmplări, un sens. Coagulează ceea ce era dispersat, fărîmițat. Este o revoltă împotriva indiferenței. Nimeni nu-și istorisește de fapt propriul trecut : toți îl inventează, găsindu-i semnificația. Îl trezesc la viață, oferindu-i rigoarea unui limbaj. Criza personajelor lui Alexandru Ivăsiuc constă în lipsa limbajului, care e formă și sens ; iluminarea coincide totdeauna cu descoperirea acestui limbaj.

Cunoaștere de noapte înfățișează aproape schematic acest raport dintre absența și prezența semnificației. Într-o scenă din primele pagini, doi bărbați îndrăgostiți de aceeași femeie relatează, fiecare, un episod autobiografic. E un fel de competiție a seducției ce se desfășoară la nivelul limbajului. Studentul Mihai istorisește cum a ucis un om pe front. Istorisirea transformă însă întîmplarea, pe măsură ce o dezvăluie, dintr-un fapt trăit, real, încărcat de afectivitate, într-un simbol abstract. Relatarea lui osifică și schematizează. Ion Marina, ascultînd, simte în chip obscur alunecarea povestirii către generalizarea tendențioasă și povestește, la rîndu-i, cîteva scene din război, al căror sens îi scapă însă lui însuși ; și le reamintește fragmentar, confuz, fără altă noimă decît convingerea că le-a trăit el însuși realmente cîndva („Nici una din scenele trăite nu era de ajuns ca să povestească nu știa nici el ce, și de aceea se risipeau chiar înainte de a le povesti. Undeva, mai adînc, trebuia să fie o scenă nevăzută care să le cuprindă pe toate..“). Proza oricui se află, în nuce, în aceste două feluri de a povesti : reducînd faptele la semnificația lor mortificantă sau lăsîndu-le să se scurgă într-o

înşiruire vie, dar fără sens vizibil. Alexandru Ivăsiuc alege de obicei prima cale. Absolutizată, ea despoaie viaţa de orice neprevăzut, de opacitatea ca şi de densitatea realului. După *Cunoaştere de noapte*, romancierul n-a ezitat să evite acest risc printr-un mai mare credit acordat întâmplării, accidentalului, psihologiei particulare, bogăţiei epice. Însă conflictul dintre real şi semnul realului s-a menţinut pînă la sfîrşit. În ultima scenă din *Interval*, Chindriş are un zîmbet de triumf cînd crede că a descoperit „formula” — îndelung căutată — a naturii femeii iubite : „De atîta vreme îţi caut formula şi, în sfîrşit, iată !” Țipătul de oroare al Olgăi arată exact incompatibilitatea, căci ea intuieşte că orice formulă, definind, ucide : „Nu, nu-i adevărat, nu-i adevărat. Minţi.” Şi Ilea din *Vestibul* greşeşte în acest fel cînd pare convins (pentru o clipă) că povestindu-şi viaţa în scrisori şi-o salvează : în definitiv, şi-o închide într-o nouă schemă, la fel de mortificantă ca şi cele dinainte.

Obsesia *Cunoaşterii de noapte* este aceea de a fixa clipa, de a-i da o durată palpabilă. „Dacă acum stînd în biroul lui s-ar putea vedea cu adevărat stînd aici, atunci ar putea înţelege ceva.” Aici este şi un motiv al dublului : al trăirii şi, deopotrivă, al reprezentării ei în imaginaţie. „Ion Marina se minuna în faţa propriei lui experienţe gîndite, a trăirilor lui neatente care se încăreau de semnificaţie, după ce erau scoase la iveală din uitare, cu nespusă migală, încetineală reclamată de dorinţa de a nu lăsa ceva deoparte, să se piardă. Efortul reconstrucţiei crescuse faptele, trăirea rememorată şi gîndită era mult mai importantă.” *Cunoaştere de noapte* este romanul unei astfel de recuperări a trecutului prin rememorare : prin limbaj. Aflînd de moartea iminentă a soţiei sale, Ştefania, Ion Marina este la început izbit mai puţin de lipsa reacţiei lui afective decît de lipsa înţelegerii faptului. Are sentimentul straniu al „atomizării” realităţii (ca şi Ilea, Dunca sau Achim cînd se îndrăgostesc), al sfîrîmării legăturilor dintre lucruri, al scurgerii sensului. Ca deşeurile unor sateliţi artificiali, care se rotesc la nesfîrşit pe traiectoriile lor deosebite, fără speranţa de a se întîlni vreodată ca să reia forma întregului, elementele din care se compunea, cu o clipă mai

devreme, existența lui Ion Marina se află deodată separate, incapabile să se recunoască unele pe altele și să se unească. Ion Marina va căuta motivul acestei dezintegrări — al acestei bruște dispariții a sensului — și calea spre redobândirea unității lumii. Își va rememora, pas cu pas, trecutul, îl va regîndi („dacă asta înseamnă cumva gîndire“), dîndu-și seama că a cunoaște e totuna cu a retrăi, dar că retrăirea înseamnă mai puțin repetare și mai mult modificare. Retrăirea e o cunoaștere prin care ne reinventăm viața, o viață fără timp, fără succesiune, ca acel oraș încremenit pe care Ion Marina îl străbate în imaginara lui peregrinare. Observăm aici un simbol al existenței ca monstruoasă sedimentare. În reveria fastuos-geologică a lui Marina, lumea începe să se reintegreze, detaliile să se lege, să existe. Dar viziunea arată totodată că personajul s-a smuls el însuși timpului, putîndu-și reprezenta propria existență, ca și cum s-ar desfășura în afara lui. O existență devenită destin. (Scriam aceste fraze acum opt ani. Astăzi, știind cum a murit autorul însuși zdrobit de betonul și molozul blocului Scala, nu mă pot opri să interpretez viziunea lui Ion Marina ca pe o teribilă premoniție: „Însă el nu era mort și îngropat, ci tîra după el toată cantitatea de praf și moloz. Din cauza presiunii, a straturilor suprapuse, praful cel mai vechi, de pe vremea cînd numele de biruitorul nu era o batjocură, îi intrase în piele, și mai adînc, în carne, pînă în măduva oaselor, devenise într-un fel el însuși, nu purtător, ci chiar propria lui victorie întoarsă împotriva-i. Era chinuitor, era mai mult decît atît, și trebuia să moargă înainte. Unde e cimitirul, se întreba, doar el într-acolo pornise, dar îi era silă de fapt și să-l găsească, și deși era atît de greu, de insuportabil de greu, n-ar fi vrut să moară acum, cu toată încărcătura de pe el, care-i devenise propria ființă, mai ales asta nu. Ar trebui să se curețe într-un fel, să moară el însuși, cel care a intrat în orașul blestemat, pe care l-a salvat cu prețul nu al vieții — asta ar fi fost ușor și foarte bine —, ci al propriei sale ființe, devenită de nerecunoscut. Acum se tîra ca un imens gorgan, din pură inerție, sau ca una din acele reptile uriașe acoperite de plăci, imaginate în planșele de paleontologie. Nîci

nu putea țipa, fiindcă victoriile sale îi intraseră în gură. Încercase odată, dar ar fi avut motive de căință, pentru că praful și molozul îi intraseră în gură, și mai adânc, și se umplea și pe dinăuntru de fostele lui bucurii-transformate în pulbere. Printr-un fel de ambrazură ce-i servea acum drept ochi, privi în jur și departe. Era splendid în adevăr. Un mare oraș, cu largi perspective, cu clădiri de bun-gust, se înălța în toate părțile, monumental, și acoperișurile erau numai deasupra, după cum dealtfel cele mai multe lucruri erau exact așa cum trebuie. Însă el se încărcase de întreaga povară a fostului burg și acum n-ici nu se mai putea mișca decât târș, foarte încet, milimetru cu milimetru de chin... Se țira încet... O uriașă broască țestoasă preistorică, cu nostalgia unui sacrificiu care să-l readucă la starea de la început când, mare și puternic, tăindu-și drum pe străzile fără spațiu ale orașului dominat de creștere, era biruitorul și nimic altceva.“). Și aici izbucnește tragedia : Ion Marina a creat o lume și un om, pe Ștefania, căci a redescoperit-o mai reală decât în relitate, a creat-o spre a o reda, abia acum, morții ei irevocabile. A inventat-o spre a o pierde. Abstract în prima pagină, gândul morții este concret în ultima. Iar Marina a pus din nou stăpânire pe lumea care se risipise în mod atât de misterios la început : stăpânire provizorie și dureroasă, căci deschide o fereastră spre adevărata moarte a Ștefaniei. Cu excepția unor trecătoare clipe de plenitudine, spune Camus, orice realitate este, pentru cei care o trăiesc, curgere nesfârșită, ca a apei lui Tantal spre o gură de vărsare necunoscută. A cunoaște și a domina acest curs de apă înseamnă a transforma viața în destin ; oamenii au nostalgia stăpînirii lucrurilor care nu e decât o altă față a dorinței lor de a nu muri. Prin artă, omul se reconciliază cu lumea : în artă, lucrurile au formă definitivă și rămân, în același timp, reale, schimbătoare, vii. „Qu'une seule chose vivante ait sa forme en ce monde et l'homme sera réconcilié“, scrie autorul *Omului revoltat*. La sfârșitul *Cunoașterii de noapte*, Ion Marina este (creator virtual înlăuntrul ficțiunii) reconciliat cu sine și cu lumea : cunoașterea lui este un fapt, o creație, o acțiune, nicidecum o simplă

nostalgie. „La sfîrșit, Ion Marina se gîndi c a lui, de moartea sa, de propria sa moarte, nu-i era deosebit de frică, ŝi nu pentru că ŝi-o incl puia totuŝi îndepărtată ; ci doar de faptul de a nu-ŝi trăi via a cum trebuie. Într-adevăr, un *fapt*, pentru că depindea de el.”

Ŝi romanele ulterioare sînt romane ale crizei ŝi iluminării : mecanismul nu se schimbă. Însă criza ŝi iluminarea se motivează acum mai direct social-istoric. Ŝi  n *Vestibul*, *Interval* sau *Cunoaștere de noapte* istoria era prezentă : ca un fundal, pe care drama personajului principal  si proiecta umbra. Ŝi era vorba de o dramă a conŝtiinței individuale. *Vestibul* sau *Cunoaștere de noapte* sînt romane speculativ-psihologice. Autoanaliza din cel dintii e provocată de o iubire t rzie, analiza din cel de al doilea de revelația morții. Vinovăția lui Ilea e abia pretextul declanșării memoriei afective ; oarecum ca ŝi a lui Liviu Dunca din *P sarile*.  n *Interval* conflictul psihologic are o cauză socială : aici apar, chiar, termenii unui conflict politic. *P sarile* e un curat roman social. Într-un fel, relația se inversează acum, pentru ca, în *Apa*, romanescul acțiunii (ori chiar al aventurii) să absoarbă aproape întreg interesul. Istoria invadează romanul (*Apa* fiind un roman istoric), iar transformarea care ocupă primul plan nu mai e transformarea insului, ci a societății. Destinul unei lumi ieŝite din albie pune în umbră destinele indivizilor. Istoria era figurație în *Vestibul* sau *Interval* : indivizii devin figurație în *Apa*.  n sf rșit, în *Racul* nici măcar acțiunea nu mai e importantă : ci cauza, mecanismul, sistemul.  n *Apa* ne mai preocupă ceea ce se petrece, în *Racul* ne preocupă purul determinism. Era oarecum de așteptat că politicul va uzurpa într-o zi, în romanele lui Alexandru Ivasiuc, nu numai psihologicul, d r ŝi socialul, ŝi că eroul propriu-zis al ficțiunii va deveni sistemul  nsuŝi al puterii. Locul individului l-a luat mai întii masa, apoi mecanismul ; *Vestibul* e romanul unui individ care iubeŝte, *Apa*, unul al masei în revoluție, *Racul*, un roman al puterii.  n *Vestibul* ne interesează reacțiile sau raționamentele unui om, personalitatea, biografia sau eșecul lui.  n *Apa*, destinul unei colectivități, în care personajele sînt purtătorii de cuv nt ai istoriei, suscitați de istorie, ca niŝte

încarnări temporare ale spiritului universal. În *Racul*, politica se folosește de oameni ca de niște oarbe instrumente. Grigorescu sau Piticu din *Apa* sînt încă ființe diferențiate psihologic, actori puși să joace anumite roluri. Don Athanasios sau Miguel din *Racul* sînt simple măști dezincarnate, semne, simboluri și, la rigoare, clișee. Despre eroii *Păsărilor* și ai *Apei* putem încă repeta propozițiile lui Thibaudet referitoare la romanul de caracter: „Omul e dat cu un caracter prestabilit, iar acțiunile sale îi urmează caracterul, așa cum în romanul moralizator pedeapsa urmează greșelii sau cum, în stilul cu clișee, epitetul urmează substantivelor știute sau cum, în romanul realist burghez, ridicolul pitoresc urmează nerespectării conveniențelor“. Evoluția prozei lui Alexandru Ivăsiuc s-a bazat pe acest paradox: încarnarea socială sau istorică a personajului (doar proiectat, în primele cărți, în istorie, ca pe un fundal; îmbarcat apoi în istorie, situat, angajat) a atras dezincarnarea lui psihologică. Tot Thibaudet a remarcat un fel de regulă de compensație: „Se poate afirma chiar că, pe măsură ce romanul împinge mai departe romanescul aventurii, o inevitabilă compensație îl obligă să confere personajelor un caracter imuabil, să le constrîngă meru să simtă sentimentele și să săvîrșească actele pe care cititorul le așteaptă de la ele“. Și adaugă cu oarecare cruzime: „Dar tocmai aceste caractere imuabile, aceste centre fixe de radiație romanescă, sînt niște abstracții“. Ceea ce este perfect adevărat pentru protagoniștii *Apei*. Nu și pentru ai *Racului*, unde structurile ficțiunii realiste se deplasează spre cele ale parabolei și unde protagonistul nu mai este individul, nici colectivitatea, ci însuși sistemul înlăuntrul căruia oamenii se identifică practic cu funcțiile lor. Don Athanasios nu mai are biografie: este pur și simplu Dictatorul. Este regele din jocul de șah, așa cum Miguel este nebunul și sfetnicul majestății sale, Lear și Gloucester.

În *Păsările* sînt două romane într-unul singur: și ambele relatează un eșec.

Romanul iubirii lui Liviu Dunca ne întoarce la istoria și atmosfera clanului familial din *Interval*. Sînt în multe din cărțile prozatorului date pentru un amplu roman de familie, rămas

nescris, deși proiectat cindva în amănunte, un *Buddenbrooks* maramureșean ce ar fi început în secolul trecut (sau chiar mai devreme, dovadă superba navelă *Corn de vînătoare*) și s-ar fi încheiat în zilele noastre. Liviu Dunca a fugit de acasă, cînd era încă un adolescent, voind, aparent, să se elibereze de tutela clanului; gestul în fond se motiva mai degrabă prin orgoliul de a reface pe cont propriu prestigiul modelului, al „marelui bărbat“, bătrînul tribului. În copilărie, silit să doarmă în camera în care trăise și murise bătrînul, și-a învins frica de mobilele, tablourile și icoanele sacre: atunci s-a ivit ura lui orgolioasă. Ca și pentru Chindriș, familia simbolizează aici întîia întrupare a necesității absolute. Pînă și evadînd, Liviu Dunca ar voi să-și probeze propria personalitate împotriva constrîngerii acestei necesități. Romanul, pe acest plan, reia de cîteva ori același conflict, fiindcă viața lui Liviu Dunca e o continuă retrăire a momentului opțiunii. Pînă la un punct, în *Păsările*, ca și în celelalte romane, autorul reface mereu, cum am văzut, la nivel individual ori social, biologic ori politic, opoziția dintre necesitate și libertate. Liviu Dunca își va rata șansa de a fi liber din cauza incapacității de a se desprinde de propriul trecut. Ar voi s-o ia de la început: și nu e în stare. Dragostea pentru Margareta e șansa ce i se oferă. Însă el este dinainte înfrînt. Poartă în sine înfrîngerea ca pe o ereditate. Mai pregnantă decît în *Interval* este, în *Păsările*, cea de a doua față a lucrurilor: aceea morală. Două scene sînt esențiale: aceea de pe șantier dintre Liviu Dunca și Mateescu; și aceea dintre Dunca și Chereșeșiu. În ele, chestiunea nu mai e pur și simplu dacă înțelegerea necesității absolute este singura soluție: ci dacă necesitatea însăși reprezintă întotdeauna, etic, o justificare. Ideea lui Chindriș era că în istorie nu rămîn decît învingătorii, cei ce se adaptează legii, conformiștii din inteligență ori din instinct. Liviu Dunca, înfrîntul, pare a ilustra tocmai riscul contrar, al sabotării necesității. Însă, cel puțin în scena cu Chereșeșiu, romanul este mult mai subtil și confruntarea, psihologic pasionantă. În *Interval* ea era prea demonstrativă, ca un joc. Aici adevărul uman al protagoniștilor umple scena. Totul e

dramatic, memorabil, de o mare intensitate a sentimentului. Convins principial de dreptatea lui, Cheresteşiu e vulnerabil sufleteste în faţa unui Liviu Dunca perfect onest şi riscînd totul pe o singură carte. „Sînt lucruri, ţine minte, ăsta e esenţialul — strigă exasperat Cheresteşiu — care trebuie făcute, pe care nu le înţelegem pe deplin, în fiecare clipă, dar nu ne pot fi explicate, nu avem căderea. Gîndeşte-te larg, la scară istorică.“ Liviu Dunca răspunde: „Totul este foarte simplu. Nu trebuie distruşi nişte oameni nevinovaţi, nu trebuie să curgă sînge nevinovat. Atît. Totul este foarte simplu, să nu ne pierdem în cuvinte mari, în istorie. Să despărţim binele de rău, să nu facem răul, îl ştim, îl bănuieşte fiecare, nimeni nu se înşeală cu adevărat.“ Pagini strălucite sînt cele despre ancheta şi arestarea lui Dunca, pe un şantier ce se metamorfozează în cîteva luni într-un lagăr politic. Proza are densitate şi adevăr, tragedia e simplă şi umană.

Cel de al doilea roman, paralel, ilustrează oarecum aceeaşi idee. Şi aici un om e învins în clipa în care, din slăbiciune, înceţază să mai fie instrumentul ascultător al necesităţii. Pentru întia oară de la debutul său, Alexandru Ivasiuc izbuteşte aici într-un tip de proză obiectivă, lipsită de tezism, lăsînd ideologia să se manifeste epic şi psihologic. Dumitru Vinea, directorul general al unei mari întreprinderi, este, spre deosebire de Dunca, insul menit să răzbată: ca şi Ion Marina, Paul Achim sau Grigorescu. E bărbatul energic, autoritar, cu o mentalitate de stăpîn. Noutatea psihologică constă în faptul că romancierul a ales pentru Vinea nu izbînda firească, potrivită caracterului său, ci înfrîngerea. Mai exact: îl surprinde în pragul căderii. Ca, în *Iluminări*, pe Paul Achim, cu deosebirea că Paul Achim se va redresa în cele din urmă, va fi împiedicat de sistemul însuşi din care face parte să cadă. Grigorescu, el, este învingătorul net. Şi cel mai schematic din toţi. Ceea ce e autentic în cazul lui Vinea este deci ambiguitatea situaţiei în care se află. Autorul zugrăveşte minuţios întreg jocul de relaţii şi interese care conduce la prăbuşirea directorului general. Vulgara şi vigilenţa Victoriţa, carieristul de tip nou, Domide, apoi cinicul Mateescu, o minte

uriasă pe un caracter pitic, sînt personaje pline de relief literar, și ele dovedesc că romancierul știe uneori să observe toate mediile, nefiind condamnat la psihologismul cazuistic din primele cărți, știe să analizeze relații sociale complicate, să înnoade conflicte, să sugereze mișcarea ascunsă, lentă, înexorabilă a marelui mecanism. El nu dă înapoi din fața dificultăților unei astfel de proze — conduse pe mai multe planuri, cu psihologii diferențiate și care presupun atenta reproducere a unor limbaje diferențiate — decît o singură dată. Iată. Vinea își pierde postul ca urmare a loviturilor perfide pe care i le aplică Victorița și Domide. Greșelile lui contează mai puțin. Cum nu vor conta în cazul lui Paul Achim în *Iluminări*. Romancierul zugrăvește în definitiv „legea“ care face din aceste personaje niște biruitori și niște stăpîni : legea care-i promovează și menține. Ar fi fost interesant să ni se arate cum aceeași lege a sistemului care l-a împins în vîrfurile piramidei, îl trage acum pe Vinea în jos, pînă la baza ei. Dar romancierul explică lucrurile mai simplu : Vinea însuși renunță brusc la luptă. E cuprins de remușcări. Are un moment de sfîrșeală. Dar oare un om cu structura lui — aceea pe care romancierul însuși a explicat-o — renunță vreodată în acest fel la putere ? Aici e o contradicție. Erodarea puterii lui Vinea nu e în realitate rezultatul unei fisuri neașteptate în psihologia personajului : ci al unui concurs exterior de împrejurări. Căderea lui pare un abandon spontan : în realitate trebuia să fie o luptă.

Remarcabilă este în *Păsările* competența (literar vorbind) a autorului în problemele unei lumi nîciodată zugrăvită înainte. Romanul e epic solid, cu oarecare schematism psihologic, din cauza prea evidentei distribuirii de la început a rolurilor. Dar abia în *Apa* acest schematism devine supărător.

Apa este romanul cel mai puțin original al lui Alexandru Ivăsiuc. Scris cu o anume precipitare, fără stăruință pe adevărul sufletesc al eroilor, destul de convențional pe alocuri. Epic, el poate interesa mai mult decît celelalte. Însă Alexandru Ivăsiuc nu este în primul rînd un povestitor. Povestirile lui cele mai bune ilustrează de obicei o idee. Ele și au adesea un caracter

retrospectiv. În *Apa* acțiunea e bogată, cam fa-ilă, plină de reminiscențe ale literaturii de aventuri, cum sînt și unele personaje. Banda lui Piticu organizează un comerț clandestin în orașul amenințat de foamete. Piticu e caîdul autohton din anii '40. Șuluțiu e politicianul de tip vechi, inteligent, perspicace, dar depășit de caracterul evenimentelor. Dăncuș e intelectualul idealist, comunist din convingere, însă fără știință politică. Gri-gorescu este pragmaticul. Dur, hotărît, nu face nici un singur pas fără să telefoneze la „centru“. E omul aparatului, în ambele accepții pe care le putem da aici cuvîntului. Omul potrivit la momentul potrivit, guvernează prin decrete. Atractiv prin problematică, *Apa* e un roman istoric prea naiv estetic și uneori îndeajuns de convențional.

Superior este *Iluminări*, care reia, în egală măsură, psihologismul întiilor cărți și observația socială din următoarele. Eroul principal, Paul Achim, seamănă și cu Ilea și cu Vinea. Este un mare specialist, în domeniul lui, ca cel dintîi, și un om puternic, un șef, ca cel de al doilea. Criza (*Iluminări* relatează o criză) are o dublă natură legată de dubla natură a protagonistului : Paul Achim e un savant care are brusc revelația mediocrității sale științifice și un arivist care, după mulți ani de la atingerea țelurilor sale, vrea să se elibereze de compromisuri. Autorul încearcă să coase cele două personaje într-o singură piele ; reușește însă doar pe jumătate, și anume atunci cînd ne arată îndoiala de sine a omului practic, a conducătorului. Paul Achim rămîne mai aproape de Vinea decît de Ilea.

Inconsecvența inițială are unele urmări. Ce se întîmplă cu Paul Achim ? El este deci un om energic, deștept, practic, care a luptat timp de douăzeci și cinci de ani să creeze Institutul pe care îl conduce. S-a confruntat cu necesitatea momentului, și necesitatea momentului a învins de obicei scrupulele personale. A trebuit să fie abil ca să răzbată. Să se alieze cu Niculae Gheorghe, o nulitate, și să înlătore pe alții care uneori nu erau deloc nulități, spre a rămîne puternic. Aceste bătălii continui pentru putere sînt mult mai vii în roman decît sînt bătăliile pentru știință ; înțelegem cum devine Paul Achim șeful cel

mare al Institutului, nu înțelegem cum devine savant. Dar, iată, Institutul există, ca o operă a lui aproape personală; iar pe el nimeni nu-l mai contestă ca șef. Când, tocmai acum, ca și în cazul lui Vinea, se produce fisura. Ea trebuie să plece din două direcții, dată fiind natura dublă a personajului. La un congres internațional, unde o lucrare a lui Paul Achim e primită cu indiferență simpatie, doctorul Euwe, marele specialist mondial al domeniului, trece el însuși foarte ușor peste contribuția științifică propriu-zisă, preferînd să se întrețină cu autorul despre pescuitul păstrăvilor în România. Acesta este întîiul motiv al crizei. Al doilea, aproape simultan, este dragostea (ca și în *Vestibul* sau *Păsările*) pentru o tînără cercetătoare din Institut. Timp de cîteva nopți, Paul Achim își revede trecutul — deprindere a tuturor personajelor lui Alexandru Ivasiuc. El înțelege că a învins fiindcă a știut să transforme, la momentul oportun, problema științei lui foarte precise dintr-o problemă a adevărului într-una a voinței, reușind totodată să se afle dincolo de bine și de rău, cum îi va spune Stroiescu, unul din *raisonneur*-ii romanului. Paul Achim începe prin a fi un „activist“ și sfîrșește prin a fi un „tehnocrat“. Iar criza lui survine prin repunerea bruscă a întregii evoluții într-o lumină morală: și nu numai o morală a omului de știință, dar și una o omului în general, disputat între necesitate și libertate, între greșeala rodnică și adevărul steril. Cele două convorbiri cu doctorul Stroiescu sînt scene cheie în roman. Paul Achim se hotărăște să treacă Institutul pe care îl conduce printr-o analiză la fel de drastică precum aceea la care s-a supus pe sine: să-l schimbe, schimîndu-se. Însă se izbește de un sistem care se comportă în virtutea propriei inerții: Institutul e, pînă la un punct, creația lui Paul Achim, dar el există și rezistă voinței lui Paul Achim.

Omul voinței pure, care a răzbătut fiindcă a modelat lucrurile conform voinței sale, fiindcă și-a impus forța, e învins de obiectivitatea pură, ca expresie reificată a acestei voințe. Se poate constata că totul se reduce la un conflict de putere, de menținere a unei ierarhii prin schimbarea relațiilor (Bobeică C. Bobeică e departe de a fi un naiv cu diagrama lui fabuloasă!), și mult mai

puțin la o chestiune de știință. Drama lui Paul Achim nu e a savantului, ci a politicianului ; sau, oricum, raporturile care îl constituie pe cel din urmă interesează pe autor mai mult decât cele care-l constituie pe cel dintii. Se poate afirma despre Paul Achim că nu are biografia crizei lui : el este un fel de doctor Ilea care trece prin criza lui Vinea, un savant care face o criză a puterii. Ca să nu mai spun că trecutul lui — care îl apropie de Liviu și de Paul Dunca — motivează prea puțin sau deloc comportamentul tînărului om de știință din anii '50. Autorul are de la o vreme o veritabilă fixație pentru originea personajelor sale, toate pîrind a coborî din aceeași unică familie din nord. Paul Achim era cel mai puțin potrivit pentru a juca rolul de vlăstar al neamului Dunca. Datele lui sufletești revelă o cu totul altă ascendență. Celelalte personaje, ele, nu mai cunosc ambiguitatea. Tipul lor de comportament e strict condiționat de rolul pe care-l joacă în confruntarea de forțe. Niculae Gheorghe e omul de al doilea rang, tenace și dur ca oțelul : biografia îl va confirma. Puternica scenă cu spălatul podelelor în clasă, cînd tenacitatea copilului învinge isteria învățătoarei, reprezintă o dovadă. Și Tatiana Dobrescu, și Dinoiu, și Profesorul sînt simboluri ale unui joc de forțe și nimic altceva. Conflictul esențial în roman este deci acesta, reflectînd un raport mai general, dintre adevăr și putere, dintre individ și istorie (ca și în *Apa* sau *Păsările*). Prin Dinoiu, romancierul schițează chiar, la un moment dat, o profundă și originală teorie a luptei contra memoriei, care ar fi procedeul de autoapărare al fiecărei societăți aflate la începuturile ei și care caută să se consolideze cultivînd relațiile simple și transparente, mecanismele ce au ca model reflexul condiționat ori cauzalitatea mecanică ; ulterior, memoria e regăsită (fără capacitate de a înmagazina informația nu există progres) și aceste relații redevin opace și misterioase, iar Dinoiu, din profetul luptei cu memoria, devine deținătorul memoriei, omul care știe tot, arhivarul istoriei.

Trebuie să observăm că, învingători sau învinși, eroii de felul lui Paul Achim atrag în chip evident pe autor în aceste ultime romane. El are o ciudată fascinație față de autoritate și față de

personajele care o reprezintă. Cel dintîi din serie este Ion Marina din *Cunoaștere de noapte*, dacă lăsăm la o parte pe T. M. din *Interval* și toate variantele ulterioare ale acestui șef de trib. Îi urmează Vine și Sebișan în *Păsările*. Piticu în *Apa*, Grigorescu în *Apa* și în *Iluminări* (reluare semnificativă pentru incapacitatea psihologică a scriitorului de a se desprinde de unele personaje), Paul Achim, tot acolo, și, în *Racul*, cel mai impunător dintre toți, Don Athanasios. Cu toate deosebirile dintre ele (de condiție socială, de moment istoric), aceste personaje se comportă oarecum stereotip. Sub privirea lor autoritară sau la o simplă mișcare a mîinii, secretarele intră în pămînt, subalternii se schimbă la față. Toți sînt oameni impozanți ca statură și dominatori ca voce. Au birouri fastuoase, automobile la scară, relații utile. Autorul pare obsedat pînă și de ticurile lor. Nici vorbă, asistăm în romanele lui Alexandru Ivasiuc la constituirea unei „mitologii” a puterii. Paradoxul este că această mitologie rezultă dintr-o foarte metodică încercare de demistificare a mecanismului politic. Puțini scriitori la noi au fost mai preocupați de acest mecanism decît Alexandru Ivasiuc și puțini l-au analizat mai lucid. Romanul politic, dacă luăm cuvintele în accepția firească, e o specie relativ nouă. Balzac zugrăvea ascensiunea economică, nu pe cea politică. În romanul politic banul și averea sînt înlocuite de funcție și de putere. Arivistul era în secolul XIX un îmbogățit. El devine în secolul XX un conducător. Importanța socială i-o dă prestigiul funcției, nu al averii, și el se distinge prin exercitarea puterii mai degrabă decît prin manevrarea banului. Rastignac putea ajunge cel mult milionar ca baronul Nucingen. Astăzi ambițiosul visează să devină patriarhul lui Marquez, așa cum Miguel în *Racul* visează să fie într-o zi un alt Don Athanasios. Însă puterea implică, la Alexandru Ivasiuc, un ritual și un spectacol. Mitologia de aici ia naștere, din ritualizarea gesturilor, din spectacolul prerogativelor și al însemnelor. Ca orice spectacol, și acesta presupune o regie. *Corn de vinătoare* relatează în esență un joc, perfect regizat, al puterii care se exhibă disimulindu-se și se trucează tocmai spre a-și dovedi mai bine eficiența. În finalul *Iluminărilor*, Paul Achim pune la cale o înscenare. Piticu oferă

celui care l-a trădat mijlocul de a-și regiza sinuciderea. Așa cum își are instrumentele, mitologia puterii își are și locurile ei privilegiate. Piticu va cumpăra vila Grödl pentru a da bandei pe care o conduce sentimentul măreției și al notabilității. Nu-i ajung banii, are nevoie de aparențele somptuoase pe care i le oferă uriașele încăperi, mobilele, sfeșnicele și tablourile baronului. Casa lui Șuluțiu e un sanctuar. Nimeni nu pătrunde aici decât în vârful picioarelor, sfaturile se rostesc în șoaptă. Șuluțiu însuși e enigmatic și ermetic ca un Budha. Aceste case, ca și reședința lui Don Athanasios din *Racul*, sînt veritabile „centre de decizie”. Soarta unui oraș provincial sau a unui stat întreg se hotărăște în culisele lor. Este, desigur, o latură de naivitate în mitologia lui Alexandru Ivasiuc. Dar cel mai neașteptat lucru la el este că, obsedat să demistifice mecanismul politic, l-a învăluit adeseori, conferindu-i o aură de mister care îl face aproape inexplicabil; că, în sfîrșit, voind să-l demonteze piesă cu piesă spre a-i inveda funcționarea, s-a lăsat sedus de retorica lui.

Racul este un roman politic. Urmărește să analizeze tehnicile preluării puterii. Este însă și romanul unei mitologii politice. Ultima carte a lui Alexandru Ivasiuc pare scrisă spre a ilustra acest paradox.

Autorul imaginează o republică latino-americană unde are loc o lovitură de stat. Scopul lui este să descrie nu atît rațiunile politice ale putchului, cît tehnica lui efectivă; luînd abia apoi în considerare posibilele atitudini față de problema politică a puterii într-un asemenea context specific. Acestea sînt, simplificînd, în număr de patru: înainte de orice, firește, dictatura militară pusă la cale de Don Athanasios, eminența cenușie a regimului local; anarhismul sau, cu un termen mai recent, „gauchismul”, reprezentat de Benevisto și de tovarășii săi; terorismul pur, de comandouri și de organizații paramilitare, exemplificat prin grupul lui Taherêh; în sfîrșit, prin Miguel, care și-a renegat convingerile de stînga devenind secretarul privat al dictatorului, este ilustrată (nu însă teoretizată, ceea ce se poate reproșa autorului unui roman în care teoretic precumpănește) dilema ideologică a liberalismului burghez, individualist și de-

mocrat, atras tot mai mult în a doua parte a acestui secol în sfera totalitarismului, sfîșiat între nostalgia idealurilor lui din tinerețe și fascinația forței politico-militare.

Acesta fiind spectrul, să-l examinăm mai îndeaproape. Don Athanasios este teoreticianul loviturii de stat ca acțiune tehnică bazată pe calculul cel mai precis al mijloacelor și înlăturînd orice „mitologie“ politică. (El spune : „Scoțînd deci din vocabularul nostru noțiunile de *individ*, *răspundere*, *justiție*, le vom înlocui cu noțiunea atotcuprinzătoare de *tehnică*. Clar gîndită, obscur re-simțită. Operația va avea o precizie *in-gi-ne-reas-că*“.) Pragmatismul lui Don Athanasios refuză aparent orice ideologie : „nu simțea niciodată nevoia — observă autorul — justificărilor mitologice, el trăind în lumea pură a esențelor care pentru el erau mai presus de orice : Mijloace, Metode, Tehnică, așa cum le șade bine ideilor forță.“ El proclamă deci rațiunea politică pură. Prozatorul insistă asupra acestui lucru. Însă el se lasă prea ușor tentat de pragmatismul ingineresc al lui Don Athanasios, neluînd în seamă aproape deloc faptul că pînă și absența declarată a ideologiei reprezintă în politică o ideologie. Limbajul însuși al dictatorului este contradictoriu. În același discurs, el afirmă cinic forma goală, necesară, a declarațiilor regimului militar (pretinzînd de la primul ministru o proclamație „scurtă, cuprinzătoare, care să spună totul fără a declara nimic“) și face totodată pură demagogie („pentru că noi, desigur, dorim o democrație adevărată“). În genere Don Athanasios este prea explicit, iar întreg întiul capitol este ideologicește naiv. Chiar dacă Don Athanasios e un dictator de tip militar și nu-un fascist, acest raport între intențiile reale și cele mărturisite trebuia să rămînă intact. Don Athanasios, care în fond nici nu era necesar să apară nemijlocit în roman, dacă ar fi fost să-și illustreze pînă la capăt ideea, e robul viziunii cam schematică a autorului : literar, își semnifică situația cum ar purta o mască. E, așadar, Dictatorul : calm, dominator, absorbit în gînduri ca un Budha, coborîndu-și cu lehamite pleoapele obosite ori de cîte ori colegii lui nu-i înțeleg subtilitățile, retras ca un mare sobol în vizuina lui, căci — boală a tiranilor la bătrînețe — suferă de fotofobie. În al doilea rînd, modelul însuși de organizare

politică a statului în care se petrece lovitura lui Don Athanasios rămâne oarecum nelămurit în *Racul*, ceea ce are consecințe pentru raportul de forțe, în ansamblul lui, între militari și celelalte tendințe. Unele elemente superficiale ne indică o democrație burgheză; altele un regim totalitar. Benevisto sau Tahereh, aflînd de iminența terorii, cred a fi o provocare, căci se simt la adăpost. „Acțiunea noastră este legală, admisă de legi și de constituția țării, spune Benevisto. Dacă te-am crede, înseamnă că ori am acționa ca niște oameni ce se abat de la legi și astfel am dovedi lipsa noastră de loialitate, autoacuzîndu-ne de o conspirație care nu există acum, ori poate am acționa și mai prosteste.” Însă, în concepția aceluiași, Don Athanasios e un Papa Doc, manevrînd fără dificultate guverne fantomă. Lovitura lui de stat (deși aflat în putere) seamănă cu teroarea instituită la Florența de Lorenzo de Medici după eșuarea atentatului, cu deosebirea că lipsește motivul imediat. Ne întrebăm ce o determină, dacă nu ce o justifică. Spre a nu părea un joc gratuit (în care fantezia prozatorului se lasă antrenată ca într-o aventură), era bine să se explice situația de pornire și, desigur, cauzele precipitării militarilor. Benevisto e, la rîndul lui, dogmaticul, rigidul promovator al unei politici mai mult distructive decît revoluționare. Și (ceea ce-l pune pe o poziție de inferioritate față de Don Athanasios) are o foarte precară cunoaștere de oameni. Omul lui e abstract și nefondat psihologic. Ne întrebăm din nou dacă e vreo relație între el și grevele muncitorești izbucnite cam abrupt în finalul romanului. Tahereh, în fine, aparține mentalității terorismului de cel mai nou tip: ca și prietenii ei, își execută dușmanii politici fără nici o judecată și fără nici o pregătire. (Acest pragmatism politic absolut este, în paranteză fie spus, detașarea unei singure laturi din filosofia de viață foarte complexă a părinților acestor copii teribili: Erduran sau Safar, ei, încearcă să împace pragmatismul cu o filosofie transcendentalistă, activitatea economică cea mai obișnuită cu o religie bazată pe contemplarea Unicului. Patru zile din săptămîină, ei sînt directori de bănci ori de fabrici, politicieni periculoși, practici, necruțători; celelalte

trei, sînt asceți cufundați în visare religioasă pe vîrfurile muntelui sfînt.)

Aceste doctrine (și reprezentanții lor) se confruntă prin intermediul lui Miguel, tînărul ambițios, fără scrupule, fascinat de putere și de persoana lui Don Athanasios, un Rastignac animat de ambiții politice. Își petrece ziua de dinaintea aplicării planului terorist plimbîndu-se prin oraș. Sentimentul care-i umple inima de o fericire neliniștită este acela al inițiatului : *știe* ceea ce toți ceilalți *ignoră*. Iată întiiul stadiu al emoției lui. Neliniștea provine din încrederea pe care i-a acordat-o Don Athanasios : ca fost opoziționist, Miguel ar putea profita de libertatea lui ca să și prevină tovarășii. Treptat, ea face loc unei ambiguități a conștiinței, Miguel fiind pe rînd îndemnat să-i avertizeze pe ceilalți de pericol și să se reîntoarcă la comandament de unde urmează să controleze el însuși operațiunea. Dacă această agitație provine mai curînd din orgoliu decît din onestitate (orgoliul de a arăta că *știe*), personajul nu e totuși analizat sub raport psihologic. Să notez că în *Racul* psihologismul, care mai persista în *Iluminări*, e înlăturat. *Racul* e de la un punct un roman cu personaje unidimensionale, fără substanță psihologică propriu-zisă, mai degrabă exponențiale : predomină un vizionarism de esență negativ-ironică, utilizînd forme ale parabolei, satirei expresioniste și mitului. Această modificare a structurii epice, în sensul prozei moderne a lui Canetti, Dürrenmatt și a altora, nu e fără legătură cu problematica însăși a romanului, în care elementul principal constă (indiferent despre care din cele patru căi de cucerire a puterii am vorbi) în dispariția individualismului. Drama lui Miguel (un om fără însușiri, ca și Ulrich al lui Musil) este tocmai aceea a unui individualist captivat de totalitarism, de ideologia de dreapta, dar incapabil să reziste pînă la capăt noii lui vocații. În această metamorfoză eșuată, Don Athanasios joacă rolul ispititorului : el e diavolul și are, ca toți diavolii, exact înfățișarea pe care epoca o pretinde. De la boiernașul de țară cu surtuc vechi, la tehnocratul fotofob este tocmai calea de la diavol, ca expresie a individualismului mic-burghez, la diavol ca emanție a statului misterios și arbitrar. Don Athanasios, dealtfel, proclamă dispa-

riția indivizilor și a valorilor moral-ideologice pe care burghezia le cultivă de câteva secole. Rămân ceea ce el numește *persoanele* : executori anonimi ai puterii statului. Teroarea instituită de Don Athanasios are ca scop crearea cadrului politic pentru noua lume de roboți. El îl pune pe Miguel la încercare : îl obligă să facă experiența *aleatoriului*. Voind să-și anunțe prietenii, Miguel reușește doar să-i dea pe mâna călăilor. Pentru ca absurdul să pară deplin, el însuși e pe punctul de a fi omorât din greșeală de un soldat. O oră mai târziu, resimțind încă în umăr lovitura patului de armă, preia conducerea întregii acțiuni teroriste. Dacă romanul nu e destul de motivat, de plauzibil, sub raport epic, ilustrează perfect în schimb ideea aleatoriului în viața politică. Numit în aceeași noapte coordonator pe lângă primul ministru, Miguel se trezește înconjurat de birouri, aparate, telefoane și alte mijloace de comunicare — totul semănând a decor funcțional și deopotrivă halucinant. Robotul între roboți : kaskianul Joseph K. a reușit să pătrundă în Castel. Dar, iată, Castelul, privit dinăuntru de Miguel, e la fel de absurd ca și privit din afară de către modestul arpentor din romanul lui Kafka. Obsesia lui Miguel sînt curțile interioare, ca niște puțuri întunecate, zidurile carbe, calcanurile : metafore ale inițierii absurde. Inițiatul ce se plimbă fericit pe străzi (fiindcă avea orgoliul secretului lui) devine dementul din final, strivit de Marele Mecanism al puterii pe care a vrut atîta să-l cunoască, mașinărie colosală într-o lume reificată. Individul a murit, trăiască Robotul ! Înainte de a muri, Miguel are viziunea unei lumi de crustacei monstruoși, din puterea cărora nu există scăpare, și pe a lui Don Athanasios însuși, întunecatul mără bonz al crustaceilor : „Unul dintre soldați îl privi cu adevărat, în trecere, cu indiferență, și Miguel observă că are și acesta ochii mari, rotunzi și bulbucați ai animalelor antediluviene. Nu era un soldat, ci un rac, și peste buzele subțiri, întocmai ca la străvechile animale, îi crescuse o mustață pleoștită, ca și antenele în repaos ale racilor. Soldatul își întoarse cu absolută indiferență ochii săi de crustaceu de la Miguel și mâna îi mai apucă o banană pe care cu o mișcare înecată o duse la gură și o mușcă, mestecînd-o încet, ca și cînd ar fi rumegat-o. Nici un pericol, ei știau că degeaba ar trage,

în fața lor, privindu-i, stătea un alt rac, însuși marele rac nemuritor. În clipa aceea își aminti de frica de lumină a lui Don Athanasios și de încă un amănunt, pînă atunci trecut cu vederea, ca neavînd nici o semnificație. Există în biroul patro-nului său un zgomot continuu, de apă, ce venea de la un aparat ce punea în mișcare un mic jet care susura într-una. Aha, își spuse Miguel, întunecatul, ascunsule sub pietre, acvaticule! În sfîrșit, te știu, te-am descoperit. E drept, cu o clipă mai tîrziu decît trebuia, nu înainte de a fi devenit și eu ca tine.“

Romancier original, cu imaginația ideii, modern în obsesiile sale, deloc provincial (în sensul în care provincialism înseamnă în cultură închidere, suficiență, indiferență la problemele lumii, evazionism și paseism), Alexandru Ivasiuc și-a încheiat cariera în plină maturitate. Era unul dintre scriitorii cei mai de seamă ai generațiilor noi, minte strălucită, din acelea care se nasc rar, la capătul unor lungi procese de acumulare și cristalizare. La nici patruzeci și patru de ani, după zece cărți, era capabil să mai scrie încă o dată pe atîta. El însuși se gîndea tot timpul nu la ce lăsa în urmă, ci la ce urma să facă mai departe. Era omul proiectelor grandioase. Și dacă lui nu-i mai e dat să realizeze vreunul, ne consolează ideea că scriitorii inteligenți, vii spiritual și cultivați cum era Alexandru Ivasiuc, sînt de obicei meniți să joace rolul unor pionieri sau reformatori ai literaturii. Cărțile lui deschid un drum în romanul românesc.

NICOLAE MANOLESCU

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

Alexandru Ivasiuc s-a născut la 12 iulie 1933 la Sighetul Marmației. A făcut clasele primare la București, la o școală de pe str. Mîntuleasa (1940—1944). Prima clasă de liceu a urmat-o la București, la liceul Matei Basarab, iar din clasa a doua pînă la absolvire (1951) a frecventat cursurile liceului Dragoș Vodă din Sighetul Marmației. Între 1951-1956, studii neterminate de filozofie și medicină. Din 1970 pînă în 1974, a îndeplinit succesiv următoarele funcții : redactor-șef al Editurii Cartea românească, secretar al Uniunii Scriitorilor, director al Casei de filme 1. Și-a pierdut viața în timpul cutremurului din 4 martie 1977.

A publicat zece cărți :

- 1967 *Vestibul*, roman, Editura pentru literatură — Premiul Uniunii Scriitorilor.
- 1968 *Interval*, roman, Editura pentru literatură — Premiul revistei *România literară*.
- 1969 *Cunoaștere de noapte*, roman, Editura pentru literatură.

- 1970 *Păsările*, roman, Editura Cartea românească — Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei, Premiul Consiliului Culturii și Educației Socialiste.
- 1972 *Radicalitate și valoare*, eseuri, Editura Eminescu.
Corn de vânătoare, nuvele, Editura Dacia.
- 1973 *Apa*, roman, Editura Eminescu.
- 1974 *Pro-domo*, eseuri, Editura Eminescu.
- 1975 *Iluminări*, roman, Editura Eminescu.
- 1976 *Racul*, roman, Editura Albatros.

N. M.

PĂSARILE

PROLOG

Măcar de-ar exista un viitor. Încă foarte cețos, cu o mie de posibilități, dintre care unele chiar dezastre. Așa ar fi trebuit să înțeleg de la început, cînd mi-am schimbat planurile, cînd am încercat să fug tocmai de concluzia care se impunea de la sine. Însă mi-am pierdut cum-pătul, cumva am crezut că totul se poate evita. Și acum, din înțelepciune și lașitate, din amîndouă motivele, mîergînd mîna în mîna, va trebui să fug, înțelegînd prea bine ce înseamnă asta : să nu ai viitor, în acest sens. Să înțeleg totul pînă la capăt, în fața mea viitorul să nu fie decît o repetare de zile aproape identice, orice s-ar întîmpla în jur, orice s-ar întîmpla cu mine, în bine sau în rău.

Ar fi trebuit să primesc totul cu calm, acum cîteva săptămîni (cîteva nu, doar două), ar mai fi fost posibil. Însă m-am speriat, acesta este cuvîntul.

Cum stăteam în baie, lăsînd apa să-mi șiroiască pe umeri, satisfăcut că vacanța a venit, că voi pleca la mare, ca în fiecare an, și gîndindu-mă cu minuție la plăcerile care mă așteaptă. Din primul moment m-am gîndit la doamna mea în verde, pe care urmează s-o privesc în fiecare zi, exact la aceeași oră, aproape cronometric punctuală, purtînd cu ea aceeași calitate a luminii, a razelor

piezișe ale soarelui, care păreau să cuprindă întunericul nu dincolo de ele, ci ieșind puțin chiar din interiorul lor. Trecea în fiecare după-amiază, privind drept înainte, de aceea nu i-am văzut fața niciodată (și nici n-am dorit), exact pe dunga subțire de nisip scaldată de valurile mai lungi de seară. Pe cap cu aceeași pălărie mare, de paie, care-i umbrea obrazul, într-o mână cu sandalele și cu cealaltă ținută la aceeași depărtare de corp, ca pentru echilibru, înaintînd cu picioarele goale scaldate din cînd în cînd de valuri, în același costum verde, puțin decolorat, ca și cum ar fi repetat ușoara uscăciune a frunzelor de la sfîrșitul verii, așa cum și ea era la sfîrșitul maturității, înainte de a îmbătrîni, în ultimul precar echilibru, cînd toate obiceiurile sînt consolidate și se realizează de la sine fără efort. Înainta totdeauna de la dreapta spre stînga, la aceeași oră, și silueta ei avea eleganța ușoară a unei femei orientale care poartă o greutate pe cap. Plaja era aproape golită, nu se vedeau decît umbrele alungite ale unor întîrziatăi, și eu nu plecam, așteptînd să apară, fără să o întîmpin cu privirile, avînd răbdarea să între de la sine, fără să fac măcar efortul de a întoarce capul, fără să schițez vreo intenție. Așteptam să vină sfîrșitul zilei, odată cu ea, și mai ales altceva. De fiecare dată, semănînd fără greș cu ea însăși, în fiecare zi și în fiecare dintre anii din urmă, egaliza timpul, topea culoarea și evenimentele intervalului, ca o demonstrație de egalitate perfectă a momentelor. Cu fața umbrită, doar silueta înaintînd în aceeași direcție, dinspre același loc, nu avea nici o calitate, nici o caracteristică, în afară de aceea că se-măna pînă la identitate cu ea însăși, și această identitate se întindea și peste mine, mă învăluia plăcut și protector. Marea nu avea diferențe de culoare, nu reflecta un alt cer, ci mă făcea să mă simt pur și simplu la mare, în vacanță, înaintea și în spatele meu, în timp, desenîndu-se aceeași egalitate liniștitoare, durată fără durată.

N-o urmăream după ce-mi dispărea din câmpul vizual; n-o recunoșteam niciodată în stațiune, într-o altă îmbrăcăminte decât în costumul de baie verde pal, așezat fără contraste violente pe pielea bronzată fără agresivitate. N-aș fi căutat niciodată să o cunosc, să o aud vorbind, să trebuiască să văd cum se deosebește ca stare de spirit, să-i ascult variația frazelor, obligația de a spune mereu alte cuvinte, de a folosi o punctuație și o intonație care ar fi fragmentat-o și ar fi rupt totul în jur. Nu voiam să-i văd ochii lucind în momentul în care m-ar fi recunoscut, silind capul să-și schimbe atitudinea fie și doar pentru un salut. Preferam trecerea ei constantă, topind anii, oricărei fraze, chiar geniale, oricărei atitudini, chiar încărcată de cea mai adâncă fermitate, oricărei senzații de corp cald, învăluitoare, așa cum s-ar fi putut ghici din unduirea lui, din culoarea lui de miere proaspătă. Prin ea, vacanța mea avea o adevărată semnificație, mă bucuram deplin că era cu adevărat simbol, siluetă și nimic altceva.

Mă gîndeam la doamna în verde, începusem să mă bucur de sentimentul plin de siguranță pe care mi-l trezea, de egalul amestec de perfect așteptat și total necunoscut ce-l năștea în mine. Încă mi-era vie în minte cînd am început să mă șterg și mi-am dat seama cu mai mare acuitate de ceva ce era mai vechi, chiar dacă trecut cu vederea. Între comanda mișcării și mișcarea însăși se insinuase un mic interval, trebuia învinsă la fiecare gest o ușoară inerție, de-abia perceptibilă, a propriului meu corp. Între mine și el se născuse o mică înstrăinare, nu mai asculta de comenzi, aveam conștiința unei diferențe, a unei mici deosebiri. Eu încetam să mai fiu perfect eu însuși, unitar, corp și comandă nervoasă. Nu era, și nu este desigur, decât o mică oboseală, urma unei oboseli, dar alta decât vreodată înainte. Nu mai eram obosit de ceva anume, de un efort; oboseala era pură, născută de la sine, urma să nu mai treacă nici-

odată, ci doar să crească, pentru că nu avea nici o legătură cu odihna. Dimpotrivă, după un efort, după o muncă susținută, sînt cu adevărat obosit, și atunci noua, adevărata, pura mea oboseală dispărea ascunsă de cea comună. Știu că această înstrăinare va crește mereu, fără nici o retragere, va fi tot mai pură, pînă ce înstrăinarea va fi totală. Era un prim semn al existenței în mine a deplinei autonomii a corpului ce se va supune nu voinței mele, inexistente, ci doar propriilor sale legi de corp fizic și chimic. Atunci, fără să mă gîndesc la asta, m-a apucat frica. Din fața ochilor încă nu-mi dispăruse imaginea doamnei în verde și, fără să-mi dau seama, am perceput doar o legătură între noua și pura mea oboseală și silueta ei. De data asta n-am mai perceput-o ca o plăcere care mă așteaptă, ci sensul ei afectiv s-a schimbat. Din acea clipă și-a cîștigat și ea o anumită autonomie, nu mai apărea și dispărea pentru că doream eu să mi-o amintesc. A început să treacă, de la sine, cu aceeași regularitate, mereu de la dreapta spre stînga, din același loc neprecizat, spre același loc fără importanță pentru mine. Nu trecea doar o singură dată, în fiecare zi, ci își adunase trecerile și zilele și anii, dispărea ca să apară din nou, tot neprecizată, exact pe ultima linie a uscatului, peste terenul instabil săpat deasupra și din interior de mare, peste nisipul udat și surpat de valurile șerpuiind prelungi, mersul ei lăsa urme pe care nu le mai regăsea la trecerea următoare. Pășea de fiecare dată, cu capul acoperit de aceeași pălărie mare, care-i ascundea trăsăturile, nu se putea spune nimic despre ea, cu aceeași grație care de data asta mi se părea doar că ascunde un mers nesigur, ca o femeie de circ plimbîndu-se pe sîrmă. Iar trecerea ei continuă era de o imensă monotonie, mereu aceeași, de la dreapta spre stînga. Constanța ei era acum plictiseală, cel puțin plictiseală, după cum dintr-o dată am înțeles cît de monotone erau toate zilele acelea, și mîncarea din satul de pescari. Oricare ar fi

fost bucatele gătite, ele purtau același gust învechit, acumulat de ani în cratițe, cu gust de pește, reducînd doar la un iz toate speciile de pești, unificînd fără greș toate felurile, toate zilele. O singură și monotună mîncare.

Doamna în verde continua să treacă, de o grețoasă constanță, cu aceleași mișcări nesigure pe pămîntul prelinș și avea legătură cu gustul unic al mîncării. O urmăream, fără s-o pot înlătura, devenea chiar mai pregnantă, atît de conturată încît nu mai știam dacă e aici, acum, sau e o amintire, sau mai ales dacă nu e o invenție a mea, care n-a existat niciodată. Limita dintre imagine și realitate se ștersese, nu de tot, suficient ca să nu știu dacă am văzut-o sau nu, să n-o pot clasifica, și apoi pregnantă ei irealitate se strecură și asupra altor lucruri. Nu mai eram sigur de timpul meu de la mare, de toate zilele și anii aceia, cînd am așteptat-o. Trecea mereu, de la dreapta la stînga, egală cu sine, fața nu i se putea vedea, acoperită de umbră, corpul ei obsedant nu avea carne și oase, nu era decît o siluetă. Anii, unificați plăcut odinioară, păreau doar o așteptare a ei, ca să fie goliți și ireali, n-o puteam uita, n-o puteam șterge din fața privirilor mele întoarse spre un nesigur înăuntru. Brațele sale îi erau la fel de îndepărtate de trup.

Nu mai eram sigur nici de locul bine precizat unde o văzusem de atîtea ori, și atunci, cînd nu mai zăream din țărîm decît dunga subțire și fără continuare pe care pășea surpînd nisipul umed în valuri. (în apă, pentru că nu se știe exact de unde vine, nu-mi mai dădeam seamă), a apărut un alt cer, nevăzut de mine cîu adevărat niciodată. În același sens cu doamna în verde, mereu de la dreapta spre stînga, deasupra, zburau păsări mari de apă, lovind greoi aerul încărcat de sarea mării cu aripile lor mari. Nu se știa de ce specie erau, toate aceste păsări, doar păsări, semănau între ele, nu erau decît mari siluete în zbor, la fiecare trecere se înmulțeau, erau sumă mărită a tuturor

păsărilor pe care le văzusem vreodată zburînd. Sute și sute, fără număr, acoperind cerul, îngroșînd umbra ce învăluia fața femeii, treceau deasupra în același sens, dispăreau doar ca să apară din nou, atît de multe încît nici nu mai aveau unde să zboare și băteau aerul în loc, încercînd să se mențină în spațiul împuținat de mulțimea lor. Erau atît de prezente încît imaginea lor s-a împlinit cu auzul loviturilor de aripi, un zgomot gros ce nu avea nimic din ușurința și seninătatea care ți-o amintesc păsările în zbor. Era o bătaie de aripi sufocantă, ce mai degrabă îți aducea în minte greoaiele spasme din urmă ale marilor cocoși Rhode Island sacrificați pentru ospețe. Doar doamna în verde, fără față cunoscută, trecea mereu de la dreapta la stînga, și nu puteai ști dacă este amintire sau invenție, și atunci cine a inventat-o atît de prezentă și autonomă, atît de constantă ?

Deși, nu erau halucinații. Nu credeam nici o clipă în realitatea fermă a ceea ce se perinda prin fața mea, mă înconjură, se amesteca într-un fel cu gustul monoton al mîncării cu iz de pește fără nume. Tocmai aici era greutatea, nu credeam, vedeam, dar știam că n-a existat niciodată. Nu mai eram sigur nici de ceea ce am văzut cu adevărat. Și nici nu puteam, nu voiam să scap de acest coșmar cu ochii deschiși. Mă lăsam tîrît de el, pînă ce la urmă am luat o hotărîre și atunci totul a reintrat într-un fel de normal, am reintrat în camera mea cu lumină puțină din cauza stururilor lăsate, ca totdeauna. Nu mă mai interesa însă nimic, hotărît, nu puteam pleca din nou la mare, și atunci, fără să stărui asupra vreunei explicații pentru mine, ca și cum mi-ar fi spus cineva de care trebuia să ascult, am început să împachetez. Voi pleca acasă, și acest cuvînt ce avusese pentru mine atîtea înțelesuri nu mai păstrase decît unul. Urma să plec în orașul meu de baștină, din Ardeal, unde nu mai fusesem de mai bine de douăzeci de ani, unde nu mă mai aștepta nimeni. Nu mai suportam nici un fel de amînare, împă-

chetam febril, aruncînd lucrurile în geamantan unele peste altele, fără nici o urmă din meticulozitatea mea obișnuită, ca atunci cînd eram student și plecam acasă în vacanță. Ca și atunci, aveam sentimentul că se încheie într-un fel o perioadă, că se deschide o nouă perspectivă, ca după un an școlar terminat. Un telefon la gară, și am aflat că am un tren peste o oră. Geamantanul era gata, ca și cum aș fi știut dinainte că am foarte puțin timp, sau parcă trenul, ca și toate lucrurile înconjurătoare, avea un acord secret și independent de regulile obișnuite cu propriile mele impulsuri. Acest acord îmi amintea și el de o perioadă mai veche, de mult trecută, din viața mea, dar în acele clipe de febră și neliniște hotărîtă nu mă gîndeam la mine și nu-mi analizam motivele, ca odinioară, cîndva, în trecut.

Cînd am ajuns la gară trenul nu sosise și l-am așteptat cu frica absurdă că ar putea să nu vină, îl pîndeam cu ochii, voiam să-l văd pe deasupra mulțimii estivale de pe peron. Cu o necunoscută energie și cu o nouă imprudență am sărit în el înainte de oprire, mi-am căutat un loc lîngă geam ca să pot privi totul în timpul lungii călătorii care mă aștepta. Deși atît de preocupat de mine, de noua mea hotărîre, ciudat, eram stăpînit de un fel de foame de lucruri noi, de peisaje care ar putea să-mi spună ceva. Nu concepam că aș fi putut călători altfel decît cu ochii ațintiți pe geam, căutînd mereu ceva în afară. Starea mea de spirit era un amestec de grijă pentru același lucru, nedefinit, care urma să se întîmple. Peisajul era animat de pulsația mea interioară.

Liviu Dunca, sosit în orașul său după mai bine de douăzeci de ani de absență, se duse în casa unde a copilărit, casa bunicilor lui, construită de străbunicul lui, o casă mare, în formă de winklu, cu grădina bine străjuită de privirile curioase dinafară, intrarea se făcea printr-un fel de boltă, unde trăsurile huruiau greu și, după ce ieșeau din întunecimea ei (colorată doar de razele soarelui strecurate prin geamurile verzi, galbene, albastre și roșii de deasupra porții), se deschidea perspectiva curții plantată cu tufe lucioase de buxuși, ronduri de flori cu pitici pierduți printre ele, tufe înalte de trandafiri și desigur de liliac. Bogăția vegetală, față de ariditatea clădirii și întunericul bolții, produceau un efect de contrast găsit de mult de către inventatorul caselor burgheze din secolul trecut. Asemenea case se găseau pe câte o stradă din fiecare oraș din Transilvania, Ungaria, Boemia, Styria, Carinthia și Carniola, Austria și Palatinat, adică în ceea ce merită pe deplin numele de Mittel-Europa, nici chiar apus, dar în nici într-un caz răsărit. Arcul Carpaților închide teritoriul unde din evul mediu s-a dezvoltat o clasă mijlocie, închisă, solidă, ce pentru foarte scurtă vreme, câteva decenii, a devenit mai importantă decât aristocrația, ca apoi să se prăbușească în majoritatea acestor teritorii. Liviu Dunca se născuse în această casă,

dintr-o familie de juriști de patru sau cinci generații proprietari mijlocii de pământ, luptători naționali, derivând ei înșiși din mica nobilime războinică, păstrătoare de privilegii sub vechea monarhie pînă la 1848, care dăduse un șir lung de soldați de profesie bătîndu-se vrednic dar fără entuziasm în toate războaiele Europei. Tinerețea lui Dunca a fost ocupată toată de tentativa de a ieși din ea, de a se revolta și de a se opune, și în parte a reușit în toate lucrurile mari (concepții, atitudini, detașare de interesele specifice acestei clase dispărute), dar n-a reușit și după un timp nici n-a crezut că este necesar să facă eforturi de desprindere de niște obiceiuri mărunte care dau culoare vieții zilnice, devenite tot atît de intime ca și forma nasului, ovalul feței, bărbia masivă și subțirimea buzelor, rezultat al unor îndelungi rețineri de sine vreme de generații, în conflict cu izbucnirile temperamentale dese la cei din neamul său. Chiar cînd se abătea de la ce își propunea sau promitea din motive justificate, resimțea un fel de vinovăție, el avea legămintele nu numai cu alții dar și cu sine însuși, viața lui era un lung contract cu termene și clauze, doar neînregistrat la notar.

Poarta grea a casei era larg deschisă, curtea nu mai avea aceleași flori și de-a lungul ei se lăfăia o frînghie lungă, pe care erau agățate rufe. Nu fu nici șocat de aceste lucruri noi, dar nici nu fu indiferent la ele, le înregistrează cu un sentiment complex de respingere și acceptare, ca și cum s-ar fi așteptat. Știa că în casa aceasta mai locuiește un unchi al lui, nu cu mult mai în vîrstă decît el, cu care a întreținut sporadic o ne semnificativă corespondență. Se uita prin curte întrebîndu-se care o fi intrarea spre camera lui, cînd dădu cu ochii de el, stînd pe un șezlong în mijlocul unor straturi de bălării și flori. Fu frapat de cît de puțin se schimbaseră, în ciuda anilor care trecuseră. Îmbătrînise, e adevărat, dar modificarea sa era asemănătoare frunzelor

toamna, ce-și păstrează forma chiar dacă au altă culoare, se subțiază dar rămân aceleași. Andrei era mai alb la păr și mai galben la față, pielea îi era mai subțire, însă încolo nu numai liniile trăsăturilor dar și expresia rămăsese identică. Doar o undă de bănuială rămânea suspendată de ochii săi tot timpul.

Ajunse în fața lui când în sfârșit fu recunoscut. „Ia uită-te, Doamne, cine a venit, Liviu ! Vai, dragă, dar nu te-am văzut de atîta vreme, nu ne-ai anunțat, nu ne-ai scris. Ehei, tot cu surprize, ca înainte, zi-i Liviu, și pace“, și bătrînul se sculă și-l îmbrățișă, își exprimă mirarea și un fel de bucurie rezervată, apoi se opri brusc. „Ai trecut pe aici în interes de servieiu ? — Nu, îi răspunse Liviu Dunca, nu, am venit în concediu. — În concediu ?“ Andrei îl mai privi bănuitor și apoi îl invită în camera lui, o cameră mare, plină de lucruri, de cărți vechi și de reviste vechi, unele deschise, altele așezate maldăre, o cameră prăfoasă de burlac cu numeroase manii. Intrarea în cameră se făcu repede, furișată, Andrei închise ușa cu cheia și, odată singuri, feriți de ochi străini, îl întrebă tainic :

— S-a întîmplat ceva ? Te rog foarte mult să-mi spui, ca să știu ce trebuie de făcut.

— Nu, nu s-a întîmplat nimic, ce să se întîmple ? Am venit încoace.

— Atunci fii binevenit, slavă Domnului că totul e în regulă. Sănătos ești ?

— Da, sînt sănătos, de ce ?

— Ei, asta e și mai bine. Sănătatea înainte de toate, mai ales să ne păstrăm sănătatea.

Liviu Dunca fu mirat de grija banală pentru sănătate a lui Andrei care, fără să fie strălucit, nu era un om banal. Într-un fel era chiar original, ani de zile pregătise un fel de enciclopedie unde să-și organizeze cunoștințele în ordine alfabetică de vreme ce nu găsise altă formă de organizare a numeroaselor sale lecturi, care de

care mai ciudate, foarte amestecate. Știa istoria tuturor Ludovicilor și Henricilor cu incredibile amănunte, chiar și a unor vedete sportive și de cinema, a unor filozofi, dar și a unor otrăvitoare franceze din secolul XVII. De altfel enciclopedia lui era de persoane celebre, celebre oricum, prin merite sau crime, istoria pentru el era un fel de cursă pentru ieșirea din anonim.

De aceea, uitându-se la hîrțiile răspîndite pretutindeni în neorînduială, îl întrebă :

— Andrei, mai lucrezi la enciclopedia ta ?

Andrei îl privi speriat și spuse :

— Stt, lasă asta. Nimeni nu știe și nici nu trebuie să afle.

Astfel, încetul cu încetul, încă din primele două zile Andrei i se dezvălui. Era dominat tot timpul de teamă, o teamă generalizată, de tot și de toate, dar, curios lucru, în familie, această lașitate protuberantă în loc să-l acopere de ridicol și dispreț, îi dădea o aură specială, îi conferea autoritate și respect. Andrei luase locul bătrînului, al bunicului, era șeful familiei, pentru că era cel mai fricos dintre toți, cel mai închis și cel mai prudent. Discuta mult despre vreme și sănătate, era mai îngrijorat de starea sanitară a rudelor sale decît un vechi doctor de familie.

La început Liviu Dunca se mărgini să observe cu mirare aceste relații și raporturi, dar în clipa cînd toți au fost convocați la un fel de masă festivă, cu prezența unchilor și mătușilor și verilor și verelor numeroase și a copiilor lor, masă nu foarte bogată dar destul de îmbelșugată, starea de neliniște care îl adusese aici ieși cu putere la iveală, sub forma unei dorințe acute de a se mărturisi, de a povesti și spune, de a reuni viața sa petrecută în alte locuri cu viața oamenilor de aici, deși nu se simțea deosebit de atașat de ei.

Mai ales deoarece era evident că anumite subiecte sînt evitate, că toți se comportau luînd drept naturală

prezența lui aici, ca și cum ar fi plecat ieri sau ar fi fost dinaintea stabilit că tocmai atunci urma să vină, o absență dinaintea planificată, pînă la ultimul detaliu. Se discutau subiecte banale, ici-colo cite un membru mai bătrîn al familiei amintea de cite o întîmplare veche, de pe vremea cînd era copil. Conversația se învîrtea cu abilitate în zona locurilor comune, nimic nu era menit să sublinieze masa ca pe un eveniment deosebit, nimic nu părea că se întîmplase.

Liviu Dunca privea camera ce-i era atît de cunoscută și nu-i revenea în minte nici o senzație de altădată, nu reconstitua și nu găsea nici un timp, nu se reîntorcea într-un loc foarte familiar, ci observa obiectiv prezențele din jur pînă și ceea ce ar fi trebuit să-l umple de melancolie, colorarea peretelui din fundul camerei altfel la fiecare ceas al după-amiezii după cum lumina, strecurată prin geamurile verandei, ajungea la sticla roșie, la cea galbenă, apoi la cea verde și în sfîrșit la cea albastră. Masa se anunța deci foarte plicticoasă și el regreta că și-a schimbat planurile vacanței și a venit aici, ca să găsească oamenii aceștia prudenți, bolnavi de amnezie lacunară.

Pînă cînd s-a întîmplat ceva neobișnuit. Ușa s-a deschis și a apărut în prag o femeie pe care n-o cunoștea, ca pe toți ceilalți adunați în jurul mesei, nu făcea parte din rudele sale, nu părea nici că s-a aliat cu ei prin căsătoria cu vreun văr pentru că, evident, făcea parte din altă lume. (Celelalte căsătorii erau strict făcute cu femei cunoscute de mici, părinții se cunoșteau, adeseori și bunicii, fuseseră la școală împreună și se întîlniseră mereu. Uneori asemenea căsătorii semănau cu mutarea dintr-o cameră în alta a aceleiași case.)

Însă noua venită era altfel. Înaltă, cu părul roșcat, nu vopsit pentru că i se vedeau sprîncenele de aceeași culoare iar pielea era alb-lăptoasă ca la oamenii roșii,

îmbrăcată ușor într-o rochie înfioată, cu sandale simple și comode ce-i arătau picioarele prăfuite ca și cum ar fi făcut o lungă călătorie pe jos, femeia îi salută circular, foarte larg și puțin în deridere, și spuse cu voce înaltă, plină și încărcată de veselie : „Vă salut, domnii și doamnele mele“. Senzația de intrus era subliniată de atitudinea celorlalți, de brusca tensiune ce crescuse în cameră în locul lîncedei banalități dinainte. Era neobișnuită întîrzierea răspunsului, faptul că nimeni nu se ridică să-i ofere un scaun, lipsa de politețe elementară, chiar de ipocrizie ce nu era străină acestui loc. Femeia rămase în cadrul ușii la fel de zîmbitoare, ca și cum jena sau chiar ostilitatea celorlalți n-ar fi interesat-o. Liviu Dunca putu s-o observe mai bine și se gîndi că pare o eternă călătoare, așa, cu sandalele pline de praf, făcută să vină și să plece, să nu se oprească decît puțin timp și cu puține consecințe. Dar observațiile lui, ca și ușoara fascinație ce i-o producea femeia, au fost întrerupte de glasul ei înalt și plin de veselie într-un anumit fel, fără griji : „Dumneata trebuie să fii Liviu, de care mi-a vorbit de atîtea ori bărbatul meu, fostul meu bărbat, vărul dumitale Cornel. Te luase drept model, un fel de model și cînd am auzit în oraș că ai venit să faci o vizită m-am grăbit să te cunosc. Am cunoscut copia, acum vreau să văd și modelul.“ Apoi se îndreptă spre el și îi întinse mîna. Liviu Dunca se ridică, jenat, incurcat și, în tăcerea ostentativă a celorlalți, îi sărută mîna întinsă. Contrar oricăror norme femeia izbucni în rîs, un rîs gîlgiit, ca și cum gestul de salut ar fi avut cine știe ce semnificație. Tensiunea crescuse și Andrei, noul șef al clanului, îi puse capăt, cu o voce schimbată totuși : „A, Iulia, dacă ai venit, ia un scaun și șezi !“

Nimeni nu se ridică să-i aducă un scaun, nu era nici unul liber, Liviu Dunca fu silit să i-l ofere pe al lui (într-un fel era musafira sa) și după ce își aduse altul, nici nu fu surprins că Iulia, fosta nevastă a vărului său

mai mic Cornel, îl întrebă direct : „Spune-mi, cum a fost, mă interesează“.

Fu cuprins de bucurie pentru că ocolirea acelor ani se terminase și lacuna era umplută, însemna de asemenea că s-a discutat despre el, că se vorbise despre întâmplările lui, nu le fuseseră la toți indiferente, măcar celui Cornel și femeii neobișnuite, venite să-l întrebe direct. De aceea începu să povestească imediat, aproape recunoscător că i s-a dat în sfârșit prilejul :

23211
„Încă de pe atunci mi-am spus că dacă mă va întreba cineva cum este acolo n-am să povestesc cine știe ce întâmplări deosebite, care n-au cum să spună cine știe ce, pentru că mai degrabă seamănă cu impresia ce o ai atunci când ești afară sau ești acolo în prima zi. Ca să-i fac să înțeleagă cum este în zilele obișnuite, cum e tot timpul, și când este mai bine, și când exterior pare mai rău, am să istorisesc doar întâmplarea următoare. Ca să vadă lumea aceea într-adevăr dinăuntru. Țineam să spun această întâmplare, dar n-am izbutit s-o povestesc nimănui pînă acum, pentru că pe puțini îi interesează cu adevărat, și apoi de ce să produci senzație, când lucrurile sînt așa de complicate, așa de complicate. Dar să vă spun întâmplarea. Eram în aceeași încăpere de vreo cîteva luni, în plină vară, cînd este mai luminos, e adevărat, însă celula era cu fața spre nord și soarele nu pătrundea niciodată. Nu știu cum se întâmplase să nimerim atît de rău, pentru că trebuie să recunosc, erau puține celule cu fața spre nord. Și chiar dacă sînt jaluzele este altceva. Oricum, din cauza asta nu era decît zi și noapte, încolo ziua era tot timpul cam la fel, de dimineață și pînă seara, nu ne dădeam seama cum trec orele, după lumină, nu aveam căldura de ora unsprezece și apoi lumina specială de după-amiază și nici întunecarea treptată dinspre seară. Însă nu-mi dădeam prea mult seama de asta fiindcă eram toată ziua ocupat, aveam un program regulat, țineam conferințe și ascultam altele,

sau mă plimbam ore întregi, absent la ce mă înconjura, visînd cu ochii deschiși, în ritmul pașilor, totdeauna despre viitor, numai despre viitor, ca toată lumea, și în timpul plimbării mă încruciașam cu alții care și ei visau cu ochii deschiși și ne zîbeam reflex, fără să ne vedem cu adevărat. Apoi, uneori, cu cîțiva prieteni mai apropiați, ne făceam confidențe și ziua trecea. Dacă în timpul conferințelor trebuia să fac mari eforturi de memorie, ca să umplu ce nu-mi aminteam cu supoziții, în schimb în timpul plimbărilor acestora îndreptate spre viitor nimic nu mă stingherea pentru că toate opozițiile erau imediat înlăturate. De aceea prietenul meu Matei spunea că nu e bine, totul e posibil și chiar probabil, deoarece nimic nu cere cu adevărat efort. Însă poate și el visa, nu se putea să nu trăiești adînc înfundat în viitor, singura viață autentică. Încolo, evenimente nu erau, era calm, nimeni nu ne tulbura în mod special, și apoi, eram obișnuiți și aveam la dispoziție și viitorul acesta al nostru, totdeauna netulburat și deschis, cum nu-l ai afară. Afară există și viitor apropiat, pentru care trebuie să faci, să întreprinzi ceva, pe cînd acolo nu aveam decît viitorul îndepărtat, cu adevărat liber și plin de neprevăzut. Eram într-o stare de relativă împăcare cu lumea, cel puțin eu și cei cîțiva prieteni apropiați cu care ne împărțeam o parte din timp. Asta pînă într-o zi, cînd i s-a făcut rău cuiva și s-a chemat doctorul care într-un tîrziu a și venit și i-a făcut colegului nostru o injecție. Medicul fusese chemat undeva urgent, așa că după ce și-a terminat treaba, nici el nici omul de pază n-au strîns totul cu grijă, adică fiola goală, obiect ascuțit și deci interzis. Mă găseam lîngă bolnav și am cules eu fiola spartă și, cum era un obiect nou, neașteptat, am început să mă joc cu el. Sticla îmi dădea o senzație plăcută în vîrfurile degetelor și o plimbam să-i simt toată netezimea perfectă și curbată. Ca să o simt și mai bine, am închis ochii și mișcam fiola așa, între trei degete de la mîna dreaptă.

Apoi plăcuta senzație alunecoasă a fost întreruptă brusc, am simțit înțepătura și am deschis ochii. Mă tăiasem, nu prea rău, însă cum toți eram mai mult sau mai puțin ipohondrici, trăiam cu șpaima continuă de boli și de infecții, care din pricina lipsei de preocupări presante luau proporții exagerate, am început să-mi masez degetul rănit, gândindu-mă imediat la un panarițiu posibil. Strângându-l, pe locul tăieturii a apărut o picătură de sînge, repede îngroșată, care a acoperit tot vârful degetului. Atunci am simțit brusc una din marile bucurii din viața mea de acolo. Sîngele era roșu-aprins, violent, strălucitor, și i-am absorbit culoarea cu întreaga privire, încîntat. De mult nu mai văzusem o asemenea culoare vie, tranșantă, și nu m-am putut stăpîni să nu-mi formulez clar, mai întîi în gînd, apoi în șoaptă : «viața, uite viața». Îmi masam degetul, făceam să curgă mai mult sînge din meschina înțepătură și nu mă mai săturam privindu-l. Atunci m-am uitat în jur și mi-am dat seama de culorile întunecate din celulă, de pereții cenușii, de fețele noastre umbroase, de uniforme gri, de pardoseala în care murdăria intrase adînc și definitiv. Păturile erau și ele cenușii, mîinile erau palide și cu unghii neîngrijite, tivite cu negru. Numai eu eram deținătorul unei culori adevărate, roșu-aprins, vii ca și lumea de afară, plină de excitație, de mișcare și chiar de violență, de o suferință acută și nu trenantă, moartă, cu sensibilitatea tocită și cu griji excesive pentru propria-ți persoană. În curînd bucuria s-a transformat într-un dor acut, nimicitor, care mă răscolea dinăuntru, ca și picătura de sînge ce mă trezise din torpoarea aceea care însemna liniște și acceptare, poate o formă de supraviețuire. Nu voiam să supraviețuiesc, ci să trăiesc autentic, agitat și plin de neprevăzut, fără program respectat matematic, venit din afară, față de care nu puteam decît să mă supun. Dar bucuria nu-mi dispăruse, nu voiam și

pierd culoarea aceasta superbă pe care o conțineam eu și toți ceilalți, în ciuda cenușiiului din jur, de pe lucruri și de pe fețe. Toți, atât timp cât trăiam încă, eram deținătorii acestui sînge adevărat și viu, care circula cu viteză împingîndu-ne pereții vaselor și hrănindu-ne. Mi-era silă de viitorul imaginat în timpul plimbărilor solitare, acel viitor palid, alb și prea reușit, în care nimeni nu murea și nu se distrugea cu adevărat. Acel spațiu de sticlă, străveziu și maleabil, viitorul nostru nu de sticlă, ci mai degrabă de cauciuc, de gumă plastică ce ia orice formă vrei și apoi revine la loc, gata să fie deformat a doua oară fără să mai păstreze căile obligatorii impuse cu o zi mai înainte. Nu-l mai voiam. Atunci am înțeles cam cum este cu adevărat viața noastră, chiar cînd nu sînt evenimente exterioare, pedepse absurde, crize de nervi sau boli, cum sînt cele mai liniștite zile din viața mea, din viața noastră. Această istorie m-am hotărît s-o povestesc tuturor care m-ar întreba : cum a fost ?“

Imediat ce termină povestirea se simți prost, era ceva făcut în istorisirea sa, prea îndirect și prea voit simbolic, o pretenție și o falsitate care îl jigni, și tăcu foarte jenat. Poate ar mai fi regretat dacă n-ar fi fost reacția celorlalți, după tăcerea penibilă. Andrei, primul, apoi aproape toți, unul după altul, au venit la el, l-au atins fals afectuos pe umeri, spunînd : „lasă, bine că a trecut. Să nu ne mai gîndim la asta niciodată. Să nu mai vorbești. Important e să fii sănătos, să-ți vezi de treabă și să uiți, mai ales să uiți“. Se străduiau să alunge impresia produsă de povestirea lui, se păzeau de ea și tot Andrei fu singurul care dădu glas și unui gînd mai larg explicativ : „E bine că ai povestit. Dar noi toți ne-am închipuit, am știut toate acestea, nu trebuie să le mai repeți, măcar în fața noastră. Iulia este altceva, ea te-a pus, ei i-ai povestit, poate că pe ea o interesează. Noi știm chiar dacă n-am auzit.“

Atunci Iulia izbucni în râs, din nou risul ei gilgâit, înalt ca și vocea ei, prea tare și jignitor pentru ceilalți din cameră. Apoi îi spuse : „Dacă pe ei nu-i interesează, pe mine, mărturisesc, da. Ți-am spus, am cunoscut copia, vreau să cunosc și modelul. Dar, ca să nu abuzăm de răbdarea lor, hai cu mine la o scurtă plimbare, am mașina în față și-mi vei povesti nu cum a fost, ci cum ai ajuns acolo.“

Nu s-a împotrivit și a urmat-o, scuzându-se vag, s-au suit într-o mică mașină parcată în fața casei și au pornit. Nu-i plăcea cum conducea Iulia, prea imprudent, făcând curbe scurte în jurul căruțelor cu caii speriați, claxonând cu energie, aruncând mai mult mașina decât stăpânind-o ferm. Au ieșit astfel în afară de oraș, apoi s-au oprit într-un loc departe de orice sat, înainte de serpentinele ce treceau într-o altă vale, și din nou, fără nici o introducere, i-a cerut : „Povestește !“

Dar impresia lăsată de masa de familie, de prudența închisă a lui Andrei și de foiala celorlalți nu-l părăsise, era mai importantă chiar decât prezența ciudată a acestei femei, de aceea începu poate chiar cu începutul, aparent fără legătură cu cele întrebate. Însă Iulia, atentă, îl lăsa în pace, nu-l întrerupse ca să-i atragă atenția că nu această povestire o voia. Putu să vorbească nestincherit și cu folos pentru el, pînă la capăt...

..., La început, precum știi, toți trăiam sub influența bătrînului. Cînd l-am apucat eu se schimbase foarte mult, nu mai era bărbatul activ, întreprinzător din tinerețea și maturitatea lui. Ieșea foarte rar din casă și mama spunea că-și schimbase și alte obiceiuri. Era mai puțin îngrijit, nu se mai rădea în fiecare zi și în general părea că dă foarte puțină importanță înfățișării lui exterioare. Energia sa clocotitoare, ambiția lui nu se mai vărsau în afară, dar nici nu dispăruseră, dimpotrivă, erau și mai concentrate, închise în trupul lui mare, gros. Stătea to-lănit aproape toată ziua într-un șezlong, sub nucul cel mare din grădina casei, nici nu citea, discuta foarte rar, nu invita mai niciodată pe nimeni. Avea o mare capacitate de a nu face nimic special, deși prezența sa nu era uitată niciodată. Nu era un bătrîn înăcrit și cicălitor, se amesteca foarte rar în treburile și în viața noastră, în-tîmplările zilnice îl lăsau indiferent. Le știa, le bănuia, însă nu intervenea decît foarte rar, doar ca să ne anunțe că trăiește aici, că nu-i scapă nimic. Se lăsase și de fumat, odihna lui era perfectă, aproape ca de statuie, cu ochii adeseori închiși, cu mîinile încrucișate în poală, cu fruntea lui înaltă, brăzdată de largi pliuri paralele, destinsă aproape ca la morți. Îmi plăcea să-l pîndesc, așa cum stătea întins și nemișcat ceasuri întregi, și deși nu mă

putea vedea (eram ascuns în niște tufișuri de liliac, la vreo douăzeci de metri în spatele nukului) eram convins că știe de mine cu toate că nu mi-o spunea niciodată. Nu mi-a povestit vreodată basme, interesul său în mine era abstract, de luare de cunoștință. Prezența lui calmă dădea un anumit ritm vieții noastre, orelor regulate de masă, înlătura incertitudinile viitorului, fiecare dintre noi știam, sau bănuiam, sau mai degrabă credeam că știm cum se va desfășura totul. Aproape fără să mi se spună, mai mult deducînd dintr-o atitudine normală de lucruri care nu aveau nevoie de stăruințe, mă pregăteam ca odată, nu peste mult, la sfîrșitul adolescenței, să mă duc și să mă leg de volumele groase, singurele demne de a sta în bibliotecă, și care de aceea ne impresionau pe toți, cuprinzînd coduri și jurisprudență. Celelalte cărți, cîte erau, se citeau, zăceau pe noptiere, se mutau pe niște rafturi improvizate din alte camere, dăinuiau un timp în odaia copiilor și apoi, negreșit, cînd se adunau prea multe, trebuiau să fie aruncate în pod, într-o cămăruță mică, foarte caldă și înecăcioasă de praf, aflată chiar sub acoperiș, unde de trei generații se adunaseră mărturiile eteroclite ale hranei intelectuale a membrilor familiei noastre. De-a valma, aventuri, basme și romane, dintre care unele demne să stea în orice bibliotecă, altele pur și simplu lecturi pasagere de tren erau așezate în spatele unor perdele de catifea, foarte groase, și ele îmbîcsite de praf și de căldura acumulată a verilor. Fără să pătrundă prea mult soare prin ferestruica mică și rotundă a acestei mansarde, roșul catifelei se mutase înspre galben. Jos, în bibliotecă, nu erau decît voluminoase tratate de drept și de jurisprudență, colecții de legi și de hotărîri, majoritatea mult mai ieșite din uz și mai fără valoare decît unele dintre cărțile din mansardă. Cele mai groase și mai solid legate, mai aurite și mai impresionante erau legi și hotărîri ale unui imperiu care încetase să mai existe, Austro-Ungaria, și justiția sa cu numeroase urme feudale, care deve-

nise un plicticos obiect de istorie. Dealtfel, nimeni nu le deschidea vreodată, nu l-am văzut nici pe bătrîn să le cerceteze, măcar în clipele în care ar fi dorit să-și aducă aminte de tinerețea și activitatea lui. Importanța lor mergea dincolo de utilitate, se bucurau de demnitate, ca niște persoane, și nu de folosință. Toate celelalte vieți erau și ele cîndva hotărîte, dinafară, și apoi aveau să se desfășoare ca și cum ar fi urmat un drum bine hotărît dinainte, pe o hartă nevăzută a cursurilor oamenilor, un fel de riuri. Atunci, în copilărie, în atmosfera aceea cam pompoasă, s-a născut ideea că viețile noastre sînt cursuri de apă, rîul dă iluzia mișcării, deși rămîne același, cu o variație ce se măsoară în unități mult mai mari decît anii. A trebuit mai tîrziu să renunț la această mult prea simplă și parcă livrescă prezentare, deși am rămas undeva cu această nostalgie, și de aceea îți povestesc. Poate de aceea. Oricum, viața se desfășura astfel și toate interesele celelalte, cărțile citite și ciudatele întîmplări personale legate de pubertate, primele vise neclare, dorințe care creșteau în mine și nu puteau găsi o cale de exprimare, tot ce părea extrem de important și chinuitor, trăiau sub semnul unui provizorat, știam cumva că sînt efemere, deși nu le mărturiseam și nimeni nu-mi spunea asta. De aceea multe abateri erau privite cu toleranță, pentru că urmau să treacă. Mai tîrziu s-a încercat asta și în pragul unor alte decizii, cineva m-a scuzat spunînd că hotărîrile mele sînt boli ale vîrstei. Nimic nu era în fond mai disprețuit decît ce era legat de o anumită vîrstă, de un an, sau de un timp. Cîndva, la un moment dat, după toate rătăcirile, urma să vină neîndoios, ca și un fapt inevitabil normalitatea, care însemna repetiție, maturitate. Monotonia rituală a căsei noastre, puse sub semnul nemișcător al autorității bătrînului, era un viitor sigur, de care nimeni nu avea să scape. Acum, mai ales acum, în ultimele zile, aș îndrăzni să spun că

eram amenințați cu o viață în care multe griji urmău să se topească, aducînd zilele la un fel de asemănare cu ele, ca anotimpurile. De atunci ni se infiltrăse un anumit sentiment al accidentalului. Trecutul era totdeauna mult mai puternic, pentru că cuprindea normalitatea verificată și acumulată, desenată pe liniile ei esențiale. De aceea unele evenimente trecute erau mai mari, mai impresionante, ca și activitatea de odinioară a bătrînului, se pare fire neliniștită care a știut să-și aducă însă la normalitate și monotonie chiar și marea sa energie și ambiție. Acum, aș zice că ne ocupam în acele vremuri cu un fel de luptă continuă cu prezentul înșelător în noutatea lui.

Dacă e să-mi aduc aminte de acele timpuri, mai bine să-ți povestesc un lucru pe care l-am observat pîndindu-l pe bătrînul Dunca atunci cînd se auzea clopoțelul anunțînd venirea cuiva. Niciodată nu era mai impasibil ca în acele clipe. Nu l-am văzut niciodată tresărînd, ferit de curiozitatea unei veniri neașteptate. Pentru mine au fost timpuri cînd așteptam orice sonerie, pentru că poate se va întîmpla ceva, poate va veni cineva cu totul neașteptat. Adeseori stăm în marile orașe, închiși în mediul nostru ca într-un sat, cu speranța că poate, cumva, dintr-o întîlnire întîmplătoare se va ivi o schimbare în cursul vieții, adeseori, inconștient, lucrul cel mai dorit.

Totuși, atunci, una dintre veniri s-a dovedit plină de consecințe. Vara mea mai mare (eu aveam 16 ani, ea 20), Ștefania, era deosebită, într-un fel, o fată veselă, sportivă și pentru noi foarte frumușică, mai ales pentru mine întrucît eram destul de îndrăgostit de ea. Față de ea făceam pe grozavul, îi povesteam înfricoșătoare secrete, îi împărtășeam planuri irealizabile, iar ea rîdea de mine totdeauna, ceea ce nu mă împiedica să-i spun altceva, la fel de improbabil, și a doua zi. În afară de asta o mai pîndeam uneori cînd era singură, ars de curiozitatea de a o vedea nu ca alții, ci într-un fel de înfățișare adevă-

rată, mai puțin veselă și expansivă. Era o fată obișnuită și drăguță, care juca foarte bine tenis și rîdea uneori numai din plăcerea de a-și dezveli dinții foarte albi și regulați, semn de neîndoioasă sănătate. Poate singurul lucru neobișnuit pe care îl credea despre ea și-i plăcea să și-l spună era că «are o stea în frunte» din cauza unei mici pete roșcate de deasupra sprîncenelor, asemănătoare cu podoaba femeilor indiene. «Vezi, îmi spunea rîzînd, bagă de seamă cum te porți cu mine, am acest semn care e simbolul lui Șiva. Să știi că eu voi avea o soartă deosebită.»

Într-un sfîrșit de vară, după ce împlinise douăzeci de ani (era născută, țîn și acuma minte, la 6 iulie), Ștefania glumea ceva mai puțin cu mine, părea că trece printr-o criză, și am aflat în curînd că venea tîrziu seara pentru că se plimba pe malul rîului cu un profesor tînăr de istorie care tocmai venise, la jumătatea anului trecut, la liceu. Devenisem puțin furios pe inevitabilul care urma să se întîmple. Ștefania avea să plece cu el sau cu altul și sentimentul meu cam neprecizat pentru ea se clarifica odată cu semnele certe ale imposibilității lui. Nu știam ce rezerve aveau ai noștri în legătură cu relația Ștefaniei, însă după un timp, în ultimele zile ale lui august, am aflat că este invitat la o masă de familie și profesorul Ghimuș, ca să-l cunoaștem. Ilie Ghimuș îl chema și eu îl așteptam cu sentimente împărțite, de curiozitate, ciudă și dușmănie și în același timp de admirație fără obiect, pentru că poate urma să încerc să mă identific cu el, ca în acest fel să particip la istoria de dragoste a Ștefaniei.

A venit fără cravată. Gulerul alb, larg al cămășii era răsfrînt ca o tavă pe care se odihnea capul său mare, neașteptat pentru mine înțîia oară, pentru că îl mai văzusem de cîteva ori la liceu (nu era la clasa mea, dar se vorbea despre el), însă niciodată într-o asemenea lumină. Avea un păr lăsat lung, în plete, de un castaniu-deschis, aproape blond, și şuvițe rebele îi cădeau pe frunte, um-

brindu-i fața. Își lăsa părul așa, nu încerca să și-l aranjeze. Două lucruri te izbeau însă în mod special și erau în legătură : un ten care părea ca ars, accidentat, fără să aibă coșuri sau cicatrice, mai degrabă o altă dispoziție a porilor, mari, deschiși și uscați. Fața îi era parcă devastată de o catastrofă, de o boală subtilă ce rămânea în interior și nu se manifesta decât ca anunț și bănuială în afară, ca o distrugere de liniște, deși trăsăturile lui erau lipsite de mobilitate. Își ținea mereu capul rigid în sus, puțin cam aplecat chiar spre spate, făcând un unghi deschis în spate cu trunchiul. De aceea mărul lui Adam era proeminent în despicătura cămășii. Al doilea lucru, părînd să justifice arderea tenului, erau ochii lui deschiși la culoare, neprecizați ca nuanță, însă obsedanți, lucitori fără vioiciune. A intrat în casă cu alura lui deosebită și a dat mîna cu toți, și cu mine și cu cei mai mici, părînd că nu cunoaște nuanțele vîrstelor. Era la fel de atent sau neatent cu bătrînul, cu maturii și cu cei mai tineri, chiar copii. Țeapăn, strîngea mîinile întii cu aceeași poziție a capului aplecat pe spate, părînd că nu vede cui se prezintă, apoi brusc, după ce ținea cîteva clipe mîna străină în palma lui, făcea o plecăciune, un fel de închinăciune de o falsă umilință și reverență, și părul îi acoperea aproape fața. Ochii lui erau cînd deasupra, cînd dedesubtul privirii celuilalt. Același gest neobișnuit a întovărășit salutul adresat mie ca și bătrînului pe care nu l-a deosebit prin nimic din masa destul de numeroasă, mai numeroasă pe atunci, a bunicilor, unchilor și părinților mei, ca să nu vorbim de veri. Mulți locuiau cu noi în aceeași casă, alții fuseseră invitați cu această ocazie. N-a procedat altfel nici în modul cum s-a adresat femeilor și bărbaților. Aceeași închinăciune solemnă și aceeași rigidă strîngere de mînă. N-a sărutat nici măcar mîna bunicii.

De la început se pare că n-a plăcut. Dealtfel nici n-a spus nimic, n-a murmurat decât propriul său nume, de fiecare dată cu același ton. Lucrurile s-au complicat însă

la masă. Când cele două canaturi de lemn ale uşii înalte care dădea spre sufragerie au fost deschise şi ne-am îndreptat într-acolo, Ghimuş a strigat-o pe Ştefania şi i-a oferit braţul. Prea lua lucrurile ca sigure şi consumate, ca şi cum nimeni n-ar fi putut să-i conteste drepturile. Şi mai curios este că am constatat că-i schimbase numele. Îi spunea Ştefana. Noi îi spuneam Ştefania sau Ştefi, mai ales Ştefi. El însă o solemnizase, deşi practic o cunoştea doar de vreo două luni. Accentua pe primul a, spunea Ştefăna, ca o explozie, ca pe o scenă de teatru. Era ceva de cabotin, o lipsă de reţinere neobişnuită pentru noi. Dar lucrul cel mai important sau neplăcut, s-a întâmplat atunci când ne-am aşezat cu toţii la masă. El a rămas în picioare şi a făcut şi Ştefaniei semn să se scoale, şi ea s-a sculat cu obraji roşii, cu ochii strălucitori şi aproape înlăcrămaţi. Ghimuş, împreunându-şi mâinile, a spus tare, privind deasupra mesei: «Să ne rugăm», şi apoi a făcut semn cu mâna să ne ridicăm şi noi, cu toţii. A fost un moment de imensă jenă, dar influenţa sa a fost neaşteptată. Ce puteai să spui? Oamenii aceia poate doar din obişnuinţă se duceau la biserică, în orice caz nu afirmau nici măcar scepticism religios moderat. Era oricum un reflex de-a avea cel puţin o indiferenţă considerabilă faţă de credinţă. S-ar putea spune că erau politicoşi cu Dumnezeu, iar unii, mai ales femeile, erau de-a dreptul credincioase. Deci, propunerea de a se ruga îi pune în încurcătură, deşi Ghimuş nu era preot şi nu avea căderea să facă şi să desfacă reguli.

Însă surpriza propunerii, tocmai neobişnuitul ei, toate celelalte reticenţe, sau poate altceva din însăşi atitudinea lui Ghimuş i-a silit pe mulţi să se ridice şi să accepte. Nu avea ceva foarte precis împotriva, nimic din ce învăţaseră nu le dădea o soluţie. De multe ori am observat şi mai târziu cât de puţin pregătiţi sîntem să ne opunem numai pe considerente formale, chiar dacă regulile şi

formele ascund o adevărată concepție. Însă trecuserăm de epoca nuanțelor. Reticenți, confuzi, nehotărâți, ridicați mai drept sau mai aplecat, eram atrași și dominați de neobișnuitul nostru musafir. Ne uitam cu coada ochiului unii la alții, dar găseam puțin confort și îndemn.

Numai bătrînul nu se ridicase. Niciodată nu părăsise mai înfipt în scaun, mai solid și mai neinfluențabil. Ședea, cu bustul drept, cu privirile înainte, cu ochii foarte grei, așa părea uneori din cauza pleoapelor sale groase care-i încetineau schimbările de expresie. Mîinile îi stăteau încrucișate, odihnind greoi pe fața de masă. Atitudinea lui liniștită și solidă, neclintită, obișnuința de a-i da ascultare și adeseori de a-l imita, ca o pregătire, un exercițiu pentru vîrstele ulterioare, ne-a făcut pe toți, pe toți cei care acceptaserăm propunerea de a face această rugăciune neobișnuită, să ne simțim vinovați, să dorim să se termine totul mai repede. Atrași de doi poli opuși, nehotărâți, încurcați, își țineau privirile în jos, iar trupurile lor erau în pozițiile cele mai deosebite, mai ridicole și mai nenaturale. Nici nu ședeau jos, nici în picioare, erau curbați, la jumătatea drumului, cu corpurile trepidînd în așteptarea unei mișcări într-un sens sau altul. Cele cîteva minute, poate mai puțin chiar decît un singur minut, au durat nesfîrșit, și cînd totul s-a terminat s-au așezat repede ca și cum ar fi vrut să facă neobservată scena ce tocmai trecuse. Însă desigur masa era ruinată, nu s-a mai putut discuta nimic, nici măcar din politete, felurile erau schimbate rapid. Cei doi protagoniști principali nu încercau în nici un fel să limpezească atmosfera, părăind hotărâți să nu permită nimănui să uite ce se întîmplase. Bătrînul n-a spus nici un cuvînt în timpul mesei, nu s-a adresat musafirului nici mai tîrziu, era singurul care nu se grăbea și mesteca încet și calm, poate doar mai întunecat ca de obicei. Apoi își umplea paharul cu vin, îl sorbea tacticos, degustîndu-l. Nu făcea nici un comentariu, însă din cînd în cînd, singurul nejenat, privea în jur, îi

măsura pe toți fără să ocolească nici o privire (și toate celelalte priviri aveau tendința să fugă, să se aplece, în afară de a lui Ghimuș). Acesta a încercat să-i țină piept, și atunci ne-am dat seama că, în ciuda siguranței sale rituale de la început, a gesturilor sale măsurate, calculate să impresioneze, a independenței sale aparente sau poate chiar a fanatismului său, el era cel mai slab, pentru că atacase și încercase prin atac să explice. Așa, spunea el, fac țăranii, mama lui, femeie cu frica lui Dumnezeu. Lor nu le e rușine de credința strămoșească. Ceva din felul în care povestea era încărcat cu un fel de amenințare. Bătrînul, căruia i se adresa în mod vădit, îl asculta, privind-l în față, calm, însă nu îi răspunse. Îl cernea printre pleoapele sale grele, ca și cum ar fi vrut să-l reducă la proporțiile sale reale, strivit pe retină. Continua să mănince și să-l observe, să se șteargă din cînd în cînd pe gură cu șervetul, apoi iar îl privea. Din cînd în cînd se întorcea neatent în altă parte, cu același calm neschimbat, ca și cum l-ar fi plictisit, apoi iar se întorcea spre el, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă mai continuă. Călătoriile acestea ale atenției erau cele mai distrugătoare, amestecînd disprețul cu indiferența și din cînd în cînd cu cîte o curiozitate, trecătoare, potrivită mai ales obiectelor sau, în cel mai bun caz, copiilor. Încetul cu încetul vocea lui Ghimuș, iritată și mult mai subțire decît la început, se irosea în gol și el își dădea seama, se forța să atragă atenția, își schimba atitudinea, era pentru un minut nu numai implicit amenințător, ci chiar obraznic, apoi, pentru cîteva minute, adopta o altă poză, de indiferență, nu de toleranță, ci mai degrabă îndurerare pentru erorile altora de care le va părea rău lor și chiar lui, ce-i drept. Apoi iar devenea amenințător. Ceilalți îl urmăreau și sufereau vădit din cauza situației penibile, aproape neînroșeam noi, cînd el devenea obraznic, masa părea că nu se va mai termina niciodată. I-a pus capăt Ghimuș, care,

brusc, exasperat de tăcerea generală și ostilă sau încurcată, s-a sculat înainte de terminarea propriu-zisă a mesei, s-a înclinat rigid, fără să mai dea mîna cu nimeni, și a părăsit casa fără nici un cuvînt.

Noi ceilalți am rămas tăcuți și după plecarea lui, pînă ce Ștefania a izbucnit în plîns și a sărit de pe scaun vrînd să plece. Atunci a intervenit bătrînul, nu calm, domol și sigur pe el, cum fusese pînă atunci și cum era în ultima vreme, ci poate cu violența sa din tinerețe, pentru care fusese un adversar redutabil la bară și la întruniri. A izbit cu pumnul în masă și toate farfuriile au zăngănit, noi am înghețat, s-a auzit pendula mare dintr-o altă cameră, tocmai a treia, prin ușile închise, și apoi o altă pendulă, mai aproape. Numai bunica mea, care își cunoștea bărbatul după o conviețuire de cincizeci de ani, cu memoria brusc zguduită, ieșindu-și din rezerva ei de umbră palidă, puțin cam ciudată și distant binevoitoare, a strigat: «**Todore, ce faci... Todore!**» A doua oară cînd i-a rostit numele era un țipăt de spaimă prin care străbătea amintirea unei jumătăți de veac de frică ascunsă sub o înfățișare blîndă și puțin aiurită. Era poate pentru prima dată cînd bunica îmi apărea ca ființă vie, și nu ca o abstracțiune. Însă n-a contat, bineînțeles, nici n-a fost băgată în seamă, deși se ridicase cu mîinile împreunate. Bătrînul a izbit încă o dată masa cu pumnul și a strigat: «**Cine ți-a dat voie să te ridici de la masă? S-a ridicat bunică-ta, m-am ridicat eu? Ce, nu mai știi cuvînta?**» Ștefania încremenise și încetase să mai plîngă, însă nu putea face nici un gest. Bătrînul s-a sculat el însuși, cu o neașteptată agilitate pentru corpul său masiv, și a apucat-o de umeri, apoi a împins-o pînă la locul ei și a așezat-o pe scaun. Ștefania avea o rochie ușoară, de muselină, cu mari flori galbene, și brațele îi ieșeau goale din mînecele scurte. Pe locul unde a apucat-o bătrînul apăruse o mare pată roșie. Un pahar se răsturnase și vinul roșu se scurgea pe masă, făcînd o altă pată întu-

necată, și un șuvoi cădea jos, cu un zgomot subțire. Bătrînul s-a întors la locul lui, s-a așezat cu aceeași ușurință cu care se ridicase și a izbit din nou cu pumnul în masă, strigînd. Vocea aceasta pentru mine nu fusese decît o legendă, era de o seamă cu biblioteca, se lega de vechile fotografii, nu avusese niciodată un aspect fizic, auzibil, și deși eram și eu speriat, îmi făcea și plăcere. Va să zică, existase, există, există cu adevărat. Auzisem numai *despre* ea. Știam că odată, cînd bătrînul fusese mai tînăr «ablegat dietal», acoperise vocile a două sute de adversari în dietă, care- huiduiau și el nu se lăsase. Deasupra țipetelor lor înmănunchiate se ridicase ca un tunet. Și o folosise și la Alba-Iulia. Dintr-o dată toate regulile abstracte pe care le observam în casă, întregul ritual monoton și bine pus la punct s-a umplut de ceva viu, concret, palpabil. Era chiar mai bine așa. Bătrînul, mai izbind încă o dată cu pumnul, a adăugat : «Să stai și să suferi, dac-ai îndrăznit». Apoi, întorcîndu-se spre noi, ceilalți, ne-a strigat : «Și voi, dacă vreunul se va lega, în orice fel, în orice prilej, cu tehergheii ăștia, am să vă omor. Cu mîna mea. Cu mîna mea am să vă omor.» Apoi a tăcut, cu fruntea aplecată, pe care se desenase, pentru prima dată de cînd trăiam eu, o uriașă dungă verticală, în unghi drept cu pliurile sale orizontale, ale gîndirii. Așa, fără să ne privească, strîngînd din ochi, ne-a spus, și strigătul înalt dinainte s-a adunat într-unul scăzut, încărcat de tensiune, pentru că nimic din forța lui nu se pierduse : «Piticilor». Lîngă mine, Andrei, unchiul meu Andrei, băiatul bătrînului, tremura de-abia simțit, cu părul lui galben, prea moale, răvășit. Ceva mai încolo, tata, care toată viața simula că se opune voinței tatălui, șopti de-abia auzit, la urechea mamei : «Jupiter Tonans s-a înfuriat». Apoi din nou, mai repede, ca un copil care face în sîc, «Jupiter Tonans s-a înfuriat». Independența lui secretă era mai jalnică decît tremurul nervos al lui Andrei. Mama îl privi cu răceală și atunci încetă, după

ce mai aruncă o privire furișă bătrînului. Acesta se uită la noi măsurîndu-ne, unul după altul, cu o adîncă nemulțumire. Aceasta, aceasta era progenitura lui, urmașii lui, niște bicsnici scormonitori de hîrtii ca Andrei, un dandy ca Mihai, iar fata lui, la care ținuse cel mai mult, luase un venetic bicsnic. Aceștia erau fiii și fiicele și ginerii și nurorile și nepoții și nepoatele sale, atît de deosebiți de el. Nemulțumirea lui era năruirea unui vis, împingerea lui spre singurătate, pentru că mutația biologică întîmplată o dată sau de două ori se istovise și căzuse, șirul care se desprindea din el se reîntorcea în mediocritate, în banalitate, el și tatăl său rămîneau izolați și aproape inutili. Nu se construia nici o dinastie, nici unul dintre noi nu eram înzestrați, după el, cu forța de a avea vreodată cu adevărat dreptate.

Atunci, poate pentru prima dată, sigur pentru prima dată conștient, am vrut să ies din rînd. Dar nu voiam să mă opun, ca el, întocmai ca el, ridicînd glasul și lovind cu pumnul în masă. Între noi, oricum, trecuseră două generații, și dacă el își închipuia că nu se întîmplase nimic, greșea. Nu prin masivitatea trupului, prin tăria vocii voiam să-l răpun. Doream, pentru prima dată clar, altă armă, și mai periculoasă. Doream să-mi răsară cuvîntul, sigur și capabil să fie rostit încet, ascuțit ca un brici de oțel, subțire și maleabil ca o floretă, care să-l pătrundă și să-l doboare. Spus cu mare calm, rar, jos, în tăcerea scurtă dintre două țipete ale lui, care să-l reducă la tăcere, la furie mută și neputincioasă. Pocnind sec ca o împușcătură de pistol, transformînd ghioaga într-un instrument ridicol de luptă. Trecuseră două generații și știam asta, nu mai voiam să-l imit. Deși atunci, la masă, eram în fond de acord cu el, și Ghimuș mi se păruse și mie ridicol, voiam să-l înfrunt pe bătrîn. Dar n-am găsit cuvîntul, acel cuvînt pe care mi l-am imaginat doar ca o formă în care urma să introduc conținutul. Știam cum va suna, cum va suna vocea mea calmă, care va fi reac-

ția, a tuturor, înspăimîntați și mai tare de îndrăzneala mea. Nu un cuvînt fals ironic, spus în taină școlărească, ca acel Jupiter Tonans. Aveam nevoie de cuvîntul ascuțit, și nu-l aveam. Mai tîrziu, odată, ultima dată, am reușit oarecum să i-l spun, dar nu era subțire cum mi-l închipuisem. Atunci, la masă, am încercat doar cu un calm înghețat, simțindu-mă stăpîn pe sine, tensionat ca un arc, să-i susțin privirea. Însă ochii lui au trecut înțet peste mine, fără să mă vadă. După ce ne-a măsurat pe toți, vocea lui a tunat la fel : «Să se aducă caveiul», și cafeaua s-a adus, neagră, tare pentru el, ca și cum n-ar fi avut aproape optzeci de ani. După aceea, fascinați fiecare în felul lui, ne-am ridicat de la masă. Bătrînul s-a întins în șezlongul său de sub nuc, la fel de împietrit ca totdeauna, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Aceasta era puterea lui. Știa să se întoarcă în calm, atunci cînd voia.

Poate că nimic nu s-ar fi întîmplat, Ștefania, adusă brutal la ordine, poate simțind că Ghimuș nu era nimic și oricum înfrînt, zdrobit în întrecerea nervoasă cu bătrînul, ar fi redevenit o fată veselă și sportivă, cu un spirit profund realist și practic. În zilele care au urmat mesei a stat închisă la ea în cameră și nu apărea decît la masă, comic de palidă și tragică în mișcări. Dealtfel, chiar în acele zile, cînd în fața tuturor se păstra rezervată și jignită, am vizitat-o la ea în cameră și m-a primit aproape obișnuit. Fusesem oarecum decepționat în fond cît de ușor trecuse peste cele întîmplate. Subiectul nostru de conversație a fost una din urechile mele, puțin mai depărtate de cap, fapt pe care nu-l trecea niciodată cu vederea. Cînd am intrat la ea în cameră, probașil profund plictisită de reclusiunea ei demnă, m-a primit cu mîinile la cap, ca două urechi de iepure mișcîndu-se. Apoi a izbucnit în rîs. «Lasă-mă — mi-a spus — să mă uit prin urechea ta, să văd lumina mai roșie.»

Însă cele două zile din august au trecut și a venit septembrie și Ștefania încă nu intrase total în pielea ei obișnuită când a intervenit altceva. Ca represalii în urma asasinării unui prim-ministru, s-au împușcat câte doi pînă la patru legionari în fiecare județ, considerați în grabă capi de către jandarmerie. La noi a fost împușcat Ghimuș. Eu am aflat primul vestea, dar n-am spus nimănui. Mă gîndeam însă să mă duc să-l văd, pentru că fusese rălăsați pe stradă, să fie văzuți de toată lumea. Ștefania, la masă, era calmă și nici nu se mai forța să se arate plînsă. Nu știa nimic. Vestea însă a fost aflată de mulți și atunci s-a întîmplat totul. Mîntea solidă, precaută și cumpănită a bătrînului cedase. Mă înșelasem atunci cînd crezusem că poate să-și revină, ca odinioară, la starea dinainte. Furia îi rămăsese și, brusc, după felul al doilea, cînd așteptam fiertura, a ieșit din muțenia lui obișnuită și, aplecîndu-se peste masă, spre Ștefania, a întreat-o nu cu vocea lui gravă, obișnuită, nici cu aceea plină de furie, sau măcar calmă, ci cu una de bătrîn, de adevărat bătrîn, uscată și plină de satisfacție batjocoritoare: «Ei, Ștefi, ai auzit ce s-a întîmplat?» Ștefania, care nu era obișnuită să i se adreseze la masă, a tresărit și a pălit, și a dat din cap că nu știa. «Ei, a spus bătrînul, întorcîndu-se spre noi, cum o țineți în ignoranță? Nimeni nu i-a spus! Atunci să-ți spun eu. Acela pe care l-ai adus tu mai acum o săptămînă la masă, știi tu, gata, s-a terminat. L-or împușcat ca pe un cîine, așa cum merită. Hei, săracu Pînișoară (așa-l chema pe maiorul de jandarmi), a fost în gîndul meu, parcă eu l-am învățat. Uite unde era să te bagi.» Apoi a continuat să mîncească pentru că se adusesese felul al treilea.

Poate Ștefania n-a înțeles bine, poate a crezut că bătrînul chiar determinase alegerea. Zăpăcită de prima parte a știrii, nu prinsese exact referirea la Pînișoară. A pălit și a rămas la masă, fără să spună vreun cuvînt, mîncînd ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dealtfel,

toți tăceam, și din nou o atmosferă grea învăluia masa. Bunica a făcut doar un gest ce mi-a rămas în minte, al doilea într-o săptămână care ne-o arăta vie. Încet, tacticos, și-a scos din buzunar tocul cu ochelarii-de citit și i-a scos, i-a așezat pe nas și a început să-l privească pe bătrîn. Îl privea în tăcere, noi toți am observat-o în afară de el. Apoi s-a ridicat de la masă, tot în tăcere, și a ieșit. Era dreaptă și căpătase un mers mai tineresc, mai vioi, călcînd mai puțin tăcut, ca o umbră. Am auzit sunetele rochiei sale de mătase neagră și apoi ușa a fost închisă cu putere. De-abia atunci a observat și bătrînul că ieșise și și-a întors capul fără să-și ascundă surprinderea. Apoi a continuat să mănince. Dar masa s-a terminat rapid și toți aproape am alergat în colțurile noastre, ca să ne ascundem. Casa a rămas pustie, mare și greoaie, umplută de ceasornice și pendule care, la o mică distanță unele de altele, sunau orele în timbruri deosebite. Storiurile erau trase și numeroasele obiecte de aramă și alamă luceau galbene. Nimeni nu era cu nimeni. M-am dus în camera de lingă pod, unde erau cărțile, și am răscolit printre ele. Nu mă interesa nimic, le aruncam una peste alta pe dușumea, cu zgomot, dar zgomotul îmi făcea plăcere. Mi-am oprit privirile mai îndelung doar asupra unui atlas mare de zoologie, cu planșe colorate : PĂSĂRI DE MARE. L-am răsfoit îndelung uitîndu-mă la ulii și la vulturii cocoțați pe stînci solitare, înconjurate de ape de mare verzi-cenușii, ca în nord. Le-am văzut siluetele în zbor, stoluri, stoluri.“

Aici s-a oprit din povestirea sa, pentru Iulia. A repetat doar, încă o dată și apoi încă o dată „stoluri, stoluri“, și păsările au început să-î zboare pe față, a trebuit să închidă ochii, și apoi a înțeles și i-a deschis, s-o privească pe Iulia, al cărei chip nu-l mai văzuse de mult, de cînd începuse povestirea. I-a sorbit lacom trăsăturile, s-a umplut de ele, de amănuntele fiecărei linii, și a căutat prin ea să alunge păsările acelea care treceau mereu, cum întor-

cea în minte paginile groase ale atlasului și le auzea foșnind gros. Foile lui mari erau lucioase, cerate. Dar păsările îl amenințau nu din acele pagini, ci din aer, împingînd orizontul, trecînd, trecînd mereu, obsesiv, acoperind zarea, făcîndu-se atât de multe încît nici nu puteau să mai zboare, și atunci izbeau doar aerul, menținîndu-se în văzduh cu greu, aripile lor greoaie, lipsite de orice grație se auzeau înfundat. Le recunoștea, desigur că le recunoștea și și-a adîncit privirile și mai avid în obrazul, în corpul Iuliei, pe care nu-l dorea ca o siluetă, trecînd abstract dintr-un capăt în altul al orizontului turtit al mării. Însă nu-i era de ajuns înfățișarea Iuliei, părul ei roșu, privirea ei clară ; nu era din aceste locuri, era și ea, așa cum a observat-o și a gîndit-o în clipa cînd a văzut-o în fața ușii, în după-amiaza aceea, o călătoare, mereu o călătoare, venită pe jos, cu sandalele acoperite de praf. A apucat-o de mîină și ea s-a lăsat, inertă, așa cum nu mai simțise nici o altă femeie. Avea pielea aspră și rece, și lui îi era frig. Erau pe vîrfurile dealului, aproape se înserase, munții cu fața spre apus erau neverosimil de roșii și și-a dat seama de ridicolul acestei veniri, de prima lor întîlnire, cu mașina, la peste 50 km de oraș. Iarba subțire și înaltă foșnea în vîntul aspru, mai aspru decît la venire, și voiau să se ridice și să plece imediat în oraș. Părul Iuliei, foarte roșu, îi încadra fața, și ovalul ei părea că îl privește printr-o fereastră zăbreliată. Păsările amenințau să izbucească în orice clipă și mișcarea foilor groase ale atlasului se mai auzea în fundal. Era gata să sară în picioare cînd Iulia, care se lăsa inertă atinsă de mîina lui, cu o undă de ironie sau numai de interes în glas, mișcîndu-și numai buzele, rămînînd cu ochii și cu fața nemișcată, îi spuse : „Și ?“ Cu un efort a reluat povestirea, deși cu greu putea să depășească un punct mort, care acum era mai semnificativ pentru el. De aceea, la început spunea mereu :

„Întorceam foile atlasului, cu păsări, stoluri-stoluri. Erau păsări de apă, păsări de mare, păsări din deltă, si-luete în zbor, cu aripile în unghi desfăcut. Stoluri, stoluri. Pagini de păsări care mă fascinau, acum mai mult decât altădată, și m-am uitat la ele timp îndelungat, în lumina scăzută de seară, pentru că trecuse mult timp, eram în septembrie, se înserase, și fereastra cămăruței de lângă pod era mică și dădea pe acoperiș, lumina venea oblic. Cărțile aruncate de mine pe jos căpătaseră umbre întunecate pe pardosea, mirosea a praf, a înăbușit și nu știu de ce a lemn. Era deja seară când brusc, fără să știu prea bine de ce, privind doar desenul unui stol de păsări, am sărit în picioare și am fugit jos pe scările de lemn, foarte abrupte, bocănind cu putere, boc, boc, boc, deschizând ușa care dădea spre gang cu o izbitură, auzind-o în spate cum se închide la loc, sec, și apoi iar revine cu zgomot, dar eu intrasem în casă și am trecut prin sufrageria pus-tie și întunecată unde, în lumina filtrată a serii, strălu-ceau ceasurile de aramă acoperite cu clopote de sticlă, apoi am trecut peste pielea de urs din cealaltă cameră și am deschis ușa camerei Ștefaniei.

Atârna de-a lungul ferestrei, se prinsese de marginea drugului perdelei și rămăsese cu fața la perete. Era mai înaltă decât oricând și mai subțire, o siluetă doar, aproape imaterială, rigidă. Linie absolut verticală, și laba picio-rului se flectase puternic și vîrfurile degetelor căutau în jos. Semăna cu limba unui pendul, a pendulului abstract, matematic, încremenit, oprind limbile, orele, minutele. Totul mergea în jos, înspre pămînt, și părul ei, și brațele subțiri, și umerii ei slăbuți, de fetiță. Era mai subțire decât fusese vreodată. Mi-am apucat capul între palme, cu un gest străvechi, neînvățat vreodată, și l-am clătinat la dreapta și la stînga, o tînguire, nu izbuteam să scot nici un sunet, dar le auzeam pe cele convenite răsunîndu-mi tare în cap. Apoi am fugit.“

Dar nu mai voia să-i povestească, nu putea să iasă din reprezentarea acelei scene, deși i-a spus că a plecat, a fugit, în față îi stătea tot camera întunecată, de seară, și trupul Ștefaniei atîrnînd inert. Și apoi păsările, păsările acelea. Se întunecase pe deal, i se părea ciudat că a ajuns aici, adus de această femeie pe care de-abia o cunoștea, a cărei prezență dăduse frîu liber unor amintiri de care aproape nu mai era conștient. S-a ridicat în picioare și i-a întins mîna să se ridice și ea, și Iulia l-a urmat, tot tăcută, doar că de data asta nu mergea ea înainte, și el nu se supunea, ci mergeau alături, iar prezența ei de-abia dacă îl interesa, o înregistra doar ca un amănunt al unui peisaj de seară care nu-l interesa nici el. Au mers așa pînă la Șosea și s-au urcat în mașină și înainte de a porni, ea și-a așezat mîna peste mîna lui și i-a apăsat-o ceva mai tare, era o altă senzație decît înainte cînd o atinsese și părea inertă. Acum a deslușit o notă de apropiere, de prietenie, aproape de solidaritate. „Am înțeles ceva, însă nu deplin, lămurește-mă care este legătura dintre cele povestite și ce te-am întregat eu?” Atunci a spus :

„Legătura este că aceea a fost prima mea criză, prima mea răscoală cu obiect împotriva autorității absolute a bătrînului, care nu numai că n-a fost în stare să evite o nenorocire, dar a și provocat-o. Nu că aș fi fost solidar în cea mai mică măsură cu Ghimuș. Nu, dar argumentele bătrînului, de simplă comandă și de-viață care trebuia să se desfășoare după tipicul de totdeauna, nu mai ajungeau. Ghimuș nu spărgea numai politețea unui invitat la masă. Era mult mai mult, cu mult mai mult. De atunci, din acel motiv și din alte motive, atmosfera bine orînduită din casă nu mai avea nici o influență asupra mea.”

Tăcut, se gîndi : „Am rezumat, doar am rezumat, dar nu mai doream eu acum să povestesc, pentru că orice aș fi spus nu era decît un simplu rezumat, ceva ce putea ieși în afară, la lumină, dintr-o situație mult mai com-

plexă. Și eu nu voiam să rezum, fie că Iulia s-a mulțumit cu răspunsul, fie că nu. Nu mă interesa și preferam să trec rapid prin lumea indiferentă care mă înconjura, prin satele bîntuite de cîini, prin pădurea luminată straniu de farurile micului automobil al Iuliei, alături de Iulia, mai tăcută încă și aplecată asupra volanului. Toate nu aveau decît o palidă funcție de cadru, ca să-mi pot aminti, în neorînduială, într-o bună neorînduială capabilă să-mi aducă în minte lucrurile și stările acelea, așa cum au fost, fără o logică precisă. Reacția ciudată a bu-niții, ca și cum ar fi știut, ca și cum s-ar fi așteptat de mult la asta, cînd am bătut la ea în ușă, și n-am putut să-i spun decît «Ștefi» și ea s-a îndreptat fără grabă spre camera unde se întîmplase nenorocirea și a intrat. Mă așteptam să țipe sau să rămînă încremenită, ca și mine, dar ea s-a dus și a-mîngîiat-o încet pe spate, fără s-o întoarcă, ca și cum ar mai fi fost vie, apoi s-a răsucit spre mine și mi-a spus : «Să fim iertați toți, și tu, fetiço», și a zîmbit și zîmbetul ei blînd și plin de subînțelesuri m-a izbit pentru că părea să spună : «Știam eu, am spus eu, de cînd v-am spus că așa se va întîmpla». Dar atunci, dacă a știut, de ce n-a încercat să prevină ? De ce n-a discutat cu Ștefania, dacă se aștepta să se întîmple ceva, un lucru atît de îngrozitor ? De ce s-a mulțumit doar să-și pună ochelarii la masă și apoi să iasă înainte de a se termina mîncarea ? Nici o întrebare nu avea răspuns, nu se arunca decît un fel de ciudată lumină asupra vieții ei de umbră, de politețe și de bunăvoință abstractă. Desigur, ea știa ceva, știa de mult, și absența ei nu era nici teamă, nici ascultare necondiționată, era o stranie dezangajare. De aceea nu participa la nimic. Și atunci, după ce a mîngîiat-o pe Ștefania moartă, încet și cu grijă, pe spatele întors, înghețat în nemișcare, și a cerut ca toți să fim iertați, a trecut pe lîngă mine și s-a dus în camera ei, ca de obicei, în camera ei din colțul clădirii, unde prea rar intra cineva și unde își petrecea ore întregi, toate

după-amiezile și aproape toate diminețile, și noi nu știam cu ce se ocupă. Nu se ocupa cu nimic. Și zîmbetul ei, care a fost același ca pe vremea cînd ne duceam s-o felicităm de ziua ei de naștere și ea zîmbea și ne mîngîia, și-atunci din niște cutii din scrinul ei foarte vechi și demodat, pe care poate îl adusese de acasă de la ea, cu mai bine de cincizeci de ani înainte, scotea niște bomboane pe care le avea de nu știu unde, nu se vindeau în cofetării, și ni le întindea. Bunica era bună și inexistentă ca și acum, cînd a fost prima anunțată de mine, singura de fapt, pentru că ea se ridicase de la masă și pentru prima dată mi s-a părut vie și înțelegînd ceva cînd bătrînul dovedise că nu înțelege nimic, nici măcar atunci cînd avea dreptate. Eu n-am mai spus nimănui, dar nu găseam nici un loc în casă unde să stau, și așa au trecut două ceasuri pînă ce, înainte de a ne așeza la cină, s-a umplut casa de țipete, dar a fost mult mai bine pentru mine fiindcă scăpasem de deținerea unui secret, primul din cele pe care nu îndrăzneau să-l mărturisesc nimănui și așteptam ca fiecare să afle singur, sau în orice caz de la alții. Atunci cînd a țipat mătușa Aurelia, mama Ștefaniei, care avea totdeauna migrene și umbla prin casă cu un fel de turban bizar care ne făcea pe toți să rîdem, pe noi copiii. Nu ieșea din casă decît rareori și atunci se pregătea ca pentru o expediție. Și părea indiferentă față de propriii ei copii. Ștefania și Nizuca și Cornel, care era foarte mic și care s-a căsătorit mai tîrziu cu Iulia, femeia care tăcea alături de mine, și, în sfîrșit, îmi pusese întrebarea. A răcnit atunci, în camera Ștefaniei, și țipătul ei a trecut prin toate ușile și a ajuns la urechile tuturor și atunci toți, indiferent ce făceau, s-au oprit, toată casa s-a oprit, au încremenit la jumătatea mișcărilor indiferente pe care le făceau și au apărut toți atît de stranii, cu cîte o mîină ridicată în sus, sau cu degetul desfăcut, cel arătător de cel mare, care se pregătise să apuce o țigară, sau altă mîină

ce întorcea pe jumătate o pagină de carte. Atunci am înțeles cât de variate erau toate actele noastre, dacă ar fi luate unul câte unul, cât de diverse, și întreaga scenă semăna cu unul dintre acele ridicole tablouri vii, de la seratele de cucoane și de domnișoare, date la prefectură, numai că acesta era tabloul viu al vieții noastre cea de toate zilele. Numai eu nu făceam nimic, stam nemișcat cu picioarele ridicate într-un fotoliu, așa cum am stat în ultima vreme, așteptînd, și țipătul mătușii Aurelia, care se apropia și era mereu ascuțit la început și apoi scădea, devenea jos, se termina în tînguire, era expresia vizibilă a secretului meu și mă elibera, simțeam cum îmi pulsează sîngele prin mușchii amorțiți și cum în curînd voi fi și în stare de mișcare.

Ușa, cea din urmă ușă s-a deschis și Aurelia a intrat, nu mai semăna cu cea care fusese, învățase în cîteva minute o mulțime de lucruri necunoscute pentru ea, era altfel. Vocea ei slabă, de femeie demonstrativ bolnăvicioasă, căpătase puterea aceea de a străbate casa și de a ne cuprinde pe toți în ea, era o voce vastă. Și înfățișarea ei era altfel, iar cînd a deschis ușa și a apărut în prag nu m-a izbit dezordinea ei, tulpanul de pe cap căzut ca o meșă și acoperindu-i o parte din frunte și din obraz, ci gestul larg, cu mîinile ridicate în sus, gest teatral dar singurul potrivit. Făcuse o cale lungă această făptură plîngăreață din nimic, și nu se putea adresa decît gesturilor esențiale.

Atunci s-au sculat toți și i-au ieșit în întîmpinare, întrebînd-o nerod ce s-a întîmplat, apoi au fugit toți într-acolo, unde a arătat ea, și au intrat în camera Ștefaniei, apoi s-au întors. Eu rămăsesem tot în fotoliu cu genunchii la gură și-i priveam. Erau atît de depărtați și de străini că de-abia îi mai puteam considera vii, mai degrabă semănau cu niște mecanisme repetînd gesturi stereotipe, singurele învățate, cele de bază. Andrei, tremurînd, spunea tuturor, fără să fie auzit : «Vă rog, vă rog, dragii mei, nu țipați, nu țipați, vă rog, dragii mei, vă rog,

nu țipați, pentru Dumnezeu, nu mai țipați». Tata, undeva pe lângă mine, spunea și el întruna mie, mamei, cuiva : «Vă iau pe toți și am să plec. Trebuie să plecăm. Vă iau pe toți desigur, și trebuie să plecăm. Neapărat.» M-am întors spre el, aceasta a fost prima mea mișcare, și l-am privit critic. Desigur, nu vom pleca nicăieri, el nu va îndrăzni să plece, era prea confortabil. Nimeni nu va îndrăzni să plece, vor sta toți aici, orice s-ar întâmpla. Nu-mai eu voi pleca, acum, în acea clipă eram sigur. Poate nu imediat, dar voi pleca neîndoios, eram absolut sigur. Se agitau și nu știau ce să facă și se repetau, și în acea clipă a intrat, nebăgată în seamă de nimeni, de nimeni în afară de mine, bunica. Îmbrăcată în aceeași rochie lungă, neagră, s-a strecurat zîmbitoare printre grupurile celorlalți (puteau fi cam zece persoane împărțite anapoda). Atunci, pentru o clipă, privirile noastre s-au întâlnit, și am ieșit pe de-a întregul din starea de șoc, pentru că am ghicit-o. Ochii ei mici, parcă micșorați de vîrstă, prin creșterea dezordonată a pleoapelor subțiri și încrețite, verzui și tulburi de obicei, de data asta erau strălucitori și expresivi. Din adîncul privirii ei mai degrabă albastre se citea o imensă batjocură, aproape ură, ură cu adevărat, însă transformată în triumf deplin. Trăise să vadă și clipa aceasta, agitația tuturor, dezastrul propriei sale familii care nu știa ce să facă. Zdrobiți, morfolind cuvintele sau țipînd și plîngînd în hohote, ca Aurelia. Ea era calmă și supraviețuise. Bunica noastră blîndă și neînsemnată în ierarhia familiei, cea mai puțin vie dintre toți, era aici și ne contempla. Nebăgată în seamă, ne observa însă. Nu ne mai dădea bomboane și nu ne mai mîngîia pe cap ca atunci cînd, mînați din spate de părinți, îi uram la mulți ani de ziua ei. Era în afară și deasupra dezastrului și atunci am înțeles de ce n-a spus ea nimănui, de ce a lăsat ca totul să se descopere și ea să vină doar și să observe. Aurelia era fiica ei, alături erau toți fiii și fiicele, nepoții și nepoatele sale, de toate vîrstele. Întii m-am

speriat și m-am înfuriat, copleșit de această nouă descoperire, eram gata să-mi plec grăbit privirile, să le întorc de la expresia aceasta de triumf într-o asemenea ocazie, în clipa când se întîmplase nenorocirea, și cei ce sufereau, toți, erau rodul pîntecelui ei, urmașii prin care se continua. Dar apoi am înțeles și am privit-o curios și cu o ușoară silă, întrucît pe mine nu mă privea, nu mă privea ce-i privea pe ceilalți, nu mă simțeam atins. Eu am să plec, am să plec cît de curînd și căile mele vor fi altele, nu voi studia cărțile legate în piele din bibliotecă, nu voi deveni jurist, destinul meu stătea în altă parte. În altă parte, da, desigur, în afară de faptul că Ștefania murise și eu am descoperit-o și trupul ei nemișcat, atîrnînd ușor înspre pămînt, rămînea cu mine. Și păsările; desigur păsările.

Atunci a intrat bătrînul și a început unul din ultimele lui acte. Prezența sa n-a putut să impună liniște, ca altădată, și Aurelia țipa și acum își frîngea mîinile, iar bărbatul ei, cu ochii prostiți, încerca s-o liniștească, apoi renunță și-și șterse fața cu o mare batistă cadrilată. Bătrînul a rămas în ușă, încă nu știa ce s-a întîmplat, și Aurelia a scos un țipăt și a fugit spre cealaltă cameră, unde era Ștefania, strigînd ceva despre fata ei și întrebînd, de ce, de ce. Atunci a înțeles și bătrînul ce se întîmplase și a impus tăcerea. Am plecat și eu după ei, să văd ce se întîmplă, dar deși știam că eu voi pleca, voi face altceva, mișcările mele erau nesigure, bilbîite. Bătrînul a pus ordine. Întîi a impus tăcere cu glas înalt și sigur pe el, mai sigur ca niciodată, pentru că se juca, își juca o mare carte. I-a spus lui Andrei, care continua să roage pe toată lumea să nu țipe, că «e un prost». «Taci, măi prostule», a spus, și Andrei a tăcut. Apoi a desprins-o pe Aurelia de trupul Ștefaniei, pe care-l strîngea în brațe, a împins-o cu o mișcare moale dar hotărîtă și a dat-o în seama bărbatului ei, ordonîndu-i s-o ducă la ei în cameră. Apoi a cerut să fie chemat medicul legist și procu-

rorul. Ordinele lui erau precise, scurte, foarte lămurite și fiecare avea ceva anume de făcut. În sfârșit, primul care s-a gândit la asta, a întors-o pe Ștefania cu fața spre cameră. Am închis ochii, însă prea târziu. Nu vreau să-mi aduc aminte de chipul ei, de ochii ei deschiși, prea deschiși, poate că n-am văzut-o bine. Era ca și vie și-și bătea joc de noi. Nu vreau să-mi aduc aminte. Am mai văzut morți, atîția morți, e mai bine dacă-mi aduc aminte de ei, de cei carbonizați în carlingă, de cei împușcați, de cei morți în mizerie, cu speranță, toți cu speranță și cu surpriză întîlnindu-se cu moartea. De Ștefania nu, clipa, fracțiunea de secundă a fost mai puternică și nu mi-am amintit de ea decît o singură dată, ultima oară cînd am vorbit cu bătrînul, cu mult timp după evenimente, după ani.“

După ce termină aducerea-aminte, nu se eliberă, înțelese ceva mai bine de ce venise, după atîția ani, înapoi aici, în orașul său natal. Nu fusese prea atent la Iulia, se simțea încă împresurat de cele evocate, fu surprins aproape cînd o auzi vorbind : „Da. Toți sînteți așa, nu sînteți în stare să vă eliberați, nici chiar tu, care ai plecat, te-ai revoltat, știi, te-ai făcut mai întîi aviator (iluzia desprinderii de pămînt, ca și cum în aer ai trăi într-o altă zonă), cu toată biografia ta ulterioară, care acum nu mă mai interesează prea mult. Desigur, ai păstrat nostalgia și nu te-ai putut adapta condițiilor dure în care ai trăit. Asta trebuie să fi fost. Nici Cornel nu s-a putut pe deplin desprinde, deși el pretindea asta. Ai tăi mă acuză că am contribuit, că am determinat moartea lui. Poate e adevărat, l-am smuls din cercul lui. Foarte simplu, îmi plăcea mult, mult de tot, l-am ambiționat, i-am cerut să fie activ, dar nu avea stofă. Accidentul de mină în care a murit, se spune că seamănă cu o sinucidere. Înainte îmi împuia capul cu o frază fără sens : «Spune-mi, de unde pot avea certitudinea absolută a adevărurilor pe care le susțin». Ca și cum ar avea importanță, ca și cum

n-ar fi fost de ajuns să vadă că iese ceva din mîna lui. Stupid, și cînd nervii i s-au încordat dincolo de cît îl ținea pe el stofa, poate s-a omorît, sau nervos, n-a fost atent. Păcat, nu era lipsit de calități, dar voia să trăiască într-o lume prea sigură, ca la voi, atunci, de mult, orice s-ar fi ascuns în spatele acelor siguranțe. Dar vorbesc prostii. Hai să ne întoarcem.“

Liviu Dunca nici nu înțelese pe deplin ce-i spusese Iulia și nici nu vru să înțeleagă mai mult. N-o întrebă cum de n-a rezistat Cornel, la ce n-a rezistat, ce-i ceruse să facă și de ce avea nevoie de asemenea certitudini. Se urcă în mașină și plecară împreună, înapoi în oraș și nu lungi discuția nici cu Andrei, care-l aștepta vizibil, mutîndu-și șezlongul lîngă poartă. Îl privi bănuitor cînd veni, apoi îndrăzni să spună :

— Ferește-te de Iulia, cred că este de datoria mea să te previn. Știi, în cazul lui Cornel, deși nu se poate spune nimic cu precizie, se pare că a avut un rol nefast.

— Ce rol nefast ? Adică spre ce l-a împins ?

— Nu știu precis, îți aduci poate aminte, Cornel nu era vorbăreț. Dar după ce a cunoscut-o, s-a schimbat foarte mult. A devenit prea ambițios, și după unii lipsit de scrupule. Apoi s-a întîmplat ceva cu el, poate să fi fost un accident. Trebuia să te previn. Era de datoria mea.

Liviu Dunca îl ascultă din politețe, apoi îl luă de umăr, cu o afecțiune tot din politețe, și spuse : „N-avea nici o grijă, m-a fascinat la început, dar problemele mele și ale ei sînt deosebite, răspundem la alte întrebări“. „Așa, așa“, îl aprobă Andrei, și adăugă în vreme ce intrau în casă : „Văd că ai rămas un băiat bun. Adică nu, mai degrabă te-ai schimbat în bine.“

Sentimentul de disponibilitate și chinuitoare nehotărîre, s-ar putea spune de nedeterminare, rămăsese același, după două zile de cînd venise în oraș. Aproape că se obișnuise cu ei ca și cu o nouă stare normală, valabilă pentru un nou ciclu al existenței proprii, așa cum te obișnuiești cu maturitatea sau bătrînețea. Era o nouă vîrstă în care în loc ca drumurile să se închidă, să se aleagă măcar într-un singur sens, rămîneau deschise, se multiplicau. Orice, oricînd era posibil. Poate asta a vrut atunci cînd a fugit încoace de monotonie, dar nu era mai bine. Aproape că avea nostalgia vechii monotonii, a obiceiurilor bine stabilite. Dealtfel în curînd va trebui să se întoarcă.

Se plimba pe strada principală, gîndindu-se în fugă la conversația avută în ajun cu Andrei, respinse în gînd imaginea ciudatei neveste a lui Cornel, încercă să-și pună ordine în impresii, dar fără prea multă convingere și stăruință. Starea de nedeterminare nu se potrivea cu urmărirea persistentă a gîndurilor, confuzia îi convenea și o pretindea.

Nici nu se putea spune măcar că privea cu atenție în jur, lumea și lucrurile îi erau deopotrivă de indifferente. Îl izbi, în mijlocul acestei atmosfere cețoase de suprafețe ce nu ascundeau nimic, pentru că el nu le

investea cu nici o semnificație, luminozitatea ochilor. Se opri brusc și o lăsă să se apropie câțiva pași. Femeia, doamna, își spuse imediat, îi aminti ceva foarte cunoscut, deși nu ținea minte s-o mai fi întâlnit vreodată. Părea că-i zîmbește, că ea îl cunoaște de undeva, l-a distins fără nici o îndoială din mulțimea indiferentă de trecători. A răspuns unui salut, al altcuiva, însă senzația că-l privește pe el era certă. La el s-a uitat, pe el l-a privit, lui i-a zîmbit și de undeva o știe, expresia îi era foarte familiară, profund semnificativă, avea o mare importanță și hotărît se desprindea net din noianul de impresii confuze din jur, din amintirile amestecate ale ultimelor zile.

Doamna înaltă și subțire, blondă, cu ochii excepțional de luminoși, deschiși, cu privirea plină de veselie, o veselie de dincolo de oricare motive, pură și puternică, stare și nu răspuns, a trecut pe lângă el. Avea în jur de treizeci de ani, nu era frumoasă, sau era, dar asta nu avea nici un fel de importanță. Știa de undeva figura asta, o știa precis, dar îi scăpa momentul întâlnirii anterioare, un moment fără îndoială esențial, de o deosebită importanță. Primul impuls a fost să se întoarcă să alerge după ea, s-o întrebe direct, dar se stăpîni. Nu acostase, o femeie din studenție, fu cuprins de o ciudată sfială ținînd seama de impresia puternică sub care se afla. Era din nou în prada unei ciudate stări de spirit, vecină cu agitația și actele necugetate. „E ceva cu mine, se întîmplă ceva grav, foarte grav. Am un sentiment de *déjà vu*, mi se pare că recunosc lucruri pe care nu le-am văzut niciodată“, își zise, dar nu mai avu răgazul să se gîndească la sine și la stările sale, așa cum făcea de atîția ani. Nu-l mai interesa propria lui persoană, fără să se mai gîndească se întoarse și începu să caute din ochi cu înfrigurare silueta femeii, grăbi pasul la limita spre alergare, o recunoscu din spate. Avea un taior ușor, de vară, strîns în jurul mijlocului. Silueta

fi vestea doar privirea aceea luminoasă, care îl izbise, carc-l urmărea și acum, dar nu de cîteva minute ci din alt timp. Era la cîțiva pași în urma ei, cuprins de o adevărată agitație, greu stăpînită, cu un mare efort de voință, care-i lăsa doar atîta energie cît să meargă urmărind-o, strecurîndu-se printre oameni, menținîndu-și distanța.

Era desigur o localnică, a fost salutată de mai multe persoane, le-a răspuns, ar fi fost firesc s-o oprească și s-o întrebe cine este, în definitiv era de așteptat s-o uite, nu mai fusese aici de mai bine de douăzeci de ani, se cunoscuseră fără îndoială cîndva, de mult, totul ar fi simplu și firesc. Însă nu avea energie decît să meargă în urma ei, privindu-i unduirile gîtului, mișcarea bustului, de-abia simțitul fluturat al părului în mers. Agitația era pe punctul de a deveni panică, pentru că nu mai era mult și strada principală pe care mergea se va termina, și-ar putea da seama că o urmărește, trebuia să se hotărască pînă la colț. Mai rămăsese doar o vitrină, apoi intrarea într-un magazin, încă o vitrină, și gata, va face colțul pe o stradă lăturalnică. Mai fu salutată încă de o persoană, un om mai în vîrstă care se aplecase ceremonios în fața ei, și atunci îi auzi și glasul răspunzînd la salut, și sentimentul de cunoscut îi fu întărit. O știa de demult, de foarte multă vreme, cu mult înainte de a fi părăsit orașul. Era sigur de asta, acum nu numai privirea luminoasă, frapantă, îi aducea aminte de ceva, ci întreaga ființă, mersul și silueta, părul tăiat scurt și chiar moliciunea vocii, elementele disparate se organizau, golurile erau înlocuite, o întreagă făptură, în toate încheieturile ei, de care nici nu-ți dai seama de obicei, se reconstitua în fața lui, întreagă și vie. O știa fără doar și poate, foarte bine, de mult și esențial. Nu era numai aducere-aminte, ci și un sentiment obscur, ca o dorință. Femeia aceasta

necunoscută jucase un rol desigur în viața lui, un rol determinant.

Și totuși era absurd. Femeia aceasta tină, de numai treizeci de ani cel mult, fusese o fetiță de șase-șapte ani atunci cînd el plecase, nu putuse juca nici un rol în viața lui, nici măcar nu avuseseră cum să se cunoască. Gîndul îi apără în toată evidența lui nudă, în afara oricărui dubiu, dar sentimentul de cunoscut, de foarte bine cunoscut și esențial, nu-l părăsi, fu strîns în această contradicție, și o lăsă să treacă de colț, să dispară. Însă nu putea s-o piardă, și doar ca apărare aproape își șopti : „nu mi s-a întîmplat așa ceva niciodată în viață. Niciodată.“ Atunci îi veni o soluție, se întoarse la fel de grăbit cum alergase după ciudata lui cunoștință uitată și-l căută din ochi pe cel care o salutase ultimul, deosebit de ceremonios. Îl găsi și-l acostă :

— Nu vă supărați, întrebarea vi se va părea ciudată, desigur, însă am un lapsus. Acum cîteva minute ați întîlnit o doamnă, aici lîngă colț, și ați salutat-o. O știu de undeva și am uitat-o. Cine este ?

— Sînteți din orașul nostru ?

— Da, într-un fel da. M-am născut aici. Numele meu este Liviu Dunca.

— A, da. Știu cine sînteți. Doamna de care întrebați e foarte cunoscută în oraș, de aceea v-am întrebat dacă sînteți de aici. Este doamna Vinea.

— Doamna Vinea ?

— Da. Doamna Vinea, adică soția directorului general al combinatului. Poate îl cunoașteți și pe el, este o personalitate la noi, cum e și firesc. Mă rog, cea mai importantă întreprindere, de importanță națională. I-ați întîlnit desigur numele prin ziare cu ocazia diverselor conferințe sau în articole care susțin campanii, declarații, mă rog. Desigur că i-ați întîlnit numele.

— Se poate, nu știu. Nu-l cunosc. Pe ea o cunosc de undeva. Desigur că o cunosc, deși e absurd. Vă rog să mă scuzați. Mulțumesc.

— A, nu. Stați puțin. E posibil să o cunoașteți. E și ea din oraș. E fiica doctorului Ilea, care a fost pe vremuri directorul spitalului. Știți, chirurgul. Poate vă amintiți.

Nu-i mai spuse nimic, îi mulțumi și plecă imediat. Nu confirmă că o cunoaște, că știe despre cine este vorba, pentru că brusc era într-o cu totul altă lume. Un rîs în cascade, venind din geamul deschis într-o seară de vară. Pe trotuar dunga oblică de lumină, puternică pentru că erau aprinse toate becurile unei mari lustre rotunde. Trotuarul era vărgat de lumină, toate geamurile erau deschise, toate erau luminate, lumina se proiecta și pe salcîmii cu coaja zgrunțuroasă și pînă departe, spre mijlocul străzii. Geamurile mari, deosebit de înalte, așa că puteau proiecta spre stradă toată lumina aceea. Reflexul ei ajungea pînă departe, o lucire atingea și gardul metalic de peste drum, grilajul cu vîrfuri de suliță. Trebuie să fi fost destul de tîrziu, toate celelalte case de pe stradă aveau luminile stinse, erau închise în serioasa lor mohoreală, perdelele groase de catifea, marile draperii verzi sau cafenii sau mov sau vișinii, tot culori întunecate, fuseseră apropiate, închise erau și obloanele. Numai casa aceea revărsa lumină, și era atît de multă, risipită pe stradă, invadînd-o, încît părea o sfidare, deși nu era. Atît doar că toată lumea știa că acolo este altfel, nimeni nu-și dădea seama precis cum. Nu din cauza meselor dese, se dădeau și în alte case de pe acea stradă, dar era altceva. Pînă tîrziu seara, ferestrele erau luminate chiar și cînd nu erau invitați, cînd nu era lume și nu era casa plină și fumul nu ieșea, împreună cu o căldură umană, deosebită, prin geamurile deschise ieșea rîsul acela în cascade, înalt și plin de o veselie care nu era reacție ci stare. Orice s-ar fi întîmplat,

așa se părea, în orice condiții, ca o rezervă, fără margini. Ieșea pe geamurile luminate totdeauna, pînă noaptea tîrziu, toate, absolut toate geamurile luminate (nu se făcea în casa aceea o meschină economie de lumină), și apoi invadea strada, și puteai avea senzația cum se trîntesc toate celelalte ferestre serioase ale străzii, cum se închid și se apleacă zidurile, cum se turtesc acoperișurile. Nimic nu rămînea indiferent, nu putea rămîne indiferent față de această veselie, de risul acesta ce răsuna în noapte, pînă tîrziu, cînd erau sau nu erau musafiri, și cînd nu se auzea rămînea agățat în aer, ca o amenințare, lăsa un gol ce trebuia umplut și se umplea fără greș. Toți ceilalți trebuiau să-l accepte sau să-l respingă, dar nu puteau să nu ia act de existența lui plină, triumfătoare, rupînd întreaga monotonie, șirul zilelor și al evenimentelor zilelor, linia generațiilor și a relațiilor dintre oameni. Ieșea seara tîrziu, după cină, în acea ultimă vacanță a păcii, în vara anului 1940, numai ca să-l audă, pentru că era cu totul și cu totul altceva decît ce era în jur. Continentul fusese azvîrlit în război și demență, lumea era plină de griji, în vara aceea căzuse Parisul și se prăbușise Franța. Ei, toți ceilalți, se forțau să păstreze monotonia și tipicul, ca și cum nimic nu se schimba, ca și cum nimic n-ar fi fost atîns de moarte. Steagurile tricolore cu dungă de doliu, se întîmplase o catastrofă națională, iar acolo, din primăvară de cînd s-au mutat (doctorul Ilea venise de la Cluj unde fusese asistent și acum era director al spitalului aici) pe strada luminată de geamurile acelea veșnic deschise, ca și cum viața acolo s-ar desfășura în plin public, fără ascunzișuri, aproape cu insolența plinătății ei, răsuna risul acela de femeie, exploziv, în cascade. Ha, ha-ha, ha-ha. Și era legat de starea lui de revoltă care începuse după moartea Ștefaniei, de tot ce se pregătea în el, ciudat și adînc legat, și se plimba pînă noaptea tîrziu, după ce toți ceilalți se culcaseră, numai ca să-l audă. Nici măcar nu-i făcea plăcere, nu

acesta era cuvîntul, ci îl tulbura și-l aducea pînă la o stare de curicasă furie, dar nu împotriva veseliei, a rîsului însuși, ci despica întreaga lume aparent molcomă și se lega de dorința lui de fugă, nu de el, ci mai degrabă înspre el. Și uneori cum trecea pe celălalt trotuar își astupa urechile cu mîinile, apoi le descoperea ritmic și rîsul acela era lăsat să-i vuiască devenind altceva, și mai puternic. Era vacanța dinspre clasa a VII-a, avea 17 ani și atunci a învățat următoarele lucruri esențiale pe care a avut timp mai tîrziu să le și uite, pînă în clipa de față :

Mai întîii. Mai întîii și mai întîii, se gîndi : că lucrurile din jur nu sînt indiferente, rigide și încremenite în formelor. Și nici nu se schimbă doar în timp, greoi, deteriorîndu-se și rozîndu-se, ci, împreună cu oamenii, și lucrurile sînt pulsații, pentru că pot însemna altceva, fiind despicate sau adunate, reacționînd de pildă la un rîs femeiesc. Obiectele din jur, întunericul și noaptea de vară și acea stradă de frunțași ai orașului de provincie, ca și multe alte lucruri erau plastice, își schimbau și forma cînd pentru el își schimbau înțelesul. Poate era o iluzie de adolescență, dar i s-a mai întîmplat și altădată, mai tîrziu, în momentele cheie, dar de fiecare dată a uitat. Era păcat să uite pentru că se putea înțelege de aici că formele încremenite plutesc sau îngheață, o masă mobilă și contradictorie la care uneori, în clipe ce nu sînt neapărat, poate dimpotrivă, cele mai fericite, se poate ajunge. Acesta era cel mai general simțămînt pe care l-a avut în acea vară cînd rămînea pe stradă pînă noaptea tîrziu, așteptînd să se stingă în sfîrșit luminile și la casa aceea, și atunci întunericul era doar înțepat de meschina, palida și neconvingătoarea lumină a becurilor electrice rare, ce mai mult întăreau întunericul făcîndu-l pe jumătate umbră. Atunci era frica cea mare pentru că uneori pîn-dea să audă rîsul și mai tîrziu, cînd casa aparent semăna cu celelalte și îl cuprindea o furie rece și-și înfigea un-

ghiile în palmă. Pentru că rîsul acum însemna altceva, era mai alintat și atunci dorințele lui își pierdeau din generalitate și veselie, nu mai era simbolul unei alte lumi posibile și deveneau concrete, iar el era un băiat prea tînăr și prea neputincios și atunci fugea de pe strada aceea, mergea undeva înspre gară, aproape alerga, și-și mințea sieși, dîndu-se drept cine nu era și eventual nici nu mai urma să devină. Era atunci un om matur, foarte puternic, și foarte glorios, și numai sub forma această mincinoasă (ceea ce era umilitor), se putea apropia de doamna dr. Ilea, și atunci rîsul ei devenea proprietatea lui personală și nu mai însemna nimic altceva.

Această transformare a lui în altcineva, mai mare și glorios, era o veche deprindere de adolescență, și deși îi dovedea, prin ce putea să devină, că el nu era chiar el, nu însemna foarte mult, totuși nu era o învățătură nouă. Nouă era senzația de deplină existență, el, neîndoios el, vorbind cu sine numai la persoana întii sau nici măcar vorbind cu sine, pe care i-a dat-o tot în acea vară doamna dr. Ilea, cînd în sfîrșit s-au întîlnit.

Era îmbrăcată într-o rochie cafenie, din care izbucnea gîtul lung și alb cu o linie elegantă și suplă. Atunci, într-un fel, a descoperit ce înseamnă cu adevărat o linie. Pe piept, închizîndu-l, strîngînd rochia în jurul gîtului, lucea un mare scarabeu de aur, o mare broșă, cu două rubine, ochii scarabeului. Ce te frapa însă erau doi ochi deosebiți, luminoși dincolo de culoare (erau verzi sau albaștri, sau și verzi și albaștri, după lumină), însă nu culoarea conta, ci acea luminozitate specială care se întindea asupra feței, ca și luminile geamurilor asupra străzii întunecate. Flacăra aceea jucăușă era o continuă emisiune de veselie, chiar atunci cînd nu rîdea, un joc continuu și o copilărie, o luare în primire a tuturor cu amuzament, ca și cum în jur n-ar fi fost oameni plicticoși, evident plicticoși, ci s-ar fi desfășurat neîntrerupt o petrecere, o comedie cu înțeles adevărat, la care ea ar

fi fost invitată să participe și chiar s-ar fi avîntat în joc. Ședea într-un fotoliu și el s-a aplecat să-i sărute mîna și cînd și-a ridicat din nou capul după acea plecăciune ochii lor s-au întîlnit și fața lui trebuie să fi fost deosebit de caraghioasă prin gravitatea concentrată cu care o privea, și atunci în mod firesc a izbucnit în rîs, tot în cascade, dar foarte binevoitor, adresat de data aceasta lui, și s-a simțit cu adevărat văzut, așa cum era, și a avut sentimentul că este el, așa cum i se înfățișa, o complectoare senzație de prezență, nu simțită cu mușchii propriului său trup, cu măruntaiele sale proprii, din adîncuri, ci ca și cum s-ar fi privit într-o oglindă, așa cum l-a văzut în acele clipe doamna Ilea, care-i rîdea în față, cu veselă bunătate. Aceasta era adevărata existență, separată de rest, nu prelungire a senzațiilor lui. Niciodată n-a fost mai conștient că este și această existență l-a umplut de uimire, liniile corpului său s-au proiectat cu putere în spațiu, iar el însuși s-a înroșit tot, și a simțit că roșeața lui este observată de doamna Ilea (nici nu-i cunoștea numele mic) și deci roșeața lui a fost cu adevărat. Pentru că nu este indiferent dacă ceva, un adevăr al tău sau o faptă a ta e cunoscută numai de tine însuși sau și de alții. A fi înseamnă a fi pentru alții, iar el dorea să fie observat de către femeia mică din fața lui, cu ochii deosebit, extraordinar de luminoși, care și-a scuturat capul și părul ei tăiat foarte scurt (*Bubykopf*), a tresărit ușor la această mișcare. Dar faptul că exista pentru ea nu era îndestulător, trebuia să se mai demonstreze, și atunci a făcut un gest îndrăzneț, nelalocul lui în acea casă, s-a aplecat din nou și i-a luat, aproape i-a smuls mîna și i-a sărutat-o din nou, nu însă acolo unde se cuvine, exact pe dosul palmei, ci mai sus, înspre delicata încheietură a pumnului. Și nu și-a îngropat privirile pe mîna sărutată, ca prima dată, ci și-a ațintit ochii în ochii ei, privind-o de jos, pe curbura albului strălucitor luminat de irișii hotărît verzi. Și atunci, între două

veselii, cea dinainte și cea din clipa următoare, s-a strecurat o umbră, ca o ușoară spaimă, și această spaimă a reținut-o, pentru că l-a încântat.

În seara aceea apoi a mai fost chinuit de ea atunci când bărbatul ei, doctorul, un om foarte înalt și solid, cu dinții prea frumoși și albi și cu o înfățișare care iradia siguranță de sine, ca unul ce se ocupă în fiecare zi cu viețile oamenilor care i se încredințează, a luat-o protector de umăr și ea s-a înfipt în el, s-a lăsat luată, cum n-a mai văzut pe nimeni, lăsându-se astfel dusă. Perechea aceea se mișca printre ceilalți cu dezinvoltură, și Liviu Dunca, la 17 ani, când îi vedea ca niște simboluri ale unei alte lumi, mai libere, cu mult mai libere, când era cuprins total de concretețea ei. Toată vara a continuat să se plimbe pe stradă, pînă la ore tîrzii, și să urmărească de pe celălalt trotuar filmul celor petrecute în interiorul casei cu ferestrele mereu luminate. Ar fi urît orice perdea, dar ele erau mereu trase la o parte, ca lumina să inunde strada, nu se ascundeau.

Însă acum, după atîția ani, nu-și amintea decît rîsul acela în cascade, înnebunitor, excitant, care, desigur, a avut o atît de mare importanță secretă, ocultă, în viața lui, și el de-abia acum își dădea seama. Starea de nedeterminare a amintirilor se isprăvisese, călătoria lui începuse să capete un fel de înțeles special, încă nelămurit, dar născîndu-se în el. Rîsul acela lua proporții în amintire, și lumina aceea care spărgea întunericul de pe stradă și casele care nu rămîneau la fel și se apărau, și vechea furie și revoltă care avea un alt obiect acum, ce mai trebuia stabilit. Dar nu erau de fapt înțelesuri, ci numai amintirea aceea obsedantă care începuse să aibă persistența și autonomia trecerii doamnei în verde pe malul imaginat al mării. Numai că totul avea un alt sens, îi ghida pașii și se trezi, aproape fără să-și dea seama, pe vechea stradă, de data asta văzută altfel, că un scop, cu dorința de a regăsi o amintire.

Casele se întindeau tăcute și ușor dărăpănate pe amîndouă trotuarele și încă o dată, acum, că le căuta înțelesul, căpătau o adîncime, nu mai erau pur și simplu obiecte, corpuri și volume plasate în spațiu, ci vorbeau o limbă mută, șoptită, în orice caz vie, chiar dacă vorbele erau altele decît cele pe care le putea el înțelege. Exista un mijloc de comunicare, trebuia găsit un cod, aveau vîrstă și caracteristici, numele lor proprii și numele lor oculte prin care se deosebeau unele de altele. Strada era vie și emana un sentiment, dar nu mai era acela din trecut, pe care-l căuta. Nici casa ceva mai joasă, de unde răsuna odinioară risul nu mai era aceeași, un timp adevărat și viu, un timp al transformării exista aici, dizolvat în pietre și cărămizi. Se simțea aproape privit, nu trecea printr-un loc indiferent. Un gard era aplecat într-o rînă, înspre stradă, și asta nu era fără nici un fel de importanță, deși importanța nău era știută, mai trebuia găsită. Un geam era bătut în scînduri groase, cu două lanțuri puse în cruce, să-l consolideze, și asta însemna ceva precis, o închidere și o suferință. O casă era proaspăt văruiată, curată și veselă, cu flori la ferestre care-i erau nepotrivite. Însemnau alți oameni, alte obiceiuri, simplitate și întinerire prin moarte.

Dar mai presus de toate schimbările evidente, de lipsa vechilor draperii, de delăsare sau de ciudată întinerire, într-un alt ciclu, lipsea definitiv și resimțea ca un gol această lipsă, risul în cascade în mijlocul înțunecatelor clădiri. Chiar dacă l-ar fi auzit din nou, cu toată puterea, inundînd strada, cucerind-o, ar fi fost cu totul altceva, nu mai avea același înțeles. Se opri în dreptul casei unde cu aproape treizeci de ani înainte stătuse acea familie deosebită și se propti de trunchiul prăfuit al unui salcîm, arbore acum cu personalitate în aplecarea lui îmbătrînită. Risul nu numai că nu exista, dar era cu desăvîrșire imposibil, cu desăvîrșire imposibil, și sentimentul avea certitudinea și rigoarea unei demon-

strații de geometrie, era sigur imposibil, și nu pentru că a trecut vreme și femeia aceea dacă mai există trebuie să fie bătrână și cu glasul schimbat, nu pentru că desigur e plecată, nu mai locuiește aici, dar era respins de întregul context, de stradă și de copaci și de aer și de case și de varul proaspăt și de casele rămase coșcovite și de geamurile acelea atât de schimbate și de indiferente. Și de încă ceva, fără nume, nu numai de timpul crescut și măcinător și nici măcar nu de vârsta lui de acum, pusă sub semnul întrebării de noile sentimente care îl aduceau în adolescență, o nouă adolescență care mai trebuia învățată pentru că nu venea cu timpul, la sorocul ei cuvenit și de neevitat. Noua adolescență a lui Liviu Dunca avea tristețea și confuzia ei, care izvorau dintr-un fel de libertate.

Proptit de trunchiul copacului, în fața casei, trăi deplina imposibilitate a unui alt timp, care trecuse, nu dispăruse înlocuit de altul, ci într-un fel misterios, și amintirea lui mai făcu un pas înainte.

Atunci, după război, când s-a întors pentru o scurtă vreme acasă, și într-o după-amiază de primăvară timpurie, când mai era frig umed și un vânt venit dinspre munte, s-a ridicat de la masă, acum bărbat ce se credea cel puțin matur și trecut prin multe pentru că întâlnise oameni care mureau și ucisese și el câțiva și aceasta fți dă cel mai fals sentiment de maturitate și de putere, s-a ridicat de la masă, o masă mohorită, cu oameni preocupati, și și-a îmbrăcat mantaua lui de piele și și-a pus chipiul. Mai umbla în uniformă militară, de ofițer de aviație, pentru că așa îi plăcea și iubea scîrțitul de curea al pielii și dura atingere de cizmă a poalelor mantăii. A ieșit și s-a îndreptat cu pași hotărîți înspre poartă și apoi a ieșit pe stradă și a știut că vrea s-o vadă pe doamna Ilea, despre care auzise că mai stă aici, în aceeași casă unde s-au întors după refugiu. Dar sentimentul său era altul, amestecat cu puțină blazare și

indiferență, cu stăpînire de sine. El era acum un bărbat adevărat, care participase la un război și se pregătea pentru altul, era un luptător, un războinic, și-și scîrțîia mantaua de piele și bocănea cu cizmele pe trotuar. Nu trecuseră decît vreo cinci, șase ani, dar acum era altceva și avea sentimentul că merge să lichideze o veche problemă, să termine cu o obsesie sau mai degrabă cu o urmă a ei, dovedită ca inexistentă. Sau, poate, cu îngîmfarea lui juvenilă de atunci, mergea să-și ceară dreptul războinicului și al învingătorului, pentru că, în parte, de aceea bărbații se duc la război, ca să capete acest drept și dovada sigură a maturității care vine numai atunci cînd iei o viață riscîndu-ți-o pe a ta. Numai atunci ești matur cînd pentru o clipă viața îți este pusă la îndoială și astfel ajunge la o margine a ei și se închide în posibilitatea propriilor ei limite.

Lovea cu cizmele plin de siguranță trotuarul umed, care era totuși ca *atunci*, deși cu totul altul, și își aprinse o țigară pe care o fuma cu o specială voluptate, din cauza faptului că se ducea acolo unde se ducea. Se lăsa pătruns de înecăciunea ei bărbătească și simțea precis mirosul ce-l învăluia, un miros de bărbat. Trecînd prin fața geamurilor, pentru că poarta era în partea cealaltă, nu aruncă nici o privire și nici nu așteptă, temător, rîsul care putea să izbuenească în orice clipă, așa cum așteptase altădată. Față de el trebuia să fie indiferent, puțin blazat, pentru că deja era bărbat și văzuse multe și o femeie nu mai putea și nu mai trebuia să fie doar un ris în cascade care să inunde strada în miezul nopților tîrzii de vară. Trebuia să-și dovedească depășirea aceluși timp din viața lui și dovada începuse să fie făcută.

A trecut deci fără să se uite de-a lungul geamurilor de unde nu mai venea nici un sunet și în fața porții a mai tras un fum adînc și învăluitoare din țigară, apoi a aruncat-o numai pe jumătate fumată și a strivit-o sub talpa cizmei, pusă pe pămînt cu toată lățimea. Apoi

a apăsător, plin de încredere și fără nici un fel de emoție, clanța porții (aceeași poartă ca acum, vopsită în galben, din lemne de bună calitate împletite în cruce, nu doar scânduri, o poartă specială). Aceeași și totuși alta, pentru că fusese *atunci*. A împins-o și a intrat cu pas hotărât în curte, și noutatea și tăria noii atitudini venea din faptul că nu se aștepta la nimic, că nu-și luase osteneala de a-și reprezenta femeia pe care trebuia s-o întâlnească peste câteva clipe. Ea nu lua nici o formă în imaginația lui, nu era conștient de existența ei anume, ci doar de mersul său apăsător și de scîrțitul plăcut al mantăii sale de piele, de ofițer de aviație. Și de zgomotul cizmelor sale mari și solide, care era el, ca și de senzația de putere molatecă, pentru că putea fi în orice moment încordată. Numai el era prezent, senzația propriului său corp, pentru că el era un bărbat și un luptător. Nici o clipă nu s-a gândit la acea revedere și la figura ei, nu s-a gândit la rîsul acela în cascade și nici la excepționala luminozitate a ochilor. El acoperea întregul orizont și era singur, s-ar putea spune, în lume. Avea o mulțime de drepturi și își lua răgazul ca să și le reclame.

Un cîine mare, lăptos, neobișnuit de mare, s-a repezit lătrînd din fundul curții în care se întorseseră primele brazde de pămînt reavăn pentru viitoarele straturi de flori, pămînt umed și mustind încă a zăpadă. Pe terasă vița era arsă de iarnă. Cîinele se repezea în goană, un animal splendid, ca pentru săniile polare, neobișnuit pentru acele locuri, nu era un simplu cîine ciobănesc, ci un adevărat cîine lapon, de o bine precizată rasă. Lătra gros, și lătratul său era în contrast cu viteza cu care venea, avea ceva de lipsă de grabă, de profundă putere, de animal indispensabil, care-și cunoaște valoarea și importanța. Lătratul acesta și agresivitatea sa stăpînită îi conveneau, ca să ajungă acolo unde dorea să ajungă trebuia să treacă prin niște încercări, trebuia să înfrîngă

paza și aceasta era forma cea mai simplă și mai lipsită de pericole. De aceea continuă să înainteze și în fața sa, la numai doi pași, ciinele se opri. Trecu pe lângă el și tocmai atunci se deschise o ușă și o slujnică tânără și voinică strigă la ciine : „Indus, marș !“ Numele era curios și în contrast cu noaptea polară și săniile amintite de dulău. Ceru să vorbească cu doamna, dacă este acasă, și servitoarea îl privi cu o urmă de bănuială, însă îl invită în casă și pătrunse într-un fel de hol cu scaune înalte și cu pereții împodobiți, ca pretutindeni în aceste case, de uriașe coarne de cerb. Își desfăcu mantaua dar nu și-o scoase, își puse doar chipiul, cu oarecare regret puștesc, pe o măsuță și se așeză jos.

Atunci se deschise ușa și apărură doamna Ilea. Avea aceeași ochi deosebit de luminoși, deschiși la culoare, doar pieptănătura era altfel, părul mai lung era strâns la ceafă într-un coc din coade împletite. Era mică și subțire, era aceeași. Numai că se întâmplase aici o catastrofă, ceva special și deosebit, o schimbare pe care nu și-ar fi putut-o imagina vreodată, nu la ea, dar la nimeni. Aparent nu era nimic și totuși toate raporturile feței și ale ființei pe care acum în loc s-o desfacă o închidea erau altele, o mare zăvorîre și nu numai atât, o prăbușire care lăsa un loc gol și nu știai de ce s-a întâmplat pentru că nimic, nici o moarte n-o putea justifica, nici un eveniment dinafară, nici un accident de biografie. Acum nu ochii deschiși la culoare, luminoși, contau, ei se retrăgeau în fața unor trăsături de o palidă noblețe, a ovalului perfect ca o linie desenată a feței, linie cu adevărat pură, ca în lecțiile de geometrie unde se spune că este o înșiruire de puncte, iar punctul nu are nici o consistență și nici o dimensiune. Totul era adus la cea mai mare subțirime, ca și zîmbetul acela bizar și lipsit de orice veselie, contrazis, negat pînă la fund de ochii a căror strălucire însemna cu totul altceva decît pe vremuri, poate teamă, dar nu exista o

explicație atât de simplă. Era poate teamă, dar și un fel de adîncă resemnare, din ei viața nu izbucnea în afară, sub forma unei irezistibile veselii ce nu putea fi conținută, ci dimpotrivă, totul avea un mers invers, se adîncea în sine, ca și imaginile care erau precis înecate undeva în adîncuri, unde trebuie să fi fost un fel de ape mohorite ce acopereau și apăsau în jos totul, ca să nu se deschidă niciodată. Dintr-o dată cei șase ani au sunat altfel în mintea lui, bărbatul care venise să-și pretindă niște obscure drepturi și să se răzbune într-un fel de chinurile unei trecute veri de ardoare și zăpăceală și revoltă se șterse. Nimic n-ar fi putut produce acest efect de înfrîngere a îndrăznelii sale ca această schimbare de semne și sensuri, ca această misterioasă catastrofă, fără nici un fel de explicație. Fu doborît de timiditate, o timiditate mult mai mare decît cea din timpul în care patrula pînă noaptea tîrziu în fața ferestrelor, și cu totul altfel. Din cauza ei, a copleșitoarei ei rușini, se ridică în picioare încet și solemn, ca atunci cînd te ridici în fața unei persoane deosebit de importante, nu numai prin ierarhie socială. Așa cum poate se ridicau ucenicii în fața înțelepților de altădată. Se aplecă adînc, era aproape o închinăciune și își auzi speriat vocea de o rară și molcomă solemnitate și ea : „Iertați-mă, doamnă, că am îndrăznit să vă fac această vizită. Dacă vă tulbur cumva, spuneți-mi.“ „A, domnul Dunca. Îmi aduc aminte (și amintirea venea de foarte departe, dintr-o altă lume, unde fuseseră amîndoi odată amestecați în mod curios), nu, vizita dumitale îmi face o mare plăcere. Stai, te rog, jos, stai jos și-mi povestește.“

— Ce să vă povestesc, doamnă ?

— Ce vrei ! Cînd vii, de obicei spui o poveste, nu-și așa ? Spune, de pildă, ce ți s-a întîmplat.

Liviu Dunca nu avu atunci ce să povestească, pentru că nu știu ce i s-a întîmplat lui și chiar dacă ar fi

putut povesti și ar fi înțeles (ceea ce acum era un mare semn de întrebare), ar fi continuat să tacă pentru că poate nu avea, în fața transformării pe care o întâlnea la această femeie, cine știe câtă importanță. Și erau istorii de povestit, atât doar că nu se puteau lega și nu explicau mare lucru. În față erau planuri, pe vremea aceea era dolidora de ele, și în spate amintiri, nu lipsite de importanță, colorate sau pline de evenimente, întâmplări violente și lupte și morți, chiar prieteni morți, ceea ce este într-adevăr altceva, într-un fel foarte important. Dar nu aveau nici o legătură, ce le lămurea sau ce crezuse el pînă acum că le lămurește rămînea cam șubred, între ele se insinuase ciudata transformare a doamnei Ilea care îl covârșea. Nu mai rămăsese nimic din bătoșenia lui puțin insolentă cu care venise, nimic, dar absolut nimic. Experiența cu care ar fi fost în stare să se fălească nu era cine știe ce. În cele cîteva clipe Liviu Dunca învăță că sînt lucruri mult mai misterioase decît chiar moartea și frica și violența, adunate toate la un loc, întâmplări într-adevăr grave și misterioase, într-un fel legate de trecerea timpului, dar nu era numai asta. Înfrîngeri mai definitive decît în războaie. Dar această înțelegere nu-i rămase mult timp în minte, avea o deosebită capacitate de a uita. Atîta doar că peste propriile lui întâmplări apăru un accent deosebit, o sfială și o rezervă care nu-l părăsira chiar de tot.

Vizita nu dură mult pentru că el devenise de o excesivă timiditate și ea nu făcu nici un efort să i-o risipească. Se retrase cu o nouă plecăciune și în puțină vreme părăsi orașul și n-o mai văzu niciodată.

Acum, stînd sprijinit de trunchiul copacului, același copac și totuși altul, nu-și aminti numai de asta. Rîsul în cascade de altădată nu era posibil din cauza acelei noi ipostaze în care o văzuse și care-l desființase. Nu mai era posibilă într-un fel nici însași acea misterioasă

transformare, catastrofa aceea fără nume pe care o uitase. Toate erau șterse într-un fel deosebit pe strada aceasta care devenise banală și resimți totul ca pe o lipsă, un gol adevărat care îl cuprindea și pe el. În jur un mare spațiu de indiferență față de toate aceste trecute întâmplări, alți oameni, cu alte probleme, rămase pentru el necunoscute. Un copil sparse un geam cu o praștie, nu-l simțise când s-a apropiat și i-a văzut numai alergarea și apoi apariția unui om la fereastră, care țipă ceva fără nici un fel de importanță pentru el. Un bărbat trecu încet, pe o bicicletă, și trecerea lui era fișit de roți pe caldarîm. Când ajunse lângă el îl salută și el îi răspunse. Într-un fel toate aceste mici incidente nu aveau nici un înțeles pentru el.

În față, cu toată claritatea, îi izbucni imaginea dublă a doamnei Ilea, cele două ipostaze ale sale și nu știu din cauza căreia se hotărî. Alergă în centru, intră la telefoane și căută numele Vinea. Nu era decît un singur abonat. Când introduse fisa și ridică receptorul, formînd numărul, nu știu de ce, dar avu nu numai sentimentul dorinței de a vedea cu orice preț pe femeia aceea tînără, întîlnită pe stradă, dar și altceva, mult mai important. Parcă ar fi trebuit neapărat să facă ceva ca să evite o catastrofă. Avea ceva neapărat de făcut, și sub semnul acesta începu dragostea sa.

Din clipa în care ușa se trânti în spatele ei, greutatea aceea se așează și începu s-o apese. Nu era nici măcar tristețe, ci cu totul altceva, o întunecare interioară, un con de umbră în care nu se petrecea nimic. Ca în zilele de toamnă târzie când unghiurile lucrurilor se șterg și umbrele se amestecă, nu este nici întuneric, nici lumină. Nimic nu este la locul lui și credința în buna așezare a ceva dispare.

Nu știa ce să facă cu ea, îi era greu să se tîrîie dintr-o clipă în alta, din ceasul acesta în ceasul viitor. Rămase în mijlocul casei, al camerei mari, pompoase, pe care începuse s-o deteste din cine știe ce motiv. Ea o aranjase, odată îi făcuseră plăcere, o încîntaseră, în primii ani, desenele cu capete de cai pe care le colecționase dintr-un ciudat îndemn. Capetele de cai îi rînjeau de pe pereți, gîturile încordate, cambrate, nările deschise și mai ales buzele ridicate în sus, dezvelind dinții de o deosebită expresivitate și vigoare. Aruncate în sus, într-o revoltă împotriva friului și a zăbalelor, îi plăcuseră foarte mult. Cumpăraseră unul întîmplător, într-o expoziție, la București, cu cîțiva ani înainte. Intrase întîmplător, într-una din sălile de pe bulevardul Magheru, într-un moment de ploaie și de ușoară plictiseală, altfel de plictiseală decît cea de acum, vechea

și suportabila plictiseală care venea din cauza oboselii, alergase toată ziua prin magazine, pe atunci îi plăcea să cumpere și să cheltuiască, să arunce cu banii cum spusese Mitu, care nu-i reproșa. Sau reproșul acesta era o formă de alintare și de bucurie chiar. „Pleci la București, nu-i așa, și o să arunci cu banii, iar o să arunci cu banii.“ „Da, am să arunc“, răspundea și amîndoi izbucneau în rîs. El începuse să aibă destui bani, nu le lipsea nimic, și ea cumpăra stofe, la început îmbrăcăminte, apoi mobilier, covoare, argintărie grea. Casa lor începuse să semene cu vechea ei casă, uitată, din copilărie și se simțea bine în ea. Din cînd în cînd schimba totul. Plecările la București erau adevărate expediții ale risipei și cînd se întorcea acasă șoferul o ajuta la pachete, apoi le așeza pe jos, în așteptarea lui, și el venea și le lua, bucată cu bucată, nu-i plăceau niciodată și o necăjea „iar arunci banii pe fereastră“, dar ea știa că în fond nu-i păsa, că era chiar bucuros că nimic nu este cu adevărat util sau necesar, că majoritatea lucrurilor sînt un răsfaț al ei. Inutilitatea lor începuse să-i placă, ca și faptul că el personal nu resimțea nici o plăcere văzîndu-le, pipăindu-le, că și ei după un timp n-o să-i mai placă. Dar toate erau semnele belșugului și ale puterii lui acasă (avea multă putere și afară, la el, mii de oameni sub stăpînire și aceasta îl interesa).

El ar fi stat poate în două camere, ar fi mîncat pe marginea mesei, pe un jurnal și s-ar fi trîntit îmbrăcat în pat, acoperindu-se cu pătura pînă peste cap. Însă e adevărat, se lăsa răsfațat, rîdea de pijamalele pe care i le cumpăra ea, se uita în oglindă și izbucnea în rîs și uneori trăgea cîte o înjurătură groasă, bătînd-o cu un fel de superioară admirație pe obraji, așa cum învățase de la o vreme. Ceva îi plăcea și ei din indiferența lui față de lucruri, de obiecte. El le avea și nu devenea niciodată un supus al lor și așa a învățat și

ea, era un semn de libertate și de putere. Dezordinea lui era plăcută și bărbătească, modul cum își arunca hainele în neorînduială și cum își descălța pantofii în mijlocul camerei. El, inginerul Dumitru Vinea, director general, membru în numeroase comitete și birouri, deputat, om puternic și influent, bine la centru și local, unul dintre cei care se împărtășesc din putere și le place acest lucru.

Ploua cînd a intrat în expoziție și n-a știut unde să-și pună umbrela care șiroia, și pictorul, un bărbat între două vîrste, arătînd așa cum trebuie să arate un pictor, așa cum își închipuia ea că trebuie să arate, îi observă ezitarea și o lăsă o clipă să stea jenată cu umbrela în mîină, lăsînd la picioarele ei ude începutul unei băltoace. Apoi îi făcu un semn cu un deget unde să așeze umbrela deschisă, într-un colț lingă ușă, și cînd ea termină se îndreptă spre ea și o ajută să-și lepede haina de ploaie, agățînd-o de un cuier, apoi o așteptă pînă își trecu degetele ude prin părul ud și el. Era ceva casnic și plăcut, în contrast cu locul acela public unde se înghesuiau și alți oameni uzi, adăpostindu-se de ploaie, dar ea avea un tratament special, ca și cum ar fi fost de-a casei, ca și cum s-ar fi cunoscut de foarte multă vreme. Din cauza aceasta se simți brusc bine, foarte bine dispusă și deloc stînjenită de bărbatul acesta străin, cu care n-ar fi avut ce să vorbească și încetă să-i mai vadă pe ceilalți, privind indiferent tablourile cu un aer fals concentrat. Era ca și cum în cele două sălițe ar fi fost numai ei doi și ar fi urmat să se așeze undeva jos și să aștepte ca bărbatul acela între două vîrste să-i facă o cafea. Nu ea, ci el, relația lor schițată sau imaginată era astfel încît ea trebuia să fie îngrijită și corcolită. Acum era femeia-copil și de aceea se și simțea foarte bine. Se șterse pe cap cu o batistă și apoi o stoarse de data asta fără nici o jenă și fără

nici o ezitare pe pardoseala murdărită de urmele de pași. Pictorul rîse de această nouă scenă domestică, și ea îi răspunse, cele două rîsuri erau o formă esențială de dialog, de dincolo de cuvinte. Întinse batista udă pe speteaza unui scaun, absolut fără nici o jenă. Era cuprinsă de o formă specială de veselie, ca atunci cînd intri într-o încăpere caldă și uscată după ploaie și afară continuă să toarne sau și mai bine să țîrîie mocănește, dînd semne că nu va mai înceta zile și nopți în șir, ca un potop monoton și fără pericole pentru cei la adăpost. Deși sălile mici ale expoziției nu erau nici călduroase, nici familiare, erau pline de o mulțime adusă de ploaie, care nu știa nici să se uite și nici n-avea răbdare. Și ea intrase aici din cauza ploii și apoi se întimplase nu știu ce, din cauza complicității pictorului față de ezitarea ei la ușă.

A condus-o prin fața tablourilor și le-a privit fără să spună o vorbă, nu-i plăceau toate, ici un ton, o combinație de roșu și negru, o anumită violență de care își dădea vag seama. Nu cunoștea deloc obiceiurile acestor oameni și marea lor vanitate rănită de însăși profesia lor etern incertă și de aceea nu se grăbi să laude, nu știa să spună cuvinte amabile la o expoziție de pictură. Poate îl decepționa, poate nu, explicațiile lui, destul de zgîrcite, de-abia dacă o interesau. Pînă în clipa în care ajunsese în față capului aceuia revoltat de cal, în încordare și furie, zvicnind în sus spre eliberare totală de orice frîu. Îi plăcu și se opri concentrată și-i spuse: „Îmi place, asta îmi place grozav“. Era și puțină răutate în mișcarea calului, dar cel mai mult îi plăcea că nu era umanizat, era chiar un cal în plină furie și nebunie, cuprins de un fel de spasm, de o adevărată sălbăticie, care nu vrea să știe de nimic și a uitat pentru totdeauna dresajul, mersul în manej, cravașa și pințenul înfipt în coastă. Din această revoltă nu mai exista întoarcere. Dar toate acestea sînt cuvinte, și povești

și explicații, și tabloul acela era altceva, era însăși imaginea ideală a întregii revolte și eliberări, mult mai bogată decât cuvintele. O adevărată nebunie și nu cuvântul care o desemnează.

Din acea clipă uită de plăcutul sentiment de a fi într-o cameră în care reușise să facă abstracție de aproape toate celelalte prezențe, când afară ploua monoton și fără sfârșit.

Nu plecă din fața tabloului și cu un fel de recunoștință făcu un mare gest de familiaritate față de bărbatul între două vârste lingă care era. Îl apucă de braț, dar nu pentru că s-ar fi gândit că el a acoperit bucata de pânză cu culoare, că el este cauza acestui tablou care-i plăcea așa de mult. Mișcarea înnebunită în sus a calului era acolo pur și simplu, la fel de separată de el ca și de ea, și poate la fel de legată. Ci altceva.

— Ți place așa de mult ? o întrebă pictorul.

— Da, foarte mult și nici nu știu de ce. Foarte mult.

— Curios. Nici nu trebuia s-o aduc în expoziție. E aproape un furt, dar n-am reușit să mă stăpînesc și am adus-o, expunîndu-mă criticilor. Însă cu orice risc, n-am putut să n-o expun. Tema nu e a mea. E un studiu după un tablou al lui Marc Chagall. Ai auzit vreodată de el ?

Ea nu auzise niciodată și nimeni din oamenii pe care-i întâlnea ea nu auziseră sau nu se preocupaseră de acest pictor. Dar nici n-o interesa foarte mult. A stat în fața tabloului un timp, apoi l-a urmat pe pictor ca să le vadă pe celelalte, dar de fapt de-abia dacă le privea și înainte ca explicațiile lui să fie terminate se și muta la altul. ceea ce putea fi și jignitor și probabil că era. Din cînd în cînd, cu coada ochiului, mai arunca o privire spre capul de cal aruncat în sus în sălbatic și eliberator nechezat. Pictorul observă și o invită a doua zi la expoziție. Ea își amină plecarea și nu mai făcu cumpărături, nu se mai lansă în cheltuieli, scotocind

consignația sau dînd telefoane la relațiile ei care aduceau stofe colorate neobișnuit, cu desene vesele care-i plăceau atît, de prin alte părți.

A doua zi primi de la pictorul ce părea că vrea să-i facă puțină curte un mare album Chagall și multe din animalele fantastice ale acestuia i-au plăcut. Dar mai mult decît orice acel cap de cal.

A plecat acasă, apoi a revenit după cîteva zile, expoziția nu se închisese și a cumpărat tabloul, studiul după Marc Chagall, și l-a așezat în camera cea mare, un fel de sufragerie și cameră de primire, cu mare masă grea în centru, dar și cu fotolii adînci unde stăteau musafirii. L-a pus pretutindeni pînă i-a găsit unghiul cel mai plăcut. Dar nu s-a mulțumit cu atît și a început să colinde magazine și expoziții în căutarea unor desene sau tablouri cu temă similară și le-a așezat toate pe toți pereții casei. A găsit la consignația multe desene de vînătoare și cai de curse, englezești. Casa căpătase un fel de personalitate din cauza prezenței pretutindeni a cailor mîndri sau în suferință și un tăcut, mut nechezat implicit părea că se degajă. Era un fel de obsesie, și veselia și expansiunea ei atît de evidente, care o făceau plăcută și atît de deosebită de alte femei din cercul ei, căsătorite cu oameni importanți pe scară locală (desigur nu atît de importanți ca Dumitru Vineanu, dar importanți), se concentră și deveni mai gravă din cauza acestei preocupări. Pînă observă și el și-i spuse, nu cu obișnuita sa indiferență, fără s-o tachineze cu nepăsare bărbătească : „Spune, Mar, ce te-a apucat ? Ia mai scoate și tu caii ăștia că parcă sîntem în casa unui veterinar. M-ai auzit ?” Tonul lui era de zile mari, din acelea care nu suportau nici un fel de replică. „Mi-e silă să vin acasă, și capetele astea mă urmăresc și în somn. Ce te-a apucat ? Să nu le mai văd, ai înțelese !”

Înainte îi plăceau aceste porunci, făceau parte integrantă din el, din relația lor, din sentimentul de siguranță pe care i-l dădea. Dar acum pur și simplu nu putu să-l asculte. Le luă de pe pereți și casa rămase pustie, straniu de pustie, ca un cavou. Capetele suferinde de cai și sălbatica lor expresie o urmăreau acum cu reproș, câteva zile le privi doar pe furiș. Venea acasă și se înfunda în ele, privindu-le rînd pe rînd, cu grijă, din apropiere și de la distanță. Sau în lipsa lui le așeza din nou în vechile lor locuri, ca să le poată privi cum trebuie, pe toate deodată, așa cum populau pereții. Apoi cînd trebuia să se întoarcă el le scotea și le ascundea. Însă era ceva mai tăcută, vechea ei veselie se întunecase. Era preocupată și începuse să fie distantă și, fără să vrea și fără motive, ușor disprețuitoare. Constată că nu aveau ce-și spune, el de fapt era taciturn și n-ar fi observat. Pînă ce într-o zi, cu o specială hotărîre și încăpăținare, îl așteptă cu toate tablourile și desenele așezate la locurile lor, fără să le mai scoată. Era o ciudată încrîncenare și semăna cu criza unei boli grave. El intră și le observă imediat, mai mult din expresia ei. Stătea în mijlocul camerei, gata de înfruntare, cu pumnii strînși și cu un fel de intensă antipatie față de el. Dumitru o privi posac, își plimbă apoi privirile de jur împrejur, gura i se strînse, apoi o cută severă i se săpă pe frunte. Dar în ultima clipă se stăpîni și ridică din umeri: „Dacă vrei, ține-le, eu oricum sînt musafir în această casă“. Însă adăugă cu ciudă, cu o mare ciudă mohorîtă, cum nu-l mai auzise vorbind: „Dumnezeii ei de casă“. Apoi se duse la el în cameră trîntind ușa.

Aceasta fusese mai demult și după un timp îi dispăruse și ei interesul față de tablouri și, o parte din ele fuseseră scoase, dar între ei rămăsese o anumită înstrăinare fără motiv și de atunci a început să-l pri-

vească cu alți ochi și să-l înțeleagă, adică să-l observe cu detașare, luciditate din care ea nu avu nimic de ciștigat. Au apărut momentele acelea de indiferență și resemnare și plictis ce o cuprindeau mai ales cînd rămînea singură, aici în casă.

„Astăzi am fost foarte bine dispusă“, se gîndi, după ce auzi ușa răsunînd în urma ei, grea, și din nou avu sentimentul atît de cunoscut de claustrare, cînd zidurile se apropiiau periculos de mult și ea se închidea în sine. Ca de obicei se urcă pe canapea, după ce-și scoase pantofii, mai mult și-i aruncă, și-și adună picioarele sub ea stînd în poziția aceea concentrată, toată adunată, ca un tătar moțîind în fața focului. „Astăzi a fost foarte bine și mi-a plăcut să mă plimb și să mă uit în jur. Probabil că bărbatul acela, ce ciudat, chiar s-a ținut după mine, m-a urmărit, chiar aici în oraș, cum nu mi s-a întîmplat niciodată. L-am simțit în spate, mergînd foarte încordat, și m-am gîndit chiar să mă întorc și să-i arunc o privire întrebătoare, dar n-avea nici un rost, puteam să mă înșel, desigur. Însă nu m-am simțit de multă vreme atît de bine.“ Dar lumina plăcută a zilei de vară, de august, nu era decît o amintire foarte palidă, aici în casă era indiferent de întunecat și ca să întărească întunericul se coborî de pe canapea și trase complet storurile. Apoi se întoarse în poziția ei favorită, cu picioarele strînse sub ea, poziția pe care nu i-o cunoștea nimeni decît ea însăși, era un fel de secret al ei, cînd dintr-o inexplicabilă teamă își oferea minimum de suprafață cuiva dinafară, ce părea că stă cu fața întoarsă spre ea. Nu direct, o pîndește cu ceafa, și ea nu putea să facă nimic, nici măcar să fugă. Se strîngea pe canapea și avea ciudata senzație a unei prezențe, deși era convinsă că nu era absolut nimeni. Sau se concentra pe singura sursă de lumină a camerei, strălucirea vechiului samovar pe care și-l cumpăraseră cu cîțiva ani în urmă și era așezat pe un bufet, drept în fața canapelei. În întunericul

din cameră, aproape la orice oră a zilei, foarte puțina lumină, cîtă se strecura aproape prin nevăzute crăpături, se aduna pe el și era cel mai plăcut obiect, menit parcă s-o apere. Între samovar și ea se stabilea un fel de închisă și tăcută rezonanță, și pentru ea se deschidea o altă perspectivă asupra obiectelor și acesta era zidul și pavăza ei și modelul de a se deosebi în mod secret de ceilalți.

Atunci sună telefonul și la început nici nu vru să răspundă. Pe ea n-o suna nimeni, relațiile ei erau foarte puține, numărate pe degete și n-o prea interesau. Nu aștepta nici o veste, putea fi familia ei, fratele sau tatăl. Era cineva foarte insistent și mai mult ca să scape se ridică și se duse să răspundă. La început pur și simplu nu înțelese. Cel de la capătul celălalt al firului, un bărbat, vorbea precipitat, prins de o mare emoție, se cunoștea din respirația lui gîfiiată ce se transmitea în receptor. „Doamna Vinea, spunea, da, nu mă cunoașteți, nu ne-am întilnit niciodată, așa că nu ne cunoaștem, v-am văzut doar astăzi pentru prima dată, pe stradă, și mi s-a spus cine sînteți. Am cunoscut-o pe mama dumneavoastră, acum foarte multă vreme, sînt aproape treizeci de ani, și acum m-am întors în oraș și v-am întilnit, v-am văzut pe stradă și mi-am amintit de ea“. Urmă o pauză. „Nu știu, aș vrea să vă văd, cît mai curînd, nu știu cum să facem. Fixați dumneavoastră o oră, o dată, un loc, cînd nu v-ar supăra. Eu am timp, îmi convine oricînd.“ Margareta se aplecă puțin spunînd, puțin spre surprinderea ei: „Dacă vrei să veniți să mă vedeți, puteți și acum. Sînt singură, nu mă deranjați.“ „Da, vin numaidecît, în zece minute.“

Închise telefonul după ce auzi clicul precipitat de la celălalt capăt al firului. Ridică storurile și lumina inundă camera, apoi se așeză pe un fotoliu și începu să aștepte, și pe măsură ce trecea timpul fu cuprinsă la început de un fel de înfrigurare, apoi de nerăbdare și de o

adevărată stare de agitație, pe care și-o stăpîni în momentul cînd auzi soneria și se duse să deschidă ușa.

Din clipa în care intră în cameră, Liviu Dunca își dădu seama de ridicolul situației. „Oare ce-am să-i spun?” se întreba, însă în chiar aceeași clipă se și auzi vorbind. Vorbea precipitat, ca și cum ar fi fost mereu în pericol să fie întrerupt și ceea ce avea să comunice ar fi fost de o deosebită importanță și dacă cineva l-ar împiedica ar pierde enorm. Tot timpul nu se uita în ochii femeii și la început, timp de cîteva minute, nici n-o văzu. Nu mai era fermecat de privirea ei deosebit de luminoasă, de finețea ovală a trăsăturilor ei. Era prea puțin conștient de mediu, de camera în care se afla, de chiar timbrul special al clipei. Ceea ce spunea el avea mai degrabă caracterul unui monolog dintr-un vis. Nu se auzea decît pe sine vorbind, într-o desăvîrșită singurătate. Nici măcar amintirile sale nu erau prea adevărate, sau erau adevărate într-un cu totul alt fel, pe niște secrete linii esențiale. Doamna Margareta Vinea rămase la început în picioare, apoi se așeză într-un fotoliu și îi făcu și lui semn să șadă și, deși el era ca și singur, se așeză, dar toate acestea erau niște automatisme.

„Doamnă, trecînd astăzi pe stradă v-am observat și cineva mi-a spus cine sînteți. Am cunoscut-o pe mama dumneavoastră acum vreo treizeci de ani și am mai revăzut-o o dată, după război, imediat după război. Am avut de atunci timp s-o uit și am uitat-o aproape cu desăvîrșire, dar astăzi am înțeles că această uitare a mea a fost cu totul falsă. N-o uitasem și pentru mine întîlnirea aceea, nesemnificativă pe plan exterior, de care nimeni, nici chiar eu nu mi-am dat seama cu adevărat, a fost foarte importantă și de neuitat. Prin ferestrele deschise ale casei dumneavoastră, acum aproape treizeci de ani izbucnea lumina și un rîs ațîțător fără voia lui, plin de mai mult decît veselie. În casa aceea

toate lucrurile se petreceau altfel, mai deschis și mai sincer, mai pline de o deosebită vitalitate. Eram adolescent și alergam pe stradă ca să aud râsul acela extraordinar, am crezut că era o ațîtare de adolescență, dar acum îmi dau seama cît a fost de important pentru mine. Pe mama dumneavoastră de-abia am văzut-o, ea este cu puțin altceva decît atmosfera aceea de noapte, cu o casă cu ferestrele luminate, și râsul acela și revolta mea de pe atunci pe care am avut timp s-o uit, dar undeva s-a păstrat în mine. Și apoi teribila schimbare, după cîțiva ani, cînd am revăzut-o după război, cînd ea părea cea mai înfrîntă, total alta, cu nimic păstrat din vechea veselie, o înfrîngere adîncă și de neînțeles. Am plecat și am uitat și asta, și am ciudata impresie că acum trebuie lămurite toate lucrurile acestea. De aceea am venit acum, aici. Nu știu nimic din ce s-a întîmplat, nici nu știu sigur că ceea ce s-a întîmplat are vreo importanță. Însă dacă puteți să-mi dați o explicație, cu atît mai bine. Ce se întîmplă cu unii oameni, ce întîmplare secretă, sau dimpotrivă exterioară, poate să-i înfrîngă astfel? Ce s-a întîmplat ulterior, dacă mai putea să se întîmple ceva?”

Margareta Vinea a fost la început șocată de modul în care vorbea domnul acesta între două vîrste pe care nu-l văzuse niciodată înainte, venit pe neașteptate în casa ei, gata s-o tulbure cu o istorie pe care n-o înțelegea. Primise s-o viziteze din motive pe care nu le înțelegea prea bine și acum era uimită. Totul era nelalocul lui, omul din fața ei, agitat, nu părea într-o stare chiar normală. Deși nu tremura și vocea sa era doar repezită, se distingea un tremur interior, o stare aproape paroxistică de agitație, care într-un fel i s-a transmis și ei. La început l-a observat și a înregistrat părul încărunțit la tîmple, fruntea înaltă și bombată, un aer de distincție în contrast cu agitația și comporta-

mentul lui ciudat. Trăsăturile lui înguste păreau că încearcă în zadar să rețină în chingile unei obișnuite și superioare detașări o emoție covârșitoare. Însă pînă la urmă ea însăși alunecă în starea lui de spirit și-l întrebă :

— Nu înțeleg prea bine, despre ce înfrîngere vorbiți ?

— Nu, cred că nu m-am exprimat bine, nu era vorba chiar de o înfrîngere, ci de un fel de prăbușire. După șase ani mama dumneavoastră era de nerecunoscut. Era numai carcasa a ceea ce fusese înainte. Nu era numai tristețe, era și altceva. Am să vă povestesc.

— Cînd ați văzut-o ultima oară ?

— În 1946, da, cred că la începutul lui martie 1946. Atunci am văzut-o ultima oară. Am să vă spun cum, în ce circumstanțe.

Apoi îi povesti pe scurt vizita aceea și nu accentuă pe mirosul de piele al mantăii sale de aviator și nici pe sunetul puternic și energic al cizmelor lui pe trotuarul umed de topirea zăpezilor, nici pe mirosul bărbătesc de tutun care-i persista în nări și acum, cînd povestea. Însă bărbăția lui îndrăzneată de atunci, amintită după atîția ani, îi făcu aproape rău, pentru că în povestire accentul cădea nu pe ea ci pe înfățișarea doamnei Ilea, pe mîinile ei care atîrnau inerte în poală ca niște păsări rănite, pe întreaga ei înfățișare rănită, stoarsă de prăbușire, pe ochii ei inexplicabil stinși. „Ce a putut să determine această schimbare, vă întreb, strigă el, fără să-și dea seama de tonul strident al vocii sale. Ce s-a putut întîmpla, dacă s-a întîmplat cu adevărat ceva ?” Și apoi iar povestea de lătratul cîinelui Indus, cîine lapon uriaș, cu blana mare, maron-deschis, și de intrarea doamnei Ilea în cameră. Își dădea seama că asta îl preocupa cu adevărat, mai mult decît amintirea aceluia rîs asociat cu revolta lui de adolescență. Frazele lui stăteau toate sub un semn de uimită întrebare. Ce s-a

putut întâmpla, ce poate să modifice secretul ritm de viață al cuiva, într-un timp relativ atât de scurt ?

Deși fascinată de ceea ce auzea, Margareta Vinea nu-l asculta decât pe jumătate. În minte îi izbucnise amintirea ei, singura ei amintire adevărată, ultima dată când o văzuse și o ținuse minte și acea amintire îi populase întreaga ei adolescență. Prima zi de primăvară adevărată, cu ieșirea gîzelor din amorțire și cu soarele ascuțit, străpungînd învelișul lucrurilor. Lumina aceea care se strîngea toată în jurul ei, a mamei pe care o vedea atunci pentru ultima oară, pentru prima și ultima oară, pentru că numai acea amintire i s-a păstrat, rupînd cu gesturi bruște perdelele albe de la ferestre ca să intre și mai multă lumină, urcîndu-se și trăgîndu-le de pe draperii, și una a căzut pe ea și s-a înfășurat în jurul trupului ei și atunci s-a luptat și s-a eliberat și a sfîșiat perdeaua care s-a rupt cu un sunet ascuțit, sunetul de pînză ruptă cu brutalitate care este totdeauna plăcut. Ea mirîndu-se de izbucnirea mamei din mijlocul pînzei într-o adevărată strălucire. Casa era inundată de lumină și din mijlocul pînzei care o înfășurase, pînză subțire și fină, diafană, a ieșit ea, cu ochii într-adevăr strălucitori și cu fața roșie și dinții albi, mici și ascuțiți, dezvelindu-se și ei printre buzele carnoase. Și zgomotul ușilor trîntindu-se și mama trecînd dintr-o cameră în alta, urmată de bufniturile care rămîneau suspendate în aer. Și apoi a deschis geamurile și firele de praf au rămas suspendate în raze piezișe, care se izbeau și ele de mobilă, și ea o urma pe femeia aceea despre care știa că este mama, trecînd din cameră în cameră și eliberînd totul ca să intre primăvara izbucnită. Și apoi cînd ea s-a oprit în mijlocul celei mai mari camere, cu fața întoarsă spre geam, în întreaga ei strălucire, invadată de soare, și a stat așa, nemișcată, minute în șir, și rochia ei verde-deschis, cu guler de dantelă, îi învăluia plăcut corpul și îi da o strălucire

în plus pentru că era un verde foarte deschis, foarte plăcut și biruitor. Iar mama privea drept înainte, stînd nemișcată și nefăcînd nimic, iar acest moment, ultimul, pentru că restul s-a uitat, a fost cel ce nu se poate șterge vreodată. Cu ajutorul lui, și-a petrecut adolescența, și putea să mintă spunînd că mama ei este undeva foarte departe, că trăiește undeva, într-o cu totul altă viață, și acest secret mincinos îl spunea fetițelor cu care se împrietenea ca să le poată spune asta ca un secret. Într-un colț al casei, atunci cînd le invita la ea și le spunea: „mama are o mulțime de cai și de ciini și merge des la vînătoare, în galop, ca să ucidă animale sălbatice, vulpi“, mințea cu nerușinare și acesta era secretul ei și uneori se gîndea la asta înainte de a adormi, dar cu mult mai plăcut era să povestească asta cuiva, celei mai bune prietene a ei dintr-o perioadă sau alta, pentru că le schimba. Pentru că toate aflau pînă la urmă adevărul, în orașul ăsta mic, de la părinții lor, care știau că doamna Ilea nu era nicăieri, ci plecase pur și simplu și mai apoi se prăpădise. Însă pînă aflau, sub semnul celei mai desăvîrșite taine, prietenele ei știau de aventurile mamei Margaretei, care ducea o cu totul altă viață, în aer liber, călărind, alergînd după fiare sălbatice, cu părul în vînt, galopînd. Și fetițele ascultau fascinate, iar aceste povestiri nu erau cu totul niște minciuni, pentru că se legau de acea ultimă amintire care se păstrase și era adevărată, în ultima zi cînd a stat acasă. Din această amintire sau mai exact din două imagini suprapuse, mama ieșind din mijlocul pînzelor subțiri ale perdelei sfișiate și apoi stînd dreaptă cu fața la soare, înaintea ferestrei din camera cea mai mare a casei, iradiau toate poveștile ei despre vînători și alergări, și o viață cu totul deosebită care se întîmplă într-o altă lume unde era ea, iar faptele pe care le știa adevărate păleau și nu însemnau cine știe ce. Chiar și realitatea din jur nu mai era chiar așa de si-

gură, pentru că oricînd se putea întîmpla ceva care s-o schimbe, nu era închisă ci plutea într-un fel de incertitudine. Linia dintre adevăr și minciună a fost foarte subțire, toată adolescența ei, pe cînd avea 15 sau 16 ani. În jur era un adevăr îngust și mic care plutea într-un fel de minciună, după spusa altora, mare și fără margini, formată din toate povestirile ei posibile, cu rădăcină în acea amintire nemaipomenită care sigur fusese adevărată, cu mult mai adevărată. Era o secretă comunicare între acea amintire ce se afla chiar în centrul lumii știute și toate istoriile ei care o depășeau cu mult, nu erau foarte precise și se combinau în jurul ei după o regulă a lor care îi scăpa.

Bărbatul necunoscut din fața ei se întreba mereu, îl auzea, cum de este posibilă o asemenea schimbare fundamentală, o asemenea înfrîngere fără de margini care să schimbe viața unui om. Și spusele lui îi aminteau acea străveche imagine din copilărie, singura despre mama ei, și o și înspăimîntau. Îl întrerupse.

— Spuneți că ați văzut-o ultima oară la începutul lui martie 1946, nu-i așa ?

— Da, în primele zile ale lui martie, cu puțină vreme înainte de a pleca definitiv de aici.

— Eu am văzut-o cred ultima oară în aprilie 1946. Da, 1946 trebuie că a fost. Nu m-am gândit niciodată, în termeni de ani, la asta.

— Și după aceea ce s-a întîmplat ?

— În aprilie 1946 a plecat definitiv de aici. A mai trăit cam un an și jumătate și pe la sfîrșitul lui 1947 a murit. Însă eu n-am mai văzut-o pentru că nu s-a mai întors aici niciodată.

Liviu Dunca amuți și fu scos brusc din starea lui de agitație. Nu mai era în acel tip de singurătate din mijlocul căreia începuse să vorbească mirîndu-se de ciudata transformare. Pînă acum totul fusese în domeniul incert al părerilor și impresiilor și amintirilor lui

mai mult uitate, și de aceea putea să nu bage în seamă ce are în jur. Dar acum era vorba de fapte și dintr-o dată văzu femeia stînd dreaptă, neobișnuit de dreaptă în fața lui pe scaun, cu mîinile aproape împreunate, cu mobila grea și covoare groase, cîteva tablouri și desene pe pereți, cu capete de cai și scene de vînătoare și divanul jos, unde se vedea o urmă de neorînduială, o adîncitură a unei recente șederi. Își închipui că acolo a stat, înainte de a veni el, doamna cam rigidă din fața lui. Totul era foarte clar și foarte treaz, obiectele stăteau toate în justele lor proporții, iar el însuși era acolo, într-o postură hotărît ridieolă. O întrebă cu o voce schimbată, politicoasă și domoală :

— Și dacă nu vă supără, ce s-a întîmplat ?

— A, vreți să știți de ce a plecat ? Nu se poate ști prea bine. Nu, n-a plecat cu un bărbat, cum v-ați putea închipui. A plecat pur și simplu, din motive neprecise. N-a mai vrut să stea aici. Dacă vreți să aflați, tatăl meu s-a dus după ea și au mai stat o dată de vorbă, dar n-a reușit s-o convingă să se întoarcă. A fost și o poveste cu o femeie, se pare, o legătură trecătoare a tatălui meu, dar nici asta n-a contat prea mult, după cît se pare. Tata spunea că era bolnavă de indiferență, sau așa ceva. Seamănă cu ceea ce spuneți dumneavoastră. Eu însă îmi amintesc altfel. Singura mea amintire despre ea e cu totul altfel, din chiar ajunul zilei în care a plecat. Nu mi s-a părut învinsă, ci tocmai dimpotrivă. E singura mea amintire.

— Bine, iertați-mă, și... v-a lăsat aici, pe dumneavoastră, pe tatăl dumneavoastră ?

— Da, și pe fratele meu și n-a mai vrut să ne vadă niciodată.

— Vedeți deci că e vorba totuși de, cum să spun, o gravă tulburare. Nu-ți lași așa familia, copiii. S-a întîmplat ceva.

— Da, poate aveți dreptate. Toată lumea are dreptate și mulți au judecat-o. Poate era cu adevărat bolnavă. Eu însă n-am judecat-o niciodată. Îmi amintesc doar de ultima imagine, totdeauna mi-am amintit de ea cu plăcere.

— Bine, dar sînteți de acord totuși că s-a întîmplat ceva deosebit, care a silit-o să plece și apoi să moară, pentru că spuneți că la puțină vreme a murit.

— Da, a murit cam la un an și jumătate. Știți, perioada aceea grea de după război, de care se vorbește, mizerie. A murit se pare în mizerie. N-a acceptat bani de la tata. Se pare că o jignise ceva, dacă trebuie să căutăm o explicație. Eu însă n-am condamnat-o niciodată și nici n-am plîns-o. Poate pentru că n-am înțeles-o. Pentru mine ea a fost acea imagine strălucită, ultima dată cînd am văzut-o, singura dată cînd am văzut-o. Nu-mi pot aminti de nimic altceva.

— Cum de n-am știut că a plecat, izbucni Liviu Dunca, din nou pierzîndu-și controlul, luciditatea din clipele anterioare, și sări de pe scaun, începînd să se plimbe agitat, cu mîinile la spate, prin această casă străină, în fața acestei femei străine. Unde a plecat ? strigă oprindu-se în fața Margaretei Vinei.

— La București. Așa știi că la București.

— La București ! Unde eram și eu, și n-am știut ! Nici nu m-am gîndit după aceea la ea, deși am fost teribil de deprimat după acea reîntîlnire și ceva s-a schimbat și în mine. N-am mai putut să-mi dau atîta importanță, din cauza experienței mele, pentru că am doborît un avion și am văzut cum se prăbușește pilotul dușman după ce i s-a sfîșiat parașuta. Dar asta e o altă poveste, o cu totul altă poveste. Era o umbră care întovărășea toată grozăvia pe care o văzusem, făcînd-o incompletă. Însă dacă aș fi știut aș fi căutat-o, desigur că aș fi căutat-o. Măcar despre situația ei specială aș fi avut dreptul s-o întreb. S-o întreb ce s-a întîmplat, ce a deter-

minat-o să plece. 'Atunci nu puteam s-o întreb nimic, nu era un fapt de care să mă leg, ci o simplă impresie a mea, desigur, copleșitoare. Aș fi căutat-o, vă asigur, aș fi avut o explicație. Mă fascina și această schimbare, după cum mă fascinase și rîsul ei, care invadea întreaga stradă, atunci în vara lui 1940. Nu l-ați auzit niciodată, era extraordinar, plin de o deosebită vitalitate, de o mare deschidere, care părea că exclude ceea ce s-a întîmplat mai tîrziu. Aș fi căutat-o desigur dacă aș fi știut, însă eu cred că anume nici n-am mai vrut să aflu nimic. Aveam alte planuri și îmi era frică să mă întreb asupra acelor lucruri.

Se opri iarăși în fața Margaretei (mai parcursese camera o dată) și o privi cu toată seriozitatea, intens, ca și cum ar fi vrut s-o convingă că ar fi căutat-o pe doamna Ilea. Atunci o observă din nou și cu un gest mașinal trase un scaun din apropiere în fața fotoliului unde stătea ea și se așeză, fără să poată să-și desprindă ochii de pe fața ei. Margareta, puțin emoționată, încurcată de privirea aceasta intensă, neobișnuită, scrutînd-o, încercînd să o pătrundă pînă în adîncuri, ca și cum în aceste adîncuri ar fi posibil să ajungi prin fixitatea privirii, poate ca să se apere izbucni în rîs, un rîs puternic, în cascade, care umplu încăperea, pîrînd că are o putere asupra zidurilor și a obiectelor din cameră, că le modifică și le despoaie, și ele își descoperă un fel de firav schelet. Era un rîs de o mare veselie, care pornea parcă de la sine și nu avea legătură cu nimic din jur, nu era din cauza lui, a privirii lui intense.

Pentru că rîsul acesta care arăta veselie ascundea în sine mari pericole, cele mai mari pericole, și numai din asemenea exuberanță putea ieși toată transformarea văzută la cealaltă. Ieșea din toate cadrele cumiți prin care viața este posibilă la orice nivel, avea ceva nu atît de vesel cît neîmblînzit, dincolo de regulile mai severe sau mai laxe cărora trebuie să te supui. Era o sfidare

în felul său și acum, răspunzînd privirilor lui, femeia din fața lui îl sfida, poate fără să-și dea seama. În ochi îi strălucea aceeași bucurie intensă și fără motiv, doar discuția lor fusese departe de a fi veselă, ci dimpotrivă, subliniasse niște pericole și se vorbise de o nenorocire, aceeași față fină, cu trăsături prelungi și fruntea înaltă, nasul subțire și cu linie precisă, părea desenat (rasa înseamnă tocmai un fel de evitare a îndeciziei în trăsături, apropierea liniilor feței de geometrie și necesitate), dinții subțiri, și ei regulați, dulcea linie a bărbiei și înaltul contur al gîtului ieșind din rochie, brațele lungi și mîinile înguste, cu degete fine terminate cu unghii bine formate, ca niște ciocuri de pasăre rară din alte climate. Corpul părea adormit în zveltețea lui, numai ochii rideau explodînd exuberant în rîsul acela nervos în bucuria căruia se ascundea o înaltă sensibilitate.

O întrebă, cu un aer preocupat, serios și intens, de ce rîde, și îi spuse că a înveselit-o privirea lui atentă și scrutaătoare cum nu-și mai aducea aminte să fi fost privită vreodată. „Te uiți la mine ca și cum ai vrea să descoperi un secret.“

— Da, vreau să descopăr un secret și l-am descoperit, cred, e lucrul pentru care am venit aici, în această vizită neobișnuită pe care și dumneata ai acceptat-o. Te-am descoperit și am să-ți spun cum ești, parcă aș vedea lumea prin ochii dumitale.

Margareta încetă să rîdă, dar pentru un timp continuă să-l privească cu nedisimulată ironie, cu o veselie păstrată în licărirea ochilor. Apoi după un timp veselia încetă și fu înlocuită cu atenție și apoi cu o deosebită gravitate. El înregistrează aproape în trecere această lentă evoluție coboritoare, continuînd s-o privească intens.

— Ți-am spus că știu cum ești. Veselia aceasta e numai o aparență și nu cred că rîzi pentru că te amuză felul în care mă uit sau m-am uitat la dumneata. Nici într-un caz nu asta, rîsul dumitale are alte pricini și

de-abia acum îl înțeleg. Nu uita că l-am mai auzit o dată, aproape cu treizeci de ani înainte, pe când eram tânăr și naiv. Ascunzi în dumneata o mulțime de secrete și atunci când ești cu prietenii și cunoștințele dumitale există totdeauna o limită pe care ei n-o bănuiesc și dumneata n-o treci niciodată. De fapt această rezervă, ascunzishul acesta, te face să nu ai propriu-zis prieteni. În toiul unei petreceri, atunci când dansezi, poate, și ceilalți se simt foarte bine, cu o parte din dumneata ești absentă și în această mare capacitate secretă de absență e marea dumitale putere. Gîndurile dumitale sînt în straturi și ultimul strat nu-l știe nimeni, e secretul, uneori bucuria și alteori liniștea dumitale, de cele mai multe ori neliniștea tainică ce te stăpînește în cele mai perfecte momente de singurătate. Și atunci când ești cu alții, măcar în parte reușești să fii singură, deși uneori acesta e un motiv de teamă adevărată. Ești adeseori veselă pentru că în fond ești măcar tristă dacă nu mai mult, și aceasta e o chestiune care te privește numai pe dumneata. Din această stare poți observa multe și cei din jur îți par antrenăți într-un joc copilăresc și puțin absurd. Dacă n-ar fi așa, dacă n-ai avea această zonă, multe lucruri nu ți s-ar părea atît de comice și lipsite de sens. Este de mult știut că trebuie să fii puțin trist, cu adevărat trist și fără motiv, ca să poți percepe comedia. Este o banalitate, ce trebuie însă să-ți fie amintită, că tristețea cea mai autentică este a clovnilor. Numai că dumneata nu învelești pe nimeni, ci numai pe dumneata, și de aceea nu poți participa la nimic, nu te poți integra în nimic, trăiești într-un fel de oglindă, unde imaginile sînt supuse jocului dinafară. Ești mereu neterminată, nedefinită și nehotărîtă. Dumneata nu te cunoști și nu te cunoaște nimeni, dar absolut nimeni, și nici nu ești chiar așa de ușor de cunoscut. Poate nu ești deloc, din cauza acelei rezerve mereu prezente, care este fondul dumitale adevărat și care nu este nimic, nimic special decît un fel de gol și absență. Nici măcar nu tre-

buie să-l ascunzi pentru că este gata ascuns. Adeseori ai vrea să evadezi din această lume, însă nu găsești alta și nici nu ți-o poți închipui. Din rezerva de care îți vorbeam, îți vin, uneori ca niște semne, doar un fel de idei năstrușnice, un fel de impulsuri ciudate pe care nu le înțelegi, știi doar că te reprezintă și trebuie să mergi un timp pe drumul lor. Marea dumitale vioiciune vine însă dintr-o boală a ființei, dintr-o ruptură sub semnul căreia trăiești, semnul oglinzii. Aș îndrăzni să-ți spun că facem parte din aceeași familie, numai că dumneata ești mai adinc în ea, eu sînt un frate pe jumătate, sînt fratele dumitale vitreg. Nedeslușite doruri ne cutremură, numai că la dumneata sînt mai pure, pentru că pînă și de ele ești detașată, deși îți sînt cele mai apropiate și numai ale dumitale. Dar atunci cînd sînt clare și te pot împinge la faptă, devin și ele detașate și puțin străine, totdeauna cam comice. Te cunosc cred foarte bine, și vitalitatea, falsa dumitale vitalitate exprimată prin vioiciune, nu mă poate înșela încă o dată. Deși e adevărat, tocmai de aceea trăiești puțin mai adevărat, întrucît ești liberă, cu adevărat liberă, adică mai închisă în dumneata. Deși poate odată ți se va întîmpla un mare eveniment, o întîmplare ciudată și pe deplin lămuritoare, așa cum se poate întîmpla numai unor ființe ca dumneata, destul de rare și într-un fel fiecare din ele unice în genul lor. Da, cred că acesta este cuvîntul, dumneata stai sub semnul oglinzii și al unei adîncimi pe care numai dumneata o știi.

Liviu Dunca era mirat de propria sa voce și de lucruri negîndite vreodată înainte pe care le spunea acestei femei practic necunoscute. Nu știuse niciodată de semnul oglinzii sub care în parte trăia și el, însă uitîndu-se doar intens și cu gravitate la ea, înțelesese un lucru pe care îl știa în parte, doar foarte în parte. Înțelegerea acestui lucru ce o depășea și pe ea, a faptului că undeva în adîncuri există la fiecare un fel de rezervă, o absență și un gol, ce este la unii mult mai accentuată, pînă la coplesire, îi dădu o

calmă bucurie. Pentru prima dată de cînd venise aici, de cînd își modificase planurile de vacanță ca să vină în orașul în care s-a născut și a copilărit, se simțea cu adevărat mulțumit și bine cum nu se mai simțise de mult. Era o altă stare decît aceea de a urmări absent pe o plajă, seara, -o siluetă subțire de femeie. Deși undeva doamna aceasta din față nu era foarte depărtată de ce-și închipuia el că trebuie să fie monotona doamnă în verde de care fugise. Numai că acum o putea accepta cu gravă seninătate. Era bucuros și-și urmărea cu plăcere, ca în ocaziile de vinovată nesinceritate, deși acum era pe de-a întregul sincer, timbrul puțin solemn al vocii și desfășurarea lipsită de gravitate a ideilor sale. De aceea mai continuă puțin, foarte puțin, uitîndu-se tot timpul la ea și observîndu-i schimbările de expresie.

— Întreaga dumitale înfățișare, nu numai rîsul și vioiciunea ochilor și speciala lor strălucire, luminozitatea lor specială arată acest lucru. Finețea pielii prin care se vede desenul albastrui al venelor, subțirimea trăsăturilor, desenul (nu culoarea) ochilor, prelung, și el puțin obosit (poate din cauza unor generații de sensibilitate) și întreaga atitudine puțin aplecată a trunchiului acum cînd mă ascuți cu atenție, toate dovedesc același lucru. Frumusețea dumitale, care nu este de proporție exterioară, ci de adîncă potrivire interioară, nu este explozivă și evidentă, prea evidentă, și se descoperă treptat, așa cum te descoperi dumneata, pentru că ai nevoie de timp și de oarecare răbdare și intuiție și atenție și măcar unele calități comune cu ale dumitale ca s-o pricepi și să te pătrunzi de ea. Frumusețea și feminitatea dumitale se văd parcă din interior, singura poziție din care măcar în parte te dezvălui. Acesta e cuvîntul, dumneata te *dezvălui*, pentru că ai numeroase și înșelătoare învelișuri și un greu de priceput mijloc. Dinafară și pentru ochii grăbiți rămii necunoscută și nedefinită. În asta este și un bine și un rău. Toate converg pentru

că în dumneata nimic nu este aruncat cu lopata, la întimplare, și contradicția care există, cea dintre vioiciune și veselie și mișcarea rapidă, și adevărata dumitale natură este nu de suprafață, ci de adâncime. De aceea, pentru cine te înțelege, fie și puțin și pentru prima dată, tocmai pentru că te descoperă și e vorba de un efort îndestul de plătit, vine un moment de mare plăcere și satisfacție, o satisfacție de tip special. E plăcerea pe care o simt eu, o plăcere însă nu lipsită de îngrijorare pentru că întregul echilibru subtil la un moment dat se poate sparge, și dumneata, chiar acum, în aceste zile, erai într-un fel aproape de o criză și eu m-am înșelat atunci când te-am văzut și te-am urmărit astăzi pe stradă, văzînd numai vioiciunea.

Aici Liviu Dunca se opri pentru că transformarea înfățișării Margaretei era foarte mare. Parcursese lent, dar sigur un mare drum din primul moment al povestirii lui pînă în această clipă. Și nu trecuseră decît vreo zece minute, maximum un sfert de oră. Nu era o schimbare bruscă și întimplătoare de stare de spirit, nu s-a produs nici un fel de salt, ci s-a parcurs un drum care lasă urme de neșters. Deși rămăsese la fel de nemișcată, fața nu-i mai era atît de palidă, ci se înroșise nu complet, ci în mari pete neregulate, iar ochii aveau un alt tip de strălucire, de o neînchipuită excitație, intensitate, privindu-l la fel de fix, mai mult poate cum o privise și el pe ea. Agitația o încremenea și devenise tensiune. Se vedea că îi este aproape imposibil să spună un cuvînt.

El însuși se miră de această gravă transformare și fără să-și dea seama, tocmai pentru că era impresionat și pentru că simțea din nou nu numai plăcere, dar și semnele unui pericol, făcu un gest de care își dădu seama doar pe măsură ce-l făcea. Se ridică în picioare, se aplecă în fața ei ca într-un fel de reverență și-i sărută mîna. O simți în palma sa deosebit de caldă, fierbinte, ca și cum ea ar fi avut febră. Nu mai știu ce să spună, și, aplecîndu-se din nou într-un fel de reverență, fu gata să plece.

De-abia atunci izbucni și ea de pe scaun, un gest cu adevărat brusc, în care se descărcă o parte din tensiunea în care-l ascultase și începu să vorbească foarte repede :

— Stai puțin. Te rog să mai stai puțin. Nici măcar nu știu cum te cheamă, te-am primit dintr-un impuls, mi-ai vorbit la telefon despre mama și istoria ei m-a fascinat totdeauna. Dar nu știu cine ești, ce ești, ce vrei cu adevărat și de ce ai venit. Nu pot înțelege nimic din toată întâmplarea aceasta neașteptată și bizară și mi se pare că nici măcar nu este adevărată. Parcă e un vis, dar așa cum mi s-a mai întâmplat și altădată, așa cum probabil bănuiești de vreme ce mă cunoști atât de bine, am impresia că această minciună în care trăim, pentru că nu poate fi chiar adevărul, asemenea lucruri nu se întâmplă în realitate, sînt mai adevărate decît realitatea însăși. E un fel de imaginație de a mea din copilărie, din adolescență cînd mi-o închipuiam pe mama trăind într-o lume extraordinară, nu lumea morților, o lume de dincolo, pentru că nu mă gîndeam nici o clipă că este moartă, nu cred asta decît acum, în ultima vreme, cînd nu mă mai simt bine. Pentru mine ea era vie, cu adevărat vie, trăind într-un fel de strălucire, în adevărată strălucire, undeva foarte departe. Dar nu despre asta e vorba, trebuie să te explici neapărat, nu știu de unde vii și ceea ce spui, poate pentru că probabil este adevărat, mă sperie. De unde știi dumneata toate lucrurile acestea ? Încă o dată, spune cine ești. Mi-e puțin frică, deși arăți ca un om obișnuit, ca un domn între două vîrste, de patruzeci și ceva de ani, numai că ce spui este mai deosebit, cu totul deosebit și așa n-am vorbit nici eu cu mine însămi. Te rog, te rog, spune-mi cine ești !

Se ridicase în picioare și gesticula, fața i se acoperise de alte pete roșii, aprinse, cărora li se schimba întinderea și forma, era cuprinsă de data aceasta de o adevărată agitație,

își împreunase mâinile și se părea că îi este cu adevărat frică. Ca nu cumva el să plece.

— Nu te speria, nu e într-adevăr nimic neobișnuit. Ți-am spus cine sînt. Sînt Liviu Dunca, geolog, mai degrabă mineralog, ca să fiu precis. M-am născut aici și am copilărit pe strada unde la un moment dat s-au mutat și părinții dumitale. Am cunoscut-o atunci pe mama dumitale și am fost îndrăgostit de ea, desigur în taină, era o deosebire de vîrstă, ea trebuie că avea cam treizeci de ani, eu șaptesprezece. M-am întors în orașul acesta după mai bine de 20 de ani. Cam asta este. Te-am văzut astăzi pe stradă, am aflat cine ești și am venit, dacă vrei, să aflu ce s-a întîmplat cu mama dumitale. Am venit după vești, deși nu acesta este chiar termenul ce-ar trebui întrebuintat. În fond am aflat cîte ceva, toate lucruri pe care nu le știam.

— Nu, nu, asta nu-mi ajunge. Nu-mi ajunge în nici într-un caz. Pare normal sau aproape normal și nu este. Acum s-a întîmplat ceva cu adevărat deosebit, nu știu ce și ceea ce îmi spui nu mă satisface.

— Dar ce vrei să-ți spun ?

— Nu știu, dumneata știi. Adevărat, știi mai mult decît atît. Nu pleca.

„Doamne-Dumnezeule, se gîndi ea, nu mi s-a mai întîmplat așa ceva, deși parcă numai asta am așteptat. În timp ce vorbea se petrecea ceva foarte straniu, dincolo chiar de cuvintele lui ciudate. Ceva cu totul și cu totul deosebit. Mi se părea că visez într-un fel, deși nu era nici asta. Că mi s-a întîmplat odată exact această scenă, că am mai trăit-o, dar nu așa cum îți amintești de un lucru sau de un om că l-ai văzut undeva, într-un alt timp însă, ci îmi aminteam exact de această situație, de exact aceeași poziție a noastră, absolut identică, și auzeam chiar aceste cuvinte, fără ca vreo intonație să se fi schim-

bat. Era foarte ciudat, se acopereau exact două stări de spirit.“

— Spune-mi mai multe despre dumneata. Înțelege-mă, primesc un telefon, vine un om în casă, pe care nu l-am văzut niciodată în viața mea, care afirmă că a cunoscut-o în trecut pe mama acum nu știu câte decenii, și începe să-mi spună întâi lucruri ciudate despre ea și apoi despre mine și aceste lucruri nu sînt neadevărate. Dintr-o dată vine și îmi modifică ziua și probabil zilele următoare, și-mi dă un sentiment ciudat de stare trăită, dar asta nu este destul. Mă face să mă simt extrem de, nu știu cum să-ți spun, lămurită, existentă, nu știu. Apoi îmi sărută mîna, după ce mă amenință cu pericolele pe care le știu și e gata să plece, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Îmi ești dator cu o explicație.

— Nu cred că există vreo explicație. Ceea ce ți-am spus este și pentru mine nou, în mare măsură nou. M-am uitat la dumneata, asta e tot.

Liviu Dunca dădu din umeri ca să-și întărească spusele, apoi se mai aplecă o dată deasupra mîinii ei fierbinți și o sărută. Atingerea îi făcu însă o deosebită plăcere, ca un frison ce părea că-i unește. Atunci starea ei de agitație mai făcu un salt și-l întrebă :

— Gata, de acum n-ai să mai vii ? Trebuie să-mi vorbești. Nu știu nimic despre dumneata.

Liviu Dunca își dădu seama că trebuie să mai vină. Nu se putea să nu mai vină, nu putea să dispară fără urme, și asta nu numai din cauza ei. Discuția fusese și pentru el însuși o revelație.

— Ba da, am să mai vin. Desigur că am să mai vin.

Au hotărît să se întîlnească chiar a doua zi, la ora prînzului, pe drumul lat și mărginit de pomi, care duceau spre rîu, un fel de promenadă a adolescenților.

Margareta a stat nemișcată, ascultîndu-i pașii care se îndepărtau, și apoi, înainte de a se retrage în poziția ei

favorită, pe divan, cu picioarele strinse sub ea, se uită prelung în oglindă și zîmbi. În trecere se gîndi la bărbatul ei, care putea să vină sau nu la masă, și ridică din umeri. Era absolut de la sine înțeles că nu-i va spune nimic, de altfel niciodată nu și-au spus prea multe, iar în ultima vreme se instalase între ei o răceală gravă, numai pe jumătate explicabilă. Era sigură că nu se gîndea la ea, mobilă strict funcțională, de altfel o explicație între ei urma să survină, și ea o aștepta.

Margareta se înșelase atunci cînd se gîndise că bărbatul ei nu s-a preocupat și nu se preocupă în genere de ea. În dimineața aceea, la puțină vreme după ce s-a sculat, în baie, imaginea ei i-a trecut prin minte fugar, învăluită în aceeași nemulțumire sau chiar furie rece cu care se gîndea la ea în ultima vreme. Totdeauna cînd ceva nu-i reușea, cînd avea un eșec, fie el cu totul neînsemnat, îi apărea în minte adevăratul său eșec, acolo „unde nu reușise deloc“, această căsătorie și femeia lui, care nu era a lui cu adevărat, pe care o detesta pe zi ce trecea mai mult. Era secretul său, nimeni sau aproape nimeni nu-l știa, și-l rodea din ce în ce mai mult, era viermele lui cel neostenit care-i mistuia măruntaiele. De aceea orice i se întimpla neplăcut era imediat asociat cu această nereușită a lui, ori el nu disprețuia nimic mai mult decît nereușita.

Desigur, nu era nici o legătură posibilă între faptul că aseară suferise un eșec și candidatul susținut de direcție, adică de el, la alegerile de partid, nu reușise să obțină voturile, se alesese un comitet „cu care va avea greutate“, iar acest comitet alesese drept secretar pe inginerul Domide, considerat de el drept dușman personal, al cărui transfer fusese deja aprobat în principiu. Acum nu va putea să-l dea afară, era foarte limpede, și va trebui să se consulte cu el, să discute și să-l întrebe, va avea dreptul

și obligația să-și spună părerea în toate chestiunile privind complicata viață a uzinei. Îl va avea ca un cui în coastă pe acest om a cărui simplă vedere îl scotea din sărite. Nu avea nici un drept, era un „puști“, un om lipsit de greutate și totuși izbutise să-l irite. Ce va fi de acum înainte ?

Se bărbiera și se gîdea la bărbatul acela înalt și voinic, „licheaua“, cum îi spunea atît de bine inginerul-șef Mateescu. Țsta este adevărul. Domide era o „lichea“ și un „carierist“, dar nu un carierist ordinar și pe deasupra mai era și un „rebel“, un om căruia „îi plăcea să arunce cu noroi în realizările noastre“, cum a spus odată cineva, atunci cînd a venit brigada aceea de control. Domide se grăbise să facă o „analiză economică“, dar reușise să-l încurce, și atunci șeful brigăzii, „un om serios“, și-a dat seama cu cine are de-a face și a dezvăluit scrisoarea trimisă forurilor competente de Domide, subliniind că în acea scrisoare „se arunca cu noroi“ în „toate realizările noastre“. Atunci ar fi trebuit să profite și să-i rupă gîtul, însă fusese slab, foarte slab și prea îngăduitor, bun și tolerant cum este el de obicei, și nu l-a „curățat“ așa cum merita. L-a chemat în birou la el, l-a invitat să stea jos și apoi a sunat secretara și a comandat o cafea. Voia să aibă cu el o discuție de la om la om, prietenească, să-i arate cum ar putea să-l lichideze, însă el e gata să-i dea un sfat, ca unui om tînăr și lipsit de experiență, care s-a băgat acolo „unde nu-i fierbe oala“ din grabă, pripeală și imprudență.

Domide a intrat în birou, a acceptat scaunul și cafeaua și, culmea, în loc să-și dea seama că i se oferă o șansă rară, l-a ascultat mohorît, morocănos, privindu-l adeseori fix, drept în ochi, cu o vizibilă obrăznicie. Ba, la un moment dat, și-a așezat cotul pe birou și și-a sprijinit bărbia în palmă, apoi s-a aplecat pe birou, aproape într-o rînă, ca și cum ar fi stat la cîrciumă sau cu cine știe ce prieten. Și asta în momentul în care îi dădea niște sfaturi foarte serioase, de viață, aproape părintește ! Doar ca să arate

că nu-i pasă, lui, un nimic înfipt, cînd vorbește cu el și nu într-un moment în care ar avea nevoie de el, ci din contră, cînd avea toate atuurile, el, directorul general, ce-l putea acum zdrobi ca pe un păduche. Mateescu a fost lucid și i-a spus : „tov. general, licheaua asta ar trebui să fie dată afară, și fără întîrziere“, dar nu, el nu l-a ascultat, l-a apărat și chiar i-a spus lui Mateescu : „lasă, bă, tu ești mereu sceptic. Acum că a luat-o pe coajă, o să-și bage mințile în cap. Uite, am să-i dau chiar o primă specială, ca să-i arăt că n-am nimic cu el, că nu mă deranjează și nici nu mă poate deranja. Pe urmă, la prima chestie, am să-l rad, ca să-l pun cu botul pe labe, și așa «una caldă, una rece», am să-l bag la coteț. În fond, nu e un băiat rău, e dinamic, stă în uzină ore întregi și dacă o să-i mai scurtăm nasu, ascultă-mă pe mine, va putea fi folosit, pentru că de tras, trage, asta-i adevărat. Cînd e nevoie, apelezi la el și lucrează ca un nebun. Numai trebuie învățat să nu se urce pe divan, să stea la locul lui și va primi cu timpul ce i se cuvine.“

Mateescu a zîmbit iar sceptic, după obiceiul lui, și și-a învăluit fața în fum, cum face cînd e sigur pe el. Apoi și-a îngustat ochii și i-a spus : „Asta nu se reformează, e o lichea, nu poate fi folosit. O să mai aveți de furcă cu el, vă spun eu.“ Și apoi, după o pauză în care s-a învăluit iarăși în fum, prin care au strălucit doar ochii lui deosebit de mici și negri, a adăugat : „Cred că Domide e un vicios. Trebuie să aibă vicii ascunse și rușinoase.“ „Ei, lasă-mă, i-a răspuns, de unde ai mai scos și asta?“ „Nu, nu, ascultați-mă pe mine. Totdeauna oamenii aceștia care sînt posedați de o neliniște perpetuă, mereu vor să facă ceva, să se afirme, să schimbe așezarea lucrurilor, au un viciu ascuns. Ei sînt adevărații posedați, aducători de nenorociri, și în alte timpuri pe drept cuvînt erau scoși din colectivitate. Neputîndu-se adapta lumii, dintr-un tainic defect, vor să adapteze lumea la ei. Trăiesc în singurătatea absolută a păcatului și pentru ei lumea nu este decît

tot un loc de manifestare a singurătății.“ „Ai, bă Mateescule, prea le pui coarne“, i-a zis rizînd, însă încă o dată s-a dovedit că are dreptate. Neîndoios că tipul ăsta infect e plin de vicii, un nerealizat, un grăbit care nu poate să aștepte și vrea să se înfrupte de pe acum, nu cînd îi vine timpul. Asta așa e, dar atunci el l-a cruțat ca să-și dovedească puterea. Nu se putea pune el cu un asemenea păduche, cu un nimic din ăsta gălăgios și turbulent. Poziția lui era tare, el era *cineva*, într-adevăr *cineva*, era cunoscut și apreciat. Deși este un principiu, spus odată de *cineva* : nu cruța niciodată un adversar, nici măcar un adversar posibil, oricît de neînsemnat l-ai socoti și fără șansă. Rupînd gîtul unuia mic îl oprești și-i dai un tremur altuia mare. Așa e lumea și nici un fel de cruțare nu trebuie arătată față de nimeni. Mai bine să greșești invers. Așa trebuia să procedeze, așa se face și numai el a fost tolerant, din cauza unui defect al lui, că e prea încrezător și prea bun, și le lasă pe toate să treacă de la el. Dar las' că bătălia de-abia începe, nu este pierdută. E numai la începutul ei, doar prima rundă. Deocamdată tot el este director general, are importante poziții, e recunoscut, nimeni nu se poate atinge de el. Mă rog, se gîndi, aici n-o să fie decît un singur lucru greu de suportat, obrăznicia lui Domide, faptul că va fi silit să-i suporte prezența, să-l primească ori de cîte ori „licheaua“ va avea chef, să nu poată lua o hotărîre fără să-i ceară măcar de formă părerea. Dar nu-i nimic, el e cel ce poate conta pe mai mulți oameni, în primul rînd pe Mateescu, pe care el l-a făcut, apoi pe aproape toți ceilalți. În zece ani de cînd conduce uzina, toți, dar absolut toți au trecut prin mîna lui, el i-a ales, îi sînt îndatorați. Nu pentru că ar fi crezut în recunoștința lor, dar erau legați de el, și dacă „licheaua“ va da în el, va da și în ei. Așa că nu este simplu, și-l va lucra și în birou, și în consiliu, și la minister. Nu-i va fi ușor ăștia, să fie fără grijă.

Se simți chiar bine. În fond se mai bătuse el și cu alții, mai duri și mai tari, și fusese doar la începutul carierei și tot el i-a răzbit. Pe toți, rînd pe rînd, și se uită în oglindă mai atent, nu numai la mișcarea aparatului de ras, și se plăcu. Îi plăceau trăsăturile lui bărbătești și chiar faptul că se mai îngrășase. Obrazul lui era neted și întins și bine hrănit, nasul era înfipt cu hotărîre în mijlocul feței și buzele lui erau cărnoase, pline și hotărîte. Chiar proaspăt ras, mai rămînea pe față umbră albastră a bărbii și asta îi plăcea, ca și bărbia lui mare, lată, pătrată, de om ce nu se lasă ușor bătut. Știa că e un semn al puterii și energiei lui și și-o mîngîie cu duioșie. Se plăcea grozav, așa cum era, un bărbat adevărat, și în fața oglinzii se încruntă și apoi își zîmbi, fiind gata să izbucnească în rîs, într-un rîs de satisfacție. Cînd se încruntă el, nu-i este nimănui la îndemînă. „Nu, nu, băiețaș, licheluță mică, n-o să-ți vină ușor, mai bine nici nu te băgai în asemenea afacere. Mai bine rămînei la locul tău, și te ridicai cînd făceam eu un semn cu mîna; liber, verde, și puteai trece. Dar nu prin turnătorii.“

Dumitru Vinea avea rămășițe de mentalitate de stăpîn. Oricine trecea, oricine îndrăznea să treacă peste autoritatea lui, și apela mai sus, era considerat „turnător“, ceea ce nu se referea niciodată la el, la faptul că el putea distruge sau modifica o existență. El avea acest drept, întrucît făcea parte din ierarhie, era canalul de transmitere a tuturor informațiilor și a tuturor deciziilor, ca și ordinelor ce veneau normal și el le aplica cu o mînă fermă. Iar orice opoziție i se părea o atingere a ordinii și disciplinei la care ținea mai presus de orice. „Păi ce, în America le-ar merge?“ obișnuia să spună în ultima vreme, uitînd cu bună-știință (dacă se poate spune așa ceva) că în America situația e cu totul alta, că el era produsul unei schimbări menite să nu repete ce se întîmplă în altă parte. În mintea lui, neformulată în cuvinte, nu în urma unor întrebări și nici a unor discuții, fără nici o conștiință teoretică,

se formase o imagine completă și congruentă a universului, măcar a universului social. Lumea era o piramidă, totul era supus acestui principiu de organizare. Ce era *sus* (unde era el) trebuia să se repete și jos. Un atelier repeta uzina, după cum uzina repeta și ea alte structuri superioare, pînă sus de tot. Cuvintele ce-i plăceau cel mai mult, și le folosea des, erau : *sus*, *jos*. Îi plăcea că în uzină i se spunea „bătrînul“. Așa spunea și el șefului său ierarhic, atunci cînd vorbea cu egalii săi, la cîte o conferință. Lumea era un trib cu *bătrîni* de diferite nivele, înțelepți care știau multe, care pedepseau și recompensau, fără să dea socoteală „jos“. Bătrînul vorbește rar și puțin, și cuvintele sale înțelepte au greutate. El nu spune tot ce știe, ci numai o parte. O parte din lucrurile știute sînt niște secrete, prea grele pentru cei ce nu trebuie să le știe. Una din forțele bătrînilor e tocmai știința acestor secrete, iar semnul capacității lor este superioara discreție prin care le rețin față de urechile nedemne. Bătrînii știu, pot și fac mai mult, chiar dacă acest lucru nu se vede. Miezul lumii este secretul, fiecare nivel are limbajul lui hotărît dinainte. Altfel se discută lucrurile într-un loc și altfel în altul. Același lucru se traduce cînd coboară de sus în jos și această traducere are importanța unui ritual. Fiecare are o treabă precisă prin care participă (și *numai* prin ea) la marile treburi care nu-l privesc în mod direct. Curiozitatea este un păcat care tulbură ordinea lumii. Oamenii nu află, ci li se *spune*, iar dacă află un lucru singuri acest adevăr are tot atît de puțină importanță ca niște table ale legii ce n-ar fi scrise de mîna lui Dumnezeu, ci compuse de mintea excepțională a unui Moise, nu primind revelația, ci forțîndu-se să afle adevărul. Dumitru Vinea socotea că știe și care sînt cîteva dintre virtuțile fundamentale. Nu ultima era prudența, știința de a aștepta. Răbdarea și poate un fel de scepticism sănătos, adică de neîncredere în soluțiile de moment, în inspirația clipei. Prudența, răbdarea și stăpînirea de sine erau fața de reținere a forței, puterii și bār-

băției. În această ordine necesară a lucrurilor el era fericit că era bărbat ca sex, șef ca poziție socială, participant la bătăliile sigure din care ieșea totdeauna învingător.

Această perspectivă accentua succesul ca pe o răsplată, singura răsplată a meritelor, așa cum credeau protestanții odinioară, în momentul ascensiunii burgheziei, că averea este o binecuvântare divină. Iar înfrângerea, insuccesul și ratarea le vedea ca pe niște păcate. În fundul sufletului său, deși nu credea în nici un fel de Dumnezeu, considera că și boala este semnul unui păcat, ca și eșecul, semnul sigur al damnării. În mintea lui universul avea un înțeles, e drept cam îngust, pentru că altfel n-ar exista o rânduială în lume, și scos din ea, lăsat în singurătate și pe seama sa, nici el însuși n-ar fi existat. Ori, el exista, se putea simți și privi cu satisfacție în oglindă, este el, director general, om influent și puternic, șeful a mii de oameni. Dacă n-ar fi ordine atunci acest lucru n-ar avea importanță, atita importanță, și el s-ar fi putut îndoi de propria lui experiență. Or o asemenea îndoială nu-i trecuse niciodată prin minte.

De aceea Domide și ai lui, care au câștigat în ședința de alegeri și l-au înfruntat, acuzând conducerea de rutină și lipsă de inițiativă, de promovări bazate pe relații neprincipiale și multe altele nu reprezentau doar o încurcătură practică în viitor și un motiv de grijă și plictiseală. Într-un fel Dumitru Vinea era sincer revoltat și avea sentimentul unei nedreptăți, pentru că pînă la urmă i se părea că dincolo de cazul particular al dreptății și nedreptății acuzațiilor era o chestiune ce tulbura rînduiala necesară a lucrurilor. Revolta aceasta aparent oarecare avea importanță pentru că era un atentat la sistemul lui de valori pe care își construise într-un fel întreaga viață. Ca un părinte ale cărui păcate, fie ele și reale, sînt amintite în public de un copil încă ținut de el, incapabil să se descurce singur. Inginerul Domide și ai lui foloseau un mijloc nepermis

pentru a-și atinge scopurile ce nu puteau fi văzute decît tot ierarhic.

Deși nu se îndoia că-i va zdrobi și că nu e vorba decît de o manevră pasageră pierdută, în timp ce se admira în oglindă îl apucă o adevărată furie și își făgădui, continuînd să se uite în oglindă, făcînd chiar un gest și ridicînd pumnul, că va fi necruțător. Fără milă, și va folosi totul pentru a aduce lucrurile acolo unde trebuie. Încercase chiar să explice delegatului forului superior care asistase la alegeri că aici se întîmplă un lucru grav, nu e vorba de un fleac, că niște principii juste sînt prost înțelese. Însă delegatul, pe care dealtfel îl cunoștea foarte bine, cu care într-un fel era prieten și se întîlnea și în afara îndatoririlor de serviciu, ridicase din umeri a neputință. Așa e acum. Nu se putea face nimic, erau instrucțiuni foarte severe în această privință. Vot secret și democratic. Gîndindu-se la seara care trecuse, furia îl zgudui, mai ales că exista și o vagă neliniște, un sentiment de neputință. Și dacă totuși... aproape se gîndi, dar plin de admirație pentru sine, pentru forța și bărbăția sa, alungă bănuiala înainte de a se formula. Însă furia îi biciui energia, era aproape o senzație nouă. În ultima vreme nu dusesese decît bătălii absolut cîștigate. Se simți ca un vînător ce adulmecă vînatul, pătruns ca de un fior, pînă în măduva oaselor, de lătratul ascuțit al copoilor care au găsit urma.

Ieși din baie deci foarte satisfăcut de sine, de corpul său, în timp ce-l învelea cu cămașa, și de cămașa sa pentru că era a lui și-i mîngîia trupul gol și bine hrănit. Era convins acum de victorie, le va arăta el tuturor, iar adversarii lui, cunoscuți sau necunoscuți, cei care au vorbit și cei care numai au votat, masa aceea cenușie, amorfă și fără importanță care-l întîmpină în fiecare zi cînd îi întîlnește în curtea uzinei cu un „trăiți“ plecat, toți aceștia îi păreau niște pigmei. Își regăsise buna dispoziție nu molatecă, îmbuibată, prea sigură de sine, ci una dinamică, plină de forță și de încredere într-un viitor nelimitat, al

lui pînă la capăt, pe care o au învingătorii în lupte în dimineța victoriei cînd ies din cort și aspiră aerul puternic al zorilor, în vreme ce alături scurmă pămîntul calul ținut în friu de doi servi cu fețele iradiind de încredere în victorie și ei. Cîmpul se întinde atunci larg înainte, spațiul este deschis împlinirilor ca și timpul, planurile au avînt, ca și caii cu coamele zburlite ce așteaptă anunțul atacului, sunetul lung și vesel de trîmbiță. Comandantul își udă fața cu apă rece și mai aspiră încă o dată adînc, să se pătrundă de tăria dimineții și a victoriei. E un moment solemn de tăcere și așteptare, cînd toți sînt atenți nu numai la sunetul de început al bătăliei, dar și la cuvintele memorabile, pentru că toți, soldați de rînd, ofițeri sau mari comandanți, au sentimentul că participă la istorie, adică la o continuare a faptelor în timp. Vinea urma să participe la o meschină bătălie locală, dar ce-are a face, victorie înseamnă viitor deschis.

Plin de încredere privi în jur, la casa aceea a lui, și o observă și din acea clipă starea lui de spirit se schimbă radical. Casa nu era a lui, el doar locuia aici. Pe pereții din hol rînjeau sfidător capetele acelea de cai și chiar mobila îi era străină și antipatică, fiind simbolul incapacității sale de integrare, a străinătății sale aici, terenul celui mai sigur eșec al lui. Margareta nu-i apăru în minte ca o imagine, ci doar ca un sentiment de ciudă și neputință, aproape dureros. Îi era străină pînă aproape nu și-o putea reprezenta, ori pentru el un lucru străin, neînștăpînirea, însemna un eșec. Aceasta era cea mai mare înfrîngere din viața lui, femeia și înstrăinarea care nu putea fi oprită, un proces de îndepărtare și de neînțelegere fără cauze știute. Nu știa, nu avea cum, nu putea s-o stăpînească. Și asta mai ales pentru că tocmai acel lucru care-i scăpa și-l îndepărta acum l-a atras odinioară, ca o ultimă victorie în șirul lui de victorii sigure și temeinice. A fost o încercare peste puterile lui și nu voia nici acum să admită că nu neprevăzutul ci prevăzutul l-a învins.

Se gîndi la ea cu o ură mohorită și ieși din casă trîntind foarte tare ușa, pentru că știa că ei nu-i place și se crispează. Era parte din războiul nervilor pe care-l ducea surd și neînterupt.

Cînd venise aici, de la minister, ca inginer-șef al acestei uzine uriașe, încă de pe atunci era în plină ascensiune. Simțea că putea să aibă tot ce voia, era tînăr, de-abia depășise treizeci de ani, puternic, influent, în ascensiune, deci cu viitor. Și dintre toate a ales-o pe ea, cunoscută în fugă, într-o casă unde toată lumea îi făcea temenele. Nu l-a izbit frumusețea ei, de care nu-și dădea seama nici acuma, pentru că altul era idealul lui de femeie, mai planturoasă și mai tare, în carne, cu culori violente, părul negru, ochii negri adumbriți de sprîncene bine arcuite, cu obraji rotunzi și roz, construită toată pe contraste, o femeie care poartă semnele viitoarei mame, ale unei mame voinice capabile de un șir de fii, la fel de rotunzi și negricioși, capabilă de efort fizic și ajutor de nădejde al bărbatului.

La ea totul era mai șters și mai palid, în afară de ochii nedefiniți la culoare, cînd verzi, cînd albaștri, dominați de lumină. Dar nu asta a fost ceea ce l-a atras, nici finețea ovalului, și aerul de diafanitate, ci un fel de provocare. Era foarte tînără, și acolo, în casă, unde toată lumea era atentă cu el și cu o notă aproape de slugărnicie, pentru că mulți îi erau subalterni, deși erau ingineri sau economiști în vîrstă, ea era sigură pe ea, nu distantă, ci foarte firească, ceea ce-l jena și provoca. Au dansat atunci, apoi s-au mai revăzut, a invitat-o de cîteva ori la plimbare, îi fugea printre degete, provocarea aceea printr-o binevoitoare și aproape superioară atenție continuă. Nu știa prea bine ce să-i spună, aveau obiceiuri foarte deosebite, rîdea și nu știa dacă nu rîdea cumva de el. Pînă ce, după o asemenea plimbare, cînd mai mult decît oricînd îi păruse că fusese la limita acceptării, fiind umilit de lipsa ei de atenție și venerație pentru tot ce

reprezenta el, ajuns acasă s-a întâmplat un lucru ciudat, prima și ultima dată în viața lui. S-a culcat și a stins lumina, îl aștepta o zi grea, și era pe punctul să adoarmă, n-a căzut în somn greu ca un buștean, ci starea de semi-veghe s-a prelungit, chinuitor de mult, minute în șir. Părea că visează și în același timp își dădea seama că nu doarme și, din mijlocul gândurilor și al imaginilor lui confuze, Margareta s-a intrupat cu o deosebită violență, nu numai că o vedea, dar își imagina pielea ei atinsă de degetele lui puternice, mirosul ei, nedefinit și dulce, mereu același, fără variația de intensitate a parfumului artificial, gustul negustat al buzelor ei. Era ciudat pentru că imaginile acestea erau mai puternice decât oricare din amintirile lui reale, din ceea ce a simțit cu alte femei. Încă nu era suficient. Și-o imagina goală, sau încerca să și-o imagineze, și nu reușea, forma exactă și deductibilă a trupului ei îi scăpa, nu era convins că e la fel conformată ca alte femei, ca și cum ar fi ascuns un mister special, nu în felul cum se purta, în râsul și veselia și ușoara indiferență cu care-l primea, ci unul adânc, de constituție. Mirosul și pipăitul erau prezente pînă la halucinație, dar înțelesul adînc al formei ei îi scăpa. Părea că îl atinge cu buzele și nu era ea pe de-a întregul, era și nu era, mai vie și mai absentă decât vreodată. Îi încolți în cap gândul absurd că e altfel, cu totul altfel decât alte femei, că e *unicat* și că n-o poate înțelege. Dorința lui era violentă și a sărit din pat alergînd la telefon și apoi renunțînd, și, în sfîrșit, trîntindu-se cu furie în pat, apoi sculîndu-se și privind pe geam o noapte ca niciodată, grea și apăsătoare, străină ca o noapte de tropice, plină de umbre mișcătoare, o noapte de duhuri, care-l înspăimînta pe el ce nu știuse cu adevărat ce-i frica. O atmosferă și un întuneric care nu *era* pur și simplu, dar avea un înțeles, simboliza ceva, era plin de chemări neauzite. O noapte de pădure ancestrală. Fata aceea care nu-i plăcea în mod deosebit, prea palidă și

nelămurită, îl atrăgea acum ca o frică, o teamă obscură ce venea de dincolo de el.

Se îmbracă în goană și, înainte de a ieși, își băgă în buzunar revolverul după ce îi controlă încărcătorul. Se afundă în întuneric, în noaptea rece de septembrie, îndirjit ca față de un dușman concret. Fata rămânea în starea aceea de obsesivă incertitudine, miros și simț și gust al buzelor atinse, dar fără formă, cu alt trup decât cel obișnuit, nelămurită și însemnând mai mult decât ea, avînd o ciudată legătură cu întunericul de-abia străpuns de lumina palidă a becurilor electrice. Nici măcar nu era foarte tîrziu. Trebuia să ajungă la ea, străbătu străzile aproape în fugă, pînă ce se opri, răsuflînd greu, nu numai din cauza efortului, dar și din cauza tensiunii, în fața casei de pe strada foștilor notabili, unde locuia ea, împreună cu tatăl său, doctorul.

Toate ferestrele erau lîminate, strada era tăiată de lumina ce venea de la geamurile cu storurile ridicate. Se propti de trunchiul unui copac, gata să observe, la început nu era decât lumina aceea și o deplină tăcere, ca și cum casa ar fi fost părăsită după ce au prădat-o hoții. Era ceva de vraiste și vînt și era aproape tentat să intre, nu era prea tîrziu, deși vizita lui ar fi fost cu totul neobișnuită. Își auzea bătăile inimii, era încă gîtuit de emoție, ciudă și o dorință amarnică de posesiune. Își strînse în buzunar mîna pe mînerul încălzit al pistolului.

Atunci văzu silueta ei ușoară, nelămurită de subțirimea albă a perdelei, trecînd dintr-o cameră din fund spre stradă, apropiindu-se de fereastră, fără s-o deschidă. Se ascunde în umbra copacului aproape cu sentimentul că se șterge în realitate, că *devine* altfel, el însuși mai întunecat (atunci i s-a întîmplat, pentru prima dată asta, să se modifice sub privirile ei reale sau bănuite) și a așteptat. Diafanitatea perdelei îi ascundea destul silueta ca să-i întărească sentimentul bizar că ea *este* altfel, să nu și-o poată închipui destul.

Ea dispăru o clipă din vedere, a fost o pauză tăcută, și apoi au izbucnit sunetele. Cineva, ea desigur, cînta la pian (cînta prost, dar el nu distingea calitatea) și acum ea se întrupase în melodie, o melodie gravă, misterioasă, și întreaga lui dorință deveni și mai acută, pînă la nebunie și furie. Ar fi spart instrumentul acela blestemat și simbolic, limita lui și încărcat de amintire. Cîndva, era numai elev de liceu, înainte de revoluție, visase că se va căsători cu o femeie din altă clasă care să cînte la pian, el o va cuceri pentru că va deveni mare și puternic, bogat, va face politehnica și va fi întreprinzător, va aduna o mare avere, așa că nimeni nu va îndrăzni să-l refuze, nici cele cîteva fete înstărite ce locuiau pe străzi ca aceasta în orașul lui de provincie. Era ca un actor cuprins de trac, visul lui într-un fel se realizase, devenise puternic și avea bogăția vremii lui, dar stătea în fața unui geam luminat, înnebunit de muzica de pian pe care n-o înțelegea și știa că are și un nume necunoscut pentru el acum și mai tîrziu. I se părea că făcuse degeaba o ascensiune ce lui i se părea importantă și sentimentul de umilință îi întărea dorința lui, pătimașă, brutală.

A doua zi chiar se duse și o ceru în căsătorie. Era sigur că va fi refuzat, însă el o cerea, plecase îndîrjit, gata de luptă, tonul lui avea gravitate și tensiune. Era în stare de orice, deși acest orice rămînea vag pentru că era dincolo de canalele sale obișnuite, lupta se dădea pe un teren necunoscut. Dacă ar fi fost un senior feudal, ar fi asediat castelul, s-ar fi expus la săgeți și la plumb topit aruncat de pe metereze, ar fi pus la cale măcar o romantică răpire, ațînînd calea viitoarei sale mirese în codru. Sau i-ar fi provocat tatăl, sau l-ar fi convins, sau l-ar fi cumpărat într-un fel sau altul. Simțea și acum o puternică antipatie față de doctorul ciudat, cel mai bun chirurg din oraș, veșnic cu o țigară în gură, grăbit, repezit și aparent cinic. Era gelos pe el, i se părea că este un obstacol, îl rodea o invidie fără seamăn pentru sigu-

ranța lui neatinsă de vremuri. Respectat în trecut, prețuit și acum, solid materialicește atunci, în afară de griji după ce se răsturnase o lume, trăinicia lui, care era și a Margaretei, îl înfură și-l umilea încă o dată. Dacă ar fi fost o fată burgheză cu averea ruinată ar fi fost altceva. Era în stare să renunțe la toate avantajele și la cariera sa ca să se căsătorească cu ea. Sau măcar ar fi avut-o pentru o perioadă, ar fi silit-o, folosind orice mijloc. Dar așa, nici o romantică răpire nu este posibilă, n-avea cum și unde s-o ducă, nu avea un domeniu senioral unde să nu pătrundă oamenii regelui, nici o ademenire prin soliditatea poziției sale. Era dezarmat și gata de luptă, tensionat și hotărît să obțină ce vrea, orbecăind în afară de planuri concrete. Tocmai lipsa de planuri și de șanse îi întărea pasiunea, pentru că un plan însemna gândirea situației ca reală, punerea în raporturi prin care se limitează stările subiective. Așa, era prizonierul absolut al stării lui de spirit, al dorinței pătimașe ce se învecina sau rezulta din umilință, învăluit în umbre și resentimente.

Margareta îl primi, înaltă, subțire, dreaptă, cu mișcări rapide și sigure, cu o familiaritate prietenoasă. Părea că nu este surprinsă că-l vede atât de repede, neanunțat. Îl pofti să stea jos, însă el refuză și rămase în picioare, privind-o intens. Ea îi aruncă o privire rapidă și așteptă.

— Am venit să te cer în căsătorie. Astăzi ne hotărîm, mâine începem să facem actele, în zece zile, cel mult două săptămîni sîntem căsătoriți. Apoi plecăm undeva pentru un timp, la munte. Tăcu brusc, rămas în picioare, rigid și solemn.

Margareta izbucni în rîs, pe fața lui nu se mișcă nici un mușchi. De-abia o observa, ca printr-un fel de ceață întunecată. Doar din adîncuri îi urca spre piept și apoi spre gît o furie de nedomolit.

— Ce-ți veni așa, dintr-o dată ? Mă uimești !

El tăcu continuînd s-o privească intens, înghițind des. Gura îi era plină de o salivă sărată, ca în momentele de panică, de frică.

— Te-ai gîndit mai de mult la asta ? Eu nu mi-am dat seama.

Voi să spună că nu, că e o pasiune recentă, dar nici măcar nu era sigur de adevăr, nu știa de cînd începuse această nebunie și în fond începutul și sfîrșitul ei nici nu-l interesau. Reuși doar să spună „trebuie neapărat. Peste zece zile, cel mult două săptămîni, totul va fi gata și vom pleca“. Apoi brusc, înainte de a-și da seama ce face, o cuprinse în brațe și o strînse cu violență la piept, fără să-i simtă trupul, ci tot propria lui dorință care-i invadea întregul orizont. Era absolut singur, femeia din fața lui era pretext și fum. Aproape o sufocă, îi căuta gura, mîinile i se strîngeau pe corpul ei. Îl învălui mirosul acela constant și dulce, la limita dintre existență și bănuială, miros de piele spălată fără încetare de la naștere pînă în prezent, cu toți porii deschiși, emanînd subtilele prefaceri dinăuntru. Era așa cum bănuise cu o seară înainte și-l învăluia ațîțindu-l. Apoi o ridică în brațe și atunci Margareta țipă și țipătul ei îi mîngîie plăcut urechile, stîrnindu-l și mai tare. Dacă ar fi fost rezervată și distantă, sau ar fi rîs numai, sau și-ar fi manifestat în orice fel indiferența și detașarea liberă și prietenoasă care-l înfuria, ar fi fost altceva, ar fi rămas departe și absolut inaccesibilă. Dar țipătul era din zona reacțiilor pe care le putea prevedea, îl excita plăcut, dar îl și aducea la realitate, la o realitate a lui. Îl scotea din umilință, femeia din fața lui era din carne și oase, ieșea din irealitate, era dominată de frică, îi era teamă de el și de forța lui. Acum lui îi veni gîndul să ridă și își descărcă întreaga tensiune într-un rîs prelung, puternic, aproape neomenesc. Avea ceva din batjocoră și din triumf, dintr-o siguranță în victorie. Rîdea țînînd-o în brațe și învărtind-o, bucu-

rîndu-se de ușurătatea ei. Apoi o puse jos și-i spuse, din nou privind-o drept în ochi, fără să clipească :

— Nu se poate să *nu* te căsătorești cu mine. Peste zece zile vom fi plecați de aici, altundeva, mă voi gândi unde. Și vei fi măritată cu mine. Chiar acum vei spune da, miine vom începe să facem actele. E absolut hotărît.

— Bine, dar nu m-am gândit niciodată. Dă-mi timp de gîndire, nu pot să-ți dau acum un răspuns.

— La ce să te gîndești ? Ce-are asta de-a face cu gîndirea. Totul este deja hotărît.

Se apropie, o atinse din nou și o simți frisonînd și asta îi făcu din nou plăcere și-i dădu curaj. Dar nu-i mai spuse nimic. Însă își dădu seama că a cîștigat. Margareta rămase tăcută, îl privi în fugă, apoi își plecă privirea. Din această fugă și timiditate a dedus victoria sa și i se păru că este cea mai importantă din toate de pînă acum.

Într-adevăr Margareta cedă și nici măcar nu spuse vreodată da. Nici în ziua aceea, nici mai tîrziu, se lăsă numai condusă, toate formalitățile au fost îndeplinite, peste două săptămîni erau căsătoriți și au plecat împreună la munte, la Sinaia. Voia să fie singur numai cu ea, într-un loc cît mai izolat.

Atunci a fost perioada cea mai stranie. Mai ales într-o după-amiază cînd au urcat sus pe munte. Pînă în acea zi nu-i lăsase nici o clipă de răgaz. Se purta cu ea fără blîndețe, direct și brutal, o ținea, fără să vrea anume, într-o stare de continuă fascinație, amestecată cu teamă. Lua singur toate hotărîrile și i le comunica. N-o pierdea nici o clipă din ochi. Margareta se simțea ca sub stăpînirea unuia din tablourile acelea fantastice care se uită la tine oricum te-ai așeza față de el, urmărindu-te.

Însă în după-amiaza aceea îi scăpase din mînă. Se urcaseră pe munte și Margareta i-o luase înainte, suind rapid, aproape sărînd, cu o tinerețe ce o apropia de

copilărie. Era o după-amiază limpede de toamnă, cu un cer dureros de senin. Atmosfera era transparentă, culorile erau pure, sus, și grele de nuanțe subțiri în pădurile de la poale. Era o senzație de lărgire și de pierdere și ei suiau, ea înainte, neobosită, cuprinsă de bună dispoziție, el, mai solid și mai greoi, în urmă. Intervalul dintre ei crescuse și din nou, inexplicabil, fu cuprins de teamă și o strigă. Nu se îngrășase încă și ar fi putut-o ajunge destul de ușor, dar ea îi scăpase într-un fel, n-o mai avea *aproape*, la distanța mîinii, gata oricînd să fie atinsă, ținută în frîu, stăpînită. Nu se oferea privirii decît ca siluetă, se eliberase, și subțirimea elegantă a siluetei ei îl irita. O strigă și ea nu-l auzi sau nu vru să-l asculte, alergă după ea și o strigă încă o dată, tare, cu iritare în glas. De-abia atunci se opri și se întoarse cu o mișcare bruscă încît păru că-i desființează starea dinainte. Era deasupra lui, pe marginea unei stînci ce ieșea din iarba alpină, îl domina cu întreaga statură, stătea încremenită, de o pură nemișcare, deși în echilibru pe înălțime, cu mîinile ușor ridicate, pe punctul parcă al căderii. Părea că stă nu pe o stîncă bine înfiptă în munte, ci dansează ca o balerină pe o minge, oprirea și nemișcarea ei aducînd prin echilibrul speriat mult mai mult cu dansul decît cu odihna. El, dedesubt, se simți masiv, greoi, dintr-o altă materie, mai brutală, mai groasă. Și poate încă n-ar fi fost nimic dacă n-ar fi existat lumina aceea în transparența fără greș a zilei, delicatele culori ale toamnei și mai ales ce se vedea și mai sus, pe creastă. Acolo, lumina se păstrase întregă, în jos începuse umbra, și virfurile nu păreau luminate atît de soare, ci de raze devenite pulbere, o pulbere extrem de fină și de aurie, venită nu se știe de unde. Munții erau nimbați și numai sus era lumină adevărată, ca o aură. Delicatul echilibru al Margaretei se integra în această lumină, ea făcea parte din ceva cu totul inaccesibil lui, greoi și rămas la poale, într-o ciudată paralizie ce-i în-

locuise iritarea. Atunci, în lumea imaginată de el, simplă și ordonată într-un anumit fel, cu solide raporturi între lucruri și oameni, avînd un singur sens, i se păru pentru o clipă că se face o spărtură, nu mai era atît de sigur de ea. Nu mai putea pipăi ce vedea sau gîndi, în imagini și cuvînte tot atît de clare și concrete ca însăși pipăitul. Pulberea de lumină venită de nicăieri și tot ce i se deschidea ochilor și nu numai ochilor, o invitație doar la privire și atît, era mai degrabă o stare decît un fapt, și pînă și femeia lui, inaccesibilă, deasupra, în instabil echilibru, nu era ceva ce-i aparținea, ci tot o stare, poate a lui. Și nu numai o stare, ci o clipă supusă unui pericol de desființare, ca și această ultimă zi frumoasă a anului. Într-un fel Margareta devenise *numai* acel moment și nimic altceva, era greu de știut dacă a mai fost sau va mai fi. Iar el era ostracizat, spre văile întunecate de jos, mai jos de întunecimea pădurilor de brad care scoborau.

Dumitru Vinea era pe punctul de a descoperi, în furia aceluia moment, existența a două principii, însă deveni un dușman al privirii, simț prea abstract, și după o clipă strigă furios și răgușit: „vino jos, coboară-te, n-auzi!” Ordinul răstit îi dădu un sentiment de siguranță și-și recîștigă deplina încredere în sine, poate cu prețul pierderii acelei clipe și al înțelegerii ei.

Însă în noaptea care a urmat a avut o nouă înfrîngere, ce prevestea toate înfrîngerile ulterioare. A fost o seară mohorîtă, în care el a păstrat o ostentativă tăcere, și apoi o noapte de dominare și posesiune. Se bucurase de plăcerile simțurilor scutite de vedere, de atingerea concretă pe largi suprafețe. Obosise la un timp și, aprinzînd lumina, s-a sculat și s-a așezat pe un scaun și a început să fumeze. Era plăcută oboseala lui și toată tensiunea se scursese. Aproape credea că după-masă fusese apucat de o simplă prostie. Forța și virilitatea lui îl încîntau și, iubindu-se pe el, fiecare fibră și fiecare mușchi, corpul său bine legat și puternic, o iubea și pe Margareta, cea

care dăduse posibilitate trupului său să-și manifeste vigoarea.

Ea stătea întinsă pe pat, dezvelită, și de data asta simpla privire nu-l deranja, se uită la ea cu plăcere, cu satisfacție. Era a lui. Atunci însă îi surprinse privirea ațintită asupra lui, o urmări și o simți aproape fizic cum rămîne prinsă de trupul său. Era o privire fără dorință și fără amintire, albastră și serioasă, fără urmă de zîmbet, ca și cum n-ar fi aparținut nimănui. Îl măsura doar și-l privea, și își închipuia parcă propria imagine, fără greutate, fără acea solidă și sănătoasă impresie de eu, cum se detașează ca un nume, ca să răsune clară și subțire în mintea ei.

Reflex, se acoperi cu pijamaua, pentru că fu cuprins în același timp de un fel de frică și mai ales de rușine, și de ciudă bineînțeles, pentru că ea nu-l dorea, nu avea nici un fel de raport cu el, nici de admirație sau de mîndrie (îl accepta să fie bărbatul ei, așa cum și ea era femeia lui), nici măcar de antipatie sau ură chiar, ci îl privea doar, detașată și cu o abstractă atenție, ca să-l vadă cum este, nu din punctul său de vedere (și el simțea că este și-i plăcea) și nici din punctul ei de vedere, pentru ea, ci din punctul de vedere al nimănui. Își acoperi cu grijă și rușine goliciunea, și din acel moment, începu relația lor nenaturală, „nesănătoasă“, frica lui, ce a crescut cu anii și a trebuit s-o acopere cu brutalitate și cu un strașnic despotism, că ea îl privește, nici măcar pentru a-i judeca faptele, ci doar cu o abstractă curiozitate.

Era eșecul său pe care încercase în multe feluri să-l depășească, uneori cu asprime și tiranie absurdă, alteori cu blîndețe, cu satisfacerea tuturor capriciilor, cu bani și cadouri, cu o deplină libertate sau, dimpotrivă, pretinzînd o supunere deplină pînă la ștergere. Folosise și retenia și forța și o formă specială de corupție, nu-i putea reproșa niciodată nimic, în afară de faptul că-l

vedea așa cum nu-l vede nimeni și îi era frică de privirea ei, ca și de faptul că n-o stăpînea, că nu era a lui, că nu se posedau unul pe celălalt fără rezerve. Felul ei ciudat de a fi, detașarea ei și o independență al cărei rost nu îl înțelegea au crescut cu timpul și eșecul a fost tot mai evident. Pînă la urmă și-a confecționat și o explicație, mîndria ei era de vină.

Uneori o uita și, prins de preocupările lui care-l afundau într-o lume concretă și precisă, cu raporturi uneori complicate, dar reductibile la altele simple, nu-i dădea nici un fel de atenție. Aproape o suporta și nu-și dădea seama, uita cît de străină îi este casa. Însă atunci cînd suferea cel mai mic eșec, cea mai mică știrbire a puterii lui, sursă a siguranței de sine și a existenței raporturilor în care credea, perpetua lui înfrîngere de acasă îi dădea o stare de furie și de neliniște. Dar, de obicei, avea succese suficiente ca să poată uita și rezista. Trîntind însă ușa casei cu putere, clintit pentru o clipă din încredințarea sa absolută în victorie, se gîndi cu plăcere : astăzi am s-o văd pe Victorița.

Totuși de cîteva ori și mai tîrziu în cursul zilei, se gîndi la Margareta, pentru cîte o singură clipă, cu același sentiment de neplăcere, ca un simbol al faptului că poate să eșueze. Încolo își manifestase autoritatea în felul său ferm și sigur. Aici stă secretul succeselor sale. Nu era un inginer excepțional, nici nu avea soluții organizatorice ieșite din comun, de cele mai multe ori găsea rezolvări simple și parțiale și adesea mai mult amîna o problemă. Însă își cîștigase o indiscutabilă autoritate pentru că era prezent, știut că există de fiecare muncitor, de fiecare salariat cu care nu stătuse niciodată de vorbă. Oricînd se bănuia că poate să vină și orice se făcea în uzină se presupunea că află și ia în considerare. E greu de explicat cum s-a realizat această omniprezență și atotștiință a lui, dar ele erau un fapt de care fiecare trebuia să țină seamă. Nu era iubit, într-un fel era temut

și nu pentru că era deosebit de despotic. Era înconjurat cu un respect deosebit, aproape milităresc și deseori el concepea uzina ca o unitate militară. Poate secretul său era o anumită siguranță de sine și o bună memorie ce-l ajuta să urmărească o sarcină dată, să nu tolereze nici o abatere de la hotărârile sale, să aibă simțul gospodăresc al amănuntului. De aceea în clipa în care mașina intră în curtea largă și bine îngrijită a administrației, un fel de mic parc făcut din ordinul său, cu alei cu pietriș pornind dintr-un fel de stradă principală, asfaltată, cu ronduri de flori roșii și simple, flori de țară, ridicate în mijlocul ierbii tunse și stropite de o stropitoare cu jet rotativ, prezența sa se făcu simțită. Vreo doi ingineri și vreo trei maiștri îmbrăcați în salopete albastre, curate (maiștrii) sau în halate cenușii (inginerii) se opriră și întrerupseră discuțiile. Când trecu pe lângă ei se auzi aproape în cor un : „să trăiți“, folosit cu aceeași tonalitate și de maiștri și de ingineri. Era o formulă generală de salut, scurtă, ierarhică și militară. Cuprins de un fel de bănuială, nu mai era atât de sigur de ei, de la ședința din ajun, când totuși majoritatea membrilor de partid au votat împotriva lui, alegînd alt comitet decît i-ar fi plăcut lui și scoțîndu-l pe protejatul lui, ce îndeplinise funcția de secretar timp de opt ani, cu care lucrase bine, în sensul că acesta niciodată nici măcar nu se gîndise să i se împotrivească.

Fetele lor nu dovedeau nici o schimbare, „să trăiți“ fusese spus ca totdeauna, atitudinea era respectuoasă și capetele puțin plecate, dar oamenii nu-și ascundeau privirile de el. Așa trebuie, cînd îți saluți șeful, trebuie să i te uiți drept în față, franc, sincer, ca să-i arăți că nu ai gînduri ascunse, că nu ai nici o vină de acoperit. Bineînțeles el nu dăduse niciodată nici un fel de instrucțiuni asupra modului cum trebuie să-l privească oamenii, însă în decursul anilor în funcție de o situație creată în uzină și de anumite raporturi constante și precise se născuse

și un fel de ritual. Simplu, direct, franc, fără, cum spunea el uneori, „farafasticuri“, și cuvîntul turcesc îl umplea de un mare dispreț. Servilismul purta masca unei mari și precise simplități, a unor raporturi bine definite.

De obicei ar fi trecut dînd pur și simplu din cap, deși uneori se folosea de aceste întîlniri întîmplătoare, pe culoare sau în parc, sau în curtea plină de reziduuri și de materiale din uzina propriu-zisă ca să dovedească perfectă lui știință a situației. Și de data asta se opri și, recunoscînd pe unul dintre ingineri, un om între două vîrste cu fața cam pămîntie și brăzdată de riduri, tipică pentru vechii ulceroși, îl strigă. Omul făcu un pas înainte din grupul ce rămase pe loc.

— Ascultă, Petrescule, și făcu semn de apropiere cu mîna.

— Da, tovarășu director general, și corpul lui se aplecă imperceptibil în față după ce înaintase cu un pas.

— Ai reparat mașina aia la tine în secție ? Vezi că nu știu cum o să-ți faci planul și e foarte important.

— Vin tocmai acum de la mecanicul-șef. Se face.

— Se face, se face, de cînd se tot face. Și mai fiți și voi atenți cu utilajele, că ne costă milioane.

— Păi, știți dumneavoastră, calificarea, mîna de lucru, îngîină timid inginerul Petrescu.

— Lăsați, mă, prostiile astea. Oamenii sînt instruiți și ținuți din scurt, trebuie să lucreze, dumneata ce pazești acolo ?

— Vedeți, tocmai mă gîndeam că ar fi bine să mai facem un instructaj cu oamenii mei.

— Fă, fă, cine te împiedică ? Dar mai ales, muncă și supraveghere. Și asta e valabil pentru toți, adăugă adresîndu-se tuturor celor din grup, atenți la fiecare vorbă a lui.

Era evident că totul se terminase, dovedise că știe situația din fiecare secție, cum merge fiecare mașină, cum stă fiecare cu planul. Mașina în chestiune nu era

și nu pentru că era deosebit de despotic. Era înconjurat cu un respect deosebit, aproape milităresc și deseori el concepea uzina ca o unitate militară. Poate secretul său era o anumită siguranță de sine și o bună memorie ce-l ajuta să urmărească o sarcină dată, să nu tolereze nici o abatere de la hotărârile sale, să aibă simțul gospodăresc al amănuntului. De aceea în clipa în care mașina intră în curtea largă și bine îngrijită a administrației, un fel de mic parc făcut din ordinul său, cu alei cu pietriș pornind dintr-un fel de stradă principală, asfaltată, cu ronduri de flori roșii și simple, flori de țară, ridicate în mijlocul ierbii tunse și stropite de o stropitoare cu jet rotativ, prezența sa se făcu simțită. Vreo doi ingineri și vreo trei maiștri îmbrăcați în salopete albastre curate (maiștrii) sau în halate cenușii (inginerii) se opriră și întrerupseră discuțiile. Când trecu pe lângă ei se auzi aproape în cor un : „să trăiți“, folosit cu aceeași tonalitate și de maiștri și de ingineri. Era o formulă generală de salut, scurtă, ierarhică și militară. Cuprins de un fel de bănuială, nu mai era atât de sigur de ei, de la ședința din ajun, când totuși majoritatea membrilor de partid au votat împotriva lui, alegînd alt comitet decît i-ar fi plăcut lui și scoțîndu-l pe protejatul lui, ce îndeplinise funcția de secretar timp de opt ani, cu care lucrase bine, în sensul că acesta niciodată nici măcar nu se gîndise să i se împotrivească.

Fetele lor nu dovedeau nici o schimbare, „să trăiți“ fusese spus ca totdeauna, atitudinea era respectuoasă și capetele puțin plecate, dar oamenii nu-și ascundeau privirile de el. Așa trebuie, cînd îți saluți șeful, trebuie să i te uiți drept în față, franc, sincer, ca să-i arăți că nu ai gînduri ascunse, că nu ai nici o vină de acoperit. Bineînțeles el nu dăduse niciodată nici un fel de instrucțiuni asupra modului cum trebuie să-l privească oamenii, însă în decursul anilor în funcție de o situație creată în uzină și de anumite raporturi constante și precise se născuse

și un fel de ritual. Simplu, direct, franc, fără, cum spunea el uneori, „farafasticuri“, și cuvîntul turcesc îl umplea de un mare dispreț. Servilismul purta masca unei mari și precise simplități, a unor raporturi bine definite.

De obicei ar fi trecut dînd pur și simplu din cap, deși uneori se folosea de aceste întîlniri întîmplătoare, pe culoare sau în parc, sau în curtea plină de reziduuri și de materiale din uzina propriu-zisă ca să dovedească perfectă lui știință a situației. Și de data asta se opri și, recunoscînd pe unul dintre ingineri, un om între două vîrste cu fața cam pămîntie și brăzdată de riduri, tipică pentru vechii ulceroși, îl strigă. Omul făcu un pas înainte din grupul ce rămase pe loc.

— Ascultă, Petrescule, și făcu semn de apropiere cu mîna.

— Da, tovarășu director general, și corpul lui se aplecă imperceptibil în față după ce înaintase cu un pas.

— Ai reparat mașina aia la tine în secție ? Vezi că nu știu cum o să-ți faci planul și e foarte important.

— Vin tocmai acum de la mecanicul-șef. Se face.

— Se face, se face, de cînd se tot face. Și mai fiți și voi atenți cu utilajele, că ne costă milioane.

— Păi, știți dumneavoastră, calificarea, mîna de lucru, îngîină timid inginerul Petrescu.

— Lăsați, mă, prostiile astea. Oamenii sînt instruiți și ținuți din scurt, trebuie să lucreze, dumneata ce păzești acolo ?

— Vedeți, tocmai mă gîndeam că ar fi bine să mai facem un instructaj cu oamenii mei.

— Fă, fă, cine te împiedică ? Dar mai ales, muncă și supraveghere. Și asta e valabil pentru toți, adăugă adresîndu-se tuturor celor din grup, atenți la fiecare vorbă a lui.

Era evident că totul se terminase, dovedise că știe situația din fiecare secție, cum merge fiecare mașină, cum stă fiecare cu planul. Mașina în chestiune nu era

foarte importantă și nici chiar atât de modernă, nu era una din mașinile de import venite în ultima vreme care-l sîcîiau atît. Dar simțul detaliului făcea parte din prerogativele și demonstrațiile sale, era o dovadă că „bătrînul“ era atotștiutor, după cum era și atotputernic. Ascultă murmurul indiscret de aprobare a tuturor celor cărora li se adresase și acesta era un semn că totul era în cea mai deplină ordine. Recomandările sale nu străluceau prin originalitate, de obicei spunea, vorbind mai ales cu subalternii aflați mult sub el, asemenea banalități și îndemnuri la muncă, economie, supraveghere atentă a sarcinilor, pe care le știa oricine, chiar dacă n-a muncit niciodată într-o uzină. Însă și aceasta era o prerogativă a lui, de șef suprem. Dădea recomandări îndebște știute, sfaturi de simplitatea decalogului, semn neîndoios al autorității. Sfaturile particulare, specifice, erau date de specialiști, totdeauna la cîte o problemă concretă și de aceea erau și plătiți.

Apoi urcă scările mari (ceruse proiectantului, cînd se construise noua clădire a administrației, clădire modernă, luminoasă, cu multe geamuri, aspect tipic pentru arhitectura anilor 60, să facă aceste scări spațioase, largi și impozante) și intră pe poarta deschisă de portarul cu aspect de subofițer vechi, „tata companiei“, care îl salută în cea mai perfectă poziție de drepti. Adeseori i se adresa, semn inconștient al faptului că sub grija lui *constantă* se află și cei mai umili, pentru că toată ființa și toată răsufllarea trăiește sub același soare. Și de data ăsta, fără să se oprească, de-abia încetinind imperceptibil mersul, îl întrebă : „merge, merge, nea Martin ?“ „Merj' s'trăiți toaș' dire' genral“, strigă bucuros și plin de convingere portarul pe care totdeauna îl interesa și-l satisfăcea acest tip special de dialog matinal. Îi dădea sentimentul nu numai că există aici, dar are și relații cu cei puternici și, dacă vreodată va fi nevoie de el, îl cunoaște chiar pe directorul general și ar putea să pună o vorbă

bună. În uzină erău mii de oameni care nu se puteau lăuda cu acest privilegiu. Pînă acum, de mai bine de zece ani, nu-i ceruse nimic, însă era cunoscut pe nume, el era în mod hotărît o persoană. La rîndul lui și Vinea ținea la oamenii aceștia simpli, cu care în mod obișnuit nu avea raporturi mai strînse decît cu moș Martin, pentru că erau totdeauna la locul lor. Și apoi într-un fel îi știa că-i sînt atașați pentru că era de mult timp acolo, în definitiv uzina nu mergea prost sub conducerea lui, e drept, primind imense investiții, ea crescuse și toți fără excepție erau mîndri de acest lucru. Chiar faptul că de atîția ani el era neschimbat acolo îi dădea o impresie de ordine, stabilitate și permanență, ori viețile lor trebuiau să se orînduiască așa.

Urcă scările aproape în fugă, mai repede decît toți, așa se învățase, și, deși se îngărășase mult de cînd venise aici, nu-și schimba obiceiul ce era și el un semn de energie și tinerețe. La patruzeci și cinci de ani Vinea credea că este un model de director tînăr și aceasta era mai important decît a fi om tînăr. Apoi intră în birou, după ce pe sală răspunse în grabă unor saluturi, fără să se uite cine anume îl salutase, după un răsunător și bine dispus „bună dimineața“ secretarei ce se sculase în picioare și, frecîndu-și mîinile, trecu la rezolvarea treburilor curente.

Semnă hîrtii, dădu telefoane, chemă pe cîțiva oameni la el, șefi de secții, care-i dădeau raportul. Toți cei ce intrau în birou la el rămîneau în picioare, nu numai din deferență, dar aici se lucra, nu te întindeai la taclale. Făcu cîteva observații aspre, dădu de cîteva ori aprobativ din cap (nu trebuie să te pierzi în laude, oamenii și-o iau atunci în cap, fiecare gest al lui nu era numai o soluție pentru o afacere curentă, dar avea și o valoare educativă). Țipă la doi oameni, unul, șeful aprovizionării, la care în mod obișnuit țipa, și se obișnuiseră așa și unul și altul, deși bietul șef se emoționa și roșea pînă la rădăcina

părului, ca în prima zi. Erau bineînțeles vagoane în locație care costau bani, nu veniseră nu știu ce materiale, unele contracte nu erau onorate de alte întreprinderi, și toate se spârgeau în capul acestui om foarte gras. El se aștepta în fiecare zi să i se spargă toate în cap, să se țipe la el, și cu timpul chiar își făcuse un fel de plăcere din această situație de victimă. El le înghițea pe toate, era un fel de martir al uzinei și al tuturor încurcăturilor, greșelilor și neajunsurilor de organizare a mai multor ministere, se plîngea mereu și de obicei avea dreptate. Față de directorul general se simțea ca un etern adolescent, ca un modest călugăr față de generalul ordinului, deși uneori era insultat și măcar o dată pe săptămână i se deschidea perspectiva să fie aruncat pe geam de la etaj, „să i se spargă burta aia făcută din banii întreprinderii pe pavajul de piatră“. În particular era blajin, avea reputația unui om cu multe lecturi, citea mai ales istorie și era un admirator al lui Churchill cu care se asemăna prin grăsime și se deosebea prin temperament și restul. Avea foarte serioase obiecții la De Gaulle și în ultima vreme era cititorul regulat al ziarului *Le Monde*, venit în oraș cu oarecaré întârziere. Odată, într-una din rarele ocazii când l-am întâlnit pe directorul general în afara eternelor dispute de serviciu, la un fel de petrecere organizată de unul dintre directori, veriga dintre ei doi (cu care era aproape prieten și fost coleg de facultate la Drept) s-a apropiat de Vinea și i-a spus: „tov. director general, știți ce a spus odată Churchill în cutare ocazie?“ Vinea l-a privit bănuitor, el nu se exprima în public despre persoane cu poziție neclară sau prea clară și de fapt nici nu-l interesau. De aceea i-a rețezat-o scurt: „dă-l în ...mă-sa de burduhănos“. Șeful aprovizionării a rămas trist, un zeu îndepărtat și inaccesibil și cel apropiat se ciocniseră.

Vinea mai țipă o dată, de data asta cu toată sinceritatea, la un inginer tânăr, în sectorul căruia se întâmplase o neregulă din cauza neglijenței acestuia, ce nu-și

ținea în mână oamenii. „Ascultă, îi spuse, dacă ești așa de moale n-o să prea faci purici la noi, să știi, te dau pur și simplu afară. Aici îmi trebuie oameni energici, nu rahați cu perje. Să-ți știe de frică și să-i ai în mână.“ Cu această amenințare foarte serioasă îl dădu afară din birou, după ce țipase la el vreo cinci minute fără să-i dea timp să se dezvinovățească. Dealtfel avea dreptate, inginerul era moale, nu putea aduce nici o scuză valabilă și Vinea avea o suficientă experiență să știe că lucrurile stăteau așa. După ce-și promise că-l va avea în vedere pentru „mătrășeală“ îl uită cu desăvîrșire și continuă să primească oameni și să semneze hîrtii. Se băgase în treabă pînă peste cap și se simțea bine. În fundal se auzeau zgomotele surde ale uzinei, deci totul mergea, el era capul ei, ocupat cu treburi practice neașteptînd amînare, cifre, hîrtii, oameni și hotărîri. Uzina făcea parte din el ca propriul său trup și era la fel de încîntat de amîndouă. Dumnezeu și făptura sa, care greșește, nu merge chiar cum trebuie, dar de aceea face parte din el, și el intervine, mustră și pedepsește.

Într-un moment de răgaz, alungînd un ultim nor, sună secretara și ceru s-o cheme pe tovarășa Victorița. Poziția ei deosebită în uzină era demonstrată de faptul că toată lumea îi spunea tovarășa Victorița, numai la ședințe și în acte era Victoria Popa. Avea o reputație de femeie „deșteaptă“ și energică, foarte bună profesional, ceea ce în parte justifica ascensiunea ei pînă la poziția de director administrativ adjunct, deși relațiile ei cu directorul general nu erau un secret pentru nimeni. Era mai temută decît oricine în uzină și din cauza poziției sale de „Madame de Maintenon“ dar și pentru că era un zbir, conducîndu-și subalternii cu o asprime ce depășea cu mult pe aceea a directorului general. Spre deosebire de acesta, se spunea că este răzbunătoare, că nu te iartă, și de fapt prin intermediul ei se făceau multe dintre măsurile mai severe luate chiar de șeful cel mare

ce nu-și permitea din tact să joace și rolul de arhanghel Mihail cu sabia de foc scoasă din teacă. Spre deosebire însă de Vinea, mai misterios, oarecum mai imprevizibil, pentru tovarășa Victorița exista un remediu sigur, destul de la îndemână, pentru că era mai accesibil, o lingușire fără subtilitate în care laudele nu erau aduse oblic ci direct, li se spunea pe nume. Intra în birouri ca o furtună și cei mai puțin timizi știau să o îmbuneze, sau să-i reducă din furie, lăudînd-o fără preget în timp ce ea împărțea fulgere în dreapta și în stînga, e drept, scăzînd din intensitate. Însă, cum se bănuia că are o rețea de informatori personali, nimeni nu contrazicea „în spate” ceea ce se afirma despre ea pe față, de aceea se crease aproape o legendă în legătură cu calitățile ei de organizatoare, despre energia și deșteptăciunea ei, despre frumusețea, eleganța și dreptatea ei în toate. Era un stilp al instituției și cu greu te puteai gîndi la uzină fără ea, ca și cum prezența ei, ca o legătură cu lucrurile mai de sus, ar fi fost forța directă, capabilă să miște producția, să alimenteze mașinile, să dea oamenilor salariile și pîinea cea de toate zilele. E drept, era folosită și ca intermediar în rezolvarea multor probleme ce țineau de forurile superioare din uzină și dinafara ei. De aici se mai născuse o latură de reputație, se spunea că are inimă bună ca de mamă și unii nu uitau să i-o spună : „Dumneavoastră, tovarășa Victorița, sînteți mama noastră a tuturor”. Uzina avea în acest fel un tată și o mamă, nu era orfană de nici un părinte. În parte era adevărat, făcea numeroase servicii, avea „inimă bună”, deși hatîrurile ei erau subiective și nu rezolva neapărat situațiile cele mai grele, sau mai nedrepte. Pe unii chiar îi copleșea cu servicii pe care aceștia nici măcar nu le așteptau. „Ascultă, mă, chema pe cineva în biroul ei, păzit de tovarășa Viorica, secretara ei, care o adora ca un cîine credincios, de aceea i se și spunea Fidel, ascultă, mă, am auzit că n-ai casă corespunzătoare.” Bineînțeles era adeseori adevărat sau

oricînd era loc pentru mai bine. „Să știi că m-am hotărît să ți-o dau chiar săptămîna viitoare. Vezi cum te porți de acum înainte“, și primea promisiunile de rigoare. Alteori nu rezolva deloc sau chema a doua, a treia, a șaptea oară pe solicitant. „Tu nu vezi, mă, că avem atîtea greutăți, te-ai apucat și tu ca fraieru să te însori. Acu descurcă-te.“ Însă dacă o rugai frumos și nu-i erai de la început antipatic, reușeai și-ți creai o obligație față de ea tot atît de tare ca iobăgia. Pentru tovarășa Victorița relațiile dintre oameni, concrete, prin care indivizii se împart în simpatici și nesuferiți, de treabă sau nu, erau fundamentale, treceau peste toate regulile, regulamentele și legile. Ea vedea lumea în culori vii și bine definite, era bună cu cei buni și „a dracului cu leprele“ pe care le detecta printr-o intuiție ce o credea infailibilă. Contactul cu ea avea marele avantaj că „te învăța să trăiești“ și să reușești în viață, așa cum reușise ea. Intrase în uzină cu douăzeci de ani înainte, la registratură, apoi devenise secretară la conducere și urcase și devenise șefa cadrelor (mulți ani), fusese președinta comitetului sindical (salarîată) și în sfîrșit promovase director adjunct. Avea o energie cu adevărat extraordinară și făcea parte dintr-un tip special de femeie cu influență. Nu era deloc masculină și avea un tip de frumusețe care se păstrează și la patruzeci de ani. Ura mironosițele, îi plăcuse să se îmbrace bine în orice perioadă și nimeni nu i-o luase în nume de rău. Ca să aibă timp și loc ca să iubească bărbații, nu iubea femeile în afară de cele care-i plăteau orice tribut de laudă, de tipul secretarei ei, Viorica, ce nu era scutită în nici un fel de asprimea și toanele ei, suportate cu o desăvîrșită venerație și supunere. Însă într-un fel Viorica îi era indispensabilă (o mutase într-o garsonieră din blocul unde locuia și ea), precum ea însăși îi era indispensabilă Vioricăi, dependentă de ea și de privirea ei scurtă, pînă și să respire într-un fel sau altul.

Chemată de secretară, în două minute intră în biroul lui Vinea, deschizînd uşa fără sfiială. Vinea o privi apropiindu-se și simți cum starea sa de nemulțumire se risipește. Sub fusta și bluza ușoară corpul întreg era prezent și provocator, așa cum înainta spre birou cu un zîmbet reținut ce nu putea fi observat decît de acei care știau ceva, un zîmbet pentru el, numai pentru el, cum trebuie poate să aibă cite unul pentru fiecare bărbat cunoscut. Șoldurile solide, late, fără să fie grase, oase mari, puternice și viguroase, se legănau la fiecare pas, ca și sînii strînși sub bluză împingînd cu energie pînza prea subțire ce nu servea decît să-i deseneze. Totul era chemare și bucurie, invitație nu lipsită de șiretenie, după cum șireți erau și ochii negri, și desenul rotund al obrazilor ei, și gura cărnoasă ce nu-i putea acoperi decît în parte dinții lați, aproape pătrați și cu interval între cei doi din față, o despărțitură provocatoare și într-un fel nerușinată care lui îi plăcea foarte mult. Picioarele ei erau solide ca să susțină șoldurile puternice și ademenitoare. Toate formele erau împlinite și pielea dură le ținea în rotunjime tensionată ca să nu se reverse în afară. Fusta ei era ținută de un cordon lat, din piele de căprioară închis cu o mare cataramă metalică, un fel de pafta de veșmînt domnesc descoperit în mormintele străvechi. Era ca o decorație lucioasă pe pîntecul ei. Nu era desigur cu adevărat frumoasă, începuse să îmbătrînească, deși își păstra întreaga sănătate și tenul îi era încă strălucitor, pielea subțire și bine întinsă peste carnea plesnind de sănătate. Centura o tăia în două, șoldurile late și puternice și mijlocul subțire de viespe și apoi trupul lătinindu-se din nou spre marile rotunjimi ale sînilor. În amestecul ei ciudat de frumusețe și urîțenie, de primire și dăruire, tovarășa Victorița se asemăna acelor statui de pămînt ars de mult îngropate, descoperite în așezările străvechi de către arheologi, alături de grîne arse și oale cu bunuri de mult putrezite și retransfor-

mate în pământ, închipuind-o pe Mama zeilor, zeița agrară a fecundității, zeița pământului și strămoașa tribului, înlocuită apoi de zeii legității ferme, masculine, de ordonatorii principali ce-și subsumau zeițele vetrei și ale nașterii. Te puteai gândi, privind-o, privindu-i mai ales marile șolduri legănate, la teoria vechilor oviști, savanți din evul de mijloc, ce nu-și puteau reprezenta misterul nașterii omului din embrion, nu cunoșteau microscopul, și atunci își închipuiau că în ovarele Evei stăteau cumiți, dormind și așteptându-și nașterea fiicele ei, gata formate, dar mici, în ovarele cărora erau nepoatele, și în ale nepoatelor strănepoatele, dormind și ele cumiți și ascunzînd în adîncul pîntecului, fiicele și nepoatele și strănepoatele lor, triburi și semînții întregi adîncite în odihna de dinainte de naștere, ca într-un limb. Și în Victorița puteai crede că se ascund și se odihnesc, înainte de efortul nașterii, semînțiile viitoare care vor crește și vor popula pământul ca semînțele îngropate în întunericul solului gras și hrănitor și cald.

Victorița înaintă spre birou dezvelindu-și ușor dinții lați și întrebă, cu o de-abia auzită ironie în glas : „M-ați chemat, tovarășu director general ?“ „Da, tovarășă Victorița, te-am chemat, desigur că te-am chemat“.

— Aveți a-mi spune ceva important ?

— Nu, numai așa, să te consult în unele probleme privind viața uzinei.

Victorița se așază pe scaun, dezvelindu-și genunchii rotunzi și apoi cei doi izbucniră în ris. Așa își vorbeau, nu numai cînd era cineva de față, dar și cînd rămîneau numai ei doi, în acest birou, și tonul oficial sau discutarea treburilor zilnice, în limitele jargonului de rigoare, li se părea o nespusă glumă, date fiind adevăratele relații dintre ei. Își spuneau „tovarășe“ și „tovarășă“, lucrurile discutate erau seci și la obiect, însă rămînea totdeauna o intonație ce ascundea ceva, toate aceste discuții, dintre care unele aveau chiar rost și priveau tre-

burile reale ale uzinei, constituiau un anumit joc, numai al lor, de care nu se plictisiseră de ani de zile. Complicitatea învelită în limbaj oficial îi înveselea și de fapt era semnul detașării de convențiile pure ale oricărui jargon, era o veselă izbucnire de omenie, care-i împiedica să se osifice și le crea un larg spațiu de adaptare și manevră pentru orice schimbare interioară. Într-un fel diferitele campanii ce reorganizau viața mării întreprinderi, atît cît durau, organizarea științifică a producției sau „folosirea spațiului industrial“, pe lângă sensul lor adevărat, urgent și strict recomandat (or, ei nu se îndoiau de necesitatea acestor măsuri, în general) deveneau în aceste conversații în doi, în biroul spațios, cu geamuri mari și cu fotolii adinci și cu groase covoare imitație de persian, un joc erotic deosebit de vesel.

— Cum mai merg treburile în sectorul administrativ, tovarășă Victorița ? o întrebă la început, prudent, Vinea.

— Bine, tovarășu director general, bine, acum ne luptăm și noi cu eliminarea timpilor morți. Da' oamenii muncesc, în afară de chiulangii, care dorm și ei pe banii statului.

— Asta este foarte bine, dați-i înaintea și să te mai gîndești și la reducerea birocrăției, a hîrtilor, a schemei. Vezi să nu fie și la noi, „doi cu sapa, cinci cu mapa“.

Apoi, după această discuție prudentă, generală și fără nici o însemnătate, după ce se mai priviră veseli în ochi pentru o clipă sau două și Victorița aproape chicoti, dar își reținu sunetul în gitlej, transformîndu-l într-un fel de gingurită plăcut, din gușă, Vinea o întrebă din nou :

— Alte probleme, tovarășă directoare ? (Aici titlul mai avea o semnificație, a importanței ei ierarhice, oarecum datorită lui, deși era evident că Victorița avea prea numeroase calități ca să nu promoveze oricum, nu numai datorită atracției persoanei sale, dar și pentru agerimea ei de minte, spiritul ei practic și sănătos. Totuși

titlul avea cam același înțeles ca în vorbirea a doi soți aristocrați într-o piesă de teatru sau poate, în realitate, cînd își spun „domnule conte“ și „doamnă contesă“, plăcută ceremonie intimă.)

— Altē probleme n-ar mai fi, ce să vă spun. Lucrurile merg bine și n-avem de ce ne plînge.

Vinea o privi oblic, de data asta serios întrebător. Oare are și ea niște griji, după evenimentele de aseară sau chiar nu le are! Avea încredere în intuiția și tonul ei vesel, comedia titlurilor, jucată cu același ritual de totdeauna, interesul lor unul față de celălalt, zîmbetul și jocul șoldurilor arătau stări stabile și bine definite, fără primejdii. Totuși vru să se încredințeze.

— Ei, acum au fost schimbări în conducere, s-a întărit și comitetul de conducere cu oameni tineri, energici. Ce zic oamenii?

Victorița se luptase ca o leoaică și își pusese în mișcare numeroșii ei vasali din aparatul administrativ ca să împiedice ce s-a întîmplat, fusese mai deschisă, mai pe față decît el, limitat de funcția sa superioară. Dar voturile muncitorești și ale tehnicienilor i-au înfrînt. Și acum lua lucrurile foarte ușor și vesel, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Ei, ce să spună oamenii? E bine și așa, tovarășu director general. Ne-om înțelege și-om colabora, că doar toți vrem același lucru. Și-apoi o să-ți mai spun ceva. Răspunderea e o bună școală. Atunci vezi că nu tot ce zboară se mîncă. Iar dacă nu vezi asta, atunci e altceva, oamenii își frîng și gîtul, și mie una mi-ar părea tare rău, că toți sînt oameni buni, cu păcatele lor.

— Eu cred că ai dreptate, spuse Vinea privind-o lung și atunci în ochii ei văzu o asprime care-l întări și mai mult, ca atunci cînd vezi un aliat de nădejde ce nu te susține numai, dar te și apără. În relațiile lor, deși el era mereu „șeful“ și „bărbatul“, era și nuanța aceasta de protecție maternă, care nu se poate ușor destrăma.

Vinea credea, și poate avea dreptate, că orice s-ar întâmpla, Victorița va fi alături de el, om de încredere și de nădejde. De aceea la privirea ei aspră de care mulți se înpăimîntau pentru că nu prevestea nimic bun, el răspunse călduros, cu o adevărată afecțiune fiindcă, pentru el, ea se îmblînzea și lovitura se îndrepta totdeauna împotriva dușmanilor lor. Se mai întâmplase o dată, și acel inginer bătrîn și încăpățînat, cu reputație de strașnic specialist, a fost înfrînt și trimis la plimbare, în mare măsură cu ajutorul ei abil și cu buna ei cunoaștere a stărilor de lucru și a oamenilor ca și a dosarelor. Ea îi dăduse lovitura de grație și Vinea rămăsese aproape cu mîinile curate.

Se sculă de la birou, împins de un val de căldură și de prietenie pentru femeia ațîțitoare din fața lui, și o prinse de mijloc. „Nu aici, nu aici“, îi șopti ea, gîdilîndu-l plăcut la ureche și rîzînd ușor la jumătatea drumului dintre refuz și invitație. „Bine, trec diseară pe la tine, să mă aștepți.“ Victorița închise doar din ochi și, înainte de a se desprinde, se lipi de el, dar numai o secundă, o fracțiune de secundă, și repeziciunea gestului, ca un act simbolic, îl ațîță și rămase aninat de mintea lui. Fără să-și spună un cuvînt, renunțînd la obișnuitul lor ritual oficial, se despărțiră. Înainte de a închide ușa în urma ei, ea se mai întoarse o dată cu fața spre masivul birou de stejar în spatele căruia Vinea ajunsese deja și-l privi cu înțeles și familiaritate.

De-abia părăsi însă cabinetul și pe fața ei se așternu îngrijorarea care avea înfățișarea unei încăpățînări dure și de nedomolit. A înțeles de ce a chemat-o, și ea era îngrijorată deși nu i-o arătase dintr-un instinct străvechi de încurajare, încă unul din instinctele străvechi de femeie puternică, *mater familias*, ce-i dominau personalitatea și o făceau serios de temut, pentru că era vorba de obiceiuri foarte sigure și foarte temeinice, greu de clintit. Da, femeia își încurajează bărbatul care se luptă

și își înecă neliniștile și fricile în fața tăciunilor vetrei, știind să tacă atunci când trebuie și să vorbească atunci când e nevoie. Ea e păstrătoare de taine pe care le știe din afunduri. Desigur, în acest caz nu era vorba de cine știe ce pericol, dar era o încălcare de regulă. Nu au avut niciodată probleme cu secretarii comitetelor de partid, și unii și alții, directorul general și secretarul, erau în grația acelorași foruri care-i numeau sau confirmau, adeseori se asemănau, iar „bătrînul“ era totdeauna Vinea. Acum însă se întîmplase acest lucru ieșit din comun, apăruse o necunoscută și prin faptul că noul om venea cu investitura unor necunoscuți, oameni din uzină, salopete gri și fără nume, ce se dovedeau să fie altfel decît și-i închipuise. Era un vag pericol, și ea îl simțise chiar dacă tăcuse. Însă imediat ce părăsi biroul dădu drumul îngrijorării și tensiunii și, ajunsă la ea, țipă la Viorica, după un vechi obicei știut de amîndouă și accentuat de secretara supusă ce tremura în fața ei ca varga, nu fără o ascunsă șiretenie, ca să-i facă plăcere, aceasta fiind menirea ei. Față de ea, dealtfel, Victorița era rareori altfel decît încruntată, vorbele bune erau separate de ani, iar țipetele se repetau în diferite intensități aproape zilnic. Dar aici stătea tocmai plăcerea ascunsă a Vioricăi, în înțelegerea pînă la capăt că tocmai sub această asprime se ascunde bunătatea și protecția, ceea ce-i da un sentiment de siguranță în slăbiciunea ei, pentru că lumea ascunde sub aparențe fioroase și aspre binele și apărarea. Sub aspectul aspru al protectoarei sale neînflicate era un fel de secret exorcism, o apărare de duhurile necurate. De aceea accepta rolul uneori, mai ales după atîția ani de obișnuință, jucînd puțin teatru, o veche piesă cu înțeles de ritual. Și apoi dulceața cuvintelor bune, rare, dar cu atît mai prețioase ! Cînd tovarășa Victorița a lipsit o dată timp mai îndelungat, plecată într-un schimb de experiență și perfecționare, s-a simțit părăsită, singură și fără nici un rost, și cînd s-a întors (era iarnă), după ce a ajutat-o

să-și scoată paltonul, într-un gest spontan și îndrăzneț, nu s-a putut abține și i-a sărutat mâna. Semnele evidente de supunere nu-i displăceau Victoriței, pentru că ea înțelegea, sau credea că gesturile exterioare, cu un înțeles precis, leagă și dezleagă lucrurile printr-un fel de magie a lor ce nu este de disprețuit. Dealtfel și ea, prin gestul acesta, se simțise foarte acasă, înapoi în lumea ei, la locul ei foarte bine precizat, cu drepturi și îndatoriri mai tari decît legile scrise pe care le știa mereu schimbătoare. De aceea nu-și retrase mâna, nu se indignă și nici n-o strînse pe Viorica în brațe, ci îi zîmbi superior și depărtat, puțin enigmatic, părăind că privirea trece puțin dincolo de ea. Nimeni n-o învățase cum să se poarte în afară de puternicul ei instinct ce îi ținea loc de orice învățătură în lumea numai aparent complicată în care trăia sau voia să trăiască. Apoi o mîngiase și ea pe Viorica, în felul cel mai indicat, bătînd-o ușor și protector peste obraji. „Mi-a fost atît de dor de dumneavoastră, nici nu știți cît mi-ați lipsit“, îi spuse, iar Victorița dădu din cap și spuse „bine, bine“, deși în felul ei îi fusese dor de secretară, așa cum îi fusese dor de birou, de mirosul ușor înăcrit de cerneală, de zgomotul surd al uzinei, de miile de oameni ce ies în șiruri lungi pe poartă, imensitate de șepci și paltoane, părăsind uzina la terminarea turelor. Șepcile se ridică în fața ei, aproape ale tuturor, doar nu e cineva care să nu știe cine este ea, tovarășa Victoria, director adjunct administrativ, dar nu numai asta, consilieră și om de încredere, cea care poartă tuturor de grijă, la care te poți duce să ceri un sfat, să-ți dea un ajutor, mama lor a tuturor, înțelegătoare și strașnică în același timp. Îi plăcea ora asta de ieșire, scurgerea armatei, și cît a fost plecată i-a fost dor de toți și de toate. Viorica făcea parte din tot, din ore și din mobile, era ceva mai mult chiar, dar grijile ei se ridicau deasupra ființei ei, pe cînd ale secretarei trebuiau să se limiteze doar la ea, să-i învețe obiceiurile fără să fie nevoie să i le

repete, să știe sau să bănuiască cum să-i prepare cafeaua în ziua aceea, pentru că erau zile mai amare sau mai dulci, nu la întâmplare, ci după o regulă anumită ce se vedea pe fața ei. Sau să știe să-i aleagă covrigii la unsprezece, mici și fără sare, așa cum îi plăceau ei. Atunci ea se va putea dedica grijilor ei mai înalte și binefacerile se vor revărsa și asupra Vioricăi, neuitată la prime atunci când trebuia, ca și asupra întregii obști. Iar mînia ei, chiar dacă uneori era nedreaptă, își avea justificarea ei, chiar dacă nu era înțeleasă întocmai și trebuia îndurată, pentru că adeseori grijile sale neîmpărtășite subalternilor îi priveau și pe ei. Viața ei privată era doar dominată de viața ei publică.

„Ți-am spus de atîtea ori să nu mai faci asta. Eu am nevoie de rapoarte și cartoteci puse bine la punct, nu în harababura asta, dar ție ți s-a urît să mai lucrezi aici. Mănînci de pomană piinea asta, faci treaba de mintuială și te-ai lenevit de pute scaunul sub tine. Gata, ai umplut paharul, n-am să mai rabd mult. Pe ziua de astăzi am să-ți tai salariul, că și aerul de aici l-ai respirat degeaba. Să-mi faci o listă, chiar acum, cu ce-ai făcut astăzi și cîte minute ai folosit. Nu numai azi, dar în ultimele zile, în ultima lună. Lucrezi o zi pe an, dac-ai aduna toate minutele.“

Viiorica tremura și nu se dezvinovăța și știa că s-ar putea chiar să-i taie din salariu sau măcar să piardă prima. Dar, pînă la urmă, se aranjau toate și tremurătul ei făcea parte din piesă. La sfîrșitul zilei va vedea cum stă, o va întreba ispășită, „mai sînteți supărată pe mine?“ și dacă totul va fi în ordine, atunci o să-i spună: „Mai du-te dracului“. Dacă va tăcea, era mai rău. Acum însă nu-i răspundea nimic, ci doar stătea drepti, cu ochii în lacrimi, cu capul puțin plecat, totuși fără să-i ocolească privirea plină de fulgere.

Victorița țipă pînă se răcori puțin, apoi intră la ea în birou trîntind ușa de zăngăniră toate geamurile. Glasul

ei se auzise pe culoar și produsese un oarecare efect asupra tuturor, în diferite forme, fără importanță, furtuna se putea răspîndi și asupra altora. Un funcționar care se pregătea să-i aducă niște hîrtii amină și se apucă de altceva. Dealtfel, ea nici nu mai avea chef de lucru, măcar pentru un timp, și se așeză într-un fotoliu, nu la masă, un fotoliu așezat în fața biroului ei la care ținea foarte mult și era un loc de gîndire, dar mai ales un semn al importanței sale. Cele două fotolii mici și cochete erau un fel de femei față de masivele și impozantele fotolii de piele din cabinetul directorului general. Erau delicate și suave, ca două viori față de orgă.

Își întinse picioarele, mișcîndu-și vîrfurile pantofilor, fără să se poată împiedica să le admire, oricît de îngrijorată ar fi fost, pentru că în general nu-și disprețuia ființa pe care și-o simțea aproape în permanență, sub chipul unei secrete mulțumiri, și se apucă să gîndească în felul ei, adică să plănuiască. În față avea totdeauna prieteni sau adversari, cu care discuta, lucrurile se desfășurau concret, ca în viața pe care de fapt o iubea atît.

„Te-ai cam speriat puțin, dar nu-i nimic. Și cu chestia aceea nu i-a mers și n-o să-i, meargă nici acum. Dar te-ai speriat, porumbelule, pentru că nu ți-a ieșit așa cum ai vrut. Nu ne-a ieșit, dar nu face nimic. Și tot la mine vii, cînd ești îngrijorat, nu m-ai mai văzut așa de cîteva luni.“ Își zîmbi și se simți brusc mai bine. „De cîte ori are necazuri, tot la mine vine, nu la cucoana lui. Și astăzi am să-i aduc aminte și de ea, să nu se mai înfurie, să nu se mai înfurie.“ Apoi prin mintea ei trecură imagini care o făcură să zîmbească, dependența descoperită la el o liniști în parte, deși un halou de nelămurire nu se șterse cu totul și-i încețoșa noua ei plăcere, născută din așteptare. În fond toate se vor lămuri și aranja, nu avea de ce să le fie frică, ei nu făcuseră nici un rău. Însă cum de-au lăsat totuși să fie așa ? Parcă se hotărîse altfel, au căzut la o anumită înțelegere și i-au lăsat. Apoi din nou

și veni în minte imagini plăcute și își zîmbi sieși mai bine dispusă și sună să-i fie adusă cafeaua. Viorica i se uită în ochi, înțelese că-i trecuse furia și aduse o cafea nici dulce, nici amară, și nu greși.

Vinea însă era complet liniștit după ce plecă Victorița, grijile lui de dimineață îi păreau niște fleacuri. Totul nu se va aranja, ci era gata aranjat, sau nimic nu fusese tulburat în fond. Se înfuriase de pomană, și cu Domide se poate vorbi „omenește“ și are dreptate „ea“, răspunderile schimbă oamenii și va trebui să fie „serios“, să nu se țină de fleacuri. Se pregătea chiar să-l cheme și apoi, împreună, să treacă într-un scurt raid prin fabrică, n-o mai vizitase de mult. Va fi și bine pentru toată lumea să-i vadă împreună, pe noul secretar și pe el, directorul general, șeful și „bătrînul“ care avea doar un nou consilier, atît.

Însă, fără să fie anunțat de secretară, se deschise ușa, se întredeschise mai bine zis, și un cap se strecură înăuntru, lăsînd în anticameră, să mai aștepte, trupul și picioarele. Numai capul, întrebător, avangardă cerînd dreptul de înaintare pentru restul mădularelor. „S' trăiți“, spuse capul, încet, cu un înțeles special al cuvîntului, cu o umbră de ironie în care servilismul se învelea ca într-o glazură care-l făcea înghițibil. Aici raporturile nu erau directe, sincere și deschise, ca în cazul celorlalți subordonați. Și nici nu trebuiau să fie.

Capul rămase singur în cadrul ușii, trupul așteptă semnul încă o fracțiune de secundă, și semnul, un zîmbet îngăduitor al lui Vinea, și o fluturare a mării sale mîini, puternice și păroase, veni în sfîrșit. „Intră, intră, Mateescule“, spuse Vinea, și se așeză mai bine pe scaun, răsturnîndu-se pe spetează în cea mai confortabilă dintre poziții, care, ce-i drept, mai avea avantajul de a-l face deosebit de măreț, de marțial aproape, ca un mare șef.

Capul fu urmat de un trunchi destul de solid, cam în contrast cu subțirimea privirii, deși fața era tot grăsoasă, dar altfel decît a lui Vinea, o grăsimă nesănătoasă, care

o rotunjea neplăcut, urcînd pînă sub ochii mici, rotunzi, negri și ageri, îngropîndu-i în puful ei alb. Părea că grăsimea nu se putea reține sub piele și ieșea prelingîndu-se ca o untură cu care se unge un cozonac înainte de a fi pus la cuptor. Se formase deja o bărbie dublă care atîrna flască peste gulerul impecabil călcat al cămășii. Bărbatul era elegant, cu haine de croială foarte modernă, dintr-o stofă subțire și lucioasă, de import. Avea un mers ușor legănat și în zilele în care era foarte excitat (ceea ce se întîmpla deosebit de rar) șchiopăta ușor, imperceptibil, fără o cauză evident medicală. Dar asta numai în zilele de trăire intensă, cînd îl părăsea surîsul acela amar ce-i înflorește pe buze sau mai degrabă în ochi. Șchiopătatul, se spunea, era de natură nervoasă și dezvăluia slăbiciunea interioară a acestui bărbat deosebit de sigur pe el. Acum însă înainta ușor, fără dificultate, un adevărat mers de pisică, și te putea uimi faptul că la asemenea masivitate și rotunjime (avea un pronunțat început de burtă) zgomotul era atît de ușor, prea ușor pînă și pentru covorul moale în care se înfunda.

Vinea îl invită să stea jos și Mateescu mulțumi și se execută. Apoi își împreună mîinile ecleziastic, și așteptă. Era bine că sosise după plecarea Victoriței. Acești doi consilieri foarte apropiați se dușmăneau ireductibil, subtil din partea lui, pe față, cu violență și trîntituri de uși din partea ei. El încercase de cîteva ori să-i intre în voie flaterînd-o ușor și surîzînd, însă nu reușise s-o înmoaie: Întîi flateriile erau prea subțiri și nuanțate, erau cu adevărat flaterii de curte între doi seniori, unul mai mare și altul mai mic, pe cînd Victorița era obișnuită cu linguşeala brutală și directă, în care mai important decît recunoașterea și sublinierea calităților ei era raportul de netă inferioritate a linguşitorului. Cînd o femeie spunea Victoriței că este frumoasă, foarte frumoasă, se subînțelegea că era mai frumoasă decît ea, mult mai

frumoasă, și de aceea ele nici nu se puteau compara, orice bărbat din lume preferînd-o pe Victorița vasalei sale. Cînd un bărbat îi spunea că este deșteaptă, voia în același timp să spună că prin mintea lui n-ar fi trecut niciodată aceste gînduri, că în comparație el este pur și simplu un tîmpit și se pleacă pînă la pămînt în fața inteligenței ei, far călăuzitor fără de care el și alții ar rătăci pierduți în beznă. Pe cînd Mateescu, inginerul-șef al mării uzine, nu găsea de cuviință, dată fiind poziția lui, să-i facă aceste concesii. Desigur, Victorița nu-i supunea chiar pe toți aceia ce-i ieșeau în cale, însă în cazul inginerului Mateescu aversiunea ei era totală și fără rezervă, o antipatie organică, glandulară, ieșind în valuri din trupul ei de femeie. Odată și spusese privindu-l oblic, după o ședință, „decît să mă culc cu ăsta, mai bine mă călugăresc, îmi pun cenușă în cap și mă duc la o mînăstire în pustie, fir-ar al dracului de ciocoi împutit și scîrbos“. Dealtfel nici Mateescu nu avea o atracție prea puternică pentru femei senzuale ca Victorița, îl scîrbeau puțin și se gîndea la ele ca la niște animale cărora trebuie să le folosești laptele și nu grațiile. Nevasta lui era mică, subțire și nervoasă, o neglija adeseori, și cînd se înfuria, lăsîndu-și subtilitatea și rafinamentul deoparte, o smintea în bătaie cu o violență și o sălbăticie de care n-ar fi fost niciodată în stare Vinea, cu toată grosolănia lui. Odată chiar îi povestise acestuia despre viciile rafinate ale marchizului de Sade (pe care-l citise) și acesta a fost îngrozit, repezindu-l cu greutate. „Mare porc ești, mă, cum de poți să te gîndești la așa ceva? Bați o femeie cînd nu te ascultă, nu degeaba.“ Mateescu zîmbise încă o dată convins de lipsa de rafinament a șefului său direct.

Dealtfel Victorița și el, în ciuda antipatiei și a unei lupte surde de un deceniu, de peste un deceniu, erau prea deosebiți și deci nu se puteau înlocui, lupta era fundamentală, fără nici un fel de obiect, una dintre

luptele care nu se termină niciodată, sînt de bază și ireconciliabile, ca între două principii și nu persoane. Oricît s-ar fi umilit n-ar fi fost iertat de Victorița, chiar dacă s-ar fi tîrît la picioarele ei și i-ar fi lins pantofii. Și atunci ar fi apucat-o greața și și-ar fi vindut pantofii la talcioc, într-unul din gesturile ei impulsive. Iar Mateescu nici nu se putea gîndi la ea în imaginație decît cu dezgust, nu-și închipuia trupul ei alb și bine făcut, excitant, nici rupt de cămile, sfișiat de fiare în arenă, ars la flacără mică și potolită, pentru că și țipetele ei ar fi fost un semn că există, or pe el îl deranja și faptul că asemenea ființe s-au putut naște. Numai că, spre deosebire de ea, furioasă și deschisă, el se forța s-o ignore, s-o uite, să o împingă în neant.

Dealtfel nu putea fi ușor înlocuit. Era un excelent inginer, cu o minte clară, organizată ca un mecanism. Era într-adevăr unul dintre cei mai buni ingineri ai uzinei, dar funcția de inginer-șef nu i se potrivea pentru că era lipsit de o mare imaginație. Aceasta era și carența lui, o inteligență superioară așezată monstruos pe o simțire și personalitate pitică, plină de fiere și resentimente mîloase, de invidii și dorințe în veci nerealizabile. Din cauza lipsei de forță interioară, fără motorul unei energii speciale, totul ar fi rămas într-un jalnic stadiu de proiect uscat și lipsit de viață, de mecanism lipsit de combustibil, schemă abstractă și firavă născută moartă. Însă mintea lui critică, descoperind cu adevărată satisfacție fisuri în realitate (ce i se păreau adevărate prăpăstii) era necesară uzinei. El îl învăța pe Vinea, undeva credul și prea sigur de el, să se îndoiască, să aștepte și să amîne. Era limita planurilor și proiectelor lui, cărora le dădea o formă. De altfel se cunoșteau de mult, din studenție, și fuseseră într-un fel și prieteni, adunați împotriva tuturor afinităților de un coleg comun, rămas în capitală, cel mai strălucit student al anului, al facultății și poate al institutului, minte cu adevărat strălucită și creatoare. Pentru el cifrele

erau o realitate și tehnica era vie, ca o femeie cu care ar fi trăit în spasme de dragoste aproape mortale. Uimea pe toți cu o ușurință care însemna poate singurul său păcat, deși nu era lipsit de simțul rigorii, dar al unei discipline interne, misterioase, ca și modul cum meseria, matematica, fizica și tehnica răsuna în capul său special organizat, într-o ordine care pentru alții înseamnă dezordinea pură, pentru că rămân în umbră criteriile de unde conduc, nevăzute, legile. Poate fi întâlnit și acum, prin localurile de mîna a doua, prost îmbrăcat, în ciuda faptului că este acoperit de premii și e unul dintre cercetătorii de seamă ai institutului său (a fost pentru puțină vreme și în conducerea lui, dar a trebuit să plece pentru că semăna haosul, ordinea lui fiind specială și puțin inumană, ordinea principiilor pure care guvernează stările de agregare, entropia și fisiunea, și alte principii nedescoperite încă, plutind doar vag, dar oricînd concretizabile în mintea sa specială, care nu era numai minte, dar și personalitate, suflare și trup).

Cei trei puteau fi văzuți împreună în anii mizeri de imediat după război, deosebiți în toate și de aceea împreună. Vinea era cel mai sărac, cel mai ambițios (Boris Petrescu avea orgoliu, dar nu ambiție) și cel mai greoi. Pe atunci, în secret, el visa să ajungă nu un inginer mare (nu se mai știa de fapt dacă se va mai putea face avere cu ingineria), ci mare jucător de fotbal, sport pe care nu-l practica. Nici nu-l interesa jocul ca atare, deși se ducea des la meciuri, la toate în care evolua celebrul Marian, vedeta fără greș a acelor vremuri, fostul centru înaintaș al naționalei de fotbal, atacantul Unirii Tricolor. Vinea simțea fiori trecîndu-i prin șira spinării, nu pentru frumusețea îndrăzneată a jocului acestuia, ci din cauza delirului tribunelor, a fețelor excitate și transpirate, a dragostei fanatice și instabile a arenei față de idolul ei, de o după-amiază sau de un sezon. Marian avansa, trecînd printre apărători, și marca cu un șut puternic drept în colțul stîng al porții, și tribunele urlau,

ridicate în picioare : Ma-ri-an, Ma-ri-an, nu se mai puteau abține, tropăiau și aruncau cu pălăriile și umbrelele în sus ; ieșite pentru o clipă din toate grijile zilnice, din toate limitările și neputințele, clasele aproape se amestecau, un avocat se certa cu un negustor din Obor dacă a mai fost vreodată un asemenea jucător, de mult, la Ripensia. Toți se identificau cu eroul, erau puțin Marian, dar identificarea aceasta se făcea renunțând la ei, ștergându-se în fața calităților incomparabilului fotbalist, al incomparabilului învingător de fapt, în toate domeniile și în toate luptele. Numai Vinea simțea altfel. În urechi, atunci când mulțimea urla, nu auzea „Ma-ri-an !“ ci „Vinea ! Vi-nea !“ pînă aproape de iluzia auditivă. Nu el devenea Marian, ci, printr-un secret transfer, Marian devenea el însuși, pentru că la sine nu putea renunța. Ca atunci, în după-amiaza aceea cînd, în meciul cu Macaby, Marian, idolul Bucureștilor, a driblat în viteză mai mulți apărători ce alergau cu gura deschisă, fără respirație, pînă la greață, după marele centru înaintaș, dar acesta i-a depășit de mult și, ajuns în fața porții, înaintea unui portar terorizat și aproape cu ochii închiși s-a așezat pe minge și a salutat circular tribunele care înnebuniseră. Era nu un jucător bun, nu un as, ci incomparabilul, cel mai bun jucător, singurul, și Vinea închise ochii de emoție, lăsînd țipetele să intre modificate în ureche. Așa va ajunge și el, eroul de necontestat, și apoi nu s-a mai dus la întîlnirea cu „băieții“, ci direct acasă, în camera sa sărăcăcioasă de student și, întins pe pat, a început să viseze, aproape cu febră. Era el marele as, și nu pe ANEF, ci în marile arene, după el fugea Piola, Andriolo și Locatelli, tot F. C. Milano și Real Madrid, și erau la Rio de Janeiro, capitala fotbalului lumii, iar el, după ce-i driblase și trecuse triumfător prin apărarea gifiită, se așeză pe minge și salută tribunele încremenite de marele „El Grande“ Vinea, „El Magnifico“, „El Triom-

phator", iar mările Miaza însuși, mic ca un pici de maidan, care joacă fotbal nu atît ca să prindă mingile, cit să păzească hainele și șepcile băieților mai mari ce marchează poarta, închise ochii ridicîndu-și gîndul spre credința sa catolică. N-a fost mai întii răcnet în tribune, ci tăcere mormîntală ca înaintea unui magician ce leagă și dezleagă forțele supranaturale și numai apoi, în tăcerea de moarte, s-a auzit un țipăt răgușit (stînd pe pat, i-a răsunit clar vocea în cap și fruntea i s-a acoperit de sudoare), un țipăt răgușit și gîtuit de emoție : Vi-nea. Glasul a dezlănțuit totul, întregul delir, și studentul în anul doi la Politehnica din București, Dumitru Vinea, a închis ochii ca să-l poată auzi mai bine și mai pur. Apoi, bineînțeles, a marcat golul, și după meci, dușat, s-a îmbrăcat în elegantul său costum bleumarin, cu o cămașă albă ca zăpada, orbitor de albă, și și-a pus și paltonul din păr de cămilă (deși la Rio de Janeiro e cald și marile șosele sînt tivite cu palmieri, și în imaginația lui, însă a văzut odată, la un profesor al facultății, mare consilier al marilor societăți, un asemenea palton de invidiat, de culoarea piersicii), și-a pus deci paltonul și mănușile din piele de căprioară și s-a urcat în mașina lui albă, ca un telefon de vedetă de Hollywood, și și-a făcut drum prin marea de oameni care ieșeau de la meci și care se agitau, dar el trecea singur în mașină, impasibil, doar cu un zîmbet ușor uitat în colțul gurii. A alergat pe marile bulevarde mărginite de palmieri pînă la un bar de lux, unde a fost înconjurat de admiratori și de femei frumoase și brune, cu sîinii mari și îmbietori, care-l serveau cu *whisky and soda* și cu șampanie, și una, cu ochii foarte verzi, ca două smaralde, și cu părul ca pana corbului, i s-a așezat în poale. Era fiica miliardarului Don Pedro Caposo, stăpînul Pampasului, amatoare de fotbal și de lupte cu tauri. Parfumul ei puternic l-a învăluit (deși nici un mușchi nu i s-a mișcat de pe față și frumoasa și-a lipit buzele ei pline și roșii ca o cireașă răscoaptă de

buzele sale severe și l-a sărutat șoptindu-i în același timp „*El Magnifico*“). Ochii lui însă se îndreptaseră spre fata subțire a unui antrenor, blondă și suavă, și i-a făcut un semn, iar aceasta s-a apropiat de el călcând pe vârful picioarelor, sfioasă și cu ochii plecați, ochii ei luminoși și albaștri. Nimeni nu îndrăznise pînă acum s-o înfrunte pe fata lui Don Pedro Caposo, stăpînul Pampasului.

Vinea, studentul Vinea, își simți trupul inundat de sudoare, o vagă rușine în suflet și o dorință sălbatică. Sări smucit din pat și începu să lucreze cu furie la un proiect de țeavă de cinci țoli. Visele acestea și ambiția lui cam copilăroasă de a fi mare și puternic și vestit erau totuși cea mai simpatică față a personalității sale, și cu ele a rămas în parte și mai tîrziu, vise foarte secrete și din ce în ce mai rare, care explicau în parte succesele lui.

Dar atunci, dintre cei trei amici, el singur le avea în forma asta, deși nu le mărturisea nimănui. Doar din cînd în cînd, la o discuție, se aprindea și propunea celorlalți să plece în America, unde sînt lucrări uriașe, camioane și mari uzine, ca să facă avere și (trebuie recunoscut) să construiască. Nu visa să se ducă și să intre în hățișul de intrigi al unei mari corporații în luptele surde din consiliile de administrație și din holurile Senatului, ci să întemeieze mari uzine, cu mii de muncitori și portretul lui să fie în toate halele, ca al lui Ford sau Norbert Wiener.

Mateescu îl ironiza ușor și-l întreba dacă vrea să ajungă regele chibriturilor sau al scobitorilor. „Sînt avantaje și în una și în alta, însă mai bine al scobitorilor, pentru că poți servi și ca reclamă cu o scobitoare în gură.“ Boris îl apăra vorbindu-i despre simțul grandiosului și forța de construcție, însă cea mai amară batjocură îi fu servită atunci cînd se află că era pasionat de fotbal, sport pe care Mateescu îl disprețuia ca unul ce auzise de Pascal nu numai din fizică. Și citise *Provincialele*, ceea ce îi dădea dreptul să-i disprețuiască pe toți cei ce nu aveau asemenea lecturi, și puțin chiar pe Pascal, care le scrisese numai.

Lecturile sale erau neobișnuite într-adevăr, dar deși înțelegea despre ce era vorba și le putea reproduce, nu pătrundea niciodată sensul lor adevărat, așa cum din Pascal, de exemplu, a scos doar paradoxal un motiv în plus de dispreț, și nu de umilință superioară. El nu se umilea ricănînd decît în fața șefilor săi de atunci și viitori, însă într-un mod superior și cu adevărat elegant.

„Aha, strigă el lui Vinea, aha, am auzit că ești un iubitor al sportului cu balonul rotund, nu al celui cu balon oval. Al sportului cu balon rotund. Îți place Unirea Tricolor. Foarte frumos, domnule, de ce nu ? Uite și ce nume frumos : Unirea (deci legătura profundă, nu-i așa, între oameni, una din virtuțile cardinale) și Tricolor. Tri-co-lor. Unirea în tricolor, care înseamnă deja o unire a trei culori, sau pentru tricolor. Sport, distracție și educație superioară, pentru binele națiunii. Uite, poate ne explici și nouă regulile, trebuie să fie ceva, nu-i așa ? Sportul, orice sport, are reguli. Regulile limitează și ordonează existența, nu-i așa ? Foarte bine, domnule, amator al sportului cu balonul rotund.“ Ar mai fi continuat mult în fața lui Vinea, roșu ca focul, deși nu avea motive în principiu să se rușineze, însă aici mai erau și visele lui, reveriile lui de glorie și se simțea vinovat ca și cum Mateescu le-ar fi știut. A intervenit însă Boris repede, și a început să explice : „Vai, vai, dar tu nu observi că prietenul nostru Dumitru este un iubitor al forței bărbătești ? E foarte interesant. Sigur că da, asta este și eu sînt pasionat și te rog să mă duci și pe mine. E fantastic să vezi adolescenții aceia frumoși, alergînd într-o întrecere dreaptă să prindă balonul. Și apoi nu trebuie să rupem legătura cu copilăria, Radule dragă, nu, ar fi o gravă greșală.“ Mateescu era silit să tacă, pentru că aerele sale și invidia și ura sa (nu o ură aprinsă, bărbătească, ci flască, diformă, ca proteza demodată a unei babe), și bineînțeles disprețul lui față de Boris se frîngeau adeseori

sau se ascundeau în neputință cînd acesta găsea în profesia lor soluții neașteptate ce uimeau discret pe asistenți.

Însă Vinea, cînd îl primea la el în birou pe Mateescu, deja cu un destin fixat și neenigmatic, adjunctul său tehnic, nu Mateescu, ci „inginerul-șef Mateescu“, inginerul său șef, nu se gîndea la această fază revolută a relațiilor lor. El îl adusese în uzină după ce îl scosese dintr-o serie de încurcături, el îl apăraseră de multe neazuri și îl promovase încet dar sigur, fiind într-un fel garantul său. Acum îi era profund obligat și în totală dependență de el. Însă raportul dintre ei nu era creat doar de circumstanțe, ci era din cele mai firești. Marea inteligență, sau, mai exact, inteligența superioară a lui Mateescu nu însemna nimic pentru că nu făcea decît să limiteze ceva care într-adevăr exista, energia și imaginația uneori a lui Vinea. Nici măcar formele exterioare ale egalității nu erau păstrate ca un simbol al vechii lor amicitii. Mateescu îi spunea : „Trăiți“, ca și toți ceilalți, și se deosebea de ei doar prin faptul că salutul său avea o umbră de ironică rezervă, ca dealtfel toate spusele sale. Cînd afirma despre un om că este inteligent, nu știai dacă într-adevăr crede sau vrea să spună că e un timpit desăvirșit, și alăturarea adjectivului de numele lui nu este cumva o glumă dintre cele mai reușite. Ironic a și fost cînd i-a spus prima dată „trăiți“, însă Vinea a luat-o firesc și așa a rămas.

De data asta, stînd în fața biroului șefului (el nu-i spunea niciodată bătrînul, ci ori domnul director general, ori șeful și uneori chiar și simplu Vinea), nu folosi o vorbire rituală. Nici n-o folosea dealtfel niciodată, ci intră direct în subiect.

— N-a prea mers aseară, nu-i așa ? O să avem încurcături.

— De ce încurcături ? Se poate discuta și cu Domide, se poate lucra cu el. Și apoi răspunderea maturizează,

dragul meu. Una e, ca să zic așa, „în opoziție“ și alta e cînd ai puterea.

— Da, așa e, însă nu în cazul lichellii ăsteia. Așa vizează sus, urmărește el ceva.

— Nu, nu cred că ai dreptate. N-ai pur și simplu dreptate. E un om, așa, corect și muncitor.

— Fii serios, o lichea ordinară, o să vezi ce harababură o să facă. Nu peste multă vreme, pentru că n-are răbdare.

— Uite, nu sînt de acord. Așa îl ataci și pe fostul secretar...

— A, nu, ăla era un cretin. Un cretin pur și simplu, exemplar tipic și de demonstrat.

— Păi vezi, îl înjurai și pînă la urmă... Nu-mi prea place.

— Stai, dragă, să ne înțelegem, e altceva. Cînd spun că era cretin, nu-l înjur, din contră îl laud. Avea calitățile necesare unui asemenea post. Vorbă goală, minimum de incurcături, foarte maleabil. Avea deci toate calitățile.

Vinea se revoltă și, din poziția sa aproape solemnă, imperial așezat în scaun, izbucni :

— Uite, Mateescule, asta nu-mi place deloc. Ți-am spus de foarte multe ori că aici, în acest birou, biroul meu, biroul șefului unității, al directorului general, nu to-le-rez acest limbaj. Mă pui într-o situație complicată și... nici nu-mi place. Nu se vorbește așa despre nu numai un secretar, se pot interpreta multe.

Mateescu îl privi cu o nedisimulată ironie și superioritate și își aprinse o țigară din care trase de cîteva ori în felul său special, închizînd un ochi, lansînd fumul în rotocoale după ce-și umpluse gura cu el. Îl urmări, apoi, într-un tîrziu, privind drept în ochii lui Vinea, ce-l măsura sever, spuse :

— Mă rog, dacă ești sensibil la felul acesta de a vorbi, atunci s-o luăm altfel. Limbajul este o chestiune strict convențională, un sistem de semne care poate fi trans-

mutat fără să-și schimbe decît încărcătura pur afectivă a mesajului în cu totul alt sistem.

— Nu, nu, îl întrerupse Vinea, nu. Limbajul are importanța lui, nu este un lucru neînsemnat. Cuvintele au o anumită proprietate și apoi...

— Mă rog, să nu începem o discuție savantă, eu voiam să-ți atrag atenția asupra altui lucru. Ai avut pînă acum un secretar de partid care nu avea *alte* inițiative decît ale tale. Eu cred că nu putea să și le născocască, tu crezi că putea, dar n-o făcea. Acestea sînt faptele. Acest lucru era pozitiv, pentru că întregul efort era canalizat într-o singură direcție, sub o singură comandă, ca să zicem așa, te *ajuta*. Oricînd secretarul și directorul pot să se subsumeze unul altuia, să stabilească un raport foarte strict din indiferent ce motive, și atunci lucrurile merg bine. Aici, fiindcă ești șeful, secretarul trebuie să și se supună, să te secondeze. Care este elementul nou al situației? Ai un secretar tînăr, foarte ambițios și nu perfect cretin. Deci, va avea inițiative, altele decît ale tale. De unde înainte era armonie, va apărea acum o disensiune, un conflict, o diviziune a puterii. Ori, pe lîngă faptul că într-o uzină, în genere, nu e bună o asemenea stare de lucruri, sistemul nostru este așa făcut încît este inapt să se adapteze unei stări permanente de tensiune și conflict. Ori starea va înceta, ori nu mai lucrăm. Cum din lucru nu ne putem opri, pentru că uzina este a statului, atunci trebuie lichidat conflictul. Acesta se poate lichida în două feluri: ori el se supune, ceea ce temperamental nu este posibil, și apoi el n-are nici un interes, pentru că vrea să te dărîme și să-ți ia locul (ceea ce, în treacăt fie zis, ar fi o adevărată calamitate), ori tu te supui, ceea ce temperamental iarăși nu este posibil, deci unul va trebui să plece. De la această premisă trebuie să pornești.

Raționamentul, cu toate fisurile lui, îl interesă mai puțin pe Vinea, deși ar fi știut ce să-i răspundă, pentru că altceva îi atrase atenția.

— Dar de unde știi că vrea să mă înlăture și să-mi ia locul ?

— Pentru că este o lichea.

— Bine, bine, dar asta trebuie să o demonstrezi, aici, iartă-mă, dar intri într-un cerc vicios.

Vinea se uită la el cu o umbră a vechii lor relații prezente, bazându-se pe vestita inteligență a lui Mateescu. Acesta îl privi atent și nu-i răspunse decît într-un tîrziu :

— Aș putea să-ți dau un răspuns simplu și unul complicat. Ți le voi da pe amîndouă. Cel simplu e următorul : de ce o face, care este motivația actelor sale, în afară de dorința de a face carieră, prin demagogie, interpretînd în felul său, în conformitate cu interesele sale, un anumit curent de opinie, o anumită linie de dezvoltare ? Dacă nu este carierist pur și simplu, atunci este o dorință sălbatică de afirmare, care-și asumă toate riscurile și, uneori, este mai puternică decît prudența și rezultatele imediate, un carierist capabil să-și sacrifice și cariera, fiind autodevorator. Asta ar fi o explicație mai mult sau mai puțin simplă. Dar nu despre asta e vorba. Hai să fim lucizi, mai ales lucizi. Și atunci ajungem la răspunsul complicat. Că Domide are sau nu are anumite calități sau defecte, e una. Dar el a fost *ales*, adică de partea lui a avut o majoritate din oamenii cei mai activi, cei mai preocupați de treburile generale. A avut peste 60% din voturi, ori toată lumea știa care sînt relațiile dintre voi, că ți s-a opus, că era pe punctul de a fi scos pentru că nu s-a astîmpărat nici după ce l-ai iertat, deși ai cîștigat partida, atunci cu brigada de la centru pe care ai convins-o pentru că membrii ei gîndeau și mai ales simțeau ca tine. Nu era nici un mister pentru nimeni. Problemele discutate se refereau la organizarea producției. La fluxul industrial, la necesitatea introducerii unei tehnici noi.

În acest sens a vorbit și Domide și fiecare cuvînt, dar absolut fiecare cuvînt, ți-a fost adresat ție, a fost o critică, cum spuneți voi, sau un atac. El a fost ales, pentru că încă o dată ți s-a opus, și tocmai pentru acest curaj. L-am ascultat, eu mă duc plictisit la asemenea ședințe și n-am intrat decît în urma insistențelor tale. Dar seara trecută am fost atent, cu oarecare satisfacție a curiozității. Să nu te lași înșelat de tot jargonul tehnic folosit. Era vorba de altceva, mai profund, strict afectiv, care-i cutremura și-i făcea să soarbă cuvintele de pe buzele lui Domide. Tu ai susținut pe altceva, și acela, oricine ar fi fost, nu avea nici o șansă. Pentru că se revărsau resentimente, a fost ales negatorul, negația ta, din toate punctele de vedere. Forțe ascunse, inhibate mai bine de un deceniu, dorințe de afirmare suprimate, ideea nătîngă a oamenilor de a dori mereu o schimbare, ca și cum *asta* ar schimba vreodată ceva, lupta cu constanța și monotonia, de fapt mări calități spirituale, după mine, toate au intrat în joc. Dacă ai fi putut fi detașat așa cum pot eu, dacă nu te-ar fi înșelat cuvintele, termenii seci, tehnici, aparența luptei, i-ai fi putut urmări. Cînd a vorbit Domide, tînăr, entuziast, folosind nă frazele știute, ci cuvintele aranjate într-un fel nou, șocante, neobișnuite (îmbeciliile ăștia toți au o credință nătîngă în limbaj și-n sunetele lui) le-ai fi văzut fețele excitate, ochii strălucitori, aprobarea, care le răscolea straturile uitate, tot ceea ce au înghițit și n-au îndrăznit să spună. Pînă și admirația pe care sînt nevoiți să ți-o poarte. Și toate cuvintele acelea mari, progres, înnoire, alte metode, participare, mai ales acest cuvînt, participare, cuvinte neprecise, confuze, largi, atît de largi încît pot băga în ele orice, tot ce n-au realizat și, după părerea mea, nici nu pot realiza vreodată, i-au excitat și le-au dat speranțe. Au descoperit cu surpriză că nu admiră, că nu te pot suferi, pe tine și toată echipa cu care ai condus neclintit uzina mai bine de un deceniu. Să nu te înșele termenii tehnici pe care i-ai

auzit, asupra cărora te-ai concentrat. Să te gîndești mai bine la acele cuvinte vagi, mari și goale, capabile să-i înflăcăreze. Aseară a fost o revoltă împotriva propriei lor condiții limitate, abil legată de numele tău și de persoana ta de către Domide. Uitîndu-te atent și detașat doar trei minute la sală ai fi putut fi sigur de vot. Eu nu m-am îndoit nici o clipă și am fost pe deplin confirmat. Mă mir că n-a avut chiar mai multe voturi, pentru că sentimentele lor s-au amestecat, s-au potențat reciproc, gîndurile secrete ale fiecăruia nu s-au adunat cu gîndurile secrete ale altora, ci s-au înmulțit. Dintr-o adunare au devenit o masă.

— Stai, Mateescule, bați cîmpii, nu poate fi adevărat. Eu am contribuit la bunul mers al uzinei. Oamenii țin la mine, mă respectă, aiurezi pur și simplu. Eu cred că nu poți avea dreptate.

Mateescu mai trase din țigară să-și revină nu după întreruperi, ci după neobișnuita, pentru el, înflăcărare. Ridică o mîină în sus ca și cum ar fi cerut răgaz, ar fi fost un semn de pace.

— Stai, stai, nu te iluziona. Gîndește-te că e totuși așa, că așa s-a exprimat votul. N-ai cîștigat, ai pierdut, gîndește-te de ce. Și gîndește-te mai ales ce este de făcut. Ai în față o luptă cu sentimentele, cu energia lor (ar fi în stare, pentru un timp, să știi, chiar să lucreze mai mult, mai bine. N-ar mai fi un ritm mecanic și monoton, ar avea iluzia că fac într-adevăr ceva. Dar asta n-ar fi decît pentru o scurtă perioadă, pentru o foarte scurtă perioadă. Și cu mari sacrificii, trăind în iluzie). Să te gîndești cum să-i înfrunți și să-i readuci acolo unde trebuie. De acum vei avea mult mai multe probleme, s-au deschis niște zăgazuri.

— Nu, nu se pot ridica împotriva mea.

— Dar au făcut-o aseară.

— Exagerezi, s-a întîmplat un accident, sau i-a indus în eroare Domide. Fără consecințe.

— Nu exagerez. În eroare i-a indus făcînd apel la sentimentele și iluziile lor, eroare pe care o doresc, dar așa stau faptele și, să fim serioși, nu sînt promițătoare. Nu știi cum să conduci o uzină altfel decît prin strictă disciplină. Nu ești învățat, n-ai temperamentul, reflexele, să fii întreat, să explici, să dai lămuriri primului venit. Și nu mă face să rîd spunîndu-mi că ești gata să accepți o înfrîngere. Tu ești cîștigător pentru că nu te-ai schimbat niciodată, dar absolut niciodată de cînd te cunosc, și sînt mai bine de douăzeci de ani. Puternic, autoritar, neadmițînd discuție, plăcîndu-ți momentul luării hotărîrii, după ce toți au tăcut din gură. Tu n-ai fost niciodată ca Domide, nici în tinerețea ta, cînd ai avut vîrsta lui. Ți-a plăcut o scară solidă pe care să urci, ai avut neîncredere în cuvintele mari, nu ți-a plăcut nebunia opoziției. Te cunosc. Fii lucid. Ești o mîină de fier, un șef de necontestat și acuma ai fost contestat. Nu poți să-ți schimbi acum viața, felul de a fi. Nu există adaptare, ci numai luptă.

Vinea sări de pe scaun. Încă puțin confuz, necrezînd chiar în tot ce îi spusese Mateescu. Însă după ce făcu cîțiva pași își dădu seama că n-ar suporta în nici un fel hărțuiala întrebărilor, nevoia de a te justifica altundeva decît trebuie. Ordinea era amenințată, ordinea lui, sigură, fermă, ordinea ultimului cuvînt spus cu toată greutatea, ca un pumn pe masă. Îl privi pe Mateescu din nou perfect calm, detașat și ironic, aprinzîndu-și a doua țigară.

— Ascultă, strigă el. Dar tu, care pari așa de detașat și sigur pe tine, de ce nu ești cu ei ? Doar te cunosc, nu ne-ai iubit tot timpul ăsta. Tu de ce nu încerci să profiți ?

Mateescu rîse, un ris behăit, neobișnuit pentru el, și apoi privind afară, pe ferestrele largi, spuse aproape cu un aer visător :

— Pentru că nu poți avea iluzii, ca ei. De aceea pentru mine cuvintele mari sînt doar vorbe neprecise. Pentru că îmi place și mie ordinea, chiar dacă nu emană din mine. Pentru că așa, lumea mă lasă în pace și-mi pot vedea de treburi. Pentru că o răsturnare în viață m-a lecuit chiar de cele mici. Un om ca mine, după ce trece printr-o revoluție, urăște și reformele. Pentru că văd clar în largi perspective. Nu numai că nu sînt naiv, dar detest chiar naivitatea. Tu însă nu-ți bate capul cu toate astea. Gîndește-te cum să te lupți.

— Am să-i pun să muște țărîna. Toți vor mușca țărîna, să n-ai nici o frică. Absolut nici o frică. Pe Domide îl voi zdrobi. A, dar de acum înainte îi voi da importanță, de acum înainte îl voi sili să mă cunoască. Pînă acum l-am tratat ca pe o gînganie, dar acum gata, a început războiul. Țștia vor să distrugă fabrica, uzina, tot ce-am făcut.

Vinea avea absolută nevoie să se confunde cu lucrurile mari, nu putea accepta punctul de vedere sec și răutăcios al lui Mateescu. Nu era vorba de autoritatea lui, ci de interesele uzinei, cu care se obișnuise să se confunde, deși Mateescu îi spusese chiar atunci că s-ar putea ca sub influența „iluziilor“ să se lucreze mai bine. Era o frază care căzuse moartă lîngă el. Acum era iritat și țîpa : „vor mușca țărîna. Îi voi pune să muște țărîna, nerecunos-cătorii.“

Era cuprins de o mare și violentă energie, în contrast cu felul său de a fi, mai greoi, lent și sigur pe sine. Răreori avea stări de adevărată enervare, nici atunci cînd își începuse cariera, spre deosebire de atîția alții, n-a fost cuprins de ferveoare. Fanatismul îl ocolise, capacitatea aceea de a uita cu desăvîrșire de sine cînd, așa cum spusese Mateescu mai înainte, dorința de afirmare se întoarce asupra motivelor tale și duce la anihilarea persoanei, a propriei personalități, sau te împinge pe marginea ei,

unde se împlinește în perfectă uitare de sine, în contopire cu tot ce o depășește. El se ridicase calm, hotărît, învățase un limbaj cînd nu mai era ardent, aprins de nelămurite înțelesuri afective, cînd însemna ordine și consolidare. Vinea iubea prea mult ierarhia, o ierarhie din care el făcea parte integrantă, ca să fi fost chiar pentru o singură clipă un „om de stînga“. Fusesse pentru prima dată activ public, nu la începutul regimului socialist (pe atunci avea rezerve, era prea nou și prea neserios după el), ci într-un moment de admirație sinceră, în vara anului 1952, cînd erau excluși din comunitate niște oameni, și aceștia, pînă atunci cu o reputație neștirbită, aveau apărători și prieteni, cei ce îi cunoșteau și lucraseră împreună. Pentru Vinea ei erau niște necunoscuți din altă rasă și admirase cuvîntul hotărît al delegatului centrului. Fără să lase nici cea mai mică puțință de scăpare, acesta zdrobise orice încercare de discuție, își impusese fără apel punctul de vedere, cu brutalitate și hotărîre. De atunci a intrat în joc, lumea era din nou bine împărțită, era ordine și disciplină, șefi adevărați și supuși adevărați. Lumea i s-a dezvăluit în adevărata ei frumusețe ordonată și el era decis, dincolo de toate formele sociale, de orînduiri și de momente istorice, să fie dintre șefi, și visul său, e drept, nu la maximum de potențare, se realizase. De aceea era indignat acum, de opoziția al cărei sens, îndreptat împotriva autorității lui, i-l dezvăluisese Mateescu. Voia într-adevăr să-i facă să muște țărîna. În plimbarea sa agitată se întoarse bruscă către Mateescu.

Acesta stătea răsturnat în cea mai comodă dintre poziții, picior peste picior, nu într-o poziție seniorială, ca Vinea la biroul său, ci într-una de satisfacție deplină, însă nu relaxată, ci într-o mulțumire a crispării. Ochii îi luceau, mici și parcă și mai duși în fundul capului, și glasul lui devenise subțire, furișat, aproape de femeie.

Lui Vinea, privindu-l de sus, i se păru că, într-un fel ciudat, i se ridicase părul de pe frunte ca spinarea unei pisici într-un moment de excitație. Hi-hi-hi-hi, rîdea mărunț Mateescu și, printr-un fel de asociație de contrast, Vinea își aduse aminte de ochii clari, serioși și de nicăieri cu care-l privea Margareta, de subțirimea ei blondă care-i scăpa mereu și fu cuprins de o adevărată furie. Țipă la el : „Ce te hlizești așa, ce rîzi ca un cretin ? Spune-mi și mie, ce e vesel aici ?“

Fața lui Mateescu deveni brusc serioasă și îi dispăru chiar și obișnuita sa ironie din ochi. Era una dintre marile lui științe de a trece de la o stare la alta fără nici un fel de urmă, ca și cum clipa dinainte n-ar fi existat. Vocea sa avea intonații grave, era groasă și lentă, nimeni nu l-ar fi putut ghici sub actuala sa înfățișare.

— Rîdeam cum te înfurii și faci declarații în gol. Nu te-ai întreat nici măcar o singură clipă *cum, cum* o să-i faci să muște țărîna.

— Cum ? Am să găsesc mijloace. De acum vor ști ei...

— Nu te înfuria. Amenințările sînt de prisos și trebuie să te ferești de un singur lucru, să nu cazi în fatala lor eroare.

— Care eroare fatală ? întrebă Vinea, descumpănit.

Mateescu se înveseli din nou, dar mai discret, își lăsă doar pe față vechea ironie să transpară prin seriozitatea ce nu-l părăsi întru totul.

— Eroarea lor fatală este lipsa de răbdare. Exploziile astea afective, dorința de schimbare sînt ca niște valuri ce nu se pot regla. Sînt izbucniri și izbucnirile n-au răbdare. De aici erorile. Așteaptă-i, se vor grăbi, și atunci vei lovi. Mai ales fără zel. Lasă-i să exagereze.

— Dar preventiv ?

— Nooo, no, no, no ! Lasă-i să depășească măsura și atunci se vor izola de aliați, nu uita că acest lucru a fost posibil în anumite condiții, că reprezintă un val. Te pot

zdrobi dacă te grăbești. Uite, iartă-mă că am să-ți fac această recomandare în termeni puțin cam prea generali. Mișcările acestea pot face istorie și o și fac, însiruirea aceea de fapte goale, vorbe goale și iluzii. Dar nu fac niciodată politică. Adevărata politică înseamnă răbdare, acțiune lentă, pregătirea cu grijă a năvoadelor. Marii pești se vor împotmoli aici. Asta le este definiția. Să irupă, să izbucnească, să modifice. Să nu cazi în greșeala lor pentru că vei fi pierdut. Chiar încurajează-i să depășească măsura, strânge date și fapte, profită de faptul că iluzia e oarbă.

Vinea zîmbi, puțin în silă, cu o timiditate din studenție în fața înțelepciunii aride și fără greș a colegului său, a strălucitului său coleg. Se așeză pe colțul biroului și zîmbetul său avea ceva copilăresc, aproape pur, în ciuda intenției sale, a însuși cursului discuției. Dădu însă din cap și spuse :

— O să am răbdare. Apoi, contrar obiceiului său de a fi concret și la obiect, adăugă : Puterea are totdeauna răbdare. Și se uită încruntat și mirat la Mateescu.

„Așa, așa“, zise acesta, și amîndoi izbucniră în rîs, un rîs de adolescenți care însă nu fuzionează, rămase separat, bitonal. Apoi Mateescu ridică un deget în sus ca un predicator, și închise sentențios discuția : „*Puterea are întotdeauna răbdare*“. Izbucniră din nou în rîs, Vinea satisfăcut că această concluzie teoretică îi aparținea lui, deci avusese și ultimul cuvînt, și încă într-un fel neașteptat pentru el printr-o sentință îndreptar de activitate. Mateescu rîdea și era vesel pentru motivele lui, nițel diferite.

Pe cînd rîdeau încă, satisfăcuți și reîmprieteniți, se auzi un zgomot neobișnuit în anticameră, vocea secretarei deveni destul de puternică și pătrunse prin ușa capitonată, ca un țipăt, apoi ușa se deschise brusc și în cameră intrară cîțiva bărbați și de-abia după ei, agitată

și încă încercînd să-i oprească, secretara cu capul ciufulit, agitată și înfricoșată. Cei doi mai rîdeau încă, și Vinea stătea destins pe colțul biroului. Răsturnarea de reguli îl înfurie și sări în picioare, cuprins de minie. „Cum de îndrăzniți, strigă el, cum de îndrăzniți? Ce-i dezordinea și debandada asta?” țipă, puțin înspăimîntat, însă ca și cum ecouri ale discuției și ale noii stări de lucruri i-ar fi năvălit în minte.

În mijlocul biroului se formase un grup de oameni murdari, în salopete, iar drept în fața lui stătea un inginer, se vedea după halatul său gri, cu fața răvășită, cu ochii speriați.

— Iertați-ne, tovarășe director general. S-a întîmplat ceva foarte grav, un accident mortal, mai multe persoane grav rănite în secția a 5-a. A explodat cazanul!

Vinea era încă în continuarea furiei sale și, înainte de a înțelege ce i se spunea, observă obrazul neras al inginerului și izbucni: „Lasă asta. Cum de îndrăznești să te prezinți la mine neras, în halul ăsta de murdărie, fără ținuta corespunzătoare? Să te duci și să te aranjezi și apoi să raportezi. Și cum te cheamă?” I se păruse că neorînduiala și indisciplina inginerului erau un simbol al noii stări de lucruri, al pericolelor care-l amenințau. Omul acesta murdar care intrase neanunțat la el în cabinet (cum nu se mai întîmplase de ani de zile, de foarte mulți ani), întovărășit de un grup de oameni anonimi, fețe întunecate, amenințătoare și necunoscute, îl infuria pînă la pierderea lucidității și nu înțelese ce i s-a spus.

La țipătul lui, inginerul deschise de cîteva ori gura, ca muribunzii, părăind că n-are aer, apoi izbucni:

— Dumneata n-ai înțeles nimic din ce ți-am spus. De ținută îți arde dumitale? Nu-s bărbierit pentru că lucrez de două schimburi și în fond nu te privește pe dumneata asta. Și știi foarte bine cine sînt.

— Cee ? urlă Vinea, scos din sărite, aproape repezindu-se spre el, dar nu avu răgazul.

— Un accident grav, nu înțelegi ? Morți, morți, am spus. Și dumitale îți arde de ținuta mea. Din cauza haosului care domnește în uzina asta. A haosului și delăsării. Ți-am spus de o mie de ori și acum nu știi nici măcar cum mă cheamă ! Morți, înțelegi, strigă el, oameni morți și răniți, ca să nu mai vorbim de pagube, pagube de milioane. Acum înțelegi ?

Vinea nici nu ajunsese să riposteze, impresionat mai mult de ton decât de cele spuse, când interveni Mateescu, cu un aer calm și blajin, aproape dulce și împăciuitor.

— Stai puțin, dragă Bașca. Stai puțin, tovarășe director general. Explică exact ce s-a întâmplat. Să ne păstrăm, dragă, calmul, să nu ne pierdem cumpătul. N-ajută la nimic asta. Spune, dragă Bașca.

Başca, se gândi Vinea, și-l recunoscuse imediat. Era schimbat la față. Sigur că-l știe. Unul dintre cei mai buni ingineri ai uzinei, fost șef al producției, fost mecanic-șef, acum șeful secției a 5-a, pentru că nu s-au înțeles niciodată. „Om închis, brutal și pornit,“ auzi el în memorie, o caracterizare din cursul unuia dintre războaiele purtate cu el. Niciodată câștigate pînă la capăt, nu era prudent să se descotorosească de el. Apoi îl auzi ce spune. Explodase unul dintre marile cazane ale acestei secții-cheie a uzinei. E adevărat, era uzat și se cereau de mult reparații, dar planul era plan, ce să-i facă ! Incendiu, accident mortal, raport la minister, tocmai acum. Vocea inginerului Bașca răsuna sec, i se părea un răpăit de mitralieră. O voce brutală, pornită, incapabilă de concesiile. Judecă sectar, se gândi, dar apoi începu să înțeleagă cu adevărat și-l întrerupse. „Hai să mergem să vedem“, și toți ieșiră din birou, el, Mateescu, Bașca, grupul mut de muncitori, sau tehnicieni care îl întovărășise pe

Bașca, fețe anonime, necunoscute și de nerecunoscut, care rămăneau în spate, le simțea și erau amenințătoare. Ieșiră rapid din clădire, străbătind în fugă aproape frumoasa curte aranjată, curată, cu alei bine orînduite și cu peluze verzi, ca un parc. Iarba era tunsă și udată în fiecare zi, un parc englezesc, nu alta. Îi făcea bine și aruncă o privire fugară în jur, dar grăbi pasul. Mergea singur înaintea, în spate auzea vocea suavă, onctuoasă a lui Mateescu, discutînd cu Bașca, care-i răspundea răstit, pe un ton răuvoitor. Mateescu nu-și pierdea calmul și poli-tețea. Mai în spate se auzeau pașii grăbiți, în neorînduială, ai celorlalți, necunoscuții. Dezordinea zgomotelor îi făcea rău, în timp ce încerca să realizeze ce s-a întîmplat, să evalueze pagubele și consecințele. „Să vedem cum prezentăm lucrurile, cine e de vină“, se gîndi, apoi din nou își aduse aminte ce nepotrivit este momentul. Va trebui să fie atent și, cu gîndul acesta, intrară în incinta propriu-zisă a uzinei. Nu venea des aici, dar totdeauna îi făcea plăcere. Zgomotul continuu, sfîșierile de metal, din cînd în cînd (fabrica de țevi, ea făcea zgomotul acesta înalt, s-a realizat și pus la punct în ultima vreme, de cînd el era director general). Îngrămădirile de clădiri și de zgomote, stive și șine, vagoneti mișcați repede, construcții și var, macarale, uzina e într-o eternă construcție. Fețe de oameni grăbiți. Se simți bine, mergea în fruntea grupului, cu capul în sus, cu o privire cercetătoare, atentă la fiecare detaliu. Prea mulți oameni stau degeaba, ce se întîmplă aici? Cîteva șepci se ridicară. Recunosc un inginer stînd în ușa unei hale, în spate fețe de oameni, unul stătea fără rușine cu brațele încrucișate. Chemă pe inginerul pe care-l cunoștea, șef de atelier, „un om de treabă, echilibrat“, îi răsună în minte caracterizarea nu știu cui. Îi făcu semn cu mîna să se apropie, acesta veni și se opri la o respectuoasă distanță, ceea ce îi plăcu în mod deosebit, mai există ordine și disciplină, calm și hotărîre, nu trebuie

să ne pierdem capul. „Îl cheamă cumva, caraghios, Pafnutie“, și se înveseli. „Nu, Parfenie. Parfenie Teodorescu. Om serios, la locul lui, de asemenea oameni ai nevoie ca treburile să meargă bine.“ „Parfenie dragă, de ce stau oamenii ? De ce s-a oprit producția ? Te rog, toată lumea la locurile de lucru, nimeni prin curte, ia toate măsurile. Să evităm panica, te rog. S-a înțeles, nu ?“ Parfenie a promis, oamenii au intrat în ateliere, a repetat ordinul trecînd în fața fiecărei hale, „toată lumea la lucru, toată lumea la posturile de muncă. Nu opriți producția.“ Mergea în față și restabilea ordinea, mai la urmă nici nu mai întîlni oameni stînd degeaba, se auzea un huruit plăcut și țipetele înalte ale laminatelor.

Numai un loc era aglomerat, astupîndu-i aproape perspectiva, aici este secția a 5-a, și observă catastrofa. Două furgonete sanitare, halate albe, două mașini cu pompieri care întinseră furtunurile. Clădirea era avariata, o masă de oameni care se dădu la o parte ca să-i facă loc, umerii lui largi înaintau, s-au ridicat cîteva șepci.

Atunci a auzit distinct țipetele și a văzut pe brançarde cîteva răniți cu fețe în panică, ochii aceia mari și întunecați. Erau duși spre mașini și, pentru ei, el nu exista. Unul era straniu de palid și liniștit, cu o privire de o mare blîndețe, cu trăsături fine și calme, de un desăvîrșit calm. Avea o expresie aproape de fericire, ochii nu întunecați ca ai celorlalți, ci senini, deschiși, ca albastrul unui cer de toamnă. Privea în sus, spre cerul adînc de vară, gura era subțire, buze subțiri și roz, zîmbind fără veselie, cu blîndețe și răbdare, parcă ar fi vrut să spună : „Nu v-am spus eu ! Ei, vedeți !“ Ca și cum s-ar fi întîmplat tot ceea ce prevestise el, ce știuse dintotdeauna. Figura omului acestuia îi amintea ceva lui Vinea, un eșec, o mare și dureroasă pierdere, o nostalgie nerealizată pentru totdeauna. Dar nu-și putu întoarce privirile de la el și-l urmări cum era ridicat pe targă fără ca să i se schimbe

expresia, fără ca un mușchi să i se miște pe față, la fel de dureros de serafic, dintr-o altă lume, aici, în mijlocul mirosului de fum și al neorînduiei care-i dispăru o clipă din minte. Nu auzea nimic în jur, nici țipătul moale al altui rănit, chiar în spatele lui : „Mă scurg, mă scurg, aoleu, mă scurg !“ Întrebă arătînd pe rănitul cu ochi albaștri al cărui cap dispăruse în ambulanță : „Cine e ăsta ?“ O voce se oferă, cu o nuanță servilă, de undeva din spate : „Dandu, Dandu îl cheamă“. „Dandu, repetă el în gînd. Dandu.“ Nu-i spunea nimic, nu-i amintea de nimic, era un nume absolut fără nici un rost, Dandu, însă trebuia să facă ceva, și-și spuse : „Să țin minte, îl cheamă Dandu“ ; se auzi întrebînd absolut fără nici un rost : „Dandu și mai cum ?“ „Iosif, îi răspunse de data asta un alt glas. Iosif Dandu.“ El își repetă numele tare, răsunător, în cap, ca și cum ar fi vrut să nu-l uite niciodată. Iosif Dandu. Iosif Danduuu — și numele fără noimă avu un ecou prelung, profund și de neînțeles.

În jur era foarte multă lume, foarte multă, îi auzea și-i simțea, se uita la zidurile sparte și înnegrite, la mizeria de pe jos, pagubele erau mari, era pe punctul să evalueze exact totul, gata să ia toate măsurile necesare, să fie stăpîn pe situație, s-o domine ca totdeauna. Desigur, se întîmplase o nenorocire, dar nu-i capătul lumii. Chiar așa se gîndi, nu-i capătul lumii, și ideea îi plăcu. Se îndreptă, gata să-și spună : hai la treabă, nu e capătul lumii, cînd auzi un glas adresîndu-se cuiva, probabil lui Bașca : „Don'jener, a murit și Puicea !“ și atunci unul din omuleții aceștia din jur dădu pe cîțiva la o parte și dezveli cu un gest brusc, brutal, parcă în ciudă, o prelată lungă de mașină și arătă cele trei corpuri, întinse cumînți, unul lingă altul, ca lucrurile, ca materialele într-o magazie bine gospodărită, în desăvirșită ordine. Tocmai atunci își formulase clar propoziția : nu-i capătul lumii — și imaginea se izbi în mod ciudat de cuvinte și le risipi.

O păpușă cu fața de ceară, foarte albă, alta cu capul ușor întors, și în sfârșit o figură, un obiect, ceva fără formă prezentă sau trecută. Capul zdrobit, amestec de oase cu o materie murdară, cenușie și mari cheaguri de sânge, negru, lucitor, emițind o lumină întunecată. O vină a gîtului era îngroșată ca în timpul unui efort, al unui tipăt de femeie atacată. O șuviță de păr.

Glasul lui Vinea, fraza cu sfârșitul lumii care nu venise îi îngheță în gît, de acolo îl sufoca, îl împiedica să spună un cuvînt, în interiorul său se făcu un gol unde apă-rură, stupide, cuvinte fără rost : „Marca fabricii, mîndria noastră“, și aceste cuvinte, lozinca pe care o folosise o dată, se repetau și-i dădeau, ele, mai mult decît ce vedea, un sentiment de greață și sfîrșeală, marca fabricii, mîndria noastră. Se rupse din farmecul lor pentru că își aduse aminte de o stradă întunecată și o casă cu o lumînare arzînd, și de un sentiment de frică nelămurită, o mînă umedă. Apoi femeii despletite, ca niște harpii, formîndu-se din aer într-o zi vîntoasă, și în sfârșit un fel de con-solare, cel mai clar și mai liniștitor lucru : „vezi, n-am făcut războiul, vezi, de asta, n-am făcut războiul. Dacă făceam războiul era altceva, n-am făcut războiul. Dacă n-am făcut războiul !“ Dar nu putea să-și desprindă pri-virile de pe corpul acela distrus, de pe fosta față a omu-lui, îi veni rău și fu gata să verse. Atunci, mai clară și mai pură ca vreodată, îi apăru Margareta, cu ochii ei care îl urmăreau (pe celălalt îl cheamă Dandu, Iosif Dandu) și se gîndi că n-are copii. „N-am copii și e rîndul fiecărui. Rîndul fiecărui, rîndul fiecărui.“ Frazele i se învîlmășeau în cap, făcu un efort, după ce-și repetă : „n-am copii, nici nu voi avea vreodată și femeia aceea...“ și, cuprins de furie, reuși să-și rupă privirea de cei trei, se ținu bine pe picioare și se uită în jur. De-abia atunci se sperie cu adevărat, nu mai era fascinație, ci teamă.

Cine erau oamenii aceștia întunecați din jur, cine sînt purtătorii fețelor acestora întunecate, grave, ai ochilor care-l priveau țintă pe el, toate aceste corpuri nemișcate ? Nu cunoștea pe nimeni și nu reuși să-l audă nici pe Mateescu, care spuse : „Grozavă lovitură, l-a făcut terci“. Vine nu recunoștea pe nimeni, toate fețele erau perfect necunoscute, ar fi putut spune sub jurămint că nu le văzuse niciodată în viața lui, că acum îi întîlnea pentru întîia oară, ca și cum ar fi venit acum, în acest ceas, în orașul acesta, dintr-un alt chip de lume. Se desenau în fața ochilor săi, clar, față după față, pereche întunecată după pereche întunecată de ochi, străin după străin. Nu-i văzuse niciodată și un gând absurd îi răsări în minte : aha, aceasta este *opozitia*. Zidurile, în spate, se căscau distruse, era murdar și urît pe jos, și oamenii aceștia necunoscuți din jurul său, iar pe pardoseală, ordonate, cele trei corpuri. Au trecut așa cîteva minute, doar cîteva minute, dar nu-și putea reveni, deși știa că trebuie să ia măsuri, toată lumea îl aștepta să introducă lucrurile în normal, să le silească să se orînduiască așa cum se cade să fie. Să ancheteze, să stabilească adevărul. El nu-și pierduse niciodată în viața lui cumpătul, în fabrică au mai fost accidente, cîteva și mortale, cu nimic deosebite de cel de astăzi. Dar această știință și datorie a lui, obligația și rostul lui aici, în acest loc, rămîneau undeva în urmă, în fundul conștiinței, pentru că el știa ce să facă acasă, în lumea lui, în uzină, și nu în mijlocul acestor necunoscuți care-l priveau bănuitori.

Atunci, din nou, toată lumea a fost dată la o parte, s-a auzit mișcare și foială în spatele lui și chiar lîngă el a venit un bărbat mai degrabă mic de statură, mic și rotofei, negricios, și alți cîțiva, în uniformă, fețe tot necunoscute, dar altfel, obiectiv necunoscute. Bărbatul mic și rotofei, cu mîini pufoase, a întrebat cu o voce nazonantă de preot : „Mă, sînteți siguri că nu e sabotaj ?

Eu așa cred, să vedem. Mie așa îmi miroase“, și rîse scurt. Aceasta a fost salvarea. Aici se pricepea, era pus în raporturi firești. Se întoarse brusc, rotofeiul nici nu se uita la el, ci privea doar morții, semiîncurcat și semivesel, din cauza unui zîmbet plin de siguranță. În spate era, în uniformă, ofițerul cu securitatea uzinei, care și el privea spre victime, peste capul civilului bine hrănit. „Măi, ascultați, aici trebuie să fie un sabotaj“, continuă pe un ton sigur civilul, și atunci el fu scos din răbdări. Îl privi drept în față și urlă ca niciodată, cu toată tensiunea și furia și frica acumulată : „Du-te-n p... mă-ti !“ Silaba accentuată din cuvîntul scîrbos răsună ca un plesnet de bici. Dar nu-i fu de ajuns și luă pe rotofei de guler. „Asta ai de spus, mă, jigodia dracului ? ! Aici sînt morți și tu rîzi ca un imbecil. Idiotule !“

Rotofeiul încremeni și făcu o strîmbătură, dar privirea lui Vinea, ochii lui aprinși încărcăți de furie îl intimidară. Cu o voce subțire murmură : „Dumneata tovarăș cu mine...“ „Te bag în mă-ta ! urlă Vinea, zgîlțîindu-i capul ca la o păpușă de cîrpe prost făcută. Cum vorbești așa cu mine ? !“ Rotofeiul, mîerôs, izbuti să-și întoarcă capul spre ofițerul de securitate. „Cine e tova...“ „Tu să te prezinți, idiotule !“ Ofițerul interveni, împăciuitoare : „Dînsul e noul prim-procuror județean, tovarășe director general. Mă iertați, nici nu v-am observat în prima clipă.“

Procurorul-șef se uită la el bățos, parcă ar fi vrut să spună : ei, v-am spus eu ? Acu vezi cine sînt ? Dar Vinea știa cum merge lumea. Îl privi întunecat și spuse : „Cine te-a învățat să vorbești așa în fața unor morți ? De unde îți miroase ție a sabotaj ? De ce vrei să bagi dumneata spaimă în oameni. N-au trecut astăzi prin destulă spaimă ?“ Și apoi răcni, cu aceeași furie : „Hai“. Rotofeiul îngheță și apoi începu să înghită precipitat. Vinea continuă : „Aici a fost o adevărată spaimă, au murit oameni, sînt răniți. Fă-ți cercetările în liniște și cu decență. Ai înțeles ? Cred că e clar.“

— Țovarășe, prinse curaj grăsunul, roșind, eu nu mă bag în problemele dumneavoastră, vă rog nici dumneavoastră să nu încercați să mă intimidați... Nu aveți calitatea.

— Am să te bag eu undeva. Cum n-am calitatea? Aici e la mine în uzină. N-am calitatea, ai? Și să nu vorbești cu mine așa. Poate nu știi cine sînt eu. *Eu sînt la mine acasă.* Acasă, mă înțelege?

Lumea din jur începu să se agite, se auziră murmure, Vinea redevenise cine era, procurorul rămase cu gura căscată, apoi, energic, directorul general începu să se intereseze de circumstanțe și nu făcu nici o obiecție cînd Bașca arătă clar și răspicat că a înaintat un raport în acest sens conducerii uzinei, iar conducerea a considerat că nu e necesar să se întreprindă ceva. Procurorul însă era supus, servil, la locul său adică.

Victorița îl aștepta pe Vinea fără grabă. Știa că un accident de asemenea proporții presupune o serie de treburi, se întocmesc rapoarte, se dau telefoane la minister și la forurile locale, se încheie procese verbale amănunțite, se iau declarații, toate declarațiile, se încheie un dosar. De obicei și ea participa la asemenea anchete, avea o lungă și încărcată experiență în acest domeniu, știa cât este de important să ieși cu fața curată dintr-o asemenea încurcătură. Numai că de data asta, trecu doar prin biroul lui Vinea, unde era adunată conducerea uzinei și alți câțiva bărbați străini, dar, contrar obiceiului, drepților și caracterului ei, nu stătu, ci plecă acasă. Vinea n-o mai vizitase de multe luni și aici trebuia să-l aștepte, să nu se irosească în discuții la birou, să nu fie tentați să continue analiza accidentului și acasă. Trebuia să joace un rol foarte important și era hotărâtă să-l joace.

Locuia de câțiva ani singură, într-un mic apartament de două camere dintr-un bloc nou, mobilat ciudat și amestecat. În obiectele de acolo se ciocneau trei influențe nesudate bine, ce reflectau viața și evoluția Victoriței. O scoarță ce se întindea de pe perete asupra unei canapele, în dungii roșii și galbene aprins, ca și un covor subțire și zgrunțuros, pomeneau de originea Victoriței dintr-un cartier de margine, unde casele mai păstrează

urme ale satului, deși sînt altfel aranjate, e o altă dispoziție a obiectelor mai numeroase și mai înzorzonate. Tatăl Victoriței fusese factor poștal și mai trăia, în vechea lor casă, pensionar și bețiv, mare specialist în politică și în comentarii filozofice pe marginea ziarelor, moralist produs de o profesie ce-l obliga să meargă singur pe străzi și să se gîndească la ce vedea cu coada ochiului în casele unde aducea vești bune și rele, adeseori de o importanță crucială pentru viețile oamenilor. Concluziile îndelung rume-gate în solitudinea mersului erau împărtășite celor cîțiva prieteni și colegi, numai între bărbați. Victorița, a cărei carieră specială ar fi putut mira pe mulți, niciodată nu cîștigase statutul de companion de discuție. Cel mult trecuse de la primirea de porunci la primirea de sfaturi, concluzii exprimate lapidar, sintetizate și concentrate. Nenea Popa a rămas pînă în ultimul moment neimpresionat de puterea, influența și inteligența fetei lui, n-o punea în aceeași linie cu băiatul său, deși acesta făcuse carieră exclusiv prin Victorița și intrase în miliție numai în urma protecției ei, avansase prin ea și la serviciu nu se uita că este fratele ei. Nu era lipsit de calitate, însă era mai greoi, mai puțin mobil decît ea, iar puterea Victoriței se transformase la el într-o violentă hotărîre în acțiuni care-l ajutase, dar îi și adusesese trecătoare necazuri. Bătrînul poștaş își prețuia fiul, ajuns acum căpitan, grad ce avea o semnificație precisă pentru el, semne exterioare, epoleți și chipiu, era într-o firească ordine a lucrurilor. Fiica sa era director adjunct, ceea ce iar însemna ceva, dar mai puțin vizibil și precis. Însă mai ales el simplifica lucrurile închipuindu-și că succesele ei se datoresc exclusiv calităților ei de femeie, vizibile, care adeseori îl încurcau. Farmecele și frumusețea ei erau izbitoare, marile șolduri legănate, sîinii rotunzi și pietroși la patruzeci de ani, mișcările ei moi și îmbietoare. Avea o față frumoasă, era mîndru cu discreție de ea, dar în secret o disprețuia tocmai pentru că în loc să feri-

cească un singur bărbat își folosise calitățile ca să-și câștige o situație independentă și de prestigiu masculin. De când ieșise la pensie și filozofarea lui peripatetică se încurcase, mai ales sub influența alcoolului, avea crize de furie ce se terminau invariabil cu izbucniri împotriva ei. Imaginația lui construia șiruri lungi de bărbați care profitau de nurea fetei lui, toate fețele acelea bine hrănite și roșii care scoborau din mașini scîrțîind din hainele de piele, toți oamenii cunoscuți ca determinînd viața regiunii și a orașului, numeroși musafiri de mare clasă veniți să inspecteze uriașa uzină, inginerii tineri, și fisticichiu îmbrăcați, o lume și un popor, o întreagă structură socială. Atunci, în virtutea vechilor sale obiceiuri, începea să se plimbe prin cameră și să-și ștergă fruntea și chelia de o imaginară sudoare cu o mare batistă cadrilată, să răsuflă greu și să arunce priviri încruntate în jur și apoi să izbucnească tunînd în fața nevestei care-i știa de frică: „Curva de fiică-ta, se umple orașul de drăguții ei, cînd merg pe strada principală îi văd cum se înșiruie unul după altul, toți, bătrîni și tineri, slabi și grași, toți, duhînd, duhînd, și se uită la mine, nu pot scăpa de nici unul dintre ei, mă cunosc sau mă recunosc și se uită prelung și batjocoritor la mine. Nu e bărbat în orașul ăsta care să nu-i fi încercat așternutul. Unul n-a scăpat, dacă are cea mai mică putere. Că numai tu ești de vină și, de pe cînd era mică, ați făcut totul în spatele meu, și o apărai, așa că nu i-am rupt oasele cînd a trebuit. Mai bine o omoram de mică, decît să mă facă de risul lumii, să mă arate lumea cu degetul că am dat naștere celei mai mari curve din oraș, cea mai mare din județul nostru, din țara noastră. Așa am ajuns de risul lumii, și asta din cauza ta, tu ai crescut-o și mi-ați ascuns tot timpul totul, în spatele meu ai învățat-o așa.“

Mergea și țipa și, vorbind, imaginația lui lucra. Se sufoca și simțea nevoia să-și ștergă imaginara lui nădușeală ce pîna la urmă apărea aievea și-i acoperea fruntea

și chelia lucioasă și acum roșie, în mari pete neregulate, ochii i se holbau, gata să-i iasă din orbite, și fugea afară să se plimbe pe străzile pustii, unde odinioară împărțise poșta. Se întorcea acasă frint de oboseală, de-abia tîrîndu-se, ostenit cum era numai în ajunul marilor sâr-bători, altădată, cînd lucra și alerga cu teancuri de felicitări în aproape fiecare casă. Apoi se lăsa pradă viselor în care Victorița apărea în poziții lascive, provocatoare și toți bărbații aceia necunoscuți o posedau în fața ochilor lui, a furiei sale neputincioase, pentru că el era legat de scaun cu frînghii groase cît brațul și era silit să asiste la rușinarea lui, iar ceilalți rîdeau gros și pofțicios.

O singură dată îndrăznise să-i facă scandal și Victoriței, dar a avut parte atunci de una din marile ei furii de care tremurase de atîtea ori uzina, cuvinte neobișnuite au fost aruncate asupra lui și amenințări deschise, și voalate, și ea țipase la el cu o voce înaltă și plină, care făcea să zăngăne geamurile, iar el a fost redus la tăcere. Nu-și schimbase părerea și frica ajunsă obsesivă, n-a înțeles-o cu nimic mai bine pe fiică-sa, dar n-a mai îndrăznit altă dată să-i spună ceva. O judeca atunci cînd era calm și o înjura în gînd sau tare în momentele de furie, dar a fost cuprins și de un fel de teamă pentru ființa zămislită de el, ajunsă influentă și importantă. În secret o ura și încerca să nu profite de pe urma ei, trăind strîns din pensia lui mică și din ce cîștigau de pe urma micii gospodării ținute în jurul casei.

În casa Victoriței, încolo, majoritatea mobilei, bufetul și masa, un divan-recamier, mare și lat, și dulapurile și vasele cu flori și covoarele imitație de persian erau tipic comlemn, așa cum pot fi văzute în magazinele de mobile pentru locuințele model, camere tip înconjurate de frînghii albastre. Nimic din această casă nu dezvăluia ființa specială a Victoriței, cîneva care ar fi intrat în casă, așteptînd gazda necunoscută, ar fi fost frăpat văzînd-o intrînd.

Din trecutul ei nu rămăseseră decît două mobile ciudate, nelalocul lor, surprinzătoare într-o casă atît de banală. Mai întîi, inutil, un scrin mic și elegant, din lemn gălbui, patinat de vîrstă, cu incrustații metalice. Picioarele subțiri și linia elegantă și subțire, curba dulce și grațioasă a pîntecelui său îți dădea plăceri nu numai vizuale, dar și tactile, autومات aveai tendința de a-l mîngia pe suprafața lucioasă și blindă, perfect polizată, nelăsînd să se vadă urma mîinii omului care l-a făcut. Mîna îți aluneca ușor și parcă se înnobila în contactul cu mobila aceasta rară, de preț, reflectînd lumina într-un anumit fel, apelînd la toate simțurile și la o vagă nostalgie istorică. Nu putea fi cumpărat de actuala lui proprietară, oricît ar fi fost de ieftin și oferit de ocazie. Nu i-ar fi trecut prin minte să-l ia, iar dacă ar fi făcut-o atunci, încetul cu încetul, dacă nu brusc, ar fi alungat toate celelalte mobile, ar fi preferat să stea cu casa goală, căutînd în timp secrete potriviri de epocă. Dacă n-a fost izbită de mobila aceasta, atunci desigur delicata formă a venit aici din întîmplare, aproape singură, și-ai fi putut imagina că într-o zi s-a deschis singură ușa și scrinul a intrat obosit, puțin șchiopătînd, mîncat secret de ani, înțelept și rotindu-și privirile în jur s-a așezat în acest colț urît așteptînd să moară în singurătate, ca un elefant bătrîn, indiferent la lumea din jur, cu care nu avea nici un fel de comunicare și nici nu voia să stabilească relații. Într-o zi va rămîne din el o grămăjoară de praf și aici va fi uitat, reușind să moară de tot, ea un călugăr budhist obosit de șirul încarnărilor.

Fusese însă adus aici, cu foarte mulți ani în urmă, cu cincisprezece ani, la începutul deceniului al șaselea, de fapt a fost dus într-o altă casă a Victoriței și, cînd s-a mutat, profitînd de muțenja lui de obiect ce-l împiedica să se împotrivească, l-a adus în noua ei locuință. Aparținuse, sau fusese cumpărat de primul ei bărbat, mult mai bătrîn decît ea, un inginer cu merite speciale, pentru

care i se uita tacit trecutul de glorie și bogăție, fiindcă era priceput și sincer devotat muncii sale și, mai ales, fiindcă era atît de ciudat încît cu greu putea fi asimilat unei clase. De aceea, după căsătoria lor, de scurtă durată, Victoriței nu i s-a întîmplat nimic și cariera ei a putut să se desfășoare nestingherită. El a adus în casă și un balansoar, mobilă demodată, în care se legăna ore în șir fumînd tăcut și neîncetînd să o privească pe Victorița, pe atunci femeie foarte tînără, sălbatic de tînără. Își vorbeau foarte rar, sau mai degrabă el i se adresa numai excepțional, nu încerca s-o schimbe și s-o educe, nu-i da sfaturi și nu-i suplinea experiența. „Pentru lumea asta, îi spusese odată, tu ești perfect adaptată. Tot ce ți-aș putea spune eu este inutil, ba chiar te-ar putea transforma într-o ființă falsă, încercînd să devii ceea ce nu ești și nici n-ai nevoie să fii.“ De aceea se mulțumea să o privească cu o neascunsă plăcere, cu ochii săi gălbui și ascuțiți de linx, foarte apropiați de rădăcina nasului. Dealtfel toată relația lor era învăluită de o continuă plăcere rece, fără dragoste, pură și de aceea încărcată pentru ea cu rușine, o rușine ascunsă ce-i exploda instinctele, i le întărea și întărîta, deși tot timpul i se părea că înaintarea lui spre ea, lentă și reptilină, cu lungi și complicate preparative, era jignitoare, rușinoasă și puțin respingătoare. Însă, deși nu-l iubea și nici el nu-i spusese vreodată c-o iubește, era fascinată de el, aproape că nu se putea despărți, și așa a rămas și în amintirile ei ascunse, urme pe care nu le aducea niciodată în conștiință. N-ar fi repetat experiența aceasta pentru nimic în lume, o respingea fie chiar și ca idee, nu pomenea niciodată de ea. Uneori îl detestase, iar atunci cînd a murit într-un ciudat accident ce semăna cu o sinucidere, a fost ușurată, dar și disperată în același timp, așa cum n-a mai fost niciodată de atunci și pînă atunci. Însă și-a revenit repede și apoi s-a căsătorit cu un alt inginer tînăr, frumos, viguros, prost și ambițios, care nu i-a lăsat nici măcar urme

secrete în amintiri, care a înșelat-o deși l-a stăpînit și l-a transformat, din dispreț și silă, într-o plecată slugă, experimentînd aproape cu sînge rece, în ciuda firii ei deschise și explozive, ca să vadă cît de jos poate ajunge și cît se poate umili. Apoi l-a alungat pur și simplu ca pe o coajă putrezită de fruct tropical.

Intrînd în casă, în după-amiaza caldă de vară, Victorița se lăsă învăluită de plăcerea răcoroasă a umbrei, nu ridică storurile și nu deschise geamurile, ci se așeză pentru cîteva clipe pe canapea, cu ochii închiși, luîndu-și un foarte scurt răgaz de odihnă. Nu se gîndi la absolut nimic, nici nu-și reprezintă ceasurile viitoare ale zilei, nu-și făuri nici un plan. Nu dormea și nu era nici trează, ci într-o stare de adevărată odihnă care o regenera după 15-20 de minute, fără greș. Era una din sursele ei de putere, dormea cînd voia, știa să se odihnească atunci cînd nu voia să doarmă și era și în stare de muncă, de orice fel de muncă, fizică sau intelectuală, ore în șir, fără să se ostenească.

Cînd se simți din nou bine și viguroasă începu să facă toate pregătirile, cu voie bună, cu mișcări rapide și precise. Mai întii pregăti ceva de mîncare, apoi așeză masa, cu farfuriile curate, strălucitoare, pe o față de masă de foarte bună calitate, imaculat de albă. Așeză pîinea întregă pe masă și alături de ea cuțitul, se retrase un pas și privi totul și îi plăcu. Apoi, după ce totul în casă era curat și pregătit și aburii mîncării se strecurau din bucătărie plăcuți, o mîncare simplă și sănătoasă, supă și friptură și clătite cu magiun, se gîndi și la ea. Fără grabă se duse în baie și începu să se spele cu grijă, apoi se îmbrăcă cu o rochie ușoară, de interior, nu capot, ci rochie, albă cu dungii roze, foarte subțire și largă, cu un mare decolteu din care ieșeau rădăcinile sînilor ei mari și puternici. După baie se simți chiar bine și se așeză pe canapea, sprijinindu-și capul într-un cot și așteptînd fără grabă și fără să se neliniștească de întîrziere. Era mulțumită și

doar ușor adormită, ca o pisică mare și bine hrănită bucurându-se de lenea ce prevestea plăcerile viitoare. Nu-i era foame, nu mîncase nimic și nici nu simțea nevoia să mănînce singură.

Cînd auzi într-un tîrziu pașii lui Vinea pe scară, pe care-i recunoscuse fără greș, se ridică și-i deschise ușa înainte ca el să aibă timp să sune și îl trase aproape în casă, îmbrățișîndu-l scurt și fără cuvinte. Se lipi toată de el, pentru o secundă, apoi se retrase și spuse : „Hai mai întii să te speli“. I-a scos haina și el și-a suflecat mînele de la cămașă și s-a spălat la chiuvetă, iar ea a stat în spatele lui cu prosopul pregătit, iar cînd el a fost gata și și-a răcorit de două ori și fața transpirată și prăfuită, i l-a întins și el s-a șters îndelung, cu grijă, și de-abia atunci și-a ieșit din încruntare și a zîmbit, iar ea i-a răspuns cu un rîs mare, plin de bucurie subînțeleasă și el s-a luminat la față, și așa, numai în cămașă, fără cravată și cu mînele suflecate, s-au așezat la masă. Ea i-a întins piinea întregă și cuțitul și el a tăiat cîteva felii solide, groase și sănătoase, și-a oprit două și două i le-a întins ei. Și aburii supei păstrată caldă, adusă atunci de ea, au invadat camera și Vinea și-a frecat mîinile și a izbucnit în rîs. „Mor de foame, și miroase plăcut aici“, și a apucat-o strîns de încheietura pumnului și ea s-a desprins rîzînd, dezvelindu-și dinții albi, lați și sănătoși, aproape pătrați, și marele interval dintre cei doi din față, aproape nerușinat. Apoi și-a trecut limba peste buzele pline și i-a spus : „Hai să mîncăm, mănîncă, se răcește“.

— Ești o femeie neprețuită, i-a spus Vinea după cîteva înghițituri, nu mi-aș fi închipuit că astăzi voi fi în stare să mănînc și că-mi era chiar atît de foame. O umbră îi trecu pe față și atunci ea îl întrerupse :

— Taci acolo și mănîncă. O să se răcească și ți-am mai pregătit ceva. Mănîncă.

Vinea o privi și o înțelese, ea era pornită să-i risipească toate grijile și pe lângă plăcerea obișnuită pe care i-o provoca vederea ei se lăsă învăluit într-un val de căldură ce s-ar putea numi dragoste și prietenie și se relaxă cu adevărat. Sorbi supa din plin, fără frică de zgomote, și Victorița mîncă și ea cu poftă. Pînă și felul în care mîncau, nestingheriti, în penumbra odăii, avea ceva provocator și sănătos. „Mai vrei ?“ îl întrebă, și, înainte ca el să răspundă, îi umplu din nou, pînă la margine, farfuria.

— O să mă îngraș și o să plesnesc.

— Lasă, că eu te plac și așa, gras și voinic.

Cu un gest iute se aplecă și-i luă mîna stîngă ce se odihnea aproape de felia solidă de pîine și i-o ridică, aducîndu-i-o la gură, îi simți mirosul proaspăt de săpun și i-o mușcă ușor, ca atunci cînd se alintă căței. El zîmbi și peste farfuria de supă se aplecă și o sărută, buze unsuroase peste buze unsuroase, apoi veselia lor trecu și, după ce adusesse friptura, se întoarse în bucătărie și veni cu o sticlă aburindă de vin, pe care o ridică arătîndu-i-o cu un aer triumfător, ca și cum ar fi fost obținută cu mari sacrificii și ar fi fost un semn de sărbătoare. Însă Victorița, căreia îi mergea bine de atîția ani, știa să transforme lucrurile și întîmplările obișnuite în mari victorii atunci cînd voia. Turnă vinul în pahare și gîlgiitul plăcut se auzi clar în cameră, chiar ca un sunet de sărbătoare, și mirosul și răceala vinului se răspîndiră în jur învîspătînd atmosfera. Ciocniră și apoi au băut și Vinea s-a șters lat pe gură, cu deosebită satisfacție, și-i făcu înveselit cu ochiul. Victorița rîse din nou și spuse : „Îți place, nu-i așa ?“ fără să spună ce. Probabil vinul. „Îhî“, îi răspunse Vinea, și mai înveselit, și iar se aplecă peste masă, să o sărute, dar ea se feri.

— Așteaptă, nu te grăbi, și-i răsturnă clătitele în farfurie, după ce iar îi umplu paharul cu vin. El îl bău dintr-o singură și prelungă sorbitură lăsîndu-se cu tot

spatele său mare, lat, pe speteaza scaunului care scîrîi plăcut, aproape gemut.

— De unde găsești tu vinul ăsta ? spuse Vinea lovind sticla cu unghia degetului mijlociu și făcînd-o să sune înalt și cristalin.

— Ei, ei, am și eu oamenii mei.

— Ce, parcă eu nu-i am ? Dar nu găsesc.

— Nu-i ai pe-ai mei. Și apoi aici vinul e bun. Aici la mine.

Lui Vinea i se făcu somn atunci cînd se ridică de la masă, un somn greoi, bine hrănit, satisfăcut. Își simțea pleoapele grele și era cuprins de o ciudată mulțumire, ca și cum ziua care trecea nu fusese deosebit de complicată și nu l-ar fi tulburat. Totul era simplu și la locul său, nici măcar nu uitase nimic, dar grijile erau foarte departe, înalbastrite plăcut de depărtare. Pe acest fond de mulțumire se întîmplă totul.

Victorița îi scoase cămașa și apoi s-au întins și ea i-a mîngîiat părul de pe piept, înfigîndu-și adînc mîinile în el, răscolindu-l plăcut pînă ce el fu cuprins de fiori. Apoi se întîmplă marea ei știință, care-i era foarte cunoscută. Femeia aceasta mare și solidă și puternică reuși să se strîngă lîngă el și să apară mică și neajutorată, lipită de el, simplă dependență, la voia lui toată. Atunci el se simți puternic și protector, mare și important, și o învălui, dar totul nu era decît o părere pentru că apoi ea începu să crească și să-l învăluie și să-l copleșească, el se redusese din toată puterea sa de dinainte la o dungă subțire de corp și era stăpînit de ea, dar această desființare era plăcută și se lăsa în voia ei. Ea creștea și se micșora, nu era nici o clipă aceeași, simțurile lui îngustate ajunseseră la o mare concentrare, doar pentru o singură clipă îi văzu fața cu ochii semiînchiși, cu pleoapele neșpus de grele, de mască și somn adevărat, mai profund, decît însuși somnul obișnuit. Apoi iar îl făcu după ce-l

desființase, puternic și tare, stăpîn pe el și pe lucrurile din jur și pe penumbra îmbietoare din cameră.

Se întinse mulțumit, o mulțumire egală, fără umbre, ce părea că poate dura oricît ar fi reușit să rămînă în această poziție plăcută și relaxată. Victorița îi aduse o țigară aprinsă și gustul ei amar îi dădu o senzație proaspătă de nou fumător, care nu era însă neplăcută. Apoi ea plecă și se întoarse cu o linguriță de dulceată și un pahar de apă rece, de la gheață, care îl făcu să se simtă mai înviorat, fără ca plăcerea moale de dinainte să dispară. Continuă să fumeze fără să se gîndească la ceva, își întinse doar brațul ca s-o simtă mai bine pe Victorița. Era din nou mică și ascunsă la marea sa umbră, dependentă și a lui, și-i zîmbi fără să-și întoarcă fața spre ea, fiind convins că îl vede, îl simte, se bucură de mulțumirea sa, pentru că e din cauza ei și ea a făcut ceea ce trebuie și pentru ce era menită. Ea era slabă și puternică în același timp, pe cînd el, revenit după o desființare, era numai puternic, mare și stăpîn, conștient de sine însuși.

Atunci, la început indiferent, lent și alunecat, apoi puternic, din ce în ce mai puternic, mai clar și mai rapid i se înfățișă figura palidă și ciudat zîmbitoare, împăcată cu sine sau poate în extaz a celui grav rănit, văzut la locul accidentului.

Toată plăcerea moale și desfătătoare i se șterse într-o clipă, Victorița nu mai era sursa ei, ci aproape un martor al întrebărilor sale, sau din nou un sfetnic. Se ridică smucit în capul oaselor și o întrebă repede fără nimic din calmul său obișnuit :

— Dandu, Iosif Dandu ! Cine este Iosif Dandu ?

— Iosif Dandu ? Habar n-am. N-am auzit niciodată !

Vocea Victoriței era o continuare a stării dinainte, era îmbietoare și răsfățată. Numele celui rănit nu mai însemna grija lui, ci cu totul altceva, din indiferența față

de el se desprindea încă un semn de plăcere. Fără să se ostenească, Victorița spuse :

→ Lasă-i pe toți baltă, nimic și nimeni nu contează, măcar acum, numai noi doi contăm, tu și cu mine, și plăcerea noastră, care e mai mare decât noi doi.

— Cum nu știi ? Tu nu cunoști fabrica ? Uzina ? Doar lucrezi de ațiția ani aici.

Dar Victorița era încă stîrnită, legătura lor era dincolo de cuvinte, reacționa nu la vorbele ci la trupul lui puternic, care-i plăcea foarte mult, voia să-l readucă în plăcută și odihnitoare robie. De aceea îl apucă pe după gît cu brațele, continuînd să stea întinsă alături de el. Îl trăgea moale în jos fără forță, slăbiciunea îmbietosă era forța ei din acele momente, nimeni n-ar fi recunoscut atunci în ea pe energica șefă a unui important serviciu. Ochii i se micșorau ademenitor, trăsăturile ei puternice, accentuate de exercițiul prelungit al puterii, se înmuiau, nu mai trebuia să fie prezentă cu atîta violență. „Lasă-i dracului, spuse, pe toți lasă-i dracului, hai“, și față de rezistența lui își înmulți discret forța cu care îl atrăgea în jos, spre o plăcere din ce în ce mai mare. „Hai“, repetă pierdută, cu adevărată pierdere în glas, și-i zîmbi din adîncuri fără să-și dezvelească dinții ei puternici, albi și foarte sănătoși. Doar cu vîrfurile roz al limbii își umezi buzele pentru că toată chemarea și starea ei avea ceva umed și alunecos, plăcut alunecos, amintind de o zonă de ape primordiale.

Însă Dumitru Vinea nu mai voia. Acum nici nu mai vedea în fața ochilor figura palidă și prea liniștită și ochii ciudați, albaștri, numai privire, din nou privire pură și detașată din punctul de vedere al nimănui, ai lui Iosif Dandu, nume cu bizară rezonanță acum pentru el. Nu rămăsese decât sentimentul ce i-l degaja, îngrijorător, neobișnuit, mai ales grijă. Și această grijă se ciocni violent de plăcerea dinainte făcută prezentă de către invitația stăruitoare a Victoriței. Sentimentul nelămurit, ne-

plăcut și fascinant totuși se întări din cauză acestei ciocniri, deveni puternic și copleșitor, ochii nu se vedeau, dar îl pătrundeau din absența lor perfectă, transformată în stare de spirit. Încercă să se elibereze din strînsoarea Victoriței, însă ea era tenace, brațele ei erau numai aparent moale atîrnate de gîtul său. De aceea, din cauza stăruinței, i se părură lipicioase și brusc se smulse din strînsoarea lor neplăcută acum, insidioasă și neprecisă. Ca un arc ce se destinde cu un șuierat metalic, Victorița, care credea că totul e un joc, o prelungire a plăcerii sau poate nu se ostenea să creadă nimic, îl apucă din nou, sălbatic și posesiv, de gît, se ridică prin forța brațelor atîrnate și îl atrase spre ea învăluindu-l în mirosul ei puternic și excitant, își apropie buzele de fața lui, buzele ei umede, desfăcute acum, lăsînd să se vadă lățimea dinților din față, puternici și albi, și spațiul larg și îmbietor dintre ei.

De data asta însă Vinea nu fu cuprins numai de neplăcere, ci și de o adevărată furie. Se lăsă, poate chiar ca o reacție, în tonicitatea stenică a miniei lui, care-i întunecă pentru o clipă totul în față, și se rupse din strînsoarea ei și apoi o lovi apăsător, peste față, întîi cu palma și apoi cu dosul osos al mîinii care-i lăsă pe obraji niște urme roșii nefiresc de lungi, ca și cum degetele lui ar fi fost lungi ca umbra lor la Roentgen, ca și cum pentru o singură clipă ar fi ieșit ca un pumnal din teacă scheletul lor subțire și tăios. De aceea urmele erau atît de subțiri, în contrast acut cu paloarea nouă cîștigată a feței din care fugise tot sîngele. Vinea se simți ușurat de furia lui și, cu mai puțină convingere, stăruie în ea. Se aplecă și, mai calm de data asta, o lovi din nou, apăsător și metodic, peste obrazul palid, apoi se îndepărtă de pat și drept în mijlocul camerei întunecate, luminată doar de lumina de seară ce se strecura prin două crăpături ale storurilor lăsate, țipă :

— Eu te întreb ceva și tu, nimic. Eu îți spun despre un mort, Iosif Dandu, care acum e mort, și tu ca o cățea. Mă înțelegi, omul acela a murit astăzi ! În accidentul de astăzi. Iosif Dandu e mort.

Victorița se strînse în fundul patului. Dorința ei nu dispăruse, era chiar mai puternică, se transformase doar în altceva. Corpul nu se mai oferea, ci era strîns în el, mușchii îi erau încordați, trăsăturile nu-i mai erau moi și umede, ci puternice, accentuate. Poate acum, în strălucirea nouă a ochilor ei ce răzbătea prin semiintunericul camerei, era mai frumoasă decît oricînd, toată puterea ei și energia atît de admirată îi modela trăsăturile care pierdeau din nota de vulgaritate obișnuită. Nu mai era o frumusețe puternică dar obișnuită, bazată mai ales pe culoare, ci căpăta un fel de rasă străveche, o frumusețe felină, animalică poate, dar de animal de mare preț și aleasă încrucișare. Patima ei de dinainte devenise sabie. De-abia își putu descleșta gura ca să spună, mai mult șuierînd :

— Și ce-mi pasă mie c-a murit ! Ce ne pasă nouă ! Morții cu morții, viii cu viii.

— Ești un monstru, un monstru egoist, și o tîrfă ! urlă Vinea.

Victorița se ridică sub insultă într-un cot, părea relaxată și nepăsătoare în poziția ei, doar ochii continuau să-i strălucească. Vorbi rar, șuierat, aproape în șoaptă, respirația i se insinua printré vorbe :

— Te-a apucat acum grija. Grija de cei ce mor. De cei ce mor în accidente, în uzina ta. Aici te-a apucat grija și frica, la mine în casă, în patul meu. După ce-au murit oamenii aceia, aici ți-ai găsit să vii. Ca să te-apeuce grija în brațele mele. Parc-aș fi mă-ta, să-ți port eu de grijă și grija morților tăi să o am.

Vinea vru din nou să se repeadă spre ea și s-o lovească dar se mărgini doar să strige :

— Cum a morților mei ? De ce a morților mei ? Au murit doar niște oameni de care nu știu nimic. De care nu știam nimic, deși trebuia să-i cunosc. Și tu, mai ales tu, aveai datoria să-i cunoști. Mi-e silă de tine și de egoismul tău. Ție nu-ți pasă de nimic, numai ție să-ți fie bine. Tu și poftele tale.

— Și poftele tale ? Cine are grijă de poftele tale ? Nu eu ? Doar nu cucoana de nevastă-ta.

Dintr-o dată în capul lui Vinea se făcu o ciudată asociație și o ciudată lumină. Ochii lui Dandu îi apărură din nou în față, așa cum priveau spre nimic, de jos, de pe targă, în toată straniețata lor de cuprinderea unei nelămurite ținte. Dar acum ei semănau foarte lămurit cu privirea tulburătoare care-l intrigase atîta, a ochilor Margaretei, mai ales atunci, la poalele muntelui îmbăiat în toamna tîrzie de la începutul căsniciei lor. Dar de data asta nu mai fu cuprins de ciudă ca odinioară, ci de un fel de dor, de dorință nebună de a o vedea, camera Victoriței i se păru respingătoare, ca și șederea lui aici, un păcat, un adevărat păcat recunoscut, cu toate regretele și remușcările lui. Margareta era inaccesibilă și atrăgătoare și renunță la gîndul care-i trecuse o clipă prin minte, să dea un telefon la spital și să se intereseze de soarta lui Iosif Dandu, cel grav accidentat. Era acum absolut convins, nici nu mai trebuia s-o spună, că omul acela murise. Neliniștea lui avea nevoie de Margareta, ca și cum aceasta ar fi știut marele secret ce-l tulburase, ar fi din aceeași plămădă cu cei ce dispar, cu cei ce privesc și sînt în stare să vadă ceva ce lui îi scapă. Îmbrăcîndu-se repede, nu spuse decît mai tîrziu, aproape în trecut, Victoriței, ce continua să-l privească din pat : „Să nu-i pomenești nici numele. Nu meriți nici să-i închei șireturile.“

Era ultima insultă, cea mai puternică, și de data asta nici nu-i mai răspunse, pentru că dintr-o dată erau situați pe planuri deosebite. Strînsă în ea însăși îl urmări

aproape alene cum se îmbracă și cum iese din cameră, urî cu patimă și cu toată dorința dinainte silueta lui greoaie cuprinsă de mișcări prea tinerești, zgomotul pașilor săi prin cealaltă cameră, urî trîntitura ușii de la hol și pașii lui apăsați pe scară, urî ceasurile dinainte și cele ce urmau să vină, nu mai putea să facă nimic decît să-l urască și să se urască pe sine și pe femeia lui subțire și blondă pe care pînă atunci o detestase numai cu dispreț. Îi urî pe toți și pe toate și rămase așa în pat cu ochii semiînchiși, incapabilă de orice mișcare ce i-ar fi consumat o energie de preț, necesară mării ei uri, răscolite din adincuri, care-i frigea corpul ca adevărata dorință frustrată, din care se născuse. Dar cum sentimentele goale, fără viitor și fără acțiune, sînt peste puțință de chinuitoare, într-un tirziu își găsi porțița de ușurare și începu să plănuiască. Urma să se răzbune și își privi prin pleoapele întredeschise degetele picioarelor pe care începu să le miște încet. Aici îl va aduce pe Vinea, să se plece și să se prosterne, inutil, umilit. Pentru că nu mai exista iertare, îl va zdrobi ca să nu se mai ridice niciodată. Planurile ei se amestecau cu amintiri, și scenele din trecut născură din prezenta ei furie, mai vii poate decît au fost ele odinioară, cînd s-au întîmplat în planul palid al realității amestecate, niciodată destul de pure.

Fusese odată inginerul acela tînăr, constructorul, pe vremea cînd se extindea combinatul și se ridicau mereu construcții noi. Îi plăcuse nu numai pentru frumusețea sa aspră, bărbătească, pentru profilul lui dur și curat, nici pentru corpul său subțire și musculos, deși odată, la început, la ștrand, întii suplețea lui o încîntase. Nici un fir de grăsime nu-l înmuia, nu-i răpea puritatea liniilor sale drepte. Era flexibil ca o vargă de oțel, rapid cînd voia, fără grabă și fără agitație. Putea sta incremenit după cum se putea destinde ca un arc, cînd voia. Însă îi plăcuse mai ales detașarea și ironia lui, o făcea să ridă chiar atunci cînd nu-l înțelegea pe deplin, și adeseori

nu pricepea decît în parte ceea ce spune. Dar rîdea cu hohote, intuia nu giuma grosolană, ci felul său curios de a privi lucrurile și oamenii, evenimentele ce altora li se păreau importante. Atunci, cu el, a învățat ea, aproape în ciuda firii ei, să se desprindă de zile.

L-a dorit și l-a făcut s-o dorească și s-o iubească, cu toate deosebirile dintre ei. Cu ea, de sub siguranța lui și de sub pozele sale adeseori copilărești (umbria uneori cu un cîine mare lup, pe care îl ținea de zgardă strîns, stăpînindu-l, și astfel căpăta un aer ciudat, singuratec, ca și cum și-ar fi găsit prietenii nu printre oameni, ci în animalul acesta puternic. Era o mizantropie discret afișată în această prietenie cu animalul). Cu ea, deci, sub aceste poze și sub ironie, și chiar sub frumusețea lui aspră i s-a dezvelit ei, atunci cînd relațiile lor au fost înaintate, o fire caldă și aproape timidă care i se supunea. De aici i-a venit și pierzania. Pentru că, din superficialitate, a tratat-o ca pe o femeiușcă oarecare și a lăsat-o atunci cînd ea nu-i dădea voie fiindcă se îndrăgostise cu adevărat de el, puțin protector și matern, cu o blîndețe în dragoste ce n-a mai ieșit niciodată la iveală.

Stînd acum întinsă în pat își aminti încă dureros, dar durerea o ajuta acum în ura ei, scena de demult. Întii momentul de slăbiciune, cînd, sfîrșită pe dinăuntru, nu se putea dezlipi de geam și ștergea abureala mereu, mereu, ca să vadă mai bine, să nu piardă nici un amănunt pentru că și urma subțire pe sticlă a răsufării o împiedica. Ploua afară și-i era ciudă pe ploaia care făcea înțimplarea să se petreacă într-o altă lume, lume mai umedă, cu contururi estompate. Ea voia să vadă totul clar și uscat ca și cum ar fi fost desenat. Sticla rece era neputincioasă față de febra frunții ei. Ei doi, tînărul inginer și noua lui prietenă, doctorița tînără de-abia venită de pe băncile facultății, stăteau nepăsători, în ploaie, pentru ei picăturile reci, de toamnă, nu contau. Indiferența lor era o pereche de palme pe obrazii ei.

Doctorița era foarte înaltă și subțire, avea părul tăiat scurt și vindiacul ei impermeabil albastru se udase și-i punea în evidență subțirimea, atîrnînd lipit de trup. El făcu un gest foarte familiar, își roti mîna în aer într-un anumit fel, gestul lui pentru a nota un lucru excelent în derîdere, și fața îngustă a doctoriței se destinsese în rîs. Gestul lui, ce părea că-i este dedicat anume ei, Victoriței, i-l făcuse de atîtea ori, o jigni mortal. Apoi cei doi au dispărut pentru o clipă, dar ea se împăca mai greu cu absența lor împreună decît cu sfidarea prezenței lor în fața geamului. Așteptarea n-a fost lungă pentru că s-au întors. Erau într-un camion mare, greu și îi dădea lecții de condus, prin curtea întreprinderii. Erau împreună în spațiul îngust al cabinei, se atingeau, asta era foarte vizibil, și la un moment dat mîna lui puternică și osoasă, pe care ea o vedea ca și cum ar fi fost chiar în fața ei, la doi pași, cu toate amănuntele și cu subțirimea puternică a degetelor sale prelungi, ținea volanul alături, suprapusă peste mîna doctoriței. Și atunci, ar fi putut jura, au rîs, amîndoi au rîs și și-au amestecat deșănțata veselie, ca și cum și-ar fi amestecat trupurile, și Victorița își aduse aminte că și ea și-a unit rîsul cu rîsul lui, de atîtea ori, făcînd doar un singur sunet de o mare veselie, și ura o înecă, tot atît de puternică, de neîmblinzită ca și în clipa aceasta, cînd sta întinsă în pat. Altădată desigur ar fi făcut vrăji, ar fi străpuns inima rivalei, modelul ei de ceară, cu lungi andrele înroșite în foc. Sau ar fi descîntat-o în cărbuni aprinși și i-ar fi ars firele de păr, sau ar fi cîntat mătrăguna la lună, în miezul nopților. Sau i-ar fi omorît pur și simplu, ar fi desfigurat-o și apoi s-ar fi distrus și ea, o dată cu ei. Toate îi veneau în minte, dar toate s-au șters. Va face altfel și își întocmi planul de bătălie cu minuție, cercetă toate dosarele ca un mare maestru al barei.

Întîi scorni despre el ceva deosebit de grav, imposibil de crezut și tocmai de aceea eficace. Se începu o anchetă

severă. Pe parcurs acuzația ei, strecurată în hîrtii, căzu; dar nimeni nici nu-și aminti de ea. Se descoperiră o mie de alte lucruri, hîrțiile se înmulțeau, erau cerute atîtea referințe astfel încît nimeni nu mai îndrăzni să-l apere. Apoi îl împinse la acte nesăbuite, tracasat, pentru că îl știa slab și ambițios. În sfîrșit o nimici, cu care ușurință, pe tînăra doctoriță. Planul era savant și complicat și pînă la urmă tînărul trebui să plece, înfrînt. N-au discutat. Dar din depărtare îl putea urmări și mai bine, pentru că nimeni de acolo nu știa unde ajunsese vechea lor legătură. Pînă ce îl lăsă pe drumuri și atunci știu că se va întoarce, pentru că era slab în fond. Un altul, ea însăși, ar fi făcut un timp muncă simplă, oriunde, și totul ar fi trecut, dar el avea nevoie de pozele lui cu cîinele, de superioara detașare ce nu și-o poate permite oricine. Era schimbat și spășit și îl invită din nou acasă ca să-i dea șperanță și apoi aici îl umili și-l sili să i se tîrască la picioare ca pînă la urmă să-l izgonească. Înfrîngerea și umilirea lui erau mult mai puternice decît dacă l-ar fi omorît, decît dacă l-ar fi vrăjit. Noua putere o încînta și savurase ceasurile lui de cruntă umilință, grosolană și evidentă. Numai că și pentru ea rămăsese ceva dureros. Pe măsură ce-l disprețuia și-și dădea seama cît era de nevolnic se scîrbea de el dar și de ea însăși, pentru că-l iubise așa cum îl iubise și suferise pentru ființa aceasta în stare de decădere. Și pe măsură ce stăruia, cuprinsă de frenezie, se anihila și pe ea. Amîndoi se dezvăluiau pentru că nici el acum nu se mai putea opri și-și arăta adevărata natură de dincolo nu numai de ironie și de aerele lui de superioritate, dar și de dincolo de slăbiciunea lui copilărească pentru care-l iubise mai tare decît pentru frumusețea și siguranța și priceperea lui detașată. Toate nu voiau decît să ascundă această servilitate fundamentală care o rănea și se complăcea în ea. Îl alungă scîrbită de el și de ea și, ca un suprem gest, îi permise

în întreprindere o viață de margine, nesigură și fără mari perspective. Îl lăsă să se și refacă, dar mereu îl aducea înapoi, deși jocul aproape o scirbea.

Victorița își trecea prin minte toate aceste scene, toate umilintele lui. Acum era în afară de orice pericol, dar puternic condiționat. Nu era adevărat ce scornise ea la început despre trecutul lui, dar el știa că ea îi cunoștea nu trecutul, ci lucrurile ascunse pînă la o vreme chiar de el însuși.

Desigur, Vinea era un vînat mult mai mare. Altele erau și timpurile, și apoi de data asta ea știa că are de luptat cu un om și puternic în el însuși, și cu nenumărate relații. Tocmai aceasta o înverșună și începu să-și desfășoare încet planul. Era un vînat mare, cel mai mare de pînă acum. Corpul i se acoperi de sudoare, ca și cum s-ar fi opintit fizic în marea înclăștare cu fostul ei prieten și aliat. Avea el prieteni puternici, dar și dușmani puternici sau care puteau fi făcuți puternici. Noile alegeri o ajutau, va trece de partea lor, apoi accidentul, starea lui de nepăsare față de condițiile concrete de lucru. Își zîmbi pentru că el, acum, prins de remușcări, nu se va apăra cum trebuie. Îl va folosi pe Iosif Dandu acesta, care-l impresionase atît, va trebui să afle multe despre el și despre familia lui. Cînd se va discuta, va arunca, nu ea, altcineva, toate amănuntele în față. Atunci nu se va putea apăra. Iar dacă se va apăra, atunci se va pune în cea mai proastă lumină, pentru că o va face cu furie, nesocotînd moartea omului, ca să nu și-o amintească.

Desigur, nu va putea să-l distrugă, așa cum făcuse cu celălalt. Însă deodată înțelese precis, se lumină și-și zîmbi cu adevărat.

Distrugerea pentru Vinea, la vîrsta lui, nu trebuie să semene cu a celuilalt. E de ajuns dacă nu mai este, după atîția ani, director general. Funcția se contopise cu el ca o piele, nu mai era circumstanța biografică, o întîm-

piare. Vinea era director general, nu avea doar funcția de conducere. Tot ce făcea el, felul cum umbra și cum se adresa oamenilor purta pecetea puterii lui, venită de pe când era încă foarte tânăr.

Victorița își aminti de cineva, multă vreme foarte important, care căzuse în niște împrejurări oarecare. Nu se putea dezobișnui să dea ordine și dispoziții. Când se întâlnea cu un fost subaltern îi spunea, cu vechiul său ton : așa să faceți, așa trebuie făcut, ați luat măsuri ? Însă toate cuvintele și dispozițiile erau goale și abstracte, caraghioase. Vinea nici nu știe altceva, nu lucrase decît foarte puțin în producție, ca inginer. O să-l angajeze la ea, în serviciul administrativ-economic. Și-atunci...

Prin corpul Victoriței trecu un fior de plăcere adevărată, care o străbătu din creștet pînă în tălpi. Camionul de odinioară, în care erau cei doi, trecu greoi și neîndemnic prin amintirea ei, o înfurie și o descătușă pentru că aceea fusese o bătălie cîștigată.

Și pe nevasta aceea a lui ar fi vrut s-o angajeze. Ca secretară a ei, în locul Vioricăi. Să zvîcnească de pe scaun atunci cînd intră ea și să-i dea bună dimineța, iar ea să-i răspundă sau nu, cum va avea chef, și toată ziua secretarei să depindă de acest răspuns, de tonul lui, sau de lipsa lui. Să-i ajute să-și scoată paltonul care să-i cadă greu pe brațe, scuturat din spate. „Aha, își aminti ea, nu sînt vrednică nici să-i leg șireturile“, și se închipui cu nevasta lui Vinea, scoțîndu-i șoșonii sau stînd drepti în timp ce ea înjură cafeaua care nu era așa cum trebuie.

Însă brusc imaginea Margaretei îi veni în minte, calmul ei absent, vocea ei cam ștearsă și moale întrebînd-o : „Ce mai faceți, doamnă“, niciodată Victorița (s-ar fi putut tutui), sau măcar intimul și puțin subalternul „tovarășă Victorița“. Imaginea ei în locul Vioricăi era cu desăvîrșire imposibilă. Chiar dacă ar fi ajuns, și era cu neputință, să măture birourile. Ar fi fost ca femeia aceea de serviciu

de mai demult, care făcea muncile ei simple cu seriozitate și corectitudine, fără să fie umilită, pentru că nimic n-o putea umili. Camionul de demult în care tînăra doctoriță cu fața îngustă și părul tăiat scurt era învățată să conducă trecu iar alene, mișcîndu-se caraghios de încet și împleticindu-se ca un om beat, dar de data asta cu ciudă. Doamna Margareta Vinea trecea absentă și binevoitoare pe sub castanii imaginari ai unui oraș necunoscut și era salutată de trecători ce-și ridicau pălăriile cu mîna adusă în unghi drept. Era îmbrăcată într-un taior strîns ușor pe corp, era foarte blondă și palidă, inconsistentă ca o adevărată închipuire, și pe închipuiri era greu să te răzbuni. Victorița gemu, dar era hotărîtă să nu se lase în această bătălie fără capăt clar. Dacă Vinea nu va mai fi director general, era de ajuns, pentru că dintr-o dată ea înțelese și mai bine că pînă și în momentele sale cele mai intime, aici, el își lua dreptul său de șef, se comporta ca atare. Dincolo nu rămînea nimic.

În primele ore de la plecarea lui Liviu Dunca, Margareta nu-și schimbase poziția ei favorită, ghemuită în fundul divanului, cu picioarele strinse sub ea, vechea ei poziție din adolescență. Bucuria pe care o resimțea, puternică, paralizantă, se sprijinea pe substanța fragilă a celor câteva cuvinte ce i le spusese ciudatul vizitator neașteptat. „Dumneata stai sub semnul oglinzii“, auzea spunându-i-se, își repeta în minte la intervale molcome și egale, străine de agitația febrilă cu care vorbise Liviu Dunca. Nu înțelegea prea bine despre ce este vorba și cum e această stare sub semnul oglinzii, dar simțea că este profund adevărat. Așa era, stătea sub acest semn de reflecție și taină, așa trăise toată viața, chiar dacă nu știuse, și se bucura intens că un om, fie el și străin, descoperise adevărul ființei ei. Atît îi era de ajuns ca să se bucure în tăcere, să se lase pradă emoției puternice și fără glas propriu ce-și împrumuta expresia de la străin. Tocmai pentru că era atît de fragil reprezentată ea o învăluia pur, era în afară de glasul acela neașteptat un fel de lumină, de adîncă mulțumire de sine, de împăcare cu semnul ei, nici nu-și dorea mai mult. Doar cînd cuvintele lui Liviu Dunca au ostenit, incapabile să mai suporte tot ce se întîmpla cu ea, a avut nevoie de alte imagini. Însă nu și le putea găsi în trecut și atunci începu să-și

facă un fel de planuri de viitor, indisolubil legate de prezența celui care o descoperise ca și cum ar fi știut-o de totdeauna. „Miine ne vom întâlni din nou“, se gândi, dar acest viitor era prea apropiat și prea definit, insuficient pentru starea ei de spirit. De aceea îl împinse înainte. „De acum înainte toate se vor schimba, voi pleca de aici, va fi altfel. Nu voi mai revedea pe nimeni de aici, nici orașul și nici oamenii neinteresanți în mijlocul cărora am trăit pînă acum.“ Se reprezintă călătorind, purtînd un costum ușor de voiaj, copacii se aplecau din cauza vitezei trenului, trecea prin întinse cîmpii, rar presărate cu pomi roțați. Herghelii de cai alergau paralel cu trenul sau se pierdeau undeva la orizont, cu coamele în vînt și capetele alungite în continuarea gîturilor lungi. De-a lungul liniei ferate, care ocolea orașele și gările, se întindeau rețele telegrafice pe care odihneau, ca în naivele poze din cărțile de citire, rîndnicii decorative pregătite și ele pentru marile zboruri de toamnă. Orașele erau niște cetăți etern în depărtare, adevărate cetăți cu turle convenționale, lucitoare, albastre, în care viața se retrăsese în sine. Apoi din tren au coborît pe un vapor unde ea, în același costum ușor de voiaj, cu un pulover strălucitor (ce nu exista în garderoba ei), cu guler înalt răsfrînt, care-i acoperea subliniindu-i lungimea elegantă a gîtului, stătea aplecată ușor peste parapetul metalic, deasupra mării huloase. În spate, imagine cîștigată din cine știe ce roman de tinerețe, englezesc, doi bărbați jucau tenis pe puntea vastă, nu se vedeau, dar îi știa îmbrăcați în costume albe. Se auzea zgomotul rachetelor izbînd surd și cu precisă discreție în minge și cei doi jucători își numărau tare punctele : *thirty, forty... game*. O pauză în ritmicitatea zgomotelor de rachetă dovedea că unul dintre jucători a salvat o minge deosebit de grea, fluturînd racheta mult în sus. Străinul era întins pe un șezlong, picior peste picior, și avea fața (pe care nu i-o cunoștea de altfel prea bine) acoperită cu ochelari mari,

de soare. Vaporul avea un lin balans, monoton, orice țărnam era încă foarte departe, călătoria era lungă, peste ape însemnate, și în timpul ei lumea se elibera de convenții, nimeni nu trebuia să intre în nici un fel de relații, păziți de orice indiscreție oamenii își rezervau luxul de a-și purta sufletele pe față, nu trăiau acoperiți cu grija de măști protectoare. „Eu stau sub semnul oglinzii.“ În timpul acestei fericite călătorii, fără țintă precizată, oamenii erau egali cu ei înșiși, peisajele îi fereau de monotonie prin schimbarea lor lentă, alunecată, iar ei rămăneau aceiași, fără teamă și fără plictiseală. „Eu stau sub semnul oglinzii. Toată viața mea am stat sub semnul oglinzii.“ Lângă străinul cu ochelari de soare zăcea, pe puntea metalică de o excepțională curățenie, o carte închisă, umflată de un *coupe-papier* subțire de os. Încetase de mult să mai citească, nu se știa dacă este trează sau adormise, probabil că stătea așa, cu ochii acoperiți, între veghe și somn.

Bucuria Margaretei se manifesta în această închipuire de voiaj după un vechi obicei al ei, din copilărie și tinerețe. În ceasurile ei ascunse se bucura că lumea era mult mai mare decât o știa și vedea, depășea înguste margini ale casei, școlii și orașului, imaginându-se că face lungi călătorii. Uneori erau aventuri în necunoscut, pline de peripeții, de întâmplări din care ieșea totdeauna victorioasă pentru că era salvată de cineva sau se salva datorită propriei sale abilități, dar mai târziu, nerenunțând la reverii, s-a maturizat domolindu-și aventurile. Nu ce vedea și ce se întâmpla era important, ci simplul fapt că pleca, schimbarea curgătoare a peisajului, mărturia unor alte lumi. Ieșirea din copilărie a însemnat o detașare tot mai accentuată a peisajului imaginației proprii, transformarea din actor în martor. Apoi călătoriile s-au rărit și când se făceau erau întovărășite de un fel de rușine. Mediul real și gros, ca toate realitățile mature, o lega ca un fel de cuvânt de onoare călcat. Promisese trăind că-i va fi credincioasă, de vreme ce acceptase să trăiască. Însă din

cînd în cînd se mai deda acêstui viciu, acestor călătorii mai importante decît toate călătoriile reale. Cu doi ani în urmă făcuseră o călătorie adevărată, ea și Dumitru Vinea, în mașină, spre apusul Europei, fusese frumos, mai degrabă interesant, dar fără farmec. Călătoria îm-prumutase groasele dimensiuni ale vieții adevărate, se încărcase cu prozaice amănunte, camerele de hotel aveau concrete mirosuri și mobiliere ce rezistau transformărilor. Erau așa cum erau, incapabile să se schimbe. De cîteva ori în timpul voiajului se lăsase pradă visurilor unei alte călătorii, în subțiri teritorii fără nume și fără granițe, fără hărți și fără ținte.

Acum, pentru întîia dată după ani de zile, nu-i mai era rușine de aceste reverii, nu mai părea că-și calcă angajamentul de a trăi real, în lumea adevărată, concretă, și plină de mișcare. Visurile reveniseră firești, ca în adolescență, și din cînd în cînd își reamintea că trăiește în definitiv sub semnul oglinzii. În oglindă imaginile stau și se mișcă dezlipite de mirosurile lor și de greutate, nu sînt decît subțire pînză, aproape abstractă ca visurile ei. Dar nu-și formula precis justificarea copilăriei ei, ci pur și simplu, eliberată, se lăsa fără jenă pradă hulei marine și glasurilor celor doi oameni în alb care jucau tenis pe puntea vaporului, numărînd punctele : *thirty, forty... game.*

Venirea ciudatului vizitator, această veche cunoștință a mamei sale, lărgise considerabil aria lucrurilor posibile, șterse limitele prea rigide dintre ceea ce era adevărat și ce era închipuit, cuvîntul de onoare nu mai avea rost, se puteau întîmpla atîtea, care să schimbe totul și să așeze întîmplările sub alt semn, ca pe niște biete cifre algebrice. Margareta trecu și prin momente de panică pentru că își putea imagina că a doua zi nimeni nu va mai veni la întîlnire și atunci se forța să descopere fața vizitatorului. Poate că va veni, dar nu-l va mai recu-

noaște, nu-l văzuse decît pentru cîteva clipe. Nu e nimic, el negreșit o va recunoaște, așa cum venise aici, cum o descifrase prima dată numai din înfățișarea mamei sale. Cu care ea se aseamăna, așa cum a știut totdeauna, și de aceea a asociat-o tuturor minciunilor ei nevinovate și visurilor ei nemărturisite, cu mult mai îndrăznețe. Era și aceasta confirmarea bănuielii ei vechi, ceva ciudat și încîntător, care ștergea limitele prea înguste. Și panica îi trecea, ea desigur va fi recunoscută, chiar dacă ea nu-l va recunoaște. Toată povestea avea ceva fermecător de fals și își recunoscuseră falsitatea cu bucurie. „Parcă nici nu s-a întîmplat. Un telefon și apoi un fel de vechi prieten, o veche cunoștință care știe totul fără să mă fi văzut vreodată înainte.“ Își zîmbi și se umplu din nou de bucurie. Pentru că el o ghicise, deci exista un adevăr în ea, altfel cum l-ar fi putut recunoaște? Poate ce o înconjura era fals, mai adînc fals, cu toată bogăția de amănunte. Margareta privi în jur, lucrurile stăteau cumiști și fără importanță.

În această stare o găsi Dumitru Vinca, incapabilă de mișcare. Prezența lui îi produse doar o ușoară antipatie. Nici nu remarcă faptul că, spre deosebire de alte dăți, el fu rezervat, nu trînti ușile, nu umplu casa de prezența sa gălăgioasă. Părea doar că, fără voia lui, încearcă să se integreze unei atmosfere mai blînde și mai învăluitoare, ca și cum ar fi înțeles că s-a întîmplat ceva.

Vinea nu îndrăzni să-i spună nimic. Dealtfel, nici nu avea cuvinte pentru ceea ce avea să spună. Legătura evidentă în mintea lui între Margareta și privirea ciudată a omului de pe targă se estompase acum, apărea chiar puțin ridicolă. Iar întîmplarea în sine, povestită aici, bănuia că nu-l va apropia. De aceea, după cîteva minute de tăcere, de stinghereală neobișnuită, se ridică și plecă fără să spună un singur cuvînt. Venirea și plecarea lui n-au produs nici o reacție, se afla tot la limita dintre o

realitate brutală și voga ei posibilitate ce deschidea o cale spre cu totul altceva.

Prostii, își spuse închizînd ușa în urma lui, dar după cîțiva pași fu cuprins de un fel de regret că n-a vorbit, că n-a cercetat, că a renunțat prea ușor. La fiecare pas ce-l depărta de casă, legătura aceasta inexplicabilă se refăcea, tindea să fie convingătoare. Însă Vinea își continua drumul și ținta lui era precizată chiar după primii doi sau trei metri.

Drumul pînă la spital a fost ca un spațiu alb pe o hartă veche de continent neexplorat încă, fără întîmplări, fără amănunte, ceea ce se întîmplă oricărui om foarte preocupat. Însă mai era un element necunoscut care justifica asemănarea cu pata albă de pe hartă, o anumită incertitudine, o grijă ce-i întovărășea pașii. Și mai ales o ciudată pierdere a legăturii cu el însuși. Vinea nu-și dădea seama, ca înainte, că el e acela care merge, că el se îndreaptă undeva. Înainte vreme conștiința de sine nu-l părăsea nici o singură clipă, chiar dacă era concentrat în rezolvarea unor importante probleme care cereau o confundare cu obiectul gîndit. Cîteva din reflexele sale celē mai puternice îl părăsiseră și nici măcar nu-și dădea seama de asta.

Un șoc l-a reprezentat doar întîlnirea cu primul om, portarul spitalului, om îmbătrînit în mici funcții de autoritate care-l făcuseră cîrcotaș și cicălitör și-i dăduseră un exagerat sentiment al misiei, ce se vădea într-o anumită brutalitate. Vinea încercase să pătrundă în curtea spitalului, dar cerberul cu șapcă îi tăie calea.

„Hei, tovarășu, încotro, tovarășu“ și, cu o mișcare abilă, îl împinse puțin și apoi, rapid, trase zăvorul la ușa de metal, rămînînd despărțit de Vinea prin grilaj. Victorios, portarul deveni puțin ironic. „Intri așa, ca la 'mneata acasă. Apoi acum e oră de vizită, măi frate, nu te gîndești și dumneata?“ și arată cu un gest larg și foarte explicativ cerul spre asfințit.

Incidentul îl repuse pe Vinea în pielea lui. Își îndreptă statura cu o mișcare mîndră și vorbi cu tonul său obișnuit, excluzînd replica : „Deschide ușa cînd îți spun“. Însă portarul era chiar fericit de incidentul ce-i permitea să-și arate autoritatea, să nu lase, să nu permită, să fie rugat și el să rămînă inflexibil. I-ar fi părut chiar rău ca Vinea să renunțe și, în plus, omul acesta prea mîndru și prea bine îmbrăcat îi era chiar antipatic. Dar acum va trebui să țină seama de el. Se stabilise un raport uman, portarul era autoritatea, Vinea cel ce nu o respecta și prin aceasta nu respecta regula, legea, norma, era un om în afară, un neștiutor în cel mai bun caz, dacă nu un răzvrătit.

„Ce vorbești, tovarășe ? se miră portarul dînd din cap. Păi, cum, crezi că aici intri cînd vrei și cînd nu vrei ? Aici — și ridică un deget în sus — aici e o instituție, sînt bolnavi. Păi (și el nu numai apăra legea, dar o și răsplinea, îi demonta mecanismele în fața rebelului, operație umilitoare și deci nu lipsită de satisfacții), păi, dacă *toți* ar face ca dumneata unde am ajunge, spune ? La aiureală, la debandadă. Ce, crezi că eu sînt pus aici degeaba ?“

Însă Vinea nu era obișnuit să judece prin prisma lui *toți* ai portarului. Îl privi lung cu nespusă mirare, apoi începu să zgîlție clanța. „Deschide și lasă teoriile îți spun, ce-ai înnebunit ? !“

Portarul era dispus la o nesfirșită operație pedagogică, la ironie și nestrămutată inflexibilitate și se pregătea să continue dialogul prin gratiile porții. Însă Vinea începu să urle : „Marș și cheamă-l pe director, și nu te mai uita la mine cu mutra asta timpită. Hei, mai ești aici ?“

„Pă tovarășul director ?“ se mira portarul.

Vinea nu mai avea însă nici un fel de răbdare, nu voia să convingă pe nimeni. Zgîlția poarta cu furie strigînd : „Ce, nu mă recunoști ? Portarul îl privi și un

instinct sigur, cultivat vreme de o viață în raport cu toate ierarhiile, îl covârși. Vineea era falnic în furia lui, cum nu poate fi oricine. Modul cum îl repezea trăda o veche și bine stabilită obișnuință. Legea pe care o apăra portarul nu era decît o fărîmiță fără însemnătate dintr-un vast șir de legi și reguli ce părea că le reprezintă nervosul și mărețul vizitator neregulamentar. Dealtfel unul dintre rosturile ierarhiei era să nege autoritățile inferioare, să facă regulile și legile lor insignifiante. Ești mare pentru că nu ți se aplică un șir din ce în ce mai lung de legiuri valabile pentru eșaloanele inferioare. Portarul, intimidat, de-abia reuși să îngaime: „Dar unde vreți să vă duceți?” și imediat ce Vineea întrebă unde sînt accidentații de la uzină, deschise ușa în grabă și-i indică pavilionul de chirurgie.

Vineea intră deci în spital cu pasul său obișnuit, nisipul scîrțîia sub picioare, aerul era dislocat de statura lui triumfătoare, înaintarea sa era sonoră și demnă de el și de importanța lui.

Întoarcerea la obișnuințele sale nu se manifesta numai prin mers și atitudine, ci se întovărășea de multe alte deprinderi. În primul rînd îi revenise cheful de viață. O soră întrebată unde sînt cei accidentați la uzină se oferi să-l conducă și el îi remarcă formele bine desenate și mersul felin, ea îi simți privirea ațintită asupra ei, era tot timpul conștientă că el merge în urmă și a remarcat-o ca femeie și își modifica și mai mult mersul în funcție de dorințele lui. Într-un minut se stabilise iar un raport, se desena un joc de invitații și de ademenire, și lui îi plăcu. Cînd intră în salon, îi prinse energic mîna de încheietură, o strînse puternic și insistent, uitînd pentru o clipă unde se află, prezența răniților pe care venise să-i viziteze, întors cum era cu spatele la ei. Îi mulțumi semnificativ și surise cu înțeles, iar sora îi răspunse dezvăluindu-și dinții într-un rîs brusc și excitant. „Cu plăcere, tovarășe director ge-

neral“, îi răspunse, iar titlul său, aici, acum, după această întoarcere la deprinderi, îi făcu bine și-l umplu de o mare și mândră plăcere. Locul său în lume nu dispărea niciodată pe deplin din conștiința sa și cu atât mai puțin atunci, schița un gest de apropiere de o femeie, atunci când îi plăcea, chiar dacă relația nu urma să depășească vreodată acest scurt joc de-abia perceptibil. Era din plin sub influența acestei plăcute stări de importanță care dădea un sens general, filtrat pretutindeni, eforturilor sale din tinerețe. Se întoarse cu o mișcare bruscă și plină de voie bună spre sală și reuși să n-o vadă, mare, cu paturi înguste de fier, aliniate, fiecare cu câte un bolnav cu fața palidă, încărcat cu bandaje, toți ochii aceia strălucitori de febră și exaltarea specifică sălilor de chirurgie în care nu se întâmplă altceva decît încă un geamăt sau aducerea încă a unui bolnav. Nu auzi nici tăcerea specială, ca un gol, produsă de venirea lui, știrbită doar la o margine de un sunet slab, pe jumătate vaiet, al unui bolnav care dormea și probabil că-l durea în somn. Nu simți nici mirosul perfid și dulceag de dezinfectante și sînge. Era bine dispus, își revenise, și întrebă cu glas înalt și plin : „Ei, merge, băieți ?“

Accidentații ușor, ridicați într-un cot sau chiar în șezut la venirea lui, au răspuns pe mai multe voci, pline și ele de veselie, „da, merge, să trăiți tova' director gen'ral“. Unul dintre ei, membru al unei categorii speciale de lingușitori bine dispuși, etern bine dispuși, unul din băieții aceia iuți și săritori, iubiți în armată, care par deștepți și ajung negreșit caporali și chiar sergenți, răspunse lingușitor și plin de voie bună : „gata, am scăpat, n-a fost cine știe ce“. Era un băiat bun, care bănuia că diminuarea accidentului n-are cum să displacă șefilor, după cum generalilor eroismul fără victime le este cel mai drag. Chiar și răniții mai grav care nu puteau să se ridice din pat își potriviseră măcar altfel capul și-i zîmbeau. Și nu numai cei șase bolnavi accidentați

în uzină dar și alți zece, dinafara ei, cîțiva de la țară, care nu-l văzuseră și nu auziseră de el niciodată, se simțeau mai bine, erau mai veseli, toți în afară de cel care dormea și gema ușor în somn. Nu din dorința de a-l linguși, ca să se pună, inconștient, bine cu el. Realmente se simțeau mai bine, tonusul lor vital era mai ridicat, dacă ar fi existat un aparat special care să înregistreze starea sănătății lor ar fi semnalat obiectiv o generală îmbunătățire, așa cum se întîmplă adeseori în saloane atunci cînd vine medicul-șef sau în clinici profesorul și bolnavii se simt mai la adăpost. Pentru cîteva minute toți cei ce erau conștienți ieșiseră din zona strict biologică în care-i aruncase boala, suferința strict trupească fusese suspendată și reintrau într-un con de lumină social, legat de bucuria de a vedea un șef, „ștabul cel mare“, „bătrînul“, interesîndu-se de ei, ocupîndu-se „personal“ de soarta lor. Se simțeau la adăpost, cu o sporită vitalitate și putere de rezistență.

„Lăsați, băieți, că vă faceți voi curînd bine, și apoi la treabă“, proclamă Vinea încrezător și se lăsă pătruns de răspunsurile încurajării sale. Mecanisme obscure se declanșaseră, boala era apărută de trib, de obiceiurile normale ale vieții de toate zilele. Intrarea directorului general era o mică festivitate a salonului pentru toți cei prezenți. Elanurile și încrederea se transmiteau, treceau de la unul la altul, aproape toate durerile și mai ales spaimetele, care sînt mult mai importante, fuseseră suspendate.

Pe coridor se auziră pași grăbiți, se deschise ușa și intrară doi medici, unul mai în vîrstă, mai grav și mai solemn, cu o tichie de modă veche, colorată, altul tînăr, subțire, cu ochelari subțiri, cu trăsături concentrate, poate de individ scrupulos, poate de ambițios. Vinea dădu mîna cu ei, strîngîndu-le-o cu putere, bărbătește, încurajat și încurajator. Se stabilise o atmosferă virilă

de încredere și forță, în care medicina era bine întocmită ca să vindece oamenii, neputințele ei erau mult diminuate, scepticismul nu avea loc. Vinea domina încăperea, era centrul ei de gravitate, ochii bolnavilor erau toți îndreptați spre el, plini de speranță, toate privirile acelea întâlnite ca razele într-un focar de lentilă îi măreau statura, îl făceau obiectiv mai mare și mai important. Vinea era dintre aceia care puteau să suporte o asemenea situație și era făcut pentru ea. Corpul lui apărea greoi și puternic sub veșmintele subțiri de vară, însă nu gras, ca și cum puterea i-ar fi întreținut fibra musculară în tensiune. Fața era dominată de bărbia masivă înalbăstrită de o barbă puternică și sirmoasă, crescută în timpul zilei, ca și de arcadele puternice ce-i înfundau ochii. Își ținea miinile la spate, ca și cum le-ar fi ferit de contacte impure. Cei doi medici se țineau tăcuți în spatele lui, subliniind mai mult decât înainte de a veni importanța lui, chiar față de ei, cei mai importanți în aceste locuri. După cuvintele încurajatoare rostite la început, Vinea tăcea și-și rotea privirile în jur. În ciuda celor bolnavi și a locului, chipul său arăta satisfacție, ca un inspector în armată ce găsește toate pregătirile mulțumitoare. Bolnavul mai grav, care gemuse în somn, se trezise și, ca să sublinieze prezența sau să stîrnească compasiunea în această lume străină și dominată de invizibile forțe a căror apariție n-o văzuse, gemu din nou, puternic, aproape demonstrativ, ca pe scenă. Flăcăul cel vesel care-i răspunsese primul lui Vinea îl admonestă din vârful buzelor : Ssst ! și apoi se întoarse spre Vinea căutându-i privirea cu o expresie de satisfacție și mulțumire. Însă Vinea nici măcar nu auzise geamătul acesta puternic, sunetele s-au izbit de urechea lui dar n-au devenit conștiente, au fost repede izgonite în adîncuri, ca un supărător zbor de muscă într-un moment de concentrare. Bolnavul însă voia să se facă simțit, poate ca să priceapă

ce se întâmplă, să devină și el un actor al scenei ce se juca deasupra capului său. Îl privea pe Vinea țintă, geamătul său puternic era o nouă formă de omagiu, pentru că lui îi era adresat. De data asta auzi și se întoarse spre doctorul mai în vîrstă. „Ce are ăsta, doctore ?“ „Tot un accident, răspunse doctorul, dar nu de la dumneavoastră. Accident de otomobil“ (doctorul era în toate un om de modă veche și tichia lui era purtată la Paris de medicii primari pe vremea cînd fusese el student acolo). Vinea dădu din cap, nu se putea ști precis, în semn că a înțeles sau în semn că aprobă ce i se spune. Apoi îl fixă pe gălăgiosul bolnav, încruntîndu-se ușor. Nu mai avea nimic de făcut, se pregătea să plece, toate erau în ordine și la locurile lor, venise să-i vadă. Nu urma decît să-i mai privească, rînd pe rînd, și-și roti privirea oprindu-se cîte o fracțiune de secundă asupra fiecărei fețe. Sora de caritate ce-l însoțise, care se ținea chiar lingă ușă, în spatele medicilor, în ultima clipă mai vru o dată să iasă în evidență și, pășind în față, își manifestă, pe un ton poruncitor, mica ei autoritate : „Toți ați luat temperatura ? Ia spune, Mihăiță, toți ?“ Mihăiță era un tînăr dintre cei de treabă, care ajută surorile în schimbul unui zîmbet, sau al unei mici dulceți favorizatoare în glas. Acum vorbise ca să atragă atenția lui Vinea și reușise, pentru că acesta se întoarse ușor spre ea și o privi, puțin peste umăr, fata își dezveli dinții într-un surîs provocator, mai provocator încă decît schimbul de priviri de pe coridor, adresat lui fățiș și fără nici o rezervă. Sub halatul alb, subțire, descheiat la primul nasture, lăsînd să i se vadă gîtul lung dar puternic și unduios, trupul ei zvicnea imperceptibil. Ceva se transmise întregului salon, o undă de viață, și se auziră mișcări în paturi, oamenii își îndreptau poziția, nu mai era vorba acum numai de dominarea tuturor de către împozantul vizitator, dar și

de o discretă solidaritate masculină. Vinea era un reprezentant al lor, sănătos și puternic, și în felul acesta prezența sa se umaniza fără să înceteze să fie importantă și covârșitoare social. Era șeful și bărbatul, și zîmbetele din salon îl întăreau în această postură care-i plăcea foarte mult și, de fapt, de fiecare dată, cele două componente erau asociate în mintea sa. Conducerea unei colectivități, fie ea și industrială, era intim legată prin mii de fibre de puterea bărbatului asupra femeii, ca și asupra unei întregi familii. Era un drept ce nu venea dintr-o numire, dintr-o circumstanță pur socială, ci avea rădăcini foarte adânci, poziția lui nu era o funcție ci un atribut, un adjectiv legat necesar de numele lui, de ființa lui. Sora cea tânără și subțire îi plăcea, o cucerise vizibil, în imaginație îi și aparținea. De aceea o măsură încă o dată, cu satisfacție crescută, o însumă imperiului său. Însă tocmai această victorie în imaginație și această nouă investitură îi trezi o asociație cu întâmplările zilei, care se apropia de sfârșit. Starea lui plăcută fu despicată brusc de amintirea după-amiezii și a plecării precipitate de la Victorița. Brusc, începu să caute febril fața omului de pe targă, a rănitului, a adevăratului rănit gray, pentru care venise aici. Nu-și aduse aminte nici de fața lui, nici de ochii lui bizar de liniștiți, ci doar de un sentiment al lor, asociat de data asta cu o puternică senzație de remușcare, de directă vinovăție, pentru că l-a uitat, a venit aici și s-a pus în postura aceasta ridicolă de inspector. Din nou era conștient de sine, dar altfel, nu ca în clipele dinainte. Nu mai era o conștiință intimă, legată de fiecare gest făcut de el, de fiecare mișcare, topit în toate senzațiile care-l compuneau. Se vedea abstract, stînd aici, în mijlocul salonului, schimbînd ochiade cu fata aceasta tânără și provocatoare. Nu-și putu aminti nici numele rănitului, totul rămînea doar la

nivel de sentimente obscure. Nu ştia de cine să întrebe, pentru că omul nu era aici, era convins că l-ar putea recunoaşte dintr-o mie.

Se adresă bătrînului doctor :

— Nu-i așa, nu sînt toți aici.

— Nu, răspunse acesta, cu o curioasă iritare în glas. Mai sînt doi și în alt salon alături.

Vinea nu mai avu răbdare să salute măcar, să mai facă o singură urare de însănătoşire, un gest convențional. Acești răniți nu-l mai interesau. Nu pe ei venise să-i vadă, deși erau într-un fel tot victime ale lui, dacă și-ar fi recunoscut conștient o vină. Ieși precipitat și întrebă doar pe medic unde era celălalt salon și apoi, condus, intră grăbit, cu totul altfel decît intrase în primul salon. Căută fața bolnavului, n-o găsi, îi păru că recunoaște o figură din uzină, însă se înșela. Percepu în schimb calitatea specială a acestor încăperi, fu izbit de mirosul subtil de sînge, de sudoare și urină, mult mai puternice, de medicamente și de curăţenie accentuată, prea grijulie în mijlocul prezenței prea biologice a oamenilor. Aici și acum se constitui impresia generală de spital, mai puternică decît vreodată, de mizerie umană și de precaritate a sa, în mijlocul zăpăcelii și al agitației sale manifeste, lumea se constitui mult mai unitar, ca o prezență străină, cu precizii de coşmar. Ochii întunecați de febră, o strălucire întunecată, a unui bolnav, se detaşară cu putere, ca și cum n-ar fi fost priviți de la distanță, ci s-ar fi izbit de el, l-ar fi atins cu putere și ar fi fost percepuți cu vîrfurile sensibilizate ale degetelor. Simțea și căldura umană, umedă, ce-l învăluia, nota detalii ale așezării nefirești, chircite, ale cîtorva oameni în paturi, cei mai grav bolnavi, pe care îi simțea fără să se gîndească la ei, cu simțul de observație al unui medic. Amănuntele erau disproporționate, fără nume și, contur

precis, salonul și bolnavii de aici, ca și umbra mărunță a bătrînului doctor, se constituiau din amănunte pregnante ce se unificau, făcînd salturi peste legăturile obișnuite, fiecare cu nume prea bine știute. Era o imagine precisă, dar necunoscută, nu pentru că nu mai văzuse vreodată o cameră de spital, dar nu văzuse nimic, niciodată, chiar așa. Lumea era de coșmar, pentru că era prea precisă, fiind nenumită. Iar omul pe care-l căuta, omul acela, al cărui nume nu și-l putea aminti în nici un fel, nu era aici, precis nu era aici, pentru că puțința lui de recunoaștere afectivă era extrem de mare.

— Nu sînt toți aici, spuse el doctorului.

— Aici și dincolo, răspuse acesta posomorît. Apoi adăugă : În afară de cel care a decedat la o oră de la venirea în spital. Șoc traumatic.

— Iosif Dandu, își aminti brusc, cu voce înaltă și puțin speriată.

— Da. Exact. Iosif Dandu. Șoc traumatic și întinse leziuni interne. Doriți să-l vedeți ? Se află depus la morgă.

Dumitru Vinea îl privi pe doctor cu un aer aiurit, ca și cum n-ar fi înțeles ce spune. Apoi, parcă trezit, dădu din cap că nu vrea să-l vadă și ieși încet din salon. O dată ajuns pe coridor, se sprijini de una din ferestrele deschise și simți răcoarea serii lovindu-l în spate. Medicul stătea în fața lui, fără să spună nimic, cu un aer încurcat și parcă vinovat. Era un om bătrîn, uscat și foarte obosit, cu puțin timp înainte de a ieși la pensie. Fiind adus de spate, mîinile îi atîrnau prea lungi spre genunchi. Medicul cel tînăr și sora dispăruseră sau nu-i observa el.

N-am să știu niciodată nimic despre omul acela, se gîndi Vinea și doar după un timp îi veni o idee, fără entuziasm, dintr-o mare oboseală ce semăna aproape cu indiferența. Ar trebui să vadă unde și cum a trăit,

să-i cunoască pe cei care l-au cunoscut. Mai ales acum, în acest moment. Familia lui trebuie să știe ceva și apoi asta ar și trebui să facă, era o datorie a lui. Îl întrebă încet, descurajat, pe medic :

— Ați anunțat familia ?

— Nu știu, cred că da, așa se procedează. Așteptați să întreb. O strigă pe soră și aceasta apăru de undeva din apropiere, dintr-un con de umbră. Era o arătare albă, în lumina serii, se aprinseseră câteva becuri electrice undeva la o clădire din vecini și lumina lor se reflecta pe halatul ei alb, o lumină slăbită de depărtare, amestecată cu umbrele serii. Conturul ei nu mai avea pentru Vinea nici un interes, privirea ei, așa cum stătea în amestecul de întuneric și lumină, era aproape odihnitoare, pentru că nu-i solicita nici un fel de reacție. Auzi cum întrebă doctorul dacă s-a anunțat familia, auzi și răspunsul. Da, fusese anunțată, nevasta lui venise aici, fusese prin spital. Probabil că plecase pentru că se închisese poarta. Deși auzi răspunsul nu reacționează și așteaptă ca doctorul cel bătrîn să i-l repete, el nu avea legături precise decît cu el.

— Aș putea să-i aflu adresa ? măi întrebă el. Medicul iar vorbește cu sora, aceasta dispăru, i se spuse că a plecat s-o afle, în cancelarie, unde erau niște foi de observație. Vinea dădu din cap și așteaptă sora să se întoarcă. Se stabilise o ciudată reacție, pentru că ea nu-i spusese nimic direct, ca și cum ar fi trebuit să-l menajeze, și i-o comunică tot medicul care i-o arată lui. Vinea ceru să-i fie scrisă pe o foaie de hîrtie, dar nu se vedea prea bine și fu invitat în birou. Era o încăpere îngustă, numai din geamuri, cu dulapuri metalice, cu o masă mare de lemn pe care erau hîrtii, dosare și un telefon. Scaunele erau și ele vopsite în alb, sticleau în lumina lămpii fără abajur. Pe jos era linoleum și lângă unul dintre dulapuri stătea dizgrațios, străin și prea

intim pentru un asemenea loc, o pereche de sandale de damă, cu baretele desfăcute, probabil ale sorei. Vinea își întoarse privirile de la ele cu un ciudat dezgust și le afundă în urîțenia salubră a acestui cabinet. Halatul sorei se mișca în dreapta și în stînga, și medicul cel tînăr, cu fața cea subțire, de ambițios, se prôpti zgomotos de unul din dulapuri. Medicul cel bătrîn își strînse halatul pe trupul uscat, cu un vechi gest reflex pe care-l pot avea numai medicii foarte bătrîni, care au văzut multe și se înfrigurează la amintirea lor, și se așază pe scaun. Scrise adresa pe o foaie de hîrtie ruptă dintr-o coală, cu un toc vechi de lemn, pe care-l înmuie în cerneală de cîteva ori, și curăți penița de marginea sticlei, obicei și el de școlar de demult. Mîna sorei urmărea cu degetul liniile adresei de pe o fișă. Penița scîrții și Vinea fu cuprins de o ciudată amintire din copilărie. Gura lui era plină de cerneală, limba era groasă din cauza aceasta, totul avea un gust neplăcut, acrișor. El stătea într-o bancă tăiată de bricege, o bancă verde, și era o zi extrem de întunecată, cu nori joși. Deși era zi, au trebuit să aprindă lumina electrică. Din cauza aceasta ziua era și mai tristă, mucedă în posomoreala ei. Era o amintire fără nici un eveniment, nimic nu se mișca în jur, ca într-o fotografie, numai invizibili, din punctul unde se afla el, nori joși, se tîrau într-o destrămare continuă, nor pe fundal de nor ce se pulveriza în ceață. Amintirea îi producea o plăcere tristă în care se adîncea, străin de scîrțitul peniței medicului, de vibrația albă a halatului sorei. Deși plana un fel de amenințare, el era unul dintre elevii din bănci, aproape că nu știa precis care. În orice caz era unul dintre cei mai mici, undeva în băncile din față. „Am crescut brusc, la o anumită vîrstă, își aminti el precis. N-am fost un copil dintre cei înalți, bine dezvoltăți, am devenit așa mai tîrziu. Mult mai tîrziu.“ Imaginea se păstra perfect

nemișcată, în afara translației încete și pulverizante a nevăzuților nori subțiri ce coborau din cerul înorat. Erau separați și pe un cu totul alt plan al amintirii.

Doctorul îi întinse foaia albă de hîrtie și Vinea o luă și făcu o plecăciune de mulțumire, ca și cum ar fi primit din importante mâini brevetul unei decorații, un gest străin naturii sale, aproape timid, și șopti : „Mulțumesc. Mulțumesc mult de tot.“ Medicul se sculă de la masă și-i întinse mîna, pe care el i-o strînse cu moli-ciune și îi simți pielea uscată de vîrstă și roasă de acizi, pergamentoasă de îndelungatele și meticuloasele spă-lări dinaintea operațiilor. Salută și ieși, și în spatele lui, indiferent, auzi o mișcare ca și cum toți și-ar fi schimbat pozițiile brusc, toți deodată, ușurați, ar fi răsuflat de plecarea lui, însă nu ca unii dintre subalternii săi, nu din cauza temerii, a încordării ce o impune prezența șefului. Era un alt fel de ușurare, ca atunci cînd ieși dintr-un moment penibil. Pe el nu-l interesa nimic, deși, ca niciodată, observa toate aceste lucruri, aproape cu un fel de detașare. Portarul îi deschise poarta cu cheia care scrișni din broasca prea veche și-i spuse : „să trăiți“, dar cu o anumită familiaritate. La lumina unui felinar citi adresa, nu știa unde se afla strada și merse un timp fără țintă, apoi întrebă un milițian și se îndreptă spre locuința aceluia Dandu. Își spusé în minte „fosta“ lui locuință. Adresa căutată era într-unul din cartierele de blocuri noi, nu departe de uzină, unde nu te poți descurca dacă nu întrebă la fiecare pas pe cineva, străzi fără nume, blocuri cu numere și cifre, toate semănînd între ele, unde ești menit să te învîrți în cerc, să te rătăcești, să bați la uși străine și asemănătoare. Fuseseră construite la începutul perioadei de formare a acestor noi cartiere și reflectau o mentalitate uniform utilitară. Lui Dumitru Vinea îi era greu să întrebe, mersul lui se cerea automat și schimbările de itinerariu îl deranjau și-i

măreau neliniștea. Poate rătăci o oră, poate două, cînd ajunsese se întunecase de mult. Numai grupuri de copii mai rămăseseră pe străzi, strînși sub șirurile de lumini de neon. A bătut la una din uși și a venit să-i deschidă o femeie foarte bătrînă, care l-a privit bănuitoare, strîngîndu-și ochii slabi, fără ochelari, și acoperindu-și și mai mult fața cu crețuri. Se oprise și acoperea cadrul ușii, întrebătoare prin toată statura ei. Vine făcu un efort și întrebă : „Aici locuiește familia Dandu ?“ „Da“, răspunse bătrîna și continuă să astupe ușa. „Eu sînt de la uzină“, spuse Vine. „Poftiți“, se înduplecă bătrîna și-i făcu loc să treacă, un loc îngust, și el intră în coridorul mic, și de aici, călăuzit singur de lumină, intră într-o bucătărie. Bătrîna închise ușa după el. Lumina tare a becului de bucătărie care atîrna jos de un fir lung, ră-sucit, îl făcu să clipească ferindu-și ochii. Apoi rămase în picioare lingă ușa. O femeie curăța cartofi, cu meticulozitate, cartofii fierți și cojile brune subțiri se rupeau sub cuțit. Continuă să curețe, cu gesturi automate, și-l privi și ea întrebătoare. Avea vreo treizeci de ani, era negricioasă, cu un nas prelung și foarte subțire, ce-i dădea un bizar aer de distincție, deși era evident din o mie de lucruri că era needucată. Părea suspendată între două vîrste, nu era nici tînără, nici bătrînă, nu era nici frumoasă, nici urîtă, nu avea nici un fel de caracteristică în afară de acea distincție a nasului subțire și lung. Frumos arcuit, trist și plin de demnitate. Poate indecizia vîrstei și a calităților venea din expresia ei concentrată, ruptă de lume, avea ochii roșii și pleoapele foarte umflate. Vine înțelese că era văduva lui Iosif Dandu, dar înțelegerea nu-i servea la mare lucru. Se lăsa furat de atmosfera din bucătărioara aceea de bloc, de curățatul cartofilor, de mîinile roșii ale femeii, care minuiuau automat cuțitul, de o ciudată liniște de priveghi, de zgomotul apei fierbînd într-o oală pe foc, de mirosurile

foarte simple de mâncare caldă, în curs de pregătire, și de aragaz, de abur și de umezeală. Era extrem de plăcut, dureros de plăcut, ar fi stat pe marginea unui scaun și ar fi așteptat masa. Uitase din nou pentru ce venise, ar fi stat pur și simplu, măcar cîtva timp, lângă femeia asta fără vîrstă și fără frumusețe, închisă, posomorită, care nu-l atrăgea în nici un chip, era o femeie dintr-o altă lume, o lume adevărată însă, și așa își și spusese pentru o clipă, „asta este lumea cea adevărată“, și constatarea, în ciuda tristeții locului, îl umplu de mare și reală bucurie.

Bătrîna intră după cîteva clipe în bucătărie și spuse : „Dînsul a venit de la fabrică“. De-abia atunci femeia îl bîgă în seamă, cu adevărat, ieși din starea ei, strînsă în sine, pierdută în gînduri, și privindu-l începu din nou să plîngă încetișor lăsîndu-și lacrimile să curgă șuvoaie pe obraji. Fața ei deveni dintr-o dată și mai veșejită. Arăta ca o femeie trecută, o adevărată văduvă. Deși nu putea să aibă mai mult decît treizeci și cinci de ani.

Vinea o întrebă ce poate să facă pentru ea, însă nu primi nici un răspuns, apoi în grabă o asigură că întreprinderea va face totul ca s-o ajute, să grăbească formele de pensionare, de ajutor pentru copii. Acum plîngea și bătrîna, iar văduva lui Iosif Dandu repeta întruna : „A fost un om bun, orice s-ar spune a fost un om bun“. Vinea își furișă o mîină în buzunar, scoase toți banii pe care îi avea, îi așeză timid pe masă, și plecă strecurîndu-se aproape prin ușă, condus de bătrîna, și se întoarse acasă. Nu se interesă cum era Dandu, ce fel de om fusese, pentru că nu avea nevoie. Cumva tiparul interior al vieții acestuia, al vieții lui de toate zilele, fără evenimente, în afara celor mari, copilărie, căsătorie, copii și moarte, îi apărea cu claritate în față, dedus din atmosfera din bucătărie, din cele cîteva amănunte casnice și din liniștea și bucuria lui de dinainte de plînsul femeii,

și el liniștitor. Nu-i fusese milă, ci simțise un fel de jale generală, în care era și el inclus, o nelămurită nostalgie. Își spuse doar : „așa nu mai poate să meargă“, dar nu știa la ce se referă acel „așa“, cum arată, ce nu poate să mai meargă. Atîta doar că viața lui dinainte din pricini nelămurite, toată, cumva nu reușise așa cum trebuie, îi lipsise ceva esențial. Ajuns acasă își așternu într-o altă cameră. Margareta era deja culcată și el păși în vârful degetelor în dormitor, ca să-și ia un cearșaf și o pătură. Apoi adormi imediat, într-un somn greoi și fără vise, făcut parcă să despartă faze ale unei existențe.

Pe cerul foarte înalt, de vară, se desenau coamele roase ale dealurilor. Margareta le vedea și avea o impresie de mare vechime, așa cum nu o observase niciodată în legătură cu lucruri care nu sînt ale omului. I se părea că sînt niște clădiri foarte vechi, devenite ruini, locuite odinioară, făcute de cineva cîndva și apoi lăsate pradă timpului. Era una dintre observațiile ei noi, ca atîtea altele, văzute într-o clipită, ca și cum s-ar deschide și s-ar închide rapid un fel de diafragmă de aparat fotografic. Impresiile erau atît de rapide și de lipsite de adevărată constanță încît nici măcar nu le împărtășea, rămîneau închise în ea, purtînd încă semnul unei mari mirări. Stările acestea de spirit însă aveau marele avantaj că o fixau, oricît de trecătoare ar fi fost, în noua ei stare, o obișnuiau cu adevărat cu un nou mod de viață, fără nici o legătură cu situația ei anterioară, cu tot ce o făcea să fie și să apară ceea ce este. De aceea nu simțea nici frică și nici remușcare, de nici un fel.

Pentru că ea rupsese toate punțile. A doua zi după vizita lui Liviu Dunca se întîlnise cu el și, de cum îl văzu, nu i se păruse un necunoscut. Își rupsese o rezervă și intrase într-adevăr într-o altă fază a existenței sale, cu alte legi și alte reguli, ca o lume nouă, dominată de prezența acestui bărbat străin, care îi devenise atît de

apropiat. Îi lipsea sentimentul că i se întâmplă ceva cu totul nou și cu grave consecințe.

De la prima întâlnire îi păru schimbată lui Liviu Dunca. Avea un aer ușor șăgalnic, o lucire ironică în ochi și o siguranță de sine cu totul străină circumstanțelor. Aceiași ochi deschiși și strălucitori, însă fără distanță și rezervă, ci prietenoși, îmbietori, și veseli, cu adevărat ca la o întâlnire cu un prieten vechi. Într-un fel, noua ei înfățișare, atât de modificată, îl inhibă pe Liviu Dunca și mai mult decât vechea rezervă sau surprindere, îl șocă și-i impuse aproape o distanță. „Curios, se gândi el, foarte curios“, și se aplecă să-i sărute mîna întinsă, o mîna albă dar denotînd o extraordinară energie, cu degete puternice, cu unghii bine formate, ușor bombate, ca niște migdale fine, dar cu miezul dur și puternic. Aplecîndu-se îi simți mirosul, un miros foarte personal și el, de femeie îngrijită, o unduire de parfum, dar care nu arăta moliciune, ci o largă și viguroasă deschidere a porilor, o ardere puternică și plină de energie, o prospețime primăvărată. Din acea clipă sentimentele lui vagi și ciudate, neprecizate, pline de căutare și de amintiri dintr-o altă existență, au prins trup și s-au încărcat de prezent. Atingerea mîinii aceleia, cu formă atât de bine definită, cu degete osoase și dure și cu pielea moale însă elastică, îl electriză, fu învăluit de mirosul și de întreaga ei prezență, plină și triumfătoare. Se încordă ca un arc de oțel de dorință și plăcere, întreaga sa configurație interioară, dominată de vagi aleanuri, se schimbă ca sub izbitura unui val cald de viață. Se gândi „sînt încă tînăr“ și fu invadat de o adevărată bucurie. O privi și izbucniră amîndoi în rîs, rîsul ei era înalt și extrem de vesel, însă Liviu Dunca nu-l mai suprapuse peste nici o amintire din trecut, ferestrele luminate din copilărie nu reapărură ca o umbră a unei existențe paralele. Era un rîs de acum al femeii din fața lui, care îl interesa foarte mult, îi plăcu imens dintr-o dată, fără rezerve,

„Mă bucur c-ai venit. Mi-era teamă că nu vii“, spuse el și simți că spune un adevăr evident doar acum. Pentru că nu-i fusese frică de absența ei, ci era doar înciudat de comportamentul său neobișnuit din ajun, încurcat de această nouă și neașteptată relație. Se gândise chiar : „am să cad într-o banală idilă provincială, cu un anumit parfum, din cauză că ea e fiica primei femei care mi-a plăcut confuz și chinuitor în adolescență, o idilă fără finalitate, drapată în melancolie, ca toate idilele provinciale. Străinul încărcat de toate posibilitățile unei alte experiențe și femeia plictisită de o viață monotonă și aproape larvară, care cunoaște pe toată lumea și nimeni nu-i poate servi nici cea mai mică variație și neprevăzut. O încercare de a ieși dintr-un cerc prea definitiv format, aproape osificat. Dorință de evadare, melancolie și plictiseală, și apoi o nouă recădere în banal, cîștigînd ea, femeia, doar o amintire tulbure și puțin penibilă, un secret ușor rușinos și inutil.“ Era aproape hotărît să nu vină la această întîlnire. Ajuns acasă, încă în prada unei ascunse agitații și neliniști, îl întrebuse pe Andrei cine este doamna Vinea. Bătrînul se legăna leneș într-un balansoar foarte vechi, cu o gaură în paiul împletit, balansoar de care-și aducea aminte, pe vremuri fusese învelit într-o catifea mov, cu broderii geometrice, colorate și acum rămăsese dezvelit, ca un schelet, iar groapa din șezut era astupată de o pernă decolorată, fostă de catifea, care lui Liviu Dunca îi amintea ceva, o altă așezare și o altă stare. Andrei se opri și își înalță sprîncenele, în mirare :

— Doamna Vinea, mă întreb. Ei, dragul meu, e nevasta celui mai notabil dintre notabili, directorul general al combinatului, ca să zic așa, dintre personalități, dacă nu cumva chiar „personalitatea locului“. Important bărbat, inginer de altfel, om serios și se spune bine pregătit și energetic.

— Bine, știi, dar ce știi despre ea ?

— Despre ea, dragul meu, știu, ca toată lumea, că este fata chirurgului Ilea, care a fost pe vremuri directorul spitalului și a mai rămas o bună bucată de timp, și după... Altceva nimic, de fapt n-o cunoșc și nici n-am de unde a o cunoaște. Doar nu-ți închipui că ne vizităm !

Andrei își întoarse spre el fața, și Liviu Dunca îi citi în priviri un fel de încăpăținată răutate, sau dispreț, în orice caz ceva potrivit și absolut hotărât. Apoi adăugă :

— Dar ce-ți veni să mă întrebi de ei ?

— Pentru că astăzi le-am, i-am făcut o vizită.

Andrei sări de pe scaun.

— O vizită domnului Vinea ? Azi i-ai făcut o vizită ? Tu ? Ce-ai căutat acolo ?

— Nu lui, ci ei. I-am telefonat și am spus că vreau s-o văd, și m-a primit.

— I-ai telefonat ? Și te-a primit ? De unde până unde ?

— Da, am cunoscut-o pe vremuri pe mama ei, doamna Ilea, și mi-am amintit de ea văzînd-o din întîmplare pe stradă.

— Ai cunoscut-o pe nefericita aceea. Mă rog, și te-ai dus s-o vezi pe fiica ei ? Cum ai cunoscut-o ?

Andrei nu-și ieșea din mirare, iar Liviu Dunca nu știa ce să-i explice. Oricum raporturile lor nu invitau la confesiune și totul era prea nelămurit ca să aibă ce să confeseze cu adevărat. Discuția îi dovedea doar ciudățenia reacției lui de dimineată, și atît, iar mirarea, aproape consternarea lui Andrei îi păreau în mare măsură justificate. Pînă la punctul în care Andrei se îndreptă și, ridicînd un deget în sus, îi spuse solemn :

— Nu poți avea nici o legătură cu acești oameni, de treabă sau nu, cum or fi. Sînt o altă lume, cu totul o altă lume. Și nici nu e bine. Ascultă, adăugă după o pauză scurtă. Știu, sînt oameni care-i caută, care vor să fie împreună cu ei, să se bucure de faptul că-i cunosc și să se știe că sînt apropiați de ei. Eu nu fac parte din-

tre aceia, și nici nu voi face vreodată parte. Și nici nu cred că tu ai putea...

Apoi Andrei, cu o mișcare bruscă, se așeză pe balansoar, dar nu-l mai mișcă relaxat, ci rămase încremenit pe el ca pe un tron, cu bustul drept, cu capul dat pe spate și cu privirea rigid îndreptată înainte. Poate din cauza imobilității balansoarului construit să se miște tăcerea avea o calitate specială. Liviu Dunca auzi clar ticăitul pendulei, al unuia dintre ceasuri care-i răspundea, observă pentru prima dată cât de multe erau, pe consolă, pe dulap, pe masă, pe noptieră, și marea pendulă bătrânească, cu limba galbenă de aramă și contragreutățile masive, atîrnînd inegale. Camera părea o chilie de orologier din alte timpuri, un fel de călugăr al măsurătorii mecanice a scurgerii vremii, gălbejindu-se și uscîndu-se încet în această pasiune de a prinde vremea în număr, neschimbat în obsesia lui de o viață. Aici stătea ciudățenia, din vechea lor casă, a bunicilor lui, nu se salvară decît ceasurile, toate ceasurile, unele sub clopote rotunde de sticlă, altele montate cu cadranul lor uzat pe porțelanuri de Saxa, vechiul ceas din salon, și-l aducea aminte, fiecare marcînd un alt timp. Camera lui Andrei părea teribil de bătrînă tocmai din această cauză. Mobilele dispăruseră, familia nu mai ocupa toate camerele, lucrurile se uzaseră, numai ceasurile fuseseră salvate toate și de unde mai înainte stăteau răspîndite și păreau utile, acum erau monstruoase în înghesuiala lor într-o singură încăpere, aproape oas lîngă ceas și orologiu vechi lîngă orologiu vechi, atingîndu-se și contrazicîndu-se cu închisă și încăpățînată furie. În liniștea provocată de atitudinea înghețată a lui Andrei se auzea ticăitul lor asincron, tocmai al celor ce trebuiau după o rigidă măsură mecanică să bată în același timp. O bătaie se suprapunea pe o altă bătaie, alta ocupa intervalul dintre ele, era o imensă dezordine a măsurii timpu-

lui. Liviu simți aproape nevoia să-și astupe urechile cu mâinile, să țipe și să facă orice fel de zgomot, ticăiturile acelea îl iritau pînă la furie, impunîndu-i o reacție violentă. Sunetele umpleau camera și presau pereții prea apropiați și coșcoviți, nevăruiți de decenii, toată mizeria și praful și îmbicseala cea veche fuseseră concentrate aici și se împungeau unele cu altele, scheletul mohorît al unei lumi își scotea coastele la iveală. Andrei închisese ochii, nemișcat în balansoar, cu capul rigid îndreptat, trăsăturile lui subțiri și gălbejite se spălară de orice culoare, îi scoteau la iveală numai crețurile și dîrele timpului. În încremenirea lui părea că ascultă ticăitul tuturor ceasornicelor sale inutile. Liviu Dunca ieși în grabă din cameră și trînti cu putere ușa, străbătu micul hol și ajunse afară cu respirația tăiată, ca și cum ar fi fugit cu adevărat. În fața terasei, o femeie cu părul strîns într-o basma spăla rufe, și tocmai cînd se oprise el să privească în jur, cu o mișcare energetică, răsturnă copai de lemn și vărsă apa care se prelinse, șerpuiind cenușie și cu murdari clăbuci de săpun, peste pietrele curții. Printre pietre, pretutindeni, creșteau buruieni, mai ales romaniță ce dăduse în floare, o floare meschină, rotundă și de un galben vulgar. Ierburile făceau ca pietrele de rîu cu care fusese payată demult curtea să iasă ca niște spinări cenușii de reptilă și apa murdară se strecura printre ele, Liviu Dunca o privea fascinat, cu adevărat fascinat, clăbucii cenușii și unduirea ei slinoasă. Iarba barbară și murdară absorbi o parte din apă, ce rămase din ea se lăți stătut într-o mică groapă, la vreo doi pași, între bolovani dezgoliți și cenușii.

Femeia își ridică fața roșie și transpirată spre el, apoi izbucni cu o voce voit subțire, înaltă și metalică :

— A, domnu nepot, îmi pare bine. Eu sînt doamna Cădere, soția domnului avocat Cădere, care locuiește aici în față, în odăile din față. Am auzit că ați venit.

Soția domnului avocat Cădere rîse apoi, foarte satisfăcută, poate să dovedească plăcerea de a-l întîlni, poate fără rost, și se apropie de el, ștergîndu-și mîinile cu un șorț slinos. Rapid fu lîngă el și adăugă între gilgiiturile risului prea subțire :

— Domnu Dunca, nu-i așa, domnu Dunca ? și-i întinse mîna încă umedă, cu pielea încrețită la buricele degetelor.

Poziția mîinii indica dorința doamnei avocat Cădere de a-i fi sărutată, așa, încă umedă, roșie și aburindă aproape. Dunca se înclină adînc și extrem de ceremonios și mîna doamnei se pierdu din nou în șorțul murdar. Liviu Dunca recunoșcu imediat tipul acesta, zelos de coconie, vulgar și agresiv, și fraza următoare, de scuză, a doamnei îl confirmă.

— Știți, trebuie să pun mîna și eu, să fac totul, și spălatul rufelor, că cu servitoarele din ziua de astăzi...

Doamna avocat Cădere îi vorbea complice, respingea ziua de astăzi în numele unei zile de ieri fanteziste, regreta că nu are slugi ca „doamnă avocat“, uitînd că n-ar fi fost probabil doamnă avocat, însă, cine știe, s-ar fi descurcat ea oricum. Lui Liviu Dunca îi aminti de o doctoriță tînără, pe care o întîlnise cu cîțiva ani înainte, care-și luase „femeie de servicii“ o fată tînără, aproape un copil, de la țară, probabil înapoiată mintal, pe care o muștrulua cu o nespusă asprime și o obliga să spună „săru'mîna“ tot la a doua propozițiune. „E gata masa, săru'mîna ; mulțumesc bine, săru'mîna“ — și acest tur de umilință făcea parte din „educație“. Doctorița era ambițioasă și veleitară, avea nostalgii după fosta burghezie, dar visa să se căsătorească cu un director din comerțul exterior, care să călătorească des prin străinătate și să se întoarcă încărcat cu bunuri și bunătăți.

Rămas mut în fața doamnei avocat, Liviu Dunca era invadat de o mare amărăciune, ceasornicele și ornicele

din camera lui Andrei îi răsunau încă în minte iar curtea murdară și plină de zoaie i se dezvăluia în lumina crudă a zilei, o paragină în care se mișca doamna avocat Cădere, agresivă și pretențioasă. „De ce nu m-am dus la mare, se întrebă, aproape strigă interior, ce caut eu aici ?“ Imaginea doamnei Vinea, în camera ei cu jaluzelele trase, ideea că trăiește sub semnul oglinzii, detașată de rest, îi dispăru din minte, sau nu-i rămase decît ca un regret, încă o bizarerie de-a lui.

Și totuși, atunci cînd spuse că se bucură că Margareta Vinea venise la întîlnire, își dădu seama că nu minte, deși în plan real a vrut să nu vină, a amînat ceasul hotărîrii și a venit greu, aproape în ciuda lui, cu un sentiment puternic de ridicol. Pe strada mărginită de platan, lată, cu pavaj lucitor, care ducea spre rîu, i-a observat mai întîi silueta elegantă, strînsă tot într-un taior de vară, subțire, astăzi de altă culoare, măslinie, care-i punea și mai bine în evidență subțirimea și eleganța, albeața pielii și ochii deschiși. Apoi de la primele cuvinte, totul a intrat în fire, și nimic n-a fost ridicol. Nu mințea, pentru că ar fi fost o nenorocire să nu fi venit la întîlnire femeia aceasta tină, frumoasă și puternică, atît de naturală și de sigură pe gesturile sale.

Margareta îi răspunse : „Cum era să nu vin ! Desigur că am venit“, și rîse din nou, simplu și sănătos, pe deplin în fire. Tot așa de simplu îl luă de braț și porni spre grădina rîului, pe care o cunoștea atît de bine, de-a lungul străzii umbrite de platanii uriași, prin care lumina se filtra pierzîndu-și agresivitatea de vară. Pe strada aceasta largă alergase de mult cu bicicleta și-și aminti de imaginea sa, în pantaloni scurți, cu coapse rotunde, pline, de puber, exuberant, și aproape și de fișitul roților de cauciuc pe pavaj, de ghidonul încălzit pe care-l lăsa din cînd în cînd și alerga cu o mînă fluturînd în aerul cald al verii, mai închis sub platan.

De strălucirea văratecă a pavajului, tigrat de umbre, de cămașa lui subțire, cu mâneci scurte, strălucitor de albă și curată.

Dintr-o dată strada aceea se populă de umbre vii, exuberant de vii, în casa aceea puțin ridicolă, cu turnuleț și acoperiș roșu, locuise un arhitect care avea o față cu ochi foarte negri, pe care o chema Livia, ce-i plăcuse lui demult, atunci, adolescentin, și se apucă să-i povestească despre ea Margaretei și cum o dată, nu departe de aici, se aruncase direct de pe bicicletă în apă, când o văzuse pe dig, așa cum era, cu cămașa pe el, și apa fusese mai udă ca oricând prin cămașa lipită de corp. Margareta rîse, și el îi privi profilul fin și apoi ochii i se coborîră și-i observă genunchii, dar mai întii brațele acoperite cu un puf ușor, blond, și la sfîrșit picioarele în sandale ușoare, cu unghiile mici și bine rotunjite. Margareta rîdea vesel și el o cuprindea cu privirea și se gîndi clar : „O iubesc, m-am îndrăgostit de fata asta“, dar nu-i spuse nimic, ci doar îi strînse ușor brațul și îl simți cald și rotund, și își repeta „o iubesc“ și totul era foarte simplu și firesc. Liviu Dunca se umplu de bucurie și imaginile din acea vreme nu se suprapuneau peste ce i se întîmpla lui acum, ci deveneau doar mai vii, cu mult mai vii, ca și figura fetei aceleia, Livia, cu ochii foarte negri, de care povestea. Se întrerupse o clipă, pierdut în senzația prezentului, însă Margareta îi ceru : „Și, și, cum a fost?“ și el continuă și-i povesti nu numai despre acea fată, dar și despre alți oameni de pe strada pe care treceau, care înviau cu toată puterea în mintea lui, stînd sub semnul bucuriei extrem de simple care creștea. Întîmplările evocate erau mărunte, dar pline de semnificație, și el era convins că o interesau pe femeia aceasta tînără, de lîngă el, și nu se înșela. „Aici, în această casă, arată el, stătea pe vremuri un

domn bătrîn despre care se spunea că n-a mai văzut soarele de foarte mulți ani, pentru că stătea toată noaptea cu o lunetă pe acoperișul casei, o lunetă de fabricație proprie, și se îndoia grav de constatările astronomiei moderne, de la Kepler încoace. Își lăsase barbă și plete și în nopțile de vară liceenii întîrziiau ca să-l vadă urcîndu-se pe acoperișul plat, anume construit, al casei sale. Orașul acesta a fost plin de oameni ciudați și de fete și băieți care se amuzau pe socoteala lor.“ Margareta se amuza și ea, și cînd au ajuns după puțină vreme la rîu și s-au urcat pe pod, a fost rîndul ei, privind în jos spre apa rapidă și verzuie, din cauza arborilor și a dealului adormit în soarele de amiază, prezent ca niciodată, acolo, la doi pași, dincolo, împădurit pînă în vîrf cu arbori mari, stejari și fagi mari, să-și spună : „M-am îndrăgostit, m-am îndrăgostit cu adevărat“, și să tacă pentru că nu avea rost să vorbească, nu era nimic de comunicat, totul era evident, comunicat și împărtășit.

În acea primă zi și în zilele imediat următoare totul a fost foarte simplu și firesc, n-au trebuit să se apropie încetul cu încetul, n-a fost nevoie măcar de nici una dintre tacticile naive, foarte cunoscute și imediat recunoscute, și de reflexele pe care le folosesc aproape totdeauna bărbații și femeile, indiferent de vîrstă, în asemenea circumstanțe. Și n-a existat nici o legătură între felul cum se comportau acum și prima lor întîlnire, telefonul acela neobișnuit și discursul lui Liviu Dunca, agitîndu-se prin camera ei de acasă și amintirea celeilalte femei, a mamei Margaretei, care într-o zi a plecat. Margareta se purta de o desăvîrșită simplitate și acest lucru își punea amprenta pe relația lor, firesc și simplitate pe care nu o au decît două categorii de femei, tărîncile și cucoanele adevărate, adevăratele doamne, noțiune imprecisă și neținînd pe deplin de clasă și de creștere. Aceste două categorii au un firesc foarte deo-

sebit, însă naturalețea lor derivă din faptul că în reacțiile lor nu se interpune nici un model prost asimilat, care să falsifice totul, să se insinueze în raporturile lor firești. Liviu Dunca povesti mai mult decât îi era în obicei despre o mulțime de lucruri ce deveneau foarte vii și amuzante acum pentru ei, și doar o singură dată, în primele zile, întâlnirea lor a fost reactualizată brusc de către Margareta, care l-a întrebat: „Spune-mi, mai spune-mi încă o dată cum stau sub semnul oglinzii? Știi, din cauza asta cred că m-am îndrăgostit de tine. Parcă m-am descoperit pentru prima dată.“

Liviu Dunca rîse și-i răspunse că nu mai știa nici el ce înțelesese atunci prin semnul oglinzii. „Mi s-a părut mie atunci așa, te vedeam distantă și detașată, ca o imagine reflectată. Poate nu ești așa. Ești doar o fată bună, o fată foarte bună.“

Margareta acceptă negarea descoperirii care o fascinasese atunci. Nici nu știa cum fusese, asupra ei se operase o mare transformare care o închidea într-o mare și firească bucurie.

Seara, după foarte lungi plimbări, în timpul cărora nu se fereau de nimeni, se întorceau acasă și ea observă doar în treacăt că bărbatul ei nu se mai culca în dormitor sau lipsea mult de acasă, atît doar cît să se bucure că n-o tulbură nimeni în momentele de singurătate ce prelungeau de fapt evenimentele fără însemnătate dar pline de semnificație ale zilei. Atmosfera din locuința ei, camerele întunecate din cauza jaluzelelor mereu coborite, mobilele greoaie, capetele de cai ce împodobeau pereții cu fostele ei obsesii își pierduseră realitatea, ca și vechile ei relații și raporturi ce păreau acum simple accidente. Era veselă și copilăroasă, ca și cum n-ar fi înțeles, și nu înțelegea într-adevăr implicațiile situației ei. Liviu Dunca, menținînd poate o nevăzută balanță, deși cucerit și incapabil să se gîndească la altceva, de-

venise mai grav pe măsură ce ea devenea mai exuberantă. Nici el nu judeca situația, nu stabilea raporturi și nu se gîdea la consecințe, izolați, în momentele în care erau împreună, nu făceau nici cele mai elementare planuri. Însă la el bucuria și plăcerea căpătaseră o altă tonalitate, erau minate undeva de teamă, o frică nemărturisită și dureroasă.

Intr-o asemenea stare de spirit, ca un ecou al ei, se opri brusc din drum, pe cînd o conducea acasă, și punîndu-i ușor mîna pe umăr, îi recită în șoaptă :

*Notre histoire est noble et tragique
Comme le masque d'un tyran
Nul drame hasardeux ou magique
Aucun détail indifférent
Ne rend notre amour pathétique.*

Fusese o după-amiază foarte plăcută de hoinăreală, se simțiseră foarte bine, el a povestit mai puțin, cuvintele pronunțate de altfel erau reduse la cele necesare și erau foarte puține cuvinte cu adevărat necesare. Spaima neînțeleasă ce dubla de-abia sensibil bucuria lui Liviu Dunca fusese mai puțin aparentă decît în ultimele zile. Nu știa cum se născuse asociația cu versurile spuse, aparent nu aveau nici o legătură, cu un minut înainte se bucurase doar de tăcuta atingere a brațului ei, de prezența ei vie și copleșitoare.

Efectul fu surprinzător. Margareta nu auzise niciodată versurile acestea și nici nu întrebă de cine sînt, nu ceru să-i fie repetate ca și cum le-ar fi înțeles de la început pe deplin. Încremenise și ea în prada unei puternice emoții inexplicabile, ca și cum i s-ar fi lămurit dintr-o dată un lucru grav, neînțeles pînă atunci, și s-ar fi deschis abrupt adevărata perspectivă a stării ei de pînă acum, paradoxal lipsită de griji. Din acel moment dragostea lor

luă o cu totul altă întorsătură, declanșată de aceste câteva cuvinte străine, care n-au fost făcute pentru ei, dar care poate au eliberat-o într-un fel, punînd-o să se privească dintr-o perspectivă mai înaltă și mai generală.

Ajunsă acasă, de-abia atunci și-a dat seama de prezența vechilor lucruri și n-a mai putut-o suporta. Tăcerea locuinței greoaie și puțin solemne i s-a revelat pentru întâia dată ca străină și apăsătoare, cu o acuitate neobișnuită și-a dat seama de fiecare detaliu urît și lipsit de personalitate, încă mai neplăcute erau elementele care o reprezentau, în vechea ei stare, visurile ei obscure, materializate în tablourile cu cai nebuni, cu gîturile întinse, nechezînd. Și nu atît caii, cît mai ales frîurile, zăbalele înfipte cu cruzime în buze, rînjind dinții, și mîinile nevăzute care le struneau cu energie, părăind că nu lasă nici o scăpare, nu permit nici o șansă de evadare, mîini nevăzute dar energice și neînduplecate, cu degete scurte și groase, cu unghii pătrate. Margaretei pentru prima dată i se păru că le vede, amenințînd din spatele tablourilor inocente, simple copii, așa cum erau, acoperite cu un păr mărunț și aspru, roșcovan, mîini pistruiate cu tendoanele nemilos întinse, care într-un fel țineau și zidurile laolaltă, bine încheigate, și mobilele urîte și greoaie, cu adevărat urîte și greoaie, ce s-ar fărîmița fără acea energetică strunire. Stătea în picioare, în mijlocul sufrageriei-salon, ca într-un loc necunoscut, și se uita în jur tensionată. O apucă un dor nebun să plece imediat, să părăsească această casă unde își petrecuse ultimii ani, în mijlocul acestor lucruri urîte, și o dorință aproape brutală să-l vadă pe Liviu Dunca, să-l simtă aproape, întreg, să-i vadă fața și să-i pipăie părul aspru. Îl simțea aproape cu vîrfurile sensibilizate ale degetelor. Nici nu știuse că părul lui încărunțit la tîmple este atît de aspru și dur, atît de viguros și puternic, și în mare măsură se înșela, imaginația ei lucra asupra amintirilor și le în-

groșă. Cumva toate aveau legătură cu acele câteva cuvinte ale altcuiva, rostite cu gravitate de Liviu Dunca din cine știe ce secret imbold, în vreme ce brațul lui se odihni pe umărul ei și devenise apăsător. Nu mai reținea din strofa aceea a nu știu cui decît primul vers, „*notre histoire est noble et tragique*“, și în ciuda dorinței absolute de a pleca cît mai curînd de aici, a hotărîrii sale de a pleca și a dorinței de a-l simți aproape pe bărbatul acesta necunoscut pînă acum câteva zile, despre care de altfel știa atît de puține lucruri, o vagă cunoștință a mamei sale, un om crescut în acest oraș de unde plecase demult, se simți cuprinsă și de o mare mîndrie, ca și cum ar fi înțeles cu adevărat că povestea aceasta a lor era nobilă și tragică, nobilă pentru că răspundea unei necesități interioare a ei, a lui, care trebuia oricum să se întîmple, era inevitabilă și fusese pregătită pentru ea din clipa în care se ascundea în ungherele casei părintești și-și închipuia țara aceea fabuloasă, unde pe niște pajști verzi călărește veselă mama ei, femeia ce-i părăsise, însă ea niciodată n-o condamnase pentru asta.

Cu greu se înfrînse și rămase în seara aceea în casă, își petrecu noaptea dormind pe bucăți, agitată, îl auzi pe Vinea venînd tîrziu acasă și-l ascultă cum se plimbă prin birou, măsurînd podeaua cu pași apăsăți și grei, lipsiți însă de siguranța de altădată, pași neliniștiți și atitudine în general neobișnuită pentru el. Însă nici de data asta nu-i dădu nici o atenție, nu se gîndi că i s-ar putea întîmpla ceva neobișnuit, nu se mai aștepta la nici o surpriză din partea lui. Se gîndi doar în treacăt că nu au absolut nimic comun, că viața lor împreună a fost absolut goală și apoi nici măcar nu-i mai auzi pașii prin birou.

A doua zi de dimineață își strînse câteva lucruri, ca pentru o foarte scurtă călătorie, și lăsă un bilet scurt pe masă, scris pe o foaie de caiet, găsit întîmplător : „Am

plecat“, caligrafie încet și cu mare răbdare. Apoi, ca să amîne un deznodămînt, adăugă totuși : „pentru cîteva zile“. Semnă cu un M mare, întins pe jumătate de pagină.

Liviu Dunca nici măcar n-a fost surprins de hotărîrea ei, cumva o și așteptase, și-își făcu și el un mic bagaj pentru o călătorie scurtă, ca pentru o excursie, cîteva lucruri ușoare și comode de purtat prin locuri mai sălbatice. Andrei îl întrebă unde pleacă și el răspunse arătînd vag cu mîna : pe aici, indicînd poate munții din jur, sau așa interpretă bătrînul care dădu din umeri și nici măcar nu-l întrebă cînd se va întoarce.

Începură într-adevăr o excursie, prin satele de munte și prin pădurile care se întindeau mult spre est, dormind prin case țărănești și pe la cabane, făcînd ascensiuni încete și domoale, fără grabă, ocolind oamenii fără ostentație și fără grijă deosebită. Pentru un timp scurt s-au alăturat chiar unui grup. N-aveau nici o țintă precisă și nici o limită de timp fixată. Sentimentul lor însă nu mai era acela de simplă și firească bucurie ca la început, ca în primele zile, timp foarte senin și trecut pentru ei, cînd se bucurau încă doar de faptul că s-au întîlnit și stăteau sub semnul începutului istoriei lor, al surprizei că ea avea loc, se întîmplase aieva. Acum plutea și un sentiment al sfîrșitului care trebuia să vină, deși nu era mărturisit. Continuau să nu facă planuri, să nu conceapă nici măcar un viitor ipotetic, deși așa ar fi fost firesc.

Dintr-un motiv nelămurit nu și-au spus niciodată că vor pleca împreună, că nu se vor despărți niciodată, planuri concrete și în fond foarte realizabile. Însă dragostea lor luase o întorsătură ciudată, din seara aceea nu se mai dezvolta așa cum ar fi trebuit, luînd în considerare toate elementele doar sociale care-i despărteau, ceea ce era în fond ceva foarte reparabil. Astfel, era de o deosebită gravitate și intensitate, și poate se fereau de obișnuit

tocmai ca să-i salveze intensitatea aceasta deosebită, dureroasă și gravă. Asta nu însemna că n-au fost numeroase elemente de reală bucurie, descoperiri ale fiecăruia despre celălalt, de la mici obiceiuri pînă la întîmplări mai mari, mai ales din viața lui. Atîta doar că plana mereu sfîrșitul și ei se izolau de el cu furie și îndărătnicie, trăind numeroase momente pline, curmate brusc de panică.

Unul din momentele cele mai plăcute s-a întîmplat într-un sat de partea cealaltă a pădurilor, un sat tipic de munte, cu case izolate, rare, întinse de-a lungul unei văi înguste, ocolite de linia ferată și de mijloace de comunicație. Au văzut o femeie venind înspre ei pe firul îngust al văii, călare pe un cal mărunț și costeliv. Călărea bărbătește, încet și la pas, capul i se bălăngănea ca și cum ar fi moțăit. Călărea într-o șa foarte înaltă și pe măsură ce femeia se apropia, îi deslușeau fața, ce părea de o deosebită gravitate, ca și cum ar fi fost sculptată. Era o femeie între două vîrste, destul de trupeșă, și calul probabil se încovoia ușor sub mărimea corpului ei neobișnuit. Avea pleoapele lăsate, grele și ele, așa cum totul părea greu la ea, peste ochii ce de-abia se observau. Părea că e într-adevăr pe jumătate adormită sau pierdută în niște gînduri grave, numai ale ei, greu de împărtășit. Însă mina ținea ferm friul de sfoară împletită, foarte lat.

Margareta se strînse toată lîngă Liviu Dunca și-i spuse : „Vreau și eu să călăresc. Totdeauna am visat să călăresc. Te rog.“ Amazoana se apropiase și-i domina acum de pe înălțimea calului, cu trupul ei mare, viguros și perfect calm. Calul, sau mai degrabă căluțul, părea un asin de poveste biblică, îndurîndu-și soarta, Margareta era fascinată de acea acceptare animalică și înfricoșată, de femeia care-i privea impasibilă, prin pleoapele coborîte. Ajuns aproape lîngă ei, căluțul de munte își întinse gîtul lung și subțire spre ei și-și umflă nările, ca și cum ar fi vrut să necheze dureros, dar rămase tăcut. Femeia

ii domina acum cu toată înălțimea ei, iar lângă ea cei doi călători, Margareta strînsă în Liviu Dunca, cu mîna încheștată în brațul lui, păreau doi cucerii mărunți de irvăzia unei populații necunoscute, venită călare peste niște triburi bicisnice și pedestre.

— Bună ziua, o salută Liviu Dunca, și, din solidaritate, Margareta dădu și ea din cap, aproape cu timiditate.

Femeia le răspunse cu demnitate și nu-și schimbă deloc, expresia, nu deveni mai binevoitoare, fiind gata să treacă și să se piardă după cotitura drumului ce trecea îngust printre brazi.

— Am putea găsi și noi niște cai de călărit ? o întrebă Dunca.

— De călărit ? răspunse femeia. Dar unde vreți să mergeți ?

— Numai așa. Am vrea și noi să călărim. Ar vrea doamna să călărească. Nu ne puteți închiria dumneavoastră ?

— Ba da. Am doi cai dacă vreți, spuse femeia fără să se mire prea mult. Acum tocmai mă întorc acasă, și calul e obosit, poate pe mîine, dac-ăți sta mai mult.

Margareta răspunse că da, ar rămîne dacă le face rost de cai și femeia încuviință și le spuse să vină după ea. Apoi continuă să meargă agale, la pas, ținînd energic frîul, și nu le spuse nimic, iar cei doi o urmară cale de vreo doi kilometri, ca niște prizonieri, pînă ce ajunseră la marginea satului, într-o casă mică, de lemn, cu acoperișul înnegrit, o casă foarte veche; fără temelie propriu-zisă, așezată pe niște tîlpici de lemn, ca un fel de sanie sortită să nu alunece niciodată. Era foarte pașnică, poate din cauza zgomotelor serii, a cîrîiturilor celor cîteva găini, a unui muget de vițel într-un grajd scund și mai ales din cauza unui miros de fum care le umplu nările, fum de vreascuri și de vatră care n-avea aburi de mîncare și era totuși foarte îmbietor. Femeia a descălecat

ușor, în ciuda masivității ei, aproape cu grație, și a lovit grumazul calului de câteva ori și acesta și-a plecat capul sub mîngierea aspră cu o și mai mare și deplină supunere. Apoi dădu friul unui copil de vreo 12-13 ani care le venise în întîmpinare, care grăbi calul spre grajd cu mișcări energice și făloase. Amazoana descălecată, deși într-adevăr solid construită, nu mai era atît de deosebită și le zîmbi chiar încrețindu-și ochii cu umor. „O să mîneți la mine, le zise și iar le zîmbi, și apoi mîne de dimineață, de-ți vrea, oți și călări. Eu am doi cai și cu ei mă ajut.“

Îi invită în casă și apoi începu să pregătească cina, mișcîndu-se repede, cu o deosebită vioiciune, fără nimic din impasibilitatea împietrită cu care venise pe drum. Era foarte ageră și binevoitoare, de o veselie reținută și parcă complice, ca și cum ar fi înțeles dintr-o ochire situația. Vreascurile trosneau în vatră, băiatul și o altă fată mai mărișoară veniseră și ei în casă, fata rămăsese în pragul ușii și-i privea cu curiozitate, sprijinită cu o mîna în ușă și cu alta în mijloc. Cînd Margareta îi zîmbi, ea răspunse și apoi se uită rușinată în altă parte.

Femeia vorbea cîntat, prelungind silabele, și continua să fie foarte binevoitoare. După ce așeză masa se lovi cu mîna peste frunte și spuse : „Dăsmne, cum am uitat. Poate vreți să beți un pahar cu horincă ?“ La masă le spuse că n-are bărbat. „O murit în pădure, o picat un lemn peste el, mai amu-s trei ani. Așa-i cu noi, oamenii necăjiți.“ Avea și un băiat mai mare care lucra acum el în pădure, și ea fusese călare să-l vadă. Margareta invită și fetița la masă și ea dădu din cap că nu, și chicoti. Margareta se identificase cu ea, punîndu-se voluntar sub autoritatea femeii care se dovedea cu totul altfel decît cum și-au închipuit-o cînd au întilnit-o. Era rezervată, dar în nici un caz nu era posomorită și, după ce se obișnuie

cu ei, deveni aproape vorbăreață, în felul ei scurt și lapidar. „De vrei, vă aștern în soba cea mare, da' poate îți dori să dormiți afară, poate vă place mai mult, că așa-i frumos.“ Acceptară cu plăcere și, pe cînd se pregăteau să iasă, femeia îi privi lung și spuse : „Tare bine-i să fii tînăr și să te iubești“. Liviu Dunca rîse și-i răspunse că desigur el e mult mai bătrîn decît ea. „Apoi dumnea-voastră-ți fi, da' domnuca-i tare tînără și frumoasă. Numa să vă dea Dumnezeu noroc.“ Fetița o urmărea pe Margareta cu ochi fascinați, de piscică, în care se citea nestăvilită admirație, care sclipiră atunci cînd măică-sa îi lăudase frumusețea, ca și cum cuvintele ar fi ajutat-o să se umple și mai deplin de prezența străineii. Cînd ieșiră afară, se ținură cîtiva pași după ei și-i privi din ușă, de data asta întoarsă spre întunericul luminat de stele.

În noaptea aceea și în ziua care a urmat s-au simțit cel mai bine, fără bucuria exuberantă de la început și fără amenințarea aceea de sfîrșit care plana mereu, nemărturisită. Au reușit poate cu adevărat să se lase pradă unei iluzii comune în asemenea situații, de totală detașare de viețile lor de pînă acum, de relațiile și legăturile care-i pîndeau, de trecutul și experiența lor. Ca și cum nimic n-ar fi determinat dragostea, și ea s-ar fi născut de la sine, numai în acele clipe, dincolo de nostalgii și neîmpliniri, desfășurîndu-se ca un fenomen natural, numai sub cerul acela înalt de vară, înstelat, cu care simțeau o solidaritate secretă, dezvelită numai lor, ca și sunetele foarte pașnice ale nopții. Din nou lipsa de planuri, reală, și de determinări multiple, imaginate, spori intensitatea dragostei, concentrată toată pe îngusta porțiune de timp care le fusese dată. Trecură din plăcuta stare de desființare de sine, de uitare și aproape de moarte, și apoi prin relaxarea și deplinul repaos tăcut de după arderea pasională. Margareta simțea o profundă recunoștință față de bărbatul mult mai tăcut, simțit alături în întuneric, de care

se lipise. Cu o bucurie ascunzînd o profundă îndoială îi șopti : „Și cînd te gîndești că ar fi fost posibil să nu ne întîlnim niciodată“.

— Poate n-ar fi fost posibil, poate trebuia să ne întîlnim.

— Ești convins ? Mi-e frică să mă gîndesc că s-ar fi putut să nu ne întîlnim, era aproape mult mai firesc să nu ne întîlnim.

Ca totdeauna sperau că există o necesitate adîncă, absolută, ca lucrurile să se întîmple așa cum s-au întîmplat, și din această speranță își trăgeau liniștea și credința unei durate fără termen. Într-un fel erau gata să renunțe la libertatea lor, la faptul că ei au ales să se iubească și să vină aici, împreună, sperînd mai degrabă că niște necunoscute forțe i-au determinat, că sînt doar pioni într-un joc al cărui plan îi depășește. *Trebuia* să se întîmple așa și numai așa, întîmplările se închegau pe un plan mult mai înalt, deasupra lor, cu ale cărui ordine se potriveau sau erau potriviți. În noaptea aceea de tensionată pasiune, în clipele de liniște și relaxare se bucurau de imaginea micimii lor, a faptului că erau copleșiți de forțe incontrolabile, pe care le doreau ca o soluție. Noaptea de vară îi îngloba și le dădea iluzia că dragostea lor è cosmică, adînc înfiptă în rînduierile cele mai de sus, necontingentă, dincolo de orice întîmplare. Într-un fel însă se compensau pentru că, în ciuda micimii lor, în parte deveneau însuși această tainică necesitate care-i apropiase.

Pentru Margareta exista o legătură nedeslușită dar organică între ceea ce simțea și umbra ciudată a unui măr înfrunzit din apropiere, cu o mare coroană fremătătoare, se bucura, ca și cum s-ar fi identificat cu el, de trunchiul albit de lumina specială a nopții, în contrast cu întunecimea frunzișului. Urmărea niște pete albe din grădina ce se întindea în spatele casei, al căror rost

nu-l înțelegea și nici nu dorea să-l înțeleagă. Era ceva viu în aceste pete foarte dulci și pierdute, vederea devenea puțin sonoră, contururile aveau un sunet al lor, le lărgea înțelesurile fără să le precizeze.

La un ceas târziu ieșise afară și rămase mult timp sprijinită de lemnul casei, o umbră, în care recunoscui fetița de cincisprezece ani a gazdei cea pierdută de admirație pentru ea, care o urmărise cu priviri fascinate toată seara, pătrunsă de frumusețea ei specială și subțire. Nemișcarea fetei, fața ei întunecată acolo pe prispă, îi făcu o mare plăcere, rezonanța stabilită între ele fiind un ecou puternic al sentimentelor ei. O urmări cu simpatie pînă ce fata, cu mișcări feline, se strecură înapoi în casă. Avea încredințarea că și ea a înțeles, și în fascinația ei se privea ca într-o oglindă.

Și a doua zi, sculați foarte devreme însă curios de odihniți după puținele ore de somn, fata stătea lingă el tot timpul și se oferi să le toarne în mîini să se spele. Devenise o umbră tăcută a Margaretei, îi pîndea fiecare mișcare, nu îndrăznea să spună nici o vorbă. Margareta se simți obligată să o recompenseze într-un fel și-i spuse: „Ești o fată foarte frumoasă“, observînd cu plăcere roșeața bruscă din obraji ei și strălucirea ochilor. Era foarte subțire și neformată, cu fața unghiuloasă, mai degrabă expresivă decît frumoasă. Nu semăna cu mama ei, corpul ei încă nu se hotărîse pentru nici o formă, ca și trăsăturile feței, încă prea moi și provizorii. Avea picioarele lungi și subțiri, era foarte slăbuță și parcă predispusă bolilor de piept.

Apoi urmă cavalcada, cu totul deosebită de ce își închipuiseră ea și visase de mică. Șeile înalte de lemn erau incomode, caii mici, piperniciți și prea domoli. N-a fost galop și evadare și strîngerea puternică a frîielor, cum poate ar fi dorit, ci mers încet, la pas, o legănare plăcută și blîndă. Nici nu știa să călărească, mai ales Margareta, și, cînd împinse calul să alerge, hurducătura a fost

neplăcută, fără adevărata beție a vitezei. Trecură prin sat și oamenii se uitau curioși la cei doi călăreți ce nu aparțineau nici unei epoci, pe care nu știau de unde să-i ia. Animalele își purtau răbdătoare povara, și ei se țineau greoi în șa, fără eleganță. Margaretei îi plăcea însă mersul acesta fără trufie și nu se simți decât puțin ridicolă atunci când trecură prin sat, însă sentimentul de ridicol o înveseli mai degrabă decât o umplu de rușine.

— Sîntem puțin caraghioși, îi spuse lui Liviu Dunca și riseră amîndoi.

— O nobilă doamnă engleză nu cred că ți-ar aprecia ținuta.

— Cred și eu. Nu știu de ce n-am învățat să călăresc pînă acum, mi-am dorit totdeauna. Am visat la asta. Nu știu ce m-a împiedicat să mă duc să iau lecții.

— Poate era nepotrivit cu starea ta, cu situația ta. Ce-ar fi zis orașul? Ai fi subliniat poate asemănări ce sînt evitate.

— Poate. Dar acum nu contează, nu-i așa?

— Nu, nu contează, absolut deloc.

— De acum am să fac ce vreau eu. Absolut ce vreau eu.

— Nimeni nu te va împiedica. N-are cine să te împiedice.

— Tu n-o să mă împiedici?

— Cum aș putea? Nici n-aș îndrăzni.

Margareta se întristă puțin de această libertate promisă care o apropia de realitate. Au mers o vreme tăcuți alături, caraghioși pe caii lor mărunți, călăriți stingaci.

Apoi, privind drept înainte, Margareta spuse din nou:

— Știi, nu țin să fiu atît de liberă. Pînă acum, ca să fac ce vreau, n-am făcut nimic. N-am făcut absolut nimic. Pe tine te-aș asculta.

— Nu știu dacă am ce să-ți poruncesc.

— Trebuie să găsești ceva, absolut orice. Și să mă înveți o mulțime de lucruri. Sînt grozav de neștiutoare.

— Amîndoi sîntem foarte ignoranți. Nu știm nimic.

— O să mă înveți totuși, nu-i așa ? Tu știi mai multe lucruri.

Liviu Dunca forță calul, care o luă la trap grăbit, tot răbdător, un mers grăbit de femeie bătrână, și Margareta îl urmă rapid, apoi îl întrecu și pentru câteva minute avu o reală senzație a vitezei și, instinctiv, se îndreptă în șa. Se simți liberă și împinse calul în galop, dar calul nu știa să galopeze, alerga rapid și speriat și teama lui se transmise călăreței. Liviu Dunca rămase în urmă, ea nu știa cum să oprească calul, trase de frâu și acesta alergă și mai tare, săltînd-o, făcînd-o să se lovească de șeaua înaltă, de lemn. Îl stăpîni în sfîrșit, cu mare greutate, și așteptă să vină din urmă Liviu Dunca și se amuză de pasul inegal, smucit al calului lui. Apoi au mers împreună la pas, tot restul timpului, unul lîngă celălalt, și Margareta îi spuse că se simte foarte bine și la urmă au descălecat și au lăsat caii să pască într-o poiană și ei s-au întins, de data asta cu adevărat oboșiți, pe iarba înaltă. Prezența cailor și zgomotul boturilor lor rupînd iarba și răsuflarea lor greoaie erau foarte plăcute, extrem de odihnitoare, ca și cum ar fi fost doi călăreți ce mergeau cu un scop precis și au trebuit într-un sfîrșit să se oprească și să se odihnească, și faptul că animalele erau aproape și se hrăneau făcea posibilă continuarea călătoriei. Oboseala lor era foarte plăcută, cu cauză și cu scop, era rezultatul călătoriei ce trebuia făcută neapărat. Și caii pășteau liniștiți, nu-i vor lăsa în drum.

Cînd s-au întors, probabil stîrnită de tropăitul cailor, au văzut fetița ieșind în fugă din casă și așteptîndu-i la poartă, cu aceeași privire extrem de serioasă, timidă și gravă în același timp, încremenită în fascinația ei pentru Margareta, căreia aproape că-i sorbea fiecare mișcare.

— Te așteaptă Vineri la poartă, spuse Liviu Dunca.

— Vineri ?

— Da, tu ești Robinson Crusoe și ea e Vineri al tău. Uite cum se uită la tine, copleșită.

— Nu, de ce Vineri ? Un fel de soră.

— O soră care te adoră.

— Sper că nu e singura ființă care mă adoră. Poate știe și ea ceva, poate observă și ea și mă invidiază. Cred că are de ce.

Fetița o ajută să descalece și Margareta se propti de umerii ei slabi și ascuțiți. Îi simți corpul fremătind sub mâna ei.

— Spune-mi, zise Liviu Dunca, o iubești pe doamna ?

Fetița nu răspunse, însă îi sclipiră ochii. Liviu Dunca rîse și o întrebă din nou : „Nu-i așa că e frumoasă ?“ Fetița se însenină brusc, cuprinsă de o adevărată bucurie și, cu ochii strălucitori, îmbujorată, dădu repede de câteva ori din cap.

— Am un tovarăș în dragostea mea, și mă simt foarte bine. Aș putea s-o iau confidentă dacă dragostea mea ar fi un secret pentru tine. Am complota împreună cum să te prind în mreje.

Toată istoria aceasta îi înveselea, Margareta era foarte bine dispusă, ceva din gravitatea zilelor anterioare dispăruse, și-i spuse doar : „e foarte bine“ și se îmbrățișară, pentru prima dată pe față, în prezența altcuiva, a cuiva foarte înțelegător, pe deplin de acord, și într-un fel se simțiră legitimized. Totul era foarte firesc și de mărturisit:

În timp ce mîncau ceva ce le pregătise femeia care venise să se adauge și ea bunăvoinței generale, întărind-o cu o altă nuanță, mai ponderată și mai realistă, fără identificarea fetei ce-și cristaliza sub înfățișare imposibilă, aproape de basm, ascunse visuri, Liviu Dunca se uita la Margareta. „O iubesc pentru că e atît de adevărată, se gîndi. Atît de firească și adevărată. Niciodată n-am fost așa de îndrăgostit, așa de îngrozitor de îndrăgostit. Și nu pentru că e atît de frumoasă.“ În lumina după-amiezii cam întunecate, de munte, influențată parcă de apropierea pădurilor de brad, profilul subțire al Margaretei era stră-

lucitor, aproape străveziu, deși se bronzase puțin cu o fi-nețe accentuată de desen. „Deși e foarte frumoasă“, se gîndi Liviu Dunca. O urmări cum mîncă, foarte concentrată, grațioasă fără nici o umbră de ostentație, cu gesturi line și perfect stăpînite, compunîndu-i și conti-nuînd întreaga ei înfățișare. Era o potrivire a celor mai banale mișcări, a adusului lingurii de lemn la gură cu întreaga ei ființă, cu subțirimea și eleganța profilului, cu genunchii ei rotunzi și mici, ieșind de sub fusta scurtă, cu de-abia perceptibila bătaie a pleoapei. „Nu e ciudată, așa cum mi-am închipuit la început, stranie, ci absolut fi-rească. Poate doar straniu de firească“, se mai gîndi Li-viu Dunca. „E foarte greu și rar să fii atît de desăvîrșit de fireesc. N-am mai întîlnit pe nimeni așa. De aceea nu m-am mai îndrăgostit niciodată așa.“ Dintr-un îmbold, aproape se surprinse vorbind, în fața celor două țărănci, femeia și fetița care-i asistau în tăcere, ca niște martori binevoitori și discreți.

— Niciodată n-am fost atît de îndrăgostit. Nici nu cred c-am fost îndrăgostit vreodată.

Margareta se întoarse spre el, zîmbind :

— Nici eu. Niciodată.

În această stare de pasiune închisă în orînduielele molcome ale firescului s-au ridicat și au plecat după-amiază să se plimbe, nu departe de casa femeii a cărei bătătură crease un fel de loc magic, perfect orînduit, al dragostei lor. Numai pentru o singură clipă, plăcută și amenințătoare, în memoria lui Liviu Dunca, scufundată sub nivelul viu al prezentului, apărîu primul vers al po-ziei care-i călăuzea sentimentele în ultimele zile și le dădea un înțeles : „*Notre histoire est noble et tragique ! Comme le masque d'un tyran*“. Din întunericimea minții, fără s-o comunice și nici măcar să și-o spună sieși, fraza poetică îi închidea și-i oprea pe amîndoi, și la acest ceas foarte fireesc, să-și facă planuri, țînîndu-i prizonieri în in-

tensitatea clipei. Dacă ar fi fost într-o stare obișnuită ce-ar fi permis reflecția, el și-ar fi spus că istoria lor e nobilă și tragică tocmai pentru că e atât de intensă și se retrage din fața posibilității de a se ordona așa cum trebuie, în planuri, fie ele și irealizabile, întinzându-se în timp. Însă acum era pur și simplu paralizat, într-un fel de paralizie a intensității.

Se mișcau de-a lungul unui gard viu ce împrejmuia un petec de pământ din jurul casei, pe sub crengile încărcate ale celor câțiva meri ce nu-și pierdeau întru totul misterul nici în lumina zilei. La un moment dat au auzit glasul femeii mai îndepărtat din cauza începutului serii, strigînd-o pe fetiță, și nici un răspuns, de nicăieri. Au stat să-l asculte și apoi Margareta a făcut un semn cu mîna spre cînepiștea foarte deasă care se întindea în dreapta, pe petecul de pământ. Plantele înalte și ătoase se mișcau într-un anumit loc, doar la câțiva pași, vîdînd o prezentă, un corp ce înainta sau se ascundea și mai bine, pitulîndu-se în desime. Femeia continua să strige fără să primească răspuns și cei doi și-au zîmbit, știind că și acum nu sînt lipsiți de martori. Fetița probabil se strecurase prin cînepă după ei, ciulind urechile să le asculte măcar ecourile pașilor dacă nu putea să-i vadă, fascinată și pierdută de înălțimea unui neînțeles model. Margareta a strigat-o și ea, încet de tot, și cînepa a încetat să se miște, cu excepția a două-trei fire care pendulau domol, prea tare lovite cu un moment înainte. „Hai, vino încoace“, a strigat din nou Margareta, „vino“, și chemarea era extrem de ademenitoare, ca blînde dar nerefuzabilele comenzi ale hipnozei. Fetița s-a ivit, cu capul plecat, la doi pași de ei. Înfricoșarea ei supusă i-a înveselit din nou, o clipă au ieșit din tirania absolută a intensității privindu-și relația concretizată în fapta neformată încă a fetiței. Apoi s-au îndepărtat rapid, lăsînd-o puțin rușinată în urmă, și au început să urce coasta, de-a lungul unei vil-

cele seci, cu iarba aspră și înaltă. În dreapta și în stînga erau două povîrnișuri mlăștinoase, cu pămînt brun, rar acoperit de smocuri de pipirig. De aici, urcînd încet și lin, au ajuns brusc pe un platou uscat și neted, întrerupt de nenumărate mușuroaie de cîrțiță, la marginea pierdută a cărui se ridicau dealurile pierdute cu coamele roase și dincolo munții, roșcați de lumina soarelui ce se apropia de apus.

Deși sentimentul acesta o încercase mereu în ultimele zile, aici și acum avu Margareta certitudinea că toate locurile acestea, copaci și ridicături de pămînt, depărtare și apropiere, înseamnă ceva, totul nefiind decît un purtător de înțeles. Întinsă pe iarbă, se uita la coastele acelea erodate ce i se păreau umane, supuse unui timp uman, le urmărea vechimea ca pe a unei rude. Cu cît totul avea un înțeles cu atît își pierdea de fapt numele, copacii nu mai erau copaci și pădurea nu mai era pădure. Unele se continuau în celelalte ca să-și împlinească acest înțeles. Iar sensul lor cel de pe urmă era pentru Margareta regret, resimțit brusc și acut. Întinzînd mîna îl atinse pe Liviu Dunca, să se liniștească, și spuse :

— N-am trăit niciodată cu adevărat. Ce viață lipsită de evenimente am avut ! Cît de lipsită de evenimente !

În acele clipe începu dragostea lor să se consume, se arată ce era de fapt, în mare măsură, ce o deosebea de simpla atracție. Își vădi determinantele, încercarea de a se izola de propria lor experiență, de existențele lor de pînă atunci.

Liviu Dunca se ridică într-un cot și, aproape fără să o privească, spuse : „A mea a fost bogată, foarte bogată în evenimente. Mai ales în evenimente.“ Pînă acum, în ultimele zile, îi spusese cîte ceva despre el, îi aduse aminte ceea ce poate auzise. Era un geolog oarecare, nici foarte bun, nici foarte prost, plecase cu ani în urmă din acel oraș, a avut de suferit o nedreptate, sau poate nu era

nedreptate, ci o întîmplare a timpului său, a fost participant la evenimentele importante de la începutul noii epoci a țării, a fost cuprins de entuziasm și poate de aceea a înțeles mai mult, pentru că numai participanții știu cîte ceva despre ce se întîmplă și numai ei pot judeca lucrurile și faptele fără indiferență, și numai ei se pot cu adevărat revolta. Însă pînă în această clipă niciodată nu povestise nimănui aceste lucruri și ele zăceau amorfe și fără concluzii în el, sursă de neliniște nemărginită. Și poate n-ar fi mărturisit nici acum, și se auzi vorbind ca pe un străin.

Înșelătoria i se dezvălui fără greș, tocmai în mijlocul acestei frumuseți și liniști deosebite și firești, al izolării mincinoase în căldarea dealurilor, la adierea blîndă a vîntului prevestind înălțimile, „și era un vînt dulce și ușor, și acolo era Dumnezeu“, în întimitatea simplă a dragostei lui reale pentru Margareta, atît de plin prezentă. O înșelătorie mult mai subtilă, cu mult mai multe elemente de adevăr decît vechea lui înșelătorie la care lucrase ani de zile, legată de silueta aproape abstractă a necunoscutei în verde care trecea mereu, de la dreapta la stînga, pe îngusta fișie de pămînt udat de apele înserate ale mării. Atunci și acum, în ceasul de repaos ca și în dragoste, încerca mereu să se elibereze din timp, să fugă de timpul concret, istoric, nu de numărătoarea minutelor și a ceasurilor agreabile sau de regretul că ele se termină prea repede, ci de timpul istoric, dur, pe care el îl cunoștea, îl cunoștea foarte bine, sub fața lui aspră, în care și el și alții au greșit. Sub forma unor amintiri ce însemnau mai mult decît suma imaginilor pe care le recreau, acest timp îi năvăli cu putere în minte. Se mărgini, ca să se elibereze de prezent, să repete : „Da. Viața mea a fost plină de evenimente, foarte plină de evenimente“ și apoi să tacă, în copleșitoarea larmă a imaginilor ce năvăleau la suprafață.

Mai întâi Cheresteşu, pe vremea cînd îi era şef, la început, cu faţa slabă, suptă, cu două dungi adînci în carnea obrazului, şanturi ce-i puneau în evidenţă nasul puternic, cartilaginos, aşa cum îl cunoscuse în vara aceea, în baraca devenită birou improvizat, stînd la masă cu pumnii parcă înfipti în faţa lui. Avea o cămaşă albastră-deschis, deschiată la piept şi prin deschizătură i se vedea părul negru şi aspru, viril. Avea o extraordinară capacitate de muncă, stătea ore în şir ascultîndu-i pe toţi, apoi alerga pe tot grupul de şantiere pînă seara tîrziu, inspecta schimburile de noapte, se întorcea şi citea rapoarte, părea că nu se odihneşte niciodată. Şi avea o extraordinară, o şi mai extraordinară stăpînire de sine, un simţ al organizării şi al comandai ce părea innăscut, era un şef adevărat, de necontestat, ascultat cu atenţie în numai cîteva săptămîni de către ingineri cu veche experienţă de conducere, ştiind carte şi tehnică, specialiştii străluciţi. El, ca mai tînăr, îl acceptase de la început, îl urmărise şi se trezise cu el ca model, fără să-şi dea seama, simţi cum se restabileşte o veche autoritate, ca autoritatea bătrînului, a bunicului său, pe care odată îl acceptase înainte de a-i pune în discuţie vreo hotărîre. După anii aceia agitaţi în care încercase să integreze totul într-un sistem, într-un nou sistem, părea că îşi găsisse într-adevăr un loc, într-o ordine dată, o ordine nouă şi foarte dinamică, în care se simţea bine. Şi deci şi liniştea. Trebuiau să facă acea uriaşă lucrare, de ale cărei rosturi nu se îndoia şi nu se întreba mereu, şi această uriaşă lucrare era în acelaşi timp şi un simbol al lucrurilor ce deveniseră posibile datorită încordării şi înmănuncherii tuturor energiilor. Niciodată, se recunoştea în general, nu s-ar fi putut strînge atîtea resurse pentru lucrări de asemenea proporţii, şi nu era singura lucrare mare, deşi aceasta era cea mai mare. Şi tocmai de aceea lui Liviu Dunca, tînăr şi entuziast, îi plăcea să alerge în goană, într-un jeep, alături de Cheresteşu,

trăind tensiunea marilor lucruri și a marilor eforturi. Existau o mie de defectiuni, utilajele nu erau dintre cele mai bune, un anumit haos al începutului era simțit și vizibil, chiar foarte vizibil, unelte aruncate și părăsite, muncă prestată inutil, însă așa erau începuturile și începutul are farmecul lui.

Și mai era plăcut și pentru că existau atâtea noi posibilități, el însuși promovase rapid, poate și din cauza prieteniei cu Cheresteșiu, a relației lor speciale, dar și a nevoii de oameni capabili să muncească așa cum muncea el, ore în șir, fără răgaz, ziua și noaptea, fără să precupețesea nici un efort. Și apoi să cadă într-un somn greu, ca un buștean, somn fără vise din care te trezești puțin turbure și buhăit, chiar dacă nu sînt decît cîteva ore, dar îți revii repede, prins de iureșul zilei, și numai rareori îți dai seama că ești obosit. Era plăcută această activitate și apoi seara relația sa cu șeful său se modifica puțin, după ce toată ziua au lucrat și s-au sfătuit împreună și a ascultat dispozițiile lui, pe care le executa chiar înainte de a le judeca riguros. Nu era un timp de prea mare rigoare și de spirit critic, de solidă judecată la rece, nimeni, din nici o tabără, așa își închipuia el cel puțin, nu judeca la rece. Însă seara se inversau raporturile și discuția lor, în biroul încălzit toată ziua de căldura soarelui nemilos, îmbibată în lucruri și păstrată stătut și noaptea, se ridica deasupra treburilor zilnice. Liviu Dunca din elev în conducere devenea profesor de materii abstracte și povestea acestui fost muncitor, ce trăia ca o patimă o mare transformare pentru el, din revoltat de profesie în organizator și șef adevărat de colectivitate de oameni, despre formarea pămîntului și despre ce înseamnă un horst și cum se formează faliile și se surprindea cum învie istoria pămîntului inert, așa cum cu ani în urmă era înviată de tatăl său, și el geolog, pentru care epocile geologice erau pline de adevărate evenimente, dramatice, cu înclăștări de uriașe forțe ce se dezlănțuiau, dar din cauza mărimii lor desfașu-

rarea nu se făcea rapid, ca în timpul uman, ci pretindea un timp destul de larg ca să le încapă, un timp uriaș, pe măsura lor. Liviu Dunca se dovedea un excelent pedagog, muta obiecte pe masă care erau munți și rupturi de văi, ilustra totul concret și puneă o patimă mare în a explica aceste lucruri, simțindu-se într-un fel solidar cu ele. Iar Cheresteșiu, directorul unui mare grup de șantiere, activist de partid profesionist, autoritate el însuși într-o ciudată transformare care-l mira în măsura în care își dădea seama de ea, se dovedea un foarte sîrguincios elev. Fără să-și dea seama, datorită acestei inițieri de aproape fiecare seară, raporturile dintre ei se complicau, și Liviu Dunca lua locul avut altădată de tatăl său în timpul lungilor lor peregrinări din adolescență, ca apoi dimineața să se schimbe iar. Adeseori, după aceste lecții improvizate care-i făceau atîta plăcere, plecau împreună, seara tîrziu sau noaptea, gonind în jeepul condus de Cheresteșiu, făcînd inspecții sau uitîndu-se pur și simplu la lumina electrică ce inunda pe lungi fișii cîmpia pietroasă, ascultînd ritmurile metalice ale nopții. Opreau mașina și se scoborau și stăteau tăcuți unul lîngă celălalt și era ceasul zilei în care aveau percepția globală a marelui, a efortului, dincolo de ceea ce aveau ei concret de rezolvat și de făcut, dincolo de amănunte și de funcționarea șantierului, căpătau într-un fel o perspectivă estetică, pentru că lucrurile în mare își pierdeau contururile exacte și se înăltau și-i cuprindeau într-un fel. Cel puțin el simțea un fel de fior și-l bănuia și la bărbatul de lîngă el, mereu tăcut în asemenea ocazii. Era o stare specială pentru că adeseori le treceau prin minte asociații necesare și Cheresteșiu i se destăinuia uneori și-și amintea de lucruri aparent fără nici o legătură.

De una dintre acele seri cînd se întîmplaseră multe evenimente își aminti la început cu precizie, fără să spună nimic Margaretei, pentru că această amintire nu era decît o cale spre cealaltă amintire ce se formase deja și-și

aștepta rindul să crească peste măsură și să-l copleșească. Adevărata amintire care-i dovedea că plăcuta lui stare de acum nu era decât încă o iluzie, așa cum iluzii fuseseră în ultimii zece ani și meticuloasele lui construcții de a se elibera din timp. Dar mai întâi apăru clară amintirea suportabilă a acelei nopți, una din ultimele lor nopți petrecute împreună.

Au stat pînă tîrziu să rezolve chestiuni curente și apoi, zîmbind, Chereșteșiu a strîns toate hîrțile și planurile și le-a încuiat în safe și a luat o foaie albă de hîrtie și un creion pe care l-a ascuțit atent cu briceagul lui cu numeroase limbi, cu care se juca adesea și uneori, cînd se concentra, lua mici bețișoare și le cioplea, desfășurîndu-și rapid gîndurile în ritmul mișcărilor, vădind vechea lui deprindere de om ce a muncit cu mîinile și și-a consumat multe gînduri în gesturi precise și cu folos. Chereșteșiu zîmbea într-un anume fel, parcă puțin vinovat, la începutul lecțiilor lor improvizate, și zîmbind îi spunea : „Ei, mai îmi spui povești, tov. Dunca ?“ și Liviu Dunca îi vorbea și făceau scheme și populau ere cu animale monstruoase din trecut și cu uriașii arbori din care s-au format cărbunii de pămînt, și în seara aceea fusese tot mai precis și mai detaliat în explicații și Chereșteșiu îl urmărea cu plăcere, se vedea din zîmbetul care nu-i părăsea fața, o plăcere a înțelegerii și aproape și un fel de scepticism, de admirație pentru cei ce știi, dar și de acceptare și, mai ales, o plăcere a unei mari curiozități intelectuale trezite acum, cînd lui i se întîmplau atîtea lucruri și viața i se schimbase fundamental și era ea însăși o istorie plină de surprize.

La sfîrșit, a închis hîrtia cu schemele în safe, alături de hîrțile importante și prețioase, și i-a spus : „Hai să facem o plimbare“ și au ieșit afară și Chereșteșiu a încălzit puternic motorul jeepului și au plecat să hoinărească, controlînd schimbările de noapte, deși călătoria

lor nu era chiar o inspecție, în seara aceea mai puțin decît oricînd, semănînd mai degrabă cu un fel de hoină-reală contemplativă. Mergeau și se opreau și se dădeau jos din mașină și priveau în jur, în întunericul străpuns de becurile electrice, și apoi iar porneau, conștienți de toate zgomotele trecute în al doilea plan de către huruitul motorului mașinii. S-au oprit cîtva timp și au privit o echipă de tătari, mici, smoliți la față, care încărcau niște vagoane cu piatră și nici nu-i băgau în seamă. Lucrau într-un iureș extraordinar, ca niște automate, și din cînd în cînd strigau ceva în limba lor guturală, niște strigăte scurte, ca niște îndemnuri la muncă, și se vedea că fuseseră prinși de ritm, nu mai determinau ei ritmul, se încălziseră, și efortul aproape supraomenesc îi excitate, se aflau în întrecere cu limitele propriei lor oboseli pe care voiau s-o împingă tot mai departe. Era plăcut să-i privești și te furnica și pe tine ritmul. Liviu Dunca simțea nevoia să apuce și el o lopată și să intre în acest joc de efort aproape pur. „Hep, hep“, strigau tătarii, și unul izbucnise în rîs gilgiit iar altul, mai bătrîn, aproape un moșneag, îi spuse ceva cu o voce aspră, era un fel de șef, tradițional, ales de către ei, probabil că spusese ceva vesel pentru că au rîs toți, în cor, dar și acest rîs era vizibil al unei alte limbi și al unei alte rase. Un șef de echipă se apropiase de Cheresteșiu și de Liviu Dunca și voi să le raporteze ceva, Cheresteșiu îi făcu un semn cu mîna să-i lase în pace și șeful cel mic se dădu la o parte cu cîtiva pași, respectuos, și apoi își scoase un fel de șapcă soioasă și așteptă în umbra celor doi șefi mai mari. Tătarii nu-i băgau în seamă și încărcau piatra, lopețile lor scrișneau în pietriș și apoi metalul zgîriat scotea un sunet lung, ascuțit și acest zgomot se unea cu altele la fel, însă, deși erau atît de hîrșiite, rezultanta lor era totuși plăcută și stenică, un nou tip de muzică, a ritmurilor și a eforturilor, și se amesteca în strigătele guturale ale tătarilor.

Cheresteșiu făcu un semn șefului de echipă ce aștepta cu șapca în mână în spatele lor și acesta se apropie. „Bătrînul e șeful lor, ia spune?“ Șeful de echipă dădu din cap... „Cheamă-l aici.“

„Hei, Giafer, ia vino la tovarășul director. N-ăuzi, trap la tovarășul director.“ La început bătrînul nu auzi și micul șef se duse și-i strigă ceva la ureche. Bătrînul veni înspre ei și în aceeași clipă și ceilalți încetară lucrul și se întoarseră. „Lasă-i să continue“, spuse, însă, în ciuda unui fel de ordin scurt al bătrînului, cei mai mulți au rămas sprijiniți în lopeți și numai cîțiva au început să se miște leneș, trăgînd cu coada ochiului la ei. Bătrînul avu o scurtă ezitare și apoi, încet, își scoase căciula mică și turtită de miel, ca un fes, descoperind un cap țuguiat, cu părul cărunt, vilvoi. „Ia spune, îl întrebă Cheresteșiu, munciți mult, de ce munciți așa?“ Bătrînul îl privi o clipă bănuitor, apoi rîse dezvelindu-și gingiile știrbe: „Trebuie bani mulți“. „Și de ce vă trebuie atîția bani? Ciștigați bine?“ Bătrînul dădu din cap, mai degrabă nehotărît. „E lucru, e bun“, spuse el și rîse din nou. „Și ce faceți cu banii?“ Bătrînul rîse de data asta încrețindu-și fața, scoase un sunet scurt și vesel și cîțiva dintre oameni, care auziseră conversația, au rîs și ei veseli, chicotind și gesticulînd. „Cumpărăm cai. Mulți cai“, spuse bătrînul. „Bine, spuse Cheresteșiu, o să vă dăm bani să cumpărați cai.“ Și-i făcu un semn să se întoarcă la lucru. Șeful cel mic, după ce plecă bătrînul, le spuse pe un ton confidențial: „Sînt foarte harnici și cinstiți, nu te lasă în drum“. Tătarii nu se apucară de lucru, ci vorbeau între ei, comentînd acest eveniment, întrebarea și probabil presupusa ei semnificație, arătînd mereu înspre ei. Au auzit lopețile mișcîndu-se cu vioiciune doar după ce s-au îndepărtat și țipetele lor guturale de îndemn. Ritmul era însă, cel puțin la început, mai lent și mai normal.

Au plecat apoi cu mașina mai departe, dar după câteva sute de metri, fără nici un motiv, Cheresteșiu a oprit mașina și au ieșit afară. Se vedeau luminile șantierelor, însă unde erau ei era întuneric beznă și simțeau suflând un vînt uscat și aspru, venind dinspre mare, fiind ierburile de stepă și piatră, uscate și aspre și etc. Șantierul uruia în depărtare, o locomotivă țipa răgușit, sunete care puneau și mai mult în evidență liniștea din jur, punctată de vîntul de noapte, de țipătul unui animal nocturn furișîndu-se prin apropiere, de saltul aproape de limita de jos a auzului făcut de cîte o insectă și de fișitul vreunei misterioase păsări de pradă zburînd nevăzut sau lăsînd să se închipuie cîte o umbră, încă mai întunecată, peste umbra nopții.

Cheresteșiu îi oferi o țigară și își aprinse și el una, cele mai vii și mai puternice lumini erau acum sclipirea roșie a țigărilor, și Liviu Dunca auzea cum trage adînc în piept fumul bărbatul de lingă el ce se așeză bătrînește pe pămînt, cu spatele sprijinit de aripa mașinii, și îi făcu semn să se așeze și el jos, cu un gest de-abia văzut. Deasupra se boltea imens cerul înstelat, prevestind apropierea mării, căzînd abrupt spre orizont.

Tăcură așa un număr nedefinit de minute, fumînd, și apoi, spre sfîrșitul țigării, Cheresteșiu o aruncă și-și aprinse repede alta și fața întunecată i se luminea de scăpărarea chibritului, ținut strîns în palmele făcute căuș. Trase câteva fumuri adînci și începu să vorbească, și Liviu Dunca, acum, îi auzi vocea de atunci, iar cealaltă amintire se făcea tot mai simțită în apropiere, amenințătoare și dureroasă, scoțîndu-l total din timpul prezent, din apropierea de Margareta, care-l privea cu gravitate, ca și cum ar fi știut.

„Am avut o nevastă, spuse Cheresteșiu. A murit, acum mai bine de unsprezece ani, la vreo lună după ce m-am întors din închisoare. N-am stat împreună decît foarte puțină vreme, vreo cincisprezece luni, n-am avut

nici timp să ne obișnuim unul cu altul. A fost ca un fel de nebulă, am iubit-o foarte tare, de la început, ca și cum aș fi știut ce urma să se întâmple. Avea o dulceață nespusă și sperioasă în priviri. De când am cunoscut-o și m-am hotărât s-o iau de nevastă, dragostea mea era însoțită de un fel de grijă. Teama aceea dulce din ochi, sperietura și slăbiciunea ei și felul cum mă privea învăluindu-mă, cum n-am mai văzut om să privească pe altul, mă umplea de un fel de bucurie amară. Era subțire și plăpîndă, înaltă și îngustă ca o trestie. Pornisem pe drumul de acum, trăiam într-un veșnic pericol, viața mea era secretă, riscam să fiu arestat în orice clipă, trebuia adesea să plec de acasă, să-mi schimb numele și locuința. Și tocmai atunci am avut nevoie de ea, de cineva nu puternic, bărbăție aveam destulă, ci tocmai slab, să-i port și eu omențe de grijă. Dar cineva de care eram convins că, orice s-ar întâmpla, mă va urma pînă la moarte, mă va ține minte în slăbiciunea și în tăcerea ei ce te făcea să crezi că știe niște lucruri tainice, cu adevărat tainice, secrete pentru toată lumea, nu ca secretele noastre. Mă întorceam acasă, cînd mă întorceam, și-i băteam ușor în geam, de trei ori, foarte ușor, de-abia simțit, și ea aprindea lampa de gaz și o lăsa mică de tot, cu fitilul coborît și apoi o auzeam cum lipăie desculță să-mi deschidă ușa și din cauza întunericului rămînea o umbră și se lipea de mine fierbinte, așa era ea de pe atunci, fierbinte și caldă și din cauza patului. O simțeam cum tremură fierbinte și apoi mă ajuta să mă dezbrac și mîngîierile ei erau altfel, mă topeam de un fel de teamă și bucurie că eram lîngă ea, totdeauna pentru puțin timp. Își lipea fața de obrazul meu și viața mea aspră devenea altfel pentru cîteva clipe. Dimineața mă privea cum dorm.

M-au prins apoi și m-au condamnat, și venea, mai palidă și mai subțire, la vorbitor. Nu știi ce înseamnă

un vorbitor, să vezi și să nu poți atinge, să știi că nu durează decât câteva minute, o jumătate de oră. Niciodată nu ești mai trist ca în ceasurile de după aceea. Aducea mâncare, dar și vești, și trimiteam bilete în afară, deși știam cât e de periculos, însă trebuia, și o băgasem în lupta noastră, ceea ce pentru noi era un fel de a ține dragostea să dăinuie. Mi-era o frică grozavă să n-o prindă și când n-a mai venit am simțit că înnebunesc. N-au prins-o, am aflat că e foarte bolnavă și când am ieșit era ca o umbră și după puțină vreme a murit. Arăta groaznic, ca un schelet, numai ochii cu care mă privea erau și mai temători, și mai vii, și mă priveau și mai aprins. Nici nu se putea ridica din pat și o sprijineam în perne, cuprins de disperare, și apoi mă întorceam cu fața spre fereastră, era un început de primăvară ploioasă, în martie, ploua mereu și eu urmăream picăturile pe fereastră și făceam prinsori : dacă picătura se va scurge drept, va scăpa, se va întâmpla ceva și va scăpa, o minune se va întâmpla. Mă bucuram în neștire când se scurgeau drept și mă cuprindea deznădejdea când se curbau pe sticlă din cine știe ce motive. Făcuse răni de atîta ședere în pat și eu o întorceam pe o parte și pe alta și o spălam. Arăta groaznic și eu o iubeam cum n-am să pot iubi vreodată o femeie, dincolo de trupul ei cu pielea atîrnînd zbîrcită pe oasele la vedere, subțiate și ele. Îi făcusem rost să mănînce și înghița în silă, de dragul meu, și mă gîndeam că poate o să scape, nu se poate totuși să moară, venirea mea acasă o va face sănătoasă, nu se putea să nu am nici o putere. A murit, și după un an am luat-o pe nevasta mea de acum, care stă la București, am luat-o voinică și sănătoasă și veselă, cum o cunoști, ca să-mi facă mulți copii, sănătoși și ei. Însă uneori mă gîndesc la ea, la slăbiciunea ei și la privirea ei întunecată și sperioasă, și îmi aduc aminte de neputința mea de a o scăpa de moarte,

mă prinde tristețea că n-am apucat să trăiesc cu ea cum so
cuvenea. Nimeni n-o să mă iubească vreodată cu atita
spaimă și n-o să mă privească așa ca ea.“

Cheresteșiu a tăcut și și-a mai aprins o țigară, el și
Liviu Dunca priveau înainte la rotunda prăvălitură a pământului la orizont, și, după un timp, când s-a terminat
țigara, Cheresteșiu a aruncat departe mucul aprins care
a strălucit în iarba uscată și subțire prin care foșnea
vântul acela aspru, de la mare, și s-a sculat în picioare.
A deschis portiera mașinii și, înaintē de a se urca, a
apucat pe tînărul său confident de umăr, în cel mai
prietenesc gest cu putință, și cu un glas schimbat, altul
decît cel din clipele de dinainte, i-a spus: „De atunci
viața mea decurge așa cum știi, am făcut multe, dar
uneori îmi vine în minte neputința mea de atunci, care
nu mi se șterge niciodată de tot din amintire“.

În clipa aceea Liviu Dunca s-a văzut pe sine și pe
prietenu l său mai bătrîn și atît de deosebit de el, ca și
cum s-ar fi privit din altă parte, dinafara sa, stînd sub
cerul uriaș, boltit, prăvălit la răsărit înspre mare, sclî-
pind de stele vii și acide, dominîndu-i împreună cu sune-
tele nopții și cu zgomotul mereu prezent al șantierului
în lucru. A fost prima și cea mai importantă dată cînd
s-a văzut străin de sine, alături și adînc solidar cu
altcineva, privindu-se dinafară, dintr-un punct foarte
înalț. Și, în mod ciudat, povestea aceea a unei muncitoare
tinere, subțiri și tăcute, moartă cu mai bine de un de-
ceniu înainte, a dat un înțeles nou, deși nelămurit, întregii
sale activități din acea epocă.

Cheresteșiu a apăsât pe accelerator și mașina a țîșnit
săltînd pe drumul prost, plin de pietre, viteza a crescut,
Liviu Dunca l-a simțit încordat și perfect stăpîn pe volan,
cu îndărătnicie. Au mers tăcuți aproape o jumătate de
oră, încrucișîndu-se cu camioane care le băgau parcă
speriate farurile în ochi, au ieșit din zona condusă de ei,
au făcut un ocol și apoi s-au întors spre casă. Era aproape

dimineată, cerul se înroşise la răsărit, Liviu Dunca se simţea exaltat de noaptea de veghe. Au trebuit însă să se oprească. Pe drum, mergînd sau plecînd de la un punct de lucru, trecea o coloană de oameni, şi după o cotitură i-a văzut pe toţi, toate feţele, luminate de palida lumină a zorilor, dintr-o dată sute de perechi de ochi care nu-i priveau, feţe obosite şi supte, slăbite de moarte, trecînd indiferente pe lângă ei, unul măcar nu şi-a îndreptat înspre ei o privire. Paşii lor tîriţi făceau un zgomot haotic, greu de suportat, în lumina slabă se profilau în sus siluetele lor cocîrjate ca şi cum din nou i-ar fi privit dintr-un alt punct. Îi mai întîlnise de la distanţă, niciodată aşa de aproape, într-o asemenea lumină, atît de obosiţi, văzuţi toţi deodată fără nici un fel de individualizare, masă cenuşie, cu adevărat cenuşie. Vru să-şi oprească privirile măcar asupra unuia dintre ei, să individualizeze o singură figură, însă nu fu în stare, treceau prea repede, copleşiţi parcă de o greutate, încovoiaţi, înalţi sau scunzi, toţi păreau la fel, umbră cenuşie lângă umbră cenuşie, fără consistenţă, topindu-se unul în celălalt. În ciuda zgomotului împiedicat de paşi nu puteau prinde cu adevărat formă altfel decît ca o masă grăbită de umbre. În cele cîteva minute cît au stat şi au aşteptat, lui Liviu Dunca i se părea că s-a luminat de-a binelea, că era învăluit de începutul străveziu al zilei, însă eforturile lui de a scăpa de imaginea globală erau fără succes. Alături de coloană mergeau soldaţi cu armele întinse, strigînd întruna, voci înalte, ţipînd : „hai, hai, grăbeşte pasul, mai repede, mai repede, n-auzi“. Un gradat se apropie de maşină şi le îndreptă spre chipuri lumina unei lanterne, fură înconjuraţi de soldaţi şi subofiţeri. Liviu Dunca îl auzi pe Cheresteşiu spunîndu-şi numele, apoi drumul se făcu liber, se auzeau doar răpăitul de paşi şi strigătele soldaţilor undeva în urmă, şi porniră, de data asta mai încet, maşina aluneca normal pe drum, mergînd spre barăcile lor.

Într-un târziu, Chereșteșiu spuse : „Ce lume și aici, la noi. Numai astă-seară. Tătarii aceia veniți pentru ciștig și lucrînd așa cum lucrau, atîția veniți să-și piardă urma, alții să-și facă meseria, unii entuziaști, ăștia de dinainte, și noi, și noi, fiecare.“ Liviu Dunca nu-i răspunse, cuprins de o mare oboseală, dar se gîndi : „E adevărat, o lume, o lume întregă, și eu, venit aici pentru că se face ceva, se încearcă un lucru de proporții colosale. Și eu...“ Îl simți însă tot aproape pe prietenul său, dar era prea obosit, sfîrșit de noaptea nedormită, și de aceea tăcu, fără să dea măcar din cap că l-a auzit. Avea dreptate, desigur.

Acum, stînd întins lîngă Margareta, îl văzu pe Chereșteșiu de atunci în cămașa lui albastră, deschisă la gît, părul său aspru și viril ivindu-se prin deschizătura cămășii, fața sa aspră care-i plăcuse foarte mult și-i dădea un fel de hotărîre și încredere, și în sfîrșit își aminti clar de cealaltă înfățișare a lui, cum l-a văzut mai târziu. și nu-l condamnă desigur, însă amintirea aceasta era prea puternică și în contrast cu liniștea și falsa pace din jur, și de aceea se hotărî s-o povestească, să și-o rînduiască în vîrbe, cu maximum de claritate, deși înțelese dintr-o dată că de acum înainte povestea lui de dragoste va lua o nouă întorsătură, cea adevărată, ivindu-și toate determinările. Cuvintele-i țîșniră și se auzi vorbind, și vocea lui avu un asemenea ton încît Margareta se sculă și-l privi grav, ca de la o mare distanță, și într-o pauză a amintirii își spuse : așa cum privește, stă într-adevăr sub semnul oglinzii.

— Viața mea a fost plină de evenimente și am să-ți spun acum cel mai important dintre ele, care într-un fel e vinovat că ne-am întîlnit.

Viețile noastre în acea vreme erau destul de obișnuite. Munceam pe șantierul acela de trei ani, îmi formasem obiceiuri și reflexe, mă plimbam prin sectoarele care îmi fuseseră date în grijă cu pași pierduți, ca atunci cînd

te întorci acasă pe drumuri știute și te trezești din gândurile tale cu cheia în broască și ești surprins de ajungereă ta aici, trecuse faza de entuziasm de la început, se instalase un fel de sentiment de datorie. Vedeam și lipsurile și greutățile, insuficiențele de organizare și de utilaj, însă toate acestea nu mă împingeau să judec cu adevărat situația și rosturile depline ale întregii lucrări. Scăderea entuziasmului se vedea din creșterea importanței vieții mele individuale, din preocupările ce se concentrău în timpul meu liber. Mă întâlneam în fiecare seară cu un grup de prieteni, ascultam muzică la un pick-up rablagit, eram ușor îndrăgostit de o tânără nostimă și plină de surprize când mă așteptam mai puțin la ele, care uneori mă chinuia din cochetărie, tot moderat, pentru că nu eram cuprins de pasiune. Ca toate lucrurile obișnuite și comune, relațiile noastre îmi dădeau impresia de ceva întâmplător, eram împreună cu toții pentru că locuiam și lucram în acel loc, când ne vom despărți totul se va transforma în amintire ușor nostalgică, nostalgie ce vine doar din simpla trecere a timpului. Cum să-ți spun, relațiile noastre, m-am gândit mai târziu, semănau cu o frînghie de atârnat rufe, udă în ploaie. În ultima vreme începuseră să se întâmple lucruri ușor deosebite, apăruseră niște figuri noi prin birouri, se schimbaseră șoferii unora dintre cadrele de conducere, și șoferii aceștia arătau puțin deosebit, erau tăcuți, închiși și te priveau cu ochi scrutători. Dar pe un mare șantier asemenea lucruri se mai întâmplă, mereu apar fețe noi, și de importanța și ținuta specială a acelor fețe nu mi-am dat seama decât mai târziu, cu mult mai târziu. Chiar la biroul unde lucram eu venise cineva nou, o secretară, cu o înfățișare care m-a izbit, avea niște ochi extrem de clari și de lucitori, pe care nu-i puteai uita ușor, din cauza privirii ascuțite și dure, trădînd o totală neîncredere, un fel de a te fixa ca și cum ți-ar fi citit meru ceva pe față, privire ce m-a tulburat cu adevărat.

de aceea, după o zi sau două, înainte de a pleca de la birou, m-am oprit lângă masa unde lucra concentrată și conștiincioasă, și am întrebat-o : „Spune-mi, te rog, unde ai lucrat înainte, de unde ai venit la noi ?“ Femeia și-a ridicat ochii de pe hîrtii (ciudat, se uita peste niște dosare de plan ce nu o interesau, ținînd seama de munca ei), a ridicat din sprîncene, apoi am avut senzația precisă că-și stăpînește trăsăturile, le strînge energic ca să arate neschimbate și impasibile și, cu un ton puțin ascuțit în glas, care nu mi-a scăpat, a spus repede : „De la București, am lucrat într-un minister, tot ca secretară“. Era ceva grăbit în glasul ei, ca și cum ar fi spus o lecție învățată pe de rost, nu avea nuanța aceea calmă și caldă a oricărei mărturisiri despre noi înșine. Am ridicat din umeri și am plecat și n-am mai dat nici un fel de atenție secretarei și întîmplării, nici fețelor noi, nici șoferilor acestora ciudați, nici unei anumite agitații ascunse, cu prea mare aparență de calm.

Fusesem certat cîteva zile, dintr-un fleac, cu năbădăioasa și capricioasa mea prietenă și ne-am împăcat pur și simplu reîntîlnindu-ne la cantină și izbucnind în rîs, și am hotărît că vrem să facem o escapadă la București. Am obținut fără nici o greutate niște delegații și am plecat împreună pentru trei zile. Delegația mi-a fost făcută de secretara cea nouă și mai ciudată, care mi-a înmînat-o spunîndu-mi, cu un zîmbet : „Drum bun și spor la treabă, în ceea ce aveți de făcut la București“. Deși nu era treaba ei să știe, poate pentru că aveam oroare de micile minciuni, i-am răspuns : „N-am nici un fel de treabă urgentă, am chef să plec puțin la București“. Femeia a zîmbit din nou și, cu o undă de ironie, cam neobișnuită pentru poziția ei subalternă, mi-a spus : „A, nici un fel de treabă, doar așa, în plimbare ? Atunci să vă urez *plimbare* plăcută.“ I-am mulțumit și am plecat, gîndindu-mă că mă interesează ciudata noastră nouă secretară cu ochii reci și ficși, foarte clari și luminoși.

Îmi aduc aminte de toate amănuntele acelei călătorii, mi le-am repetat de o mie de ori în minte, cu nostalgie, fiecare amănunt mi-a rămas bine întipărit, crescînd într-o semnificație nu tocmai clară, fleacurile devenind simboluri ale obișnuitului, ale plăcutului banal, cotidian. Îmi amintesc de cei doi dorobanți de piatră cu falnice mustăți ce păzesc de decenii podul de la Cernavoda, pe lîngă care am trecut de foarte multe ori, dar nu-i rețin decît așa cum i-am văzut atunci, în acea lumină de vară, cu sentimentul precis al clipei, al veselei mele stări de spirit din acele momente, și în amintirea mea au crescut și s-au întunecat și mai mult, acoperind cerul clar de după-amiază, întim legați de priveliștea înaltă de sub pod, de verdeața bălții și de un vapor ce trecea pe Dunăre, lăsînd în urma lui o diră albă, spumoasă. Apoi la București, de plimbarea mea într-o seară cu prietena mea de-atunci, de zilele următoare și de plăcuta lor toriditate, de caldarîmul moale sub pașii noștri, de parcul prăfuit, cu fîntîni țîșnitoare, obosite și ele din cauza căldurii, și de statuile cam grotești, de două schifuri trecînd rapid pe lac, cînduse de tineri cu mișcări vioaie, în contrast cu pustietatea și moleșeala din jur. De gustul limonăzii încălzite, de înghețatele pe băț ce ni se topeau pe mîna prelingîndu-ni-se lipicios pe degete. Îmi amintesc de rîsul prietenei mele, lîngă ceasul de la Universitate, de care îmi aduc aminte numai cum l-am văzut atunci. Era într-un fel un moment important, în acea zi prietena mea îmi plăcuse mai mult decît de obicei, credeam chiar că eram sincer îndrăgostit, mă ațîța trupul ei elegant și musculos, subțire de tinerețe, și am cerut-o în căsătorie și ea nu mi-a dat nici un răspuns vreme de mai multe ceasuri pînă am ajuns în fața Universității, și acolo s-a oprit, în mijlocul mulțimii de studenți și de fete tinere care se întîlneau în acea seară și a unor provinciali și mi-a spus : „da, accept“. „Ce accepți ?“ am răspuns. „Cum ce ? Să mă mărit cu tine, și încă foarte curînd.“ Atunci

i-am spus : „E un moment istoric“, și am privit ceasul, era ora 10 fără 5 minute, seara, și am râs pentru că o clipă atât de importantă este de puține ori marcată pînă la minut și am îmbrățișat-o acolo pe stradă. Îmi închipuiam că sînt foarte îndrăgostit și am făcut în cele două zile care ne-au mai rămas o mulțime de planuri și am cumpărat lucruri în comun, pentru prima dată, joc amuzant de care ea rîdea mai mult decît mine, care devenisem un ardelean serios și domestic, așa cum îmi este de fapt firea ce nu s-a putut dezvolta pe deplin la vremea sa. Seara ne-am dus la „Mon-Jardin“, restaurant foarte scump în acea perioadă, dar noi cîștigam bine pe șantiere, eram amîndoi ingineri și eu aveam un post foarte bun, de conducere, și tot felul de prime, am cheltuit în cinstea economiilor pe care urma să le facem în viitor, în viitorul nostru comun. M-am amețit puțin din cauza stării mele de plăcută excitație și a sentimentului de bărbăție foarte plăcut și am început să pererez puțin confuz, filozofic, îmi spuneam eu, iar Doina Mușatescu, așa se chema logodnica mea, rîdea și se bucura că „are un bărbat atât de inteligent“ și nu era absolut deloc interesată de ce spuneam eu atunci, spuse care probabil nici nu erau interesante decît pentru că debitam lucruri mari cu ușurință, tocmai în acea împrejurare, și era ultima dată în viața mea cînd îmi permiteam acest lucru.

Cînd ne-am întors, după trei zile, de la început am fost izbiți de noua situație. Toate fețele oamenilor erau schimbate, ne întîlneam cu cunoscuți care de-abia ne observau, se întîmplase ceva, evident, un lucru neobișnuit de grav, deși obiectele erau toate la locurile lor, se auzea zgomotul lucrului deși acesta era parcă puțin schimbat, sau așa mi s-a părut mie. Însă era ceva în atmosferă, o tensiune ce se manifesta în graba oamenilor și mai ales în modul lor de a se evita, într-o întoarcere rapidă, prea rapidă a salutarilor, în faptul că nu se priveau în ochi ci pe furis, ca și cum toți ar fi

fost vinovați de ceva, ar fi știut ceva ce noi ignoram, un secret ce pusese stăpînire pe toți, unindu-i în ciuda faptului că păreau atît de despărțiți și singurateci fiecare. Numai noi doi, copleșiți, nu știam nimic și ignoranța noastră ne deosebea de toți și ne făcea să ne stringem unul în celălalt, nu pentru că eram proaspăt logodiți, ci din cauza unui pericol ce se infiltrasese pretutindeni, care ne solidariza. Străzile provizorii dintre barăci erau mai pustii ca vreodată, lumea se retrăsese undeva ca sub o amenințare, mai ales în partea noastră de colonie, cu locuințe ale inginerilor și personalului de conducere.

Am condus-o pe Doina acasă, apoi am alergat la birou, unde n-am găsit pe nimeni, totul era încuiat, pustiu și parcă terminat, părăsit de oameni pe vecie. Un paznic dormita la intrare, stînd pe o bancă de lemn cu o țigară ce i se stinsese, înnegrită la vîrf, atîrnîndu-i dintre degetele mari și ostenite. M-a auzit bătînd la ușa și și-a înălțat privirea dar n-a dat nici un semn că m-ar recunoaște, a rămas inert și indiferent. Mă cunoștea doar și atitudinea lui m-a mirat. L-am strigat :

— Gribincea, ce stai așa ? Vino și-mi deschide, n-auzi !

S-a ridicat alene și a venit la mine, dar la doi pași s-a oprit și și-a aprins mucle stins de țigară.

— Hai și deschide, i-am ordonat răstit și iritat, — și mișcă mai repede, ce, dormi pe tine ? Nu mai vorbisem de mult așa cu cineva, din armată, iar acolo era altceva.

Paznicul Gribincea s-a îndurat în sfîrșit să se apropie și mi-a răspuns alene, lat, cu un accent puternic moldovenesc, pe care nu i-l observasem pînă atunci : „Și vrei, omule ? Nu-s ore de lucru acu, n-ai să căuța pi-aiși.“ „Cum, am urlat eu, ești beat ? Ascultă, dacă mai vii vreodată beat la serviciu te dau pur și simplu afară. Imediat. Deschide chiar acu ușa.“ „Da' ai aprobare ? Să vii cu ea și-ți deschid, di și să nu-ți deschid. Eu așa am ordin, da' dacă se schimbă, atunci o fi bine. Eu n-am

nimic împotriva.“ „Aprobare ?“ am spus eu. „D-apoi cum, sigur că aprobare.“ Gribincea se îmblinzise puțin, dar rămăsese tot lent și sceptic.

L-am lăsat fără să-i mai spun un cuvânt și el a rămas în fața ușii în picioare și a tușit în urma mea, într-un mod care m-a enervat. Se întâmplase ceva, nu era o simplă impresie. Am alergat la Doina și am găsit-o sfînd în pat, nedezbrăcată, cu bagajele făcute, cu capul sprijinit de perete. Nici măcar nu s-a mișcat cînd am intrat eu. „Știi ceva ?“ am întrebat-o. Ea mi-a răspuns izbucnind brusc și lipindu-se de mine : „Nu. Hai să plecăm. Să plecăm chiar acum.“ Am încercat s-o liniștesc și am pornit amîndoi spre casa unde ne întîlneam de obicei în fiecare seară cu amicii noștri, să discutăm și să ascultăm muzică. Era un fel de grup de elită a locului, majoritatea dintre noi erau ingineri tineri, geologi, cu preocupări mai largi decît profesiunea. În seara aceea nu era nimeni acolo, am bătut la ușă, în tăcerea din jur, la o baracă învecinată s-a dat o perdea la o parte, apoi la alta s-a deschis și s-a închis repede o ușă, un cap neidentificat a apărut și a dispărut de acolo. Totul se deschidea și se închidea rapid, eu băteam cu putere în ușă, mă simțeam privit, dar nu știam de cine, ca și cum, deodată, în această colonie n-aș fi cunoscut pe nimeni, m-aș fi trezit într-un loc cu desăvîrșire necunoscut. Doina se strîngea în mine și-mi șoptea, „lasă, renunță, hai să plecăm“, dar eu mă încăpăținasem și, deși nu auzisem nici un zgomot înăuntru, aveam certitudinea că este cineva acasă, simțeam parcă o răsufolare înăbușită dincolo de pereții subțiri ai barăcii. Nu voiam să plec în nici un chip, voiam să aflu cu orice preț ce se întîmplă. De aceea am insistat, bătînd cu pumnii în ușă, lovind-o cu piciorul, strigînd pe gazda noastră obișnuită, cu care eram prieteni. Nu mă înșelasem, pentru că după multă insistență, sau mi s-a părut mie, din cauza modificării noțiunii timpului, ușa

a fost deschisă și prietenul nostru Constantinescu a apărut în prag. „A, voi erați, a spus el cu o voce moale și ne-a invitat înăuntru. Va să zică v-ați întors.“ L-am luat repede :

— Spune-mi ce s-a întîmplat, ce se întîmplă aici ?

Constantinescu ne privi pe amîndoi, mutîndu-și privirile de la unul la celălalt, apoi se duse și mai controlă dacă a închis bine ușa.

— Bine. Voi nu știți nimic. Să nu spuneți că eu v-am spus, deși veți afla, se fac ședințe. Dar nu eu v-am spus.

— Bine, dar dacă tot se anunță, dacă s-a comunicat ?

— Da, dar eu nu vreau să am nici un amestec. Eu nu știu nimic, nimic precis. Contez pe prietenia voastră. De trei zile, imediat după ce ați plecat voi, au început să se facă arestări, e arestată aproape toată conducerea tehnică. Se spune că au sabotat lucrările, că sînt agenți ai nu știu cui. Lumea e întrebată, mă rog, se caută mărturisiri, eu nu știu. Poate că este așa, că s-a sabotat totul, că de aceea nu merg lucrurile. Nu știu, să mai vedem.

L-am întrebat exact cine fusese arestat și mi-a înșirat nume. Nu era credibil, dar nici nu puteai ști. În unele cazuri însă era absolut de necrezut, aș fi putut jura. M-am așezat pe un scaun, fără putere. Constantinescu mi-a spus că de atunci, practic, s-a întrerupt lucrul, se țin întruna ședințe, se demască „atitudinea de gură-cască“, expresie care se folosea din iarnă. Toți sînt obligați, mai ales personalul tehnic superior, să ia atitudine și să ceară cea mai aspră pedeapsă, recunoscîndu-și vinovăția de a nu-și fi dat seama de la început. „Așa că vezi, adăugă el, asta este.“ Nu-mi revenisem din mirare, din consternare, cînd am auzit pași în fața ușii, apoi niște bătăi puternice. Erau mai mulți oameni, bărbați desigur, pași de o mare hotărîre și dintr-o dată am încremenit toți trei. Constantinescu se ridică primul, palid și, cum îl priveam de jos, am avut dintr-o dată revelația unui om, cunoașterea lui totală și intimă, deși îl știam

de câțiva ani, eram destul de buni prieteni, era inteligent, vioi, curios, mai ales curios, cu o mare și degajată curiozitate intelectuală care îl făcuse să fie cumva inima cercului nostru, să venim la el și să discutăm. Însă acum îl vedeam cu totul altfel, ca niciodată, și mi se părea că-l văd în *adevărata* sa înfățișare, după ce toate cojile și aparențele, măștile lui de veselie și inteligență căzuseră, după ce toate reacțiile lui obișnuite se desprinseseră de el ca niște lucruri străine. Cum îl priveam acum, de jos, îi vedeam fruntea bombată și descărnată, scheletul ei, și pleoapele căzute, obrajii flasci, atîrnînd la dreapta și la stînga gurii prea moi, și mai ales ciudata bombare a ochilor, perfecta lor lipsă de expresie, culoarea lor veștejită, nehotărîtă. Dacă l-aș fi văzut că-i este doar teamă, că s-a speriat, atunci aș fi pus totul pe seama unui moment, a acestei clipe tranzitorii, dar nu era spaimă ce vedeam, ci o dezgolire de toate expresiile, trăsăturile prea moi, fără nici o definiție adevărată. Constatam că Radu Constantinescu, inginer în vîrstă de 33 de ani, specialist în hidraulică, meloman și lector de filozofie și de cărți mai speciale, *nu este de fapt nimic*. Nu e decît o umbră, o foarte palidă umbră, un pretext de existență, și acest lucru se vedea din nehotărîrea extremă a formelor lui, din faptul că nu se ridicase încă la stadiul de a fi ceva, oricum, oricînd. Îl observam dincolo de clipa prezentă, dincolo de reacția momentului, așa cum nu-l văzusem niciodată, și ceea ce rămînea nu era nimic, doar o tentativă, o eboșă de om, o încercare nereușită de a pătrunde în existență. Radu Constantinescu, inginer, era un fel de pretext, și numele lui atîrna prin cameră ca și corpul lui, ca și fața lui cu expresie nedefinită. Poate că nu e adevărat, poate asemenea permanente nu există și e o greșeală a noastră să sperăm că la momentele limită ale unui om avem extraordinara șansă să ne întîlnim cu esența sa neschimbătoare, chiar dacă în unele cazuri ea nu este decît revelația acestei nehotărîri a ființei. De ce

oare judecăm oamenii în aceste condiții, de ce în pericolul maxim, în timpul emoțiilor celor mari, am găsi pe cineva cu adevărat mai mult decât în banalele lui fapte de toate zilele? Poate că nu sîntem niciodată nimic, ci doar ceea ce facem, întilnirea dintre circumstanțe. Poate am fost și sînt nedrept. Însă atunci așa l-am văzut, și descoperirea m-a fascinat pînă la pierderea contactului cu realitatea prezentului, a acelei clipe și a împrejurărilor destul de grave în care mă găseam eu însumi. Sau chiar a fost un tertip folosit de mine atunci, pentru a evada din tensiune. Oricum, de atunci mereu caut o asemenea înfățișare a oamenilor, într-un moment-cheie, deși totul poate fi doar o simplă prejudecată, o dorință de a fugi din concretul unei situații în abstractul unui adevăr imaginat.

Cu figura sa nedefinită, pășind încet, parcă pe vîrfuri, Constantinescu s-a apropiat de ușă, a deschis-o încet și a trecut într-un mic vestibul care dădea spre ușa de la intrare. Acolo s-a oprit din nou, apoi cu o voce moale, pe care nu i-o auzisem niciodată, o voce blîndă și supusă, a întrebat: „Este cineva? Este cineva acolo?” Era și o mirare mieroasă în glasul lui și o imensă cantitate de ipocrizie, sau așa mi s-a părut mie.

— Da, deschideți, s-a auzit răspunzînd o voce plină și fermă ce răsuna mai tare și mai hotărît prin uși și pereți decât vocea gazdei mele.

Apoi s-a auzit cheia întoarsă cu grijă excesivă în ușă și în sfîrșit s-a deschis ușa și în vestibul au apărut doi bărbați care cu pași siguri au intrat în cameră, trecînd pe lîngă Constantinescu. S-au oprit drept în fața mea și eu m-am ridicat în picioare. Unul era înalt și altul scurt, cel înalt avea niște ochi viorii, care te izbeau în mijlocul feței prea palide, cel scurt avea un aer agresiv poate și din cauza unei buze tăiate, prost cusute.

— Tovarășul inginer Dunca, vă rog să veniți cu noi, n-o să stați mult, doar cîteva minute.

Nu-mi ieşisem încă din starea produsă de ciudata esenţializare a prietenului meu, de aceea nu eram prea tulburat şi m-am ridicat să plec fără nici un cuvânt. Însă Doina s-a aşezat între noi, ca şi cum ar fi vrut să mă apere, şi i-a întreat : „unde-l duceţi ?“ Cel scurt i-a răspuns : „las' că ştim noi“ şi a privit-o cu răutate. Atunci a intervenit, cu ton calm, împăciuitoare, cel înalt şi cu trăsături palide şi obosite : „pînă la direcţie, domnişoară, pînă la direcţie“. „Bine, dar el n-a făcut nimic“, a strigat Doina, neliniştită. Cel scurt a rîs, puţin batjocoritor, ca şi cum ideea că există oameni nevinovaţi i s-ar fi părut foarte caraghioasă, dacă nu cumva rezultatul unei rele-credinţe de care el nu se lasă înşelat. Cel înalt însă a vorbit din nou, cu acelaşi glas îndepărtat, împăciuitoare şi obosit : „Desigur, cine spune c-ar fi făcut ceva ? E vorba doar de o simplă declaraţie.“ Doina nu se linişti nici atunci şi mi se adresă : „ai grijă, dovedeşte-le că nu eşti vinovat“. Apoi din nou se întoarse spre cei doi : „Pot să vin şi eu, pot depune o garanţie pentru el“. Era agitată, speriată însă şi ea, foarte schimbată, gata să mă apere, să peroreze, să dovedească, avea ceva de cloşcă, de mamă ce-şi apără puii, ochii îi străluceau de o ciudată excitaţie. Nu m-aş fi aşteptat la o asemenea reacţie din partea ei, în trecut i-am observat şi ei schimbarea, mi se părea că intru într-o lume paralelă, unde oamenii se dezvăluie sau îşi dezvăluie ce şi-au ascuns în viaţa de fiecare zi, reducîndu-se la liniile lor esenţiale. Doina Muşatescu, proaspătă absolventă a Institutului de construcţii din Bucureşti, în vîrstă de 25 de ani, superficială, alintată, sigură pe ea din cauza titlului şi tinereţii ei, devenea sub ochii mei fascinaţi dintr-o fată veselă şi alintată, cu silueta subţire, femeia-mamă, apărîndu-şi tribul, încrezîndu-se mai mult în instinctul ei decît în falsa înţelepciune a bărbatului, gata să lupte pentru ei, să-şi folosească întregul ei arsenal secret şi sigur, extinzînd asupra lumii întregi bănuiala ei mereu

prezentă a pericolului general. Mișcat, am îmbrățișat-o și atunci am simțit-o fremătind lângă mine, cuprinzându-mă cu o patimă și cu o căldură pe care nu i le cunoșteam.

Numai pe drum m-am gândit că se știa unde sînt, că înseamnă că un ochi cercetător m-a urmărit tot timpul, înregistrîndu-mi orice mișcare, dar în loc să mă sperii am ridicat din umeri. M-a cuprins o ciudată stare de liniște și împăcare, nu pentru că nimic nu mi s-ar putea întîmpla, ci pentru că nimic esențial nu m-ar putea atinge. Am mers tăcut, între cei doi, și ei tăcuți, ca printr-un fel de tunel. Drumul nu avea determinări, nu observam amănunte, nu mă întilneam cu nimeni pe care să-l pot recunoaște, capul mi-era gol de gânduri, nu mă gîndeam nici la ce trebuie să spun, nici la ce mă vor întreba eventual, eram cuprins doar de starea aceea liniștită, de împăcare și așteptare ca și cum mi-aș fi rezervat toate forțele pentru confruntarea ce urma să vină și nu voiam să cheltuiesc nimic. Știam întrucîtva această stare, o mai întilnisem înainte de atacurile hotărîtoare de pe front, din serile în care așteptam, în fața unei table de șah, să fiu chemat la o misiune de noapte, să fac un zbor de recunoaștere sau de luptă cu mari pericole și apoi suna un gong și se auzea prin megafon o voce și mă ridicam și-mi puneam rapid hainele groase de piele, costumul de zbor, și ieșeam afară, în frig, îndreptîndu-mă spre aparat, emoția era toată întoarsă în sine, concentrată și opacă pentru mine însumi.

Am fost izbit de lumina puternică a becurilor electrice fără abajur, din camera direcției amenajată pentru aceste discuții, și am realizat doar atunci că se întuneacă, deși drumul n-a fost lung, l-am străbătut în zece minute. Cei doi s-au retras și am rămas singur în birou și m-am așezat pe un scaun, răbdător, cu miinile pe genunchi. Nu venea nimeni, de undeva din apropiere se auzea zgomotul unei mașini de scris, s-a trîntit o ușă,

pași pe coridor, apoi din nou numai mașina de scris la care lucra o profesionistă, auzeam ritmul terminării paginilor, mișcarea fusului, o scurtă pauză și din nou bătaia regulată, tăcănitul sigur și rapid, clopoțelul de la capătul rîndului. În interiorul camerei tăcerea era așa de mare încît auzeam mișcarea fibrelor de lemn din mobile, trosnetul timpului insesizabil care le modifica interior, ascuns de privirile noastre. Pe coridor am auzit pași de femeie care s-au oprit în fața ușii, o pauză și apoi ușa s-a deschis încet și am tresărit surprins. În prag a apărut ciudata secretară a serviciului nostru, cea venită cu puține zile înainte de plecarea mea. M-a privit fără să spună nici un cuvînt, cu niște ochi serioși, gravi chiar, fără un zîmbet pe față, fără să-mi facă nici un semn de recunoaștere, ca și cum i-aș fi fost perfect necunoscut. Sub greutatea privirii ei m-am ridicat și atunci mi-a spus, cu un glas metalic, deosebit de cel pe care i-l cunoșteam : „Poți să stai jos“. Apoi a închis ușa și i-am auzit pașii îndepărtîndu-se pe coridor și din nou în întreaga clădire nu răsuna decît mașina de scris. În ciuda acestei curioase vizite, m-am abținut să fac vreo asociație, deși era evident, încă o dată evident, că am fost sub supraveghere, dacă nu eu, în orice caz serviciul nostru. Fețele necunoscute de pe șantier, apărute cu cîtva timp înainte, căpătau înțeles, alt înțeles decît cel obișnuit, totul se lămurea ca o acțiune pregătită cu grijă dinainte. M-am așezat însă comod în scaunul care scîrțîia sub mine și am început să aștept cu calm, cu un calm și mai mare și încă mai concentrat. M-am gîndit numai : regie. Lăsat aici singur, tăcerea din jur, apoi venirea cuiva care să mă facă să înțeleg că am fost sub supraveghere, comportamentul ei ciudat, privirea grea și evaluatoare. Eu însă îmi refuzam grijile și asociațiile, evitam spaimetele, nu-mi era frică, nu extindeam, nu generalizam, nu mă întrebam de rostul meu aici. Așteptam, doar, întreaga mea activitate se redusese doar la această încăpățînată așteptare, fără reprezentări,

dar cu un început de atitudine. Cum nu mă știam vinovat cu nimic și credeam chiar că sînt un om util și capabil de muncă, dovedind acest lucru, nu-aveam o atitudine ostilă față de organele de stat. Știam de existența lor, dar nu mă gîndeam la ei, nu le acordam o exagerată importanță, îi vedeam limitați în sectorul lor necesar care nu mă privea. Însă regia aceasta îmi crease o undă de iritare, mă simțeam manipulat și mă opuneam. Într-un târziu m-am uitat la ceasul de la mîină și am văzut că era 10 seara, un calcul simplu îmi arăta că stăteam așa de mai bine de două ore, însă eram hotărit să aștept oricît fără să-mi pierd răbdarea. Războiul începuse înainte de a fi fost declarat, eram sub presiunea psihică și mă împotriveam. Nervii nu trebuiau să-mi cedeze, începusem o luptă fără să știu de ce și împotriva cui, o luptă abstractă, în gol, neavînd să apăr nimic, decît poate dreptul meu la un alt tratament. Nu fusesem învinuit de nimic, războiul era de-a baba-oarba.

Mașina de scris se auzea mereu și-mi umplea întregul meu spațiu de răbdare, care trebuia să capete oricum o formă. Împotrivirea se popula din cînd în cînd cu zgomote și mai îndepărtate, un huruit de tren, fluieratul unui impieगत, trecerea vibrantă a cîte unui camion pe șosea. Mai trecu o oră și nu veni nimeni, începusem să-mi dau seama de lumina puternică și obositoare a becului, de căldura lui. Însă răbdarea mea a fost aceeași încă o oră, și apoi încă o oră, pînă ce în sfîrșit s-au auzit pași pe coridor și ușa s-a deschis cu hotărîrea cuiva care vrea să intre. Am rămas nemișcat pe scaun și bărbatul care a intrat s-a îndreptat spre mine și mi-a întins mîna. De-abia atunci m-am ridicat și i-am strîns-o, dar în cîteva secunde ne măsurasem unul pe celălalt, ca niște adversari, deși el se arăta afabil, ca și cum n-ar fi știut că stau aici de mai bine de patru ore, înțepenit pe scaun. Era înalt, bine legat, dar subțire, cu o față roșcovană, puțin pistruiată și cu un zîmbet politicoș și puțin obosit.

— Mi se pare c-ați așteptat puțin, îmi pare foarte rău, dar eram plecat și nu m-a anunțat nimeni. Însă terminăm foarte repede, e vorba de o simplă declarație.

Eu am tăcut și m-am așezat pe scaun, el a trecut în spatele biroului, a scos o foaie de hîrtie dintr-un sertar și a așezat-o pe masă.

— Încă o dată, îmi pare foarte rău, însă ce să-i facem, cu treburile, pînă ce lămurim pe deplin afacerea asta. De lămurit este pe deplin lămurită, au mai rămas doar cîteva detalii. Apoi, privind în jur, exclamă : Și uite, nici măcar nu s-au gîndit să vă dea ceva de citit, oricum, trece mai ușor timpul.

Eu am continuat să tac și să-l privesc. El îmi aruncă o privire scurtă, furișată, mai puțin afabilă decît privirea lui dinainte și apoi zîmbi :

— Știți desigur despre ce este vorba ?

— Nu. Nu știu.

— Nici măcar nu bănuți ?

— Nu, nici măcar nu bănuiesc.

— Ați auzit desigur ce s-a întîmplat în ultima vreme aici, ați fost informat după ce v-ați întors ?

— Foarte vag. Nu pot afirma că știu.

— Bine. Atunci o să vă spun eu. Am descoperit pe acest șantier o vastă acțiune de sabotaj, cu rețele întinse, care tindea să paralizeze lucrările și să compromită însăși ideea. Desigur că dumneavoastră știți sau nu, să zicem bănuiați acest lucru. Vi s-au părut niște lucruri ciudate, v-ați pus niște întrebări, însă nu v-ați dus gîndurile pînă la capăt.

— Nu. Nu mi-a trecut așa ceva prin minte. Niciodată.

— Cum se poate, tovarășe inginer ? Noi știm că dumneavoastră sînteți un om capabil și cinstit. Chiar nu v-ați întrebat deloc de ce nu *prea* merg lucrurile ?

— Nu, nu m-am întrebat. În mare măsură știam.

— Deci recunoașteți că știți. Tocmai despre asta e vorba.

I-am spus care credeam eu că sînt cauzele reale, m-a contrazis și în sfîrșit, la capătul discuției, m-a lămurit ce se cerea de la mine. Nu eram acuzat, ci trebuia să fiu martor, să depun că observasem unele aspecte ale acțiunii de sabotaj, mi se oferea chiar o scuză de ce n-am atras atenția, n-am denunțat, nu înțelesesem toate implicațiile. Am refuzat net. Toate acuzațiile erau făcute inabil, nici pentru o singură clipă n-am crezut că s-ar putea să aibă dreptate pentru că nimic măcar nu încerca să dea impresia că ar căuta adevărul, că un fapt nou ar fi putut să-i schimbe concluziile și convingerile, dacă le putem numi așa. Era o anchetă închisă, în care se pornea de la concluzii și se încerca să se demonstreze adevărul lor, cu orice preț.

Am fost lăsat să plec, după mai bine de două ore, și a doua zi am fost chemat din nou, apoi încă o dată în cealaltă zi. I-am spus în sfîrșit :

— Bine, dar dacă sînteți absolut convins și aveți probe că e vorba de o acțiune de sabotare, de ce nu vreți să aduceți acele probe și acei martori în instanță și vreți să mă aduceți pe mine, care nu știu nimic ?

— Pentru că nu vrem să ne descoperim mijloacele și oamenii prin care am ajuns să cunoaștem adevărul.

— Dumneavoastră nu credeți că și eu fac parte din aceeași tabără, doar sîntem membrii aceluiași partid !

Nu-mi răspunse nimic, dădu numai din umeri și-mi spuse după un timp : „Cerîndu-vă să faceți cum vi se spune, vrem tocmai să vă verificăm dacă sîntem cu adevărat pe aceleași poziții. Arătați că aveți încredere în noi și atunci ne vom convinge.“

Am refuzat și mi s-a dat timp de gîndire trei zile, cu o ușoară amenințare în ton. De-abia atunci, în acel răgaz, m-am dezmeticit, și nu judecînd lucrurile. Atitudinea celorlalți se schimbase față de mine. Mă evitau în mod evident, eram și eu „implicat“, toate relațiile dintre oameni

se schimbaseră în mod vizibil. Întii, nimeni nu discuta cea mai importantă problemă, aceea care-i frământa pe toți, nimeni nu-și exprima nici o opinie. Cel mai important eveniment din viața șantierului, cu implicații pentru viața și onoarea unor prieteni și colegi, a zeci de oameni, era înlăturat din discuție. Dacă se discuta într-un grup, atunci subiectele erau în mod deliberat banale, dintre cele nepericuloase. Toate problemele șantierului, nu numai cele legate nemijlocit de procesul care se pregătea, erau ocolite cu grijă pentru că puteau fi *interpretate*. Apăruse un pericol dintre cele mai mari, un anumit dezinteres față de treburile publice, o scădere a participării active și conștiente. Fiecare făcea exact ce trebuia să facă și nimic altceva. Însă toate aceste constatări, atunci, le simțeam, dar ele existau doar în al doilea plan. În primul plan era atitudinea colegilor și prietenilor mei față de mine, dorința de a nu se compromite pînă ce lucrurile nu vor fi lămurite, cum îmi explicase Radu Constantinescu. Doar două discuții au fost mai importante pentru mine atunci.

La început Doina părea neînfrîcată, sau chiar era, în prima seară m-a așteptat pînă târziu, după ora unu noaptea, cînd m-am întors, și niciodată n-am avut impresia că mă iubește mai mult decît în acele clipe. M-am dus direct la ea, încă sub impresia discuției pe care o avusesem, și am găsit-o îmbrăcată, stînd lingă geam, pe întuneric, și așteptîndu-mă, recunoscîndu-mi pașii și alergînd să-mi deschidă ușa. M-a îmbrățișat așa, pe întuneric, și nu i-am văzut din față decît strălucirea deosebită a ochilor și i-am simțit corpul cald și mîinile foarte reci atingîndu-mi fața și apoi trăgîndu-mă înspre ea, lipindu-se strîns de mine ca niciodată, ca și cum ar fi vrut să alunge orice distanță, înglobîndu-mă protector și în același timp cerîndu-mi protecție, slabă și tare totodată, uitîndu-se pe sine și afirmîndu-se mai mult ca oricînd. Nu-i deslușeam trăsăturile și din nou mi se părea că

o cuprind esențializată, parte din lumea aceea dublă, paralelă cu cea reală, unde mă mișcam în ultimele ore și unde oamenii își pierdeau trăsăturile accidentale.

Mă simțeam foarte bine și la început nici n-a vrut să-i povestesc nimic, ci doar îmi șoptea „te-ai întors, ce bine-mi pare că te-ai întors, ce bine-mi pare“. De-abia mai târziu i-am spus, și din nou m-a îmbrățișat, apoi mi-a așezat masa să mănânc, fără nici un comentariu.

Numai după două zile s-a schimbat și am avut o adevărată discuție, pregătită de ea cu grijă, după ce m-a liniștit și, prin o mulțime de gesturi, mi-a arătat devotamentul ei. Însă vedeam că pregătește ceva, plutea ceva în atmosferă, avea un aer mai puțin pierdut, ca și cum ar fi ajuns la o importantă decizie, și ajunsese chiar la o hotărîre. În același timp nu-și putea reprimă cu totul, tocmai prin graba și agilitatea cu care se mișca, urma unui sentiment de vină, ca și cum ar fi ascuns ceva. Mereu amîna, o surprindeam privindu-mă într-un anumit fel cînd n-o observam, pregătea mereu, cu grijă, folosind toate tacticile, momentul confruntării, atunci cînd va putea avea maximum de eficiență ca să o ducă la victorie. Și momentul a fost ales cînd mi-am aprins țigara de după-masă, mai destins puțin și mai liniștit, așa cum puteam fi în acele zile. S-a așezat lângă mine, atingîndu-mă abia perceptibil, învăluindu-mă în aroma trupului ei îmbrăcat aproape festiv într-o rochie foarte subțire ce-i desena, dezvăluindu-i-îe, formele corpului.

— Spune-mi, mă iubești ?

N-am spus nimic, m-am mărginit să zîmbesc și să dau din cap, apropiindu-mă și mai mult de ea și apoi cuprinzînd-o cu brațul după umerii mici și rotunzi.

— N-ai să renunți la mine, nu-î așa ? Nu te-ai răzgîndit ?

— La ce să mă răzgîndesc ? am întrebat-o cu falsă mirare.

— La planurile noastre, la căsătoria noastră apropiată.

— Nu. Sînt mai hotărît ca oricînd.

— Atunci să nu faci o prostie. Te implor, pentru mine te implor să nu faci o prostie, să nu periclitezi totul. Să nu te lupți, cavalerul meu, cu morile de vînt, te rog. Trebuie să te lupți pentru noi, să fim împreună, nimic să nu ne despartă. Promite-mi că n-ai să faci nici o prostie. Nimic nu se poate schimba.

Am întreat-o atunci să-mi spună exact ce aștepta să fac.

— Mi-e frică. Mi-e frică de tine, mi-a spus. Mi-e teamă că nu-ți dai seama de adevăr și intri într-un mare pericol, într-un foarte mare pericol. Spune ce vor ei, dă-ți seama că nu te poți împotrivi, că totul este hotărît și nu te lăsa pradă unui eroism inutil.

Am întreat-o cum poate să-mi dea un asemenea sfat, cum ar putea să stea lîngă mine dacă aș minți într-o ocazie atît de gravă, luînd o hotărîre necinstită, care ar putea să trimită alți oameni la moarte, să-i nenorocească. „Ai accepta să stai în casă, să împarți masa și patul cu un bărbat care indirect este vinovat de crimă?”

— Cum îți închipui, a strigat, cum îți închipui că tu hotărăști, că din cauza ta și a hotărîrii tale, a ceea ce vei spune tu! Nu vezi că totul este hotărît încă de pe acum, că tu nu ești decît o unealtă și vor găsi alta? Cum poți fi așa de naiv și să crezi, măcar o singură clipă, că tu ai vreo importanță. Nu poți decît să te distrugi și pe tine și pe mine, gratuit, fără să schimbi nimic, absolut nimic.

— Bine, dar nu-ți dai seama că m-aș distruge și dacă aș accepta, că n-aș avea niciodată, niciodată de acum înainte liniște, că n-aș putea privi lumea în ochi? Și, mai ales, mi-aș pierde încrederea în tot, pe cînd neacceptînd poate reușesc să evit ceva, să repar un rău, un foarte mare rău. Cum aș putea supraviețui, ca o cîrțiță, săpînd în pămînt? Fără să privesc în sus, condemnîndu-mă la o viață larvară? Mai bine mă distrug singur, cu voia mea, pentru că așa am vrut și am crezut eu.

— Și de unde știi că n-au dreptate, că n-a fost cu adevărat un sabotaj, că n-au vrut să împiedice să se facă lucrarea aceasta ?

— Tu crezi ? i-am răspuns.

— Nu știu. De unde pot să știu ? Ei au mijloace să știe mai bine, eu nu-mi închipui despre mine că sînt mai mult decît sînt și mai ales nu cred c-aș putea schimba ceva. Știu care este locul meu în lume și că acest loc este mic, neînsemnat. Nu pot crede că aș fi în stare să salvez pe alții. Vreau să mă salvez pe mine și pe tine.

— Nu. Știi foarte bine că nu e adevărat, că se caută un țap ispășitor, doar și tu ești tehnician, ești inginer. Și chiar dacă ar fi așa, eu nu știu și nu pot depune mărturie. Și nu știu alt rost în lume decît acesta. Apoi, să nu uităm, eu am pornit să schimb lumea, o întregă lume, eu împreună cu alții, și nu mă pot împăca admitînd ideea, așa cum spui tu, că nu pot schimba nimic, că ei, cine or fi acei ei, singuri, știu și pot tot. Eu am învățat să spun *noi* și nu *ei*. *Ei* spun numai acei care nu vor să aibă nimic comun cu această schimbare.

Doina s-a ridicat de lîngă mine și m-a privit cu o ferocitate pe care din nou nu i-o cunoșteam, se înroșise toată, ochii îi luceau ca și cum ar fi fost fanatica unui adevăr și nu avocata unui neadevăr. Poate că era cu adevărat purtătoarea unui adevăr străvechi, a unui mare adevăr, ce-i fusese strecurat în minte odată cu primele noțiuni ale lumii, odată cu frica de pedeapsă și cu noțiunea impusă încetul cu încetul, din frageda copilărie, că fiecare dintre noi are un loc în lume, un loc ce i-a fost hărăzit de la început, că binele și adevărul este să se conformeze acestui loc, tot atît de sigur și nemișcător ca și al stelelor din cer sau al mișcării solemne a anotimpurilor. Nu era numai frică și lașitate, ci noțiunea însăși a fricii transformată într-un mare adevăr și înțelepciune de viață, care trebuie să guverneze toate

existențele. Argumentele ei erau străvechi, ale manelor și bunicilor și îndepărtatelor ei strămoașe, care au supraviețuit și au ajuns să aibă urmași, pînă la ea, prin mii de piedici și pericole și vicisitudini istorice, supunîndu-se marelui concept al fricii ce se înălța solemnă și impersonală deasupra capetelor tuturor, ca regulă de viață superioară, animînd pietrele și plantele și animalele, ca și oamenii. Existența unor ei, nenumiți, undeva sus, a celor ce știu și nu trebuie să dea socoteală, fie ei oameni sau forțe obscure, nu era nimic nou pentru ea, ci doar o confirmare. Lumea se întorcea în cercul precis dar misterios al unui destin, printr-un act arbitrar destinul era reintrodus în istorie. Nu-mi dădeam încă bine seama de asta, doar vag am avut, poate, iluzia confirmată în gîndurile mele ulterioare, în singurătate, a unui cer imens și îndepărtat, undeva la marginea unei vaste mări, văzut ca o realitate fizică și copleșitoare. Eu stau la acest mal necunoscut, și din orizont țîșnesc una după alta cînduri de păsări marine, neprecizate, mari și ele, ce despică aerul, îndepărtîndu-se într-o direcție necunoscută. Imaginea mi-a trecut prin minte doar o singură clipă și nici nu sînt cumva sigur că mi-a trecut atunci și nu mult mai tîrziu, doar acum cîteva zile cînd am venit aici. Atunci doar nu m-am mirat cînd am auzit-o spunîndu-mi, cu hotărîre nestrămutată în glas :

— Vrei să te distrugi și să mă distrugi și pe mine. Rostul nostru este altul, restul sînt vorbe, numai vorbe și excesivă încredere în sine. Să trăim unul pentru altul, să muncim cinstit, să facem copii, să fim fericiți, fericirea noastră solidă și adevărată.

După aceea a plîns, convinsă că a pierdut și nu m-a convins, și m-a îmbrățișat din nou, altfel decît pînă atunci, căinîndu-mă ca pe un mort. Din noua ei dragoste disperată se desprindea hotărîrea pe care o luase de a nu mă urma pe drumul meu, de a despărți viețile noastre așa cum s-a și întîmplat, fiecare din noi înscri-

indu-ne pe alte orbite, întâlните accidental. A stins după aceea lumina și am avut certitudinea că totul s-a terminat și că ea celebrează, pentru o ultimă oară, această întâlnire pur întâmplătoare ce fusese spulberată. Devenisem poate pentru ea un moment de libertate după care avea să-și urmeze drumul. După întoarcerea mea n-am văzut-o decît o singură dată, întâmplător, conversația nu s-a legat, ea devenise ceea ce promitea să fie, o femeie cam trupeșă deja, îngrijit dar nu bine îmbrăcată, ambițioasă în limite normale, reușind ce-și propunea pentru că nu-și propunea niciodată mult. Între noi se strecurase o jenă, dar și nostalgia unei amintiri pe care a vrut s-o rezerve propunîndu-mi o nouă întâlnire, de data asta tainică, la care eu nu m-am dus.

Însă această discuție era firească și însemna și o reacție de apărare. Ea nu m-a convins întru totul de implicațiile situației în care mă aflu și mai speram încă într-o îndreptare, continuam să mă gîndesc, ca prin vis la hotărîrea mea gata luată, deși în fiecare zi, vreme doar de cîteva zile, eram chemat și aveam lungi discuții cu niște oameni oboșiți ce voiau să mă convingă și adeseori mă amenințau.

Într-una din seri însă, ultima mea seară, m-am întîlnit cu prietenul meu, mai degrabă colegul meu, inginerul Mateescu. Făceam parte din același cerc, deși era un musafir mai rar, mai reținut, asculta muzică și plasa cîte o replică, apoi dispărea dintre noi zile întregi. Părea singuratec deși nu era, retras, dar îi plăcea să fie admirat de către noi ceilalți. Îmi era puțin antipatică fața lui rotundă și grăsoasă, o anumită onctuositate ce se transforma uneori în brutalitate, atunci cînd nu te așteptai. Însă aveam lecturi comune, interesele sale depășeau cu mult pe ale celorlalți colegi de-ai noștri. Spre deosebire de mulți dintre ei, pentru care o probă supremă de intelectualitate era *Contrapunct* al lui Huxley, Mateescu avea gustul lecturilor solide, din clasici,

citiți organic, unii legați de alții, ca și o predilecție pentru lecturile mai abstracte sau de istorie. Era un bun cunoscător al istoricilor latini, un amator cu plăcerea stilului exact și înalt al lui Tacitus. Numai o prietenă de-a noastră, ziaristă entuziastă, mică, neagră și vioaie, în etern conflict cu lumea, ce aluneca detașată pe o masă fluidă de umor, mi-a zis într-o zi după ce ne zdrobise Mateescu prin exactitatea informației sale : „Dă-l în mă-sa, pentru el cultura e o formă de dispreț“.

Mai ne lega un lucru, niște reflexe comune de dincolo de voința noastră, convenții plăcute și riguroase ce se puteau defini prin grija de a nu deranja pe ceilalți prin prezența noastră prea impusă, reflexe și convenții ce veneau din faptul că ne născusem în medii foarte apropiate. Ar fi trebuit să fim foarte buni prieteni, dar tocmai asemănările noastre de fundal puneau în evidență deosebiri care ne despărteau irevocabil.

În ultimele zile nu l-am întâlnit, nu lucram împreună, nu știam dacă mă evită sau nu, însă, cum mă așteptam la rezerva tuturor, am încercat să trec pe lângă el aproape neobservat. Spre marea mea surprindere, atunci spre plăcuta mea surprindere, m-a oprit.

— Te grăbești ? m-a întrebat, i-am spus că nu în mod deosebit și am acceptat invitația lui la o plimbare, nu m-am mirat că a trecut pe cîmp, în spatele unor barăci, am mers în tăcere, depărtîndu-ne de locurile unde am fi putut întâlni oameni. Eram departe, pe cîmp, nu schimbasem nici un cuvînt, întîlnirea noastră căpăta un aer misterios. M-a invitat să mă așez pe marginea unei rîpe pietroase, la aproape doi kilometri de colonie, în plină pustietate. Era un loc retras și adăpostit, de unde nu se vedeau luminile șantierului decît proiectate pe cer și zgomotele erau stranii, înfundate și de nicăieri. Nu m-am putut opri să nu-i spun :

— Ai creat o atmosferă de mister, teatral aducîndu-mă aici.

— Nu crezi că e potrivită ?

— Poate, dar nu așa. Mai dură și mai la lumină.

— Să lăsăm asta. Știu ce ți se întâmplă. Ce-ai hotărât să faci ?

— Să spun în orice caz adevărul.

Mateescu rîse :

— Care adevăr ?

— Singurul. Pe care-l știi și tu.

— Frumos, foarte frumos, te-ai hotărât deci să apuci calea martiriului pentru dreptate. Pentru dreptate și adevăr.

— Dacă vrei, poate fi adevărat. Sper că se va aranja însă totul.

— A, nu. Dacă te sacrifici, încearcă măcar s-o faci lucid, să nu aștepti nici un fel de minune, să nu crezi că în ultimul moment va interveni ceva sau cineva, ca într-o piesă de curte, și adevărul va fi restabilit cu regrete, iar campionii lui vor primi felicitări în ovațiile oamenilor cinstiți și cumsecade de pretutindeni, care nu așteaptă decît această restabilire a frumosului adevăr. Nu acum, în nici un caz. Aici, dragul meu, nu e potrivit să-ți faci iluzii. Se joacă foarte tare. Dur, tare și eficient. Doar nu-ți închipui că se caută vreun adevăr. Doar știi de ce se face toată chestia asta.

— Tocmai că asta nu știu, nu înțeleg și încerc să înțeleg.

— Atunci, dacă nu înțelegi de ce, vrei să te sacrifici pentru o simplă eroare ? Deși, poate ai dreptate. Contrar unor păreri foarte răspîndite, sacrificiile nu se fac din luciditate, ci din ignoranță. E un fel de preț superior al cunoașterii, care se înfăptuiește degeaba, cînd nu mai există subiect cunoscător.

Discuțiile teoretice mă dezgustau în asemenea moment, Mateescu îmi devenise brusc mai antipatic ca niciodată și am luat un aer posomorît. Mateescu nu mă ve-

dea, dar cred că a simțit, sau și-a dat seama că fusese ridicol și a schimbat brusc tonul :

„Să lăsăm joaca, a spus. Dacă vrei un sfat, nu te sinucide inutil. Pentru că, dacă te opui, sigur te sinucizi, nu te vor ierta. Ți dai seama, sper, de ce se întâmplă totul. Dacă ai iluzii, ascultă-mi interpretarea. Condamnarea este sigură și face parte, așa zice, din ordinea necesară a lucrurilor, a unor asemenea mari tulburări sociale, în timpul cărora am avut nefericirea, poate fascinantă, să ne fi născut. Ți dai seama, se realizează câteva lucruri dintr-o lovitură. Întii se lichidează niște adversari potențiali, apoi inhibă și înfricoșează pe alți adversari potențiali. Pe mine, de pildă, dacă mi-aș fi pus în gând să mă opun vreodată. Numai că eu nu mi-am pus în gând ceea ce ei totuși n-au de unde ști. În același timp, explică niște insuccese nu prin natura începutului, sau prin proastă organizare, sau prin neputință, ci prin acțiunea unor forțe potrivnice, descoperite și zdrobite acum. Ceea ce va crea o atmosferă de frică. Nimeni nu va îndrăzni de acum să spună că un lucru e greu sau imposibil, ci vor lucra în tăcere și, mai mult, mereu cu conștiința vinovăției. În sfârșit, *last but not least*, vor fi numai victime, câteva, dar și martori, adică oameni implicați, de care nu se vor mai teme vreodată. Ca tine de pildă, implicat, dacă vei fi compromis, deci pe vecie inofensiv.“

Mateescu tăcu, așteptându-mi replica. Tăceam, îngrozit, fiindu-mi frică aproape să mă gândesc. Pentru că, totuși, de ce o făceau ? În fața mea se vedea doar marginea abruptă a rîpei pietroase, era un loc dosnic și fără perspectivă. Alături, capul lui Mateescu, de-abia bănuț, rotund, mare, acoperit de un păr negru și aspru, tăiat foarte scurt, forma craniului i se vedea ca un berbece solid, în frunte părul îi era ridicat. Luă o piatră și o aruncă în ripă, piatra antrenă și altele, zgomotul de ros-

togoliș se înfundă în adînc, sub picioarele noastre, mă apucase aproape o frică superstițioasă care mă paraliza.

După încă un minut sau două de tăcere, Mateescu continuă, cu un glas puțin schimbat :

„Aceasta, la o analiză sumară, vizînd numai primul strat al faptelor. Privind mai adînc, în stratul mai profund și adevărat, întreaga acțiune mi se pare superior firească. O mare răsturnare socială descompune ordinea și ierarhia și aceasta nu poate fi restabilită decît prin mijloace neobișnuite, deosebit de drastice, generalizate, care să disemineze teama, o teamă nu pentru răspunderea reală, dar și pentru cea posibilă. Trăim un moment cînd pentru un timp totul pare posibil. Acum vine, cu o forță egală, demonstrația limitelor. Societatea se restructurează, se restabilește ordinea, o ordine care trece prin momentul de panică. Apoi din teamă va apărea respectul și din respect se va naște, e numai un pas, un fel de dragoste, fericirea de a primi un zîmbet sau o lovitură peste spate, încurajatoare, din partea unui părinte sever. Ascultă, Dunca, înțelege-mă, într-un fel e frumos. Se restabilește autoritatea paternă, ne transformăm într-o nouă familie cu noi întemeietori, iar noi vom fi fiii blînzi, sperînd, de-abia sperînd la o fărîmătură de moștenire. Tulbureala se termină și apare structura, cristalul, forma. Haosul devine cosmos, sub ochii noștri, dur, nemilos, așa cum a trebuit să fi fost și creațiunea dintii; dacă a existat vreodată. Nu vom mai fi copiii risipiți și risipitori. De o parte va fi raiul și de alta iadul. Tu, dragul meu, ai ajuns, înaintea mea, la momentul alegerii. Te invidiez. Dacă accepți, ești sigur prin *faptă*, nu prin declarațiile tale. Mai sigur decît printr-un act, deci tot o faptă, însă eroică. Pentru că de eroism ne putem dezice, în orice clipă ne putem dezice. Oricine are dreptul să strige : eu nu mai vreau să fiu erou, mă dezic de sacrificiile mele, de tot ce am făcut măreț. Dar nu și de rușine. Rușinea se lipește de noi, nu putem renunța,

ea este adevărată fixare. Și din acest moment toate culile devin deschise. Eu n-aș ezita nici o singură clipă, nici o singură clipă. Și nu din dorința ieftină de parvenire, nu, ci din marele sentiment de siguranță pe care ți-l dă ierarhia, din sentimentul de paternitate. De la tine decurge lumea, a fi sus înseamnă să fii un întemeietor, sau cineva solid înfiripat în șirul întemeierilor. N-aș refuza această șansă pentru niște meschine scrupule morale, bazate pe un adevăr incert și fără consecințe. Adevărurile sînt importante numai dacă au consecințe, și acest adevăr special, adevăr istoric, mai important decît niște banale fapte, naște vaste consecințe, întemeiază o mitologie. Totul are caracter de mitologie, pînă și exorcismul, spălarea greutăților, a unor păcate și insuficiențe, prin victime. Tu vei contribui, ți s-a deschis posibilitatea, să pui o cărămidă la zidirea nevestei lui Manole în această construcție, mă refer la construcția abstractă. Să nu eziți. Eu va trebui să-mi fac drum mai greu, mult mai greu.“

Mateescu tăcu din nou și pe mine mă cuprinsese spaima, mai ales pentru că tăcerea lui fu curmată de un rîs încețoșor, satisfăcut, care creștea mai tîrziu. Se zgîlțîia de rîs și apoi mă lovi peste umăr și continuă, cu un ton scăzut :

„Așa s-a întîmplat. Totdeauna, așa s-au făcut piramidele. Geniile răului au fost învinse prin sacrificii umane. Uneori mă furișez să văd coloanele venind de la muncă și mă gîndesc, așa a fost totdeauna, totdeauna. Acestea sînt sacrificiile începutului. În lumina amurgului stau și văd cum se tirăsc și mă gîndesc : fac la fel, dar îngroapă totodată și neghiobul lor vis egalitar. Știu, îmi vei spune, îmi vei striga : acolo sînt rudele tale, frații tăi, verii tăi de sînge, tîrînd roabe cu pietriș, sfîșiindu-și mîinile în pietre ascuțite. Ei și ! Istoria este aspră, și cu ei, gata. Însă totul se va reface, cu acei care pot să reziste. Să nu refuzi, să nu te sinucizi ca un prost.“

Îl uram pe Mateescu, pe el și visul lui de autoritate paternă, de ordine și ierarhie cruntă, gândirea lui cu adevărat de dreapta. Însă eu eram aici nu să mă desfăt cu formarea unei ierarhii, ci pentru că fugisem de una, și pe atunci nici măcar nu-mi dădeam seama de acest lucru cu destulă claritate, nu-l contemplam, ci îl simțeam cu toată ființa. În sinea mea mă opuneam bătrînului, șefului clanului, și din nou, ca odinioară în copilărie, am să-ți povestesc poate odată, din atlasul cu păsări, vulturii acvatici amenințau să se ridice. Și știam că el face parte dintre adversarii cei mai periculoși, nu cei ce uneltesc împotriva șansei unei lumi noi, ci mult mai grav, vor să-i schimbe, acceptînd-o fals, doar micul semn din față, plusul în minus. Și era fundamental fals, pentru că nu era vorba de nici o piramidă mortuară, ci de o nouă civilizație, în opoziție cu cele dinainte, construită pe entuziasm și participare, nu pe niște cazuri particulare și frică. Majoritatea erau participanții.

N-am stat însă să-l combat, nu eram în momentul discuțiilor teoretice, argumentele, multe, înghețaseră în mine. Acum de-abia îmi era frică, și nu numai de mine, pentru mine, ci vedeam situația în mare, învățam din sofista demonstrație a lui Mateescu prețul posibil al unor nedreptăți. Și eram mai hotărît ca oricînd să nu primesc, tocmai pentru a salva ideea.

M-am ridicat deci fără să-i spun un singur cuvînt și am alergat lăsîndu-l acolo, la marginea rîpei, am auzit că strigă ceva după mine și glasul lui mi s-a părut jalnic, ca de lup, însă nici n-am întors capul. A doua zi trebuia să dau răspunsul definitiv, și în grabă mi-am făcut un plan, am hotărît să plec și să întreb, să conving, să conjur un prieten vechi, la București. Pe Mateescu nu l-am mai văzut de atunci niciodată.

Margareta se ridicase în ultima parte a povestirii și acum ar fi putut să strige: „Eu l-am văzut, îl cunosc

pe inginerul Mateescu, e prietenul bărbatului meu, îmi venea adeseori în casă și am auzit, sub o formă sau alta, aceste lucruri din gura lui. I-am simțit mâna libidinoasă plimbându-se pe brațul meu și buzele lui unsuroase mi-au zîmbit cu ascunsă îmbiere, paralizată numai de frica de minia bărbatului meu, șeful lui, mai mare în linia ierarhiei.“ Însă Margareta tăcu pentru că nu era povestea ei și fu cuprinsă doar de un ușor tremur. Liviu Dunca se opri din povestire, o acoperi cu haina lui și scoborîră. Povestirea o va continua, îi promise ca și cum ea ar fi vrut s-o audă, a doua zi.

Scoborau pe aceeași vilcea, îngustă, printre smocurile rare de iarbă umedă, Margareta în față, subțire, dreaptă, cu brațele îndepărtate ușor de trup, ca pentru un subtil balans, în urma ei Liviu Dunca, ușor aplecat de spate, de vârsta lui adevărată, cu privirile grele acoperite pe jumătate de pleoape. Distanța dintre ei creștea și se micșora, uneori Liviu Dunca era foarte aproape, gata să întindă mâna și s-o cuprindă, apoi renunța și rămânea în urmă, distanța creștea și o putea vedea pe Margareta în întreaga ei eleganță, subțire și aproape inaccesibilă. Dealurile din jur se mohoriseră de seară și de altceva, secretat de el însuși, o întunecime care ștergea contururile și le făcea străine, greoaie, plicticoase.

În mijlocul acestei mohoreli generale el scobora fără să capete curajul să atingă femeia din față, dominat de amintirile lui. Pentru că ele nu încetaseră să-l bîntuie odată cu mărturisirea. Fuga aceea, direct de la întâlnirea cu Mateescu la gară, luarea primului tren, cu vilegiaturisti prea veseli și prea bronzați întorcîndu-se de la mare, un grup de tineri care cîntau cu gura pînă la urechi, adolescentul înalt, deșirat, făcînd pe dirijorul cu gesturi prea largi, ridicole, o față cu trăsături ascuțite, rîzînd prea tare, -agîtîndu-și picioarele lungi, cu genunchii ascuțiți. Acum, cînd nu povestea, scoborînd vilceaua, aminti-

rile aveau o pregnantă halucinantă, parcă s-ar fi întâmplat cu o zi înainte, mai pure și mai puternice, stîrnite de imaginație, decît dacă ar fi fost chiar atunci în fața lui. Ce cîntau tinerii aceia, dezvățații aceia de tineri, chiar în noaptea lui de fugă? Vedeau numai gurile lor deschizîndu-se și închizîndu-se, guri pe care timpul și imaginația le lărgiseră în memoria lui, din cauza scîrbei nejustificate pe care o resimțise atunci, semănau cu niște guri de batracian, broaște orăcîind la lună bezmetic, cu toată furia primăvărată a rutului general, animal și vegetal. Și el, stînd într-un colț, cu capul sprijinit de geam, neputînd să-i mai suporte, acrit încă de la începutul seriei de evenimente grave care l-au marcat, văzîndu-le fără voie fețele în oglinda murdară a ferestrei vagonului. Întinzînd automat controlorului un bilet de tren, alt bilet decît cel care trebuia, căutîndu-se apoi disperat prin buzunare ca să-l găsească pe cel bun, negăsindu-l, scormonirea buzunarelor, un sentiment de coșmar, cînd nu știi ce cauți cu adevărat, ai de făcut un lucru urgent, ai pierdut ceva și nu știi ce, greutatea aceea nelămurită din piept, sudoarea lipicioasă și scîrboasă și zîmbetul pierind de pe fața conductorului. Fata aceea cu picioarele lungi privindu-l ironic, drept în față, și furia lui. În sfîrșit găsirea biletului, sfîrșeala și mereu, nedespărțită, frica de a nu fi descoperit, nu pentru că părea că vrea să fugă de luarea unei decizii, cît pentru că o dată descoperit ar fi putut fi împiedicat să se întîlnească la București cu prietenul său, Cheresteșiu, cel plecat de mai mulți ani, care lucra chiar în securitate, unde avea un post important. Deși era sigur că nu va putea rezolva aproape nimic, că mersul său e mai mult o fugă decît căutarea unei explicații, că se vor trage concluzii nefavorabile. Și atunci își dădu seama că nu se va mai întoarce, că a ales deja irevocabil un alt drum, complicat și spinos, unde poate să se piardă. Însă era dornic să ajungă mai repede la o consecință, să se termine totul

mai repede. Tinerii aceia s-au liniștit și au tăcut, fata adormise și gura i se înmuiase, rămânând întredeschisă și nu știu cum lascivă. Afară pe culoar se auzeau mereu pași, se trînteau uși, mereu se făcea controlul biletelor și fiecare control era plin de pericole, sau cel puțin așa i se părea. Zgomotul trenului și ușile care se trînteau, rulajul ușii de la compartiment, fețele curioase care-l ținteau, apoi ușa se închise din nou, tropăituri de pași și somnul grupului de tineri, cu gurile căscate, lăsându-l singur, mai enervant încă decît cîntecele lor enervante de dinainte. Și toate cele care au urmat.

Margareta scobora vîlceaua și silueta ei avea o strănie eleganță, mîinile îi stăteau depărtate de corp, merusul ei avea o grație hieratică, neobservată pînă atunci. Pășea de-abia atingînd iarba, mai mult pe vîrfuri, atitudinea ei era puțin absentă și-i dădea o notă de irealitate. Așa s-au strecurat pe lîngă cînepiște și au pătruns în curte, pe sub merii cu frunzișul rotat și au ajuns în fața casei unde i-a așteptat fetița. Ea a observat, instinctiv și-a dat seama și a fugit, ascunzîndu-se, n-a mai apărut toată seara. Nici țărancă n-a mai fost atît de vorbăreață, întoarsă înspre grijile ei. Au băut puțin lapte în tăcere și apoi s-au retras în locul unde au dormit cu o noapte înainte, însă între ei a apărut un mic spațiu pe care nici unul, nici celălalt nu încerca să-l reducă.

Liviu Dunca n-a mai putut și, ridicîndu-se în cot, a spus :

— Să-ți povestesc mai departe. Trebuie să-ți povestesc chiar în seara asta, pînă la capăt.

— Poate e mai bine să lăsăm pe mîine. Să mai petrecem așa, dacă mai putem, măcar seara asta, măcar noaptea asta. Bănuiesc ce s-a întîmplat, dar nu trebuie să aibă nici o importanță pentru noi.

— Te-ai plîns că viața ta a fost lipsită de evenimente, să-ți povestesc cum ar fi putut fi.

— Dar acum mi s-a întâmplat ceva. Mi se întâmplă. Nu mai este lipsită de evenimente. Să lăsăm așa, măcar pentru noaptea asta. Măine, la lumina zilei, va fi altceva.

Liviu Dunca tăcu, părînd că s-a învoit, și se apropie de ea. Au stat așa cîteva minute, însă apăruse o ciudată paralizie a relației lor, faptul că erau unul lîngă celălalt nu mai avea atîta importanță. Liviu Dunca se ridică din nou, brusc, și o întrebă :

— De ce nu mă iubești cu tot ce mi s-a întâmplat ? Așa ar trebui să mă iubești, cu trecutul meu, cu obsesiile mele, dacă vrei, cu nevrozele mele. Numai atunci ar fi ceva solid, adevărat.

— Dar așa te și iubesc. Cu tot ce ți s-a întâmplat.

— Atunci de ce nu mă lași să-ți povestesc mai departe ? De ce ți-e frică să mă auzi ? E foarte important pentru mine să-ți spun chiar acum tot ce s-a întâmplat atunci. A izbucnit totul fără premeditare.

— Vreau să-mi povestești. Însă nu acum, nu în seara asta. Nu știu precis pentru ce. Cînd povestești nu mai ești cu adevărat lîngă mine, ești foarte depărtat și absent, nu mai contez atît de mult, deși mie îmi povestești și simt un fel de gelozie. Poate aș vrea ca totul să înceapă chiar acum. Să ne eliberăm și să începem totul de la început. Îți povestești numai ție, de aceea voiam să amîni. Deși, dacă vrei neapărat, povestește.

— Da, am să-ți povestesc. Să nu-ți fie frică. Am să-ți povestesc o dată, acum, și apoi vom fi liberi să începem totul de la început. Însă trebuie să-ți spun ce s-a întâmplat. Tocmai să încep de la început, să ștergem totul și să simplificăm totul.

Am alergat atunci la gară și am luat primul tren, plecînd spre București, cu orice risc, oferînd poate o explicație ce se putea întoarce împotriva mea, părînd că vreau să fug. Însă mă duceam să mă sfătuiesc cu un prieten, cu un om mai în vîrstă, cu care lucrasem înainte cu cîteva ani. Fusesse șeful meu, ne împrietenisem, deși nu acesta

era exact termenul poate, aveam lungi discuții împreună eram foarte apropiați. Ilegalist, activist de profesie, de vreo doi ani plecase, nu-l mai văzusem. Fusesse chemat la București și lucra la securitate, era destul de important, îmi închipuiam. Aveam o deplină încredere în el, în onestitatea sa și știam că mă prețuisese în mod deosebit și s-a deschis față de mine mai mult decât față de oricine. Aveam încredere reciproc, puteam discuta pe față. Pe drum mi-a fost frică să nu fiu oprit, să nu fiu adus înapoi. Doar îmi dădusem seama, când m-au căutat la inginerul Radu Constantinescu acasă, că eram sub supraveghere, mi se cunosc toate mișcărilor. La gară trebuie să fie cineva care mă cunoaște. Mi-a fost frică la fiecare haltă că se va urca cineva, mi-a fost frică să nu fiu oprit la Gara de Nord. Orice privire aruncată asupra mea mi se părea că mă pune în pericol. Și, în plus, aveam și un presentiment că este ultima mea călătorie, cel puțin acum, că nu voi putea rezolva nimic, că nu voi fi înțeles. Însă trebuia să vorbesc, mai ales după discuția cu Mateescu, pericolul pentru alții era mai mare, nici măcar nu se putea cuprinde. Plecasem sub imperiul unui impuls, gândurile mele erau neclare, confuze, nu știam ce voi spune exact, în ce termeni voi protesta și pînă la ce limită. În timpul călătoriei îmi împărțeam vremea între frica de a nu fi împiedicat să ajung, o frică de coșmar, ca și cum mi s-ar putea bara o soluție, și planuri idioate și banale, ca și cum nimic nu urma să se întîmple, momentul va trece fără urme și fără consecințe și viața își va urma cursul normal. Mă voi întoarce și mă voi însura, apoi, după foarte puțină vreme, ne vom muta la București, am să termin cu șantierul, totul va fi pașnic și firesc. Totdeauna ți se pare, în asemenea momente, că marile decizii nu fac parte din viața normală, că sînt paralele cu cursul ei firesc și că deciziile importante nu se întîlnesc deci cu ea niciodată, cu adevărat ca două linii absolut paralele.

Mă gîndesc acum că era un început periculos, ideea că evenimentele mari, sau evenimentele generale, în care erau cuprinși alții, marile schimbări istorice, nu se suprapun pe viețile noastre, sînt alături sau deasupra, ne privesc doar limitat, ne ocupă o perioadă și apoi totul reintră într-un sănătos și banal normal. Că istoria, ca să-i spun așa, se întîmplă într-o altă lume, deasupra capetelor noastre, și pe noi ne ating numai reflexele ei, umbrele ei amenințătoare, dar această atingere este temporară și mai degrabă e bine să ne ferim de ea. Era o periculoasă pantă, îți spun, și se materializa, în acea noapte de neliniște și frică, prin stupide visuri că nu se va întîmpla nimic, că de fapt nici nu se întîmplă nimic și eu joc într-un soi de piesă, machiat, pe o scenă străină, o realitate puternică într-un fel unde se rostesc marile cuvinte și se înfruntă marile pasiuni, dar apoi voi coborî de pe scenă, mă voi demachia și, îmbrăcat în haine de stradă, voi aștepta cuminte tramvaiul, amestecat cu ceilalți, și mă voi opri într-un colț, să cumpăr o piine. Și aceasta este *adevărata* viață, cealaltă este o fantezie.

Am căutat prima cabină telefonică în gară, numărul de telefon într-o carte ferfenițită, am format numărul, uitîndu-mă cu grijă afară, unde se mai strînseseră să aștepte vreo doi-trei inși. Mi se părea că am văzut pe unul dintre ei în tren și că el mă privește suspicios, sau cel puțin cu un anumit înțeles. Centrala Ministerului de Interne era ocupată, am făcut din nou, și apoi din nou numărul, omul din fața mea, numai în cămașă, brunet și cu sprîncene groase și îmbinate, după un timp a apucat mînerul ușii cabinei, credeam că totul s-a sfîrșit după ce reușisem aproape, chiar în ultima clipă.

— Hei, tovarășu, nu lași și pe alții să vorbească? Doar vezi că e ocupat!

M-am făcut că nu l-am auzit, m-am întors cu spatele la el și am format din nou numărul, cu grabă. În sfîrșit mi-a răspuns o voce, l-am cerut pe colonelul Cheresteșiu,

apoi sunetul unui telefon interior și am auzit o altă voce, de bărbat. Nerăbdătorul de la ușa cabinei dispăruse, probabil să caute un alt telefon, mă liniștisem. L-am cerut pe colonelul Cheresteșiu din nou și am răspuns întrebării cine sînt. A mai trecut un timp și în sfîrșit l-am recunoscut chiar pe Cheresteșiu.

— Vreau să vă văd imediat, i-am spus, într-o chestiune extrem de urgentă, care nu suferă nici un fel de amîinare.

Cheresteșiu a tăcut, apoi m-a întrebat după o jumătate de minut ce mi s-a părut infinit de lungă :

— De unde telefonezi ?

— Din Gara de Nord. Am sosit chiar acum cu trenul. Am venit anume să vorbim.

— Bine, îți trebuie cam un sfert de oră, douăzeci de minute să vii pînă la noi. Știi unde este, nu ?

— Da, i-am răspuns, și am și pus telefonul înapoi în furcă, am luat un taxi, una din mașinile de pe atunci, un Plymouth obosit dinainte de război, cu vopseaua mîncată de vreme. Am ajuns în mai puțin de zece minute și m-am prezentat la informații. Nu se primise nici o notă, eu eram extrem de nerăbdător și nu l-am crezut pe ofițerul calm ce-mi controla actele metodic.

— Nu se poate, am strigat. Nu se poate. Doar am vorbit chiar acum cu tovarășul colonel.

— Lăsați, o să vină și bonul.

— Vă rog să-i dați un telefon.

— Bine, dacă sînteți *chiar* așa de grăbit.

Însă a continuat să-mi întoarcă încet buletinul. În sala mică de așteptare mai erau cîteva persoane, toți mi s-au părut extrem de îngrijorați, stăruiau în legătură cu cîte ceva în fața celor trei ofițeri calmi de la ghișeu, care păreau că au o cantitate infinită de răbdare. În sfîrșit a țîriit un telefon, ofițerul meu l-a ridicat calm, apoi a tușit și a spus cu un ton puțin schimbat : Da, tovarășe

colonel, s-a prezentat. Am înțeles, tovarășe colonel." Se întoarse după ce închise telefonul și făcu un gest din degete în spate. Un ofițer tânăr de tot, foarte subțire, aproape un copil, nu-i crescuse încă barba, apăru de undeva dintr-o încăpere din spate. „Ia-l pe tovarășul și du-l la tov. colonel Cheresteșiu. Știi unde?" Tinerelul (un sublocotenent) dădu din cap și mă invită să-l urmez. Am trecut drumul, am intrat într-un lift, apoi printr-un șir lung de coridoare, lungi și destul de întunecoase, cu numeroase uși gri, de metal, prin care se auzea ici-colo câte un țacănit de mașină de scris. Din loc în loc stăteau militari ce supravegheau, parcă pe jumătate adormiți în nemișcarea lor netensionată, coridoarele aproape pustii. Lumina se filtra sură, în ciuda zilei înăbușitoare de vară. Pe coridoare ardeau becuri obosite. La un moment dat am auzit un „psst, psst", și tinerelul meu însoțitor, care nu-mi spusese nici un cuvânt pînă atunci, mă apucă de braț și mă trase lîngă perete. „Să așteptăm aici", îmi șopti foarte încet la ureche, vocea lui înceată se potrivea cu întreaga atmosferă, m-am întors la comanda lui și am privit peretele vreme de două minute, în spatele meu s-au auzit pași tîrșiți apoi, după ce s-au pierdut pe preșuri ne-am întors și ne-am continuat drumul în tăcere prin coridoarele lungi și luminate de becuri, trecînd pe lîngă aceiași subofițeri somnolenți și încremenți la coturile culoarului sau în fața câte unei uși.

În sfîrșit am ajuns și am fost introdus într-un birou mobilat doar de o masă mică și de două sau trei scaune. „Sedeți și așteptați", îmi spuse însoțitorul, și dispăru, închizînd foarte încet ușa după el. M-am așezat pe unul dintre scaune și am început să aștept. De data asta așteptarea era chinuitoare, eu venisem aici să mă sfătuiesc cu un om în care aveam încredere, să discut cu un prieten și nu aveam sentimentul acela de adversitate și încăpăținare care-mi făcuse suportabilă așteptarea prima dată. Mă uitam la minutarele ceasului care se mișcau

prea încet, le fixam fascinat, obsedat de ticăitul tremurat al roțițelor pe care îl auzeam distinct în liniștea din jur. Din când în când vedeam pe sub ușa o umbră de întuneric care mă fascina, neînsoțită de nici un zgomot. Știam că trece cineva, pășind foarte încet, înfundându-și pașii în pîsla covorului ce se întindea ca un șarpe de-a lungul coridoarelor. Nu se auzea nici o mașină de scris, nici zgomotele orașului ca și cum întreaga clădire mare și albă în care mă găseam era așezată undeva într-un cîmp foarte izolat. M-am ridicat și m-am dus la geam. Camera dădea înspre o curte vastă și goală, și dincolo de ea se vedea bulevardul, trotuarul din fața sălii Dales, cea veche, cu grilajul unde stăteau uneori, seara, studenții. Strada era foarte îndepărtată, pînă la mine nu ajungea nici un zgomot, doar oameni punctiformi treceau fără sens și fără grosime, în dreapta și în stînga, ca niște desene de copii. Priveam bulevardul de sus, de la o mare înălțime rarefiată, mi-am simțit palmele transpirate și m-am întors, așezîndu-mă cuminte la locul meu și urmărind imobilitatea aparentă a minutarului ce se tîra de la o cifră la alta, condus de goana săltăreață a secundarului. În tot acest timp nu m-am gîndit exact ce-am să spun, mi se părea că știu foarte bine în fond, că nu era nevoie de nici o pregătire, hotărîrea mea ținea loc de gînduri și formulări clare. Era într-un fel un semn al legăturii mele afective cu Cheresteșiu.

După mai bine de o oră în sfîrșit a intrat un ofițer în cameră și m-a invitat să-l urmez. Am mai făcut pe coridor doar cîțiva pași și am fost introdus într-un birou elegant, cu două uși, cu ferestre acoperite de draperii groase de catifea vișinie care umbreau camera. O masă mare era în fundul încăperii, iar în fața mesei două fotolii confortabile, și ele roșii, late și cu spătare înalte.

Cheresteșiu stătea în picioare, cu fața spre geam, și s-a întors un moment mai tîrziu. Nu-l mai văzusem de mai bine de doi ani, de cînd plecase de la noi, și l-am

găsit schimbat. Se îngrășase puțin, nu mai avea tenul sănătos și ars de soare și de vînt pe care-l cunoșteam, nici privirea vioaie și puțin malițioasă, doar cu o sclipire ironică din cînd în cînd. Trăsăturile feței i se înmuia-seră sau mai exact i se îngreunaseră, obrazul căpătase o paloare de consum nervos și oboseală, părea mai în vîrstă, în mod evident. Expresia lui se schimbase și din cauza zîmbetului cu care mă primi, un zîmbet ce nu i-l cunoșteam, silit parcă, crispat.

— Te-am făcut să aștepti ca să termin niște treburi și să putem discuta în voie, fără grabă. Și să te mai liniștești. Stai jos acolo, și-mi arată unul dintre fotolii și, după ce m-am așezat, se lăsă și el foarte încet, mi s-a părut, în celălalt fotoliu și-și aprinse o țigară. Îmi întinse una și am profitat de pauza aprinderii ei ca să ies din panica bruscă ce mă paralizase din momentul în care am intrat și l-am recunoscut.

O panică nouă, necunoscută, care mă făcea să nu mai știu ce spun, cum să încep, un fel de trac de examen. Eram blocat și am rămas așa și după ce am terminat aprinsul țigării cu chibrituri care se rupeau sau nu se aprindeau pentru că îmi tremurau vizibil mîinile. De aceea m-am adunat cu furie împotriva mea însumi și n-am început normal, ci am izbucnit :

— Nu trebuie să lași să se întîmple așa ceva. Trebuie să-i împiedicăm, trebuie să explicăm, să ne explicăm. Neapărat, ascultă-mă, nu e vorba de mine, că am intrat eu în afacerea asta, că am fost implicat.

— Ce să împiedicăm ? mă întrebă lent și șters Cheres-teșiu. Ce ?

— Ce se întîmplă. Ce se întîmplă acolo pe șantier, doar știi.

— Cred că sînt împiedicați, nu ?

M-am oprit. Știa desigur, de aceea mă primise în felul acesta, nefamiliar. Și era deja decis ce să-mi spună. Trebuia să fac un efort mult mai mare, să-l întorc din

drum, să mă fac înțeles. I-am spus că nu poate fi vorba de nici un sabotaj, doar și el cunoștea condițiile în care se lucra, greutățile uriașe de învins. Eu nu știam de nici un fel de sabotaj, cel puțin eu.

— Poate nu ți-ai dat seama, îmi spuse. Poate n-ai fost atent.

— Bine, să admitem că-i așa. Atunci de ce să depun eu ca martor, să acuz tocmai eu niște oameni pe care-i socotesc nevinovați? De ce e nevoie? De ce această înscenare?

Cheresteșiu nu-și pierdea calmul. Se ridică și-mi spuse:

— De ce n-o iei ca un semn de încredere? Doar cineva știe ce trebuie făcut, nu-ți închipui că se face fără rost.

Am continuat să pledez, dar nu știam exact ce să spun, lucrurile erau foarte evidente și mă încurcau prin evidența lor, eram prea agitat, nu fapte concrete trebuia să spun, pentru că nu despre ele era vorba. Cheresteșiu m-a mai ascultat, cu răbdare, încă o vreme, apoi m-a întrerupt, ridicându-se în picioare, mergînd la geam, privind afară în stradă un timp, apoi întorcîndu-se spre mine brusc:

— Discutăm degeaba așa. Oricum, eu nu pot face nimic, n-am nici o putere, nu de mine depinde. Primesc și eu ordine și le execut, fiind convins că așa e bine. Eu nu țin toate firele în mînă și nici nu le cunosc. Mărturisesc că am aflat și am bănuțit de ce ai venit la mine. Nu pot face absolut nimic și nu cred c-aș face, dacă aș putea. Pot să-ți dau însă un sfat. Iată-l: fă ce ți se spune. Nu încerca să împiedici zadarnic ce trebuie să se facă și, oricum, se va face. Uneori sînt necesare multe lucruri de care nu ești convins, cînd le privești dinafară. Și cred că aici greșești. Privești lucrurile dinafară, ca și

cum ai fi un judecător imparțial. Gîndește-te însă că ești angajat, într-o luptă, ce ți se pare nedrept poate fi drept, uneori e greu, dar trebuie neapărat. Ce facem noi n-a făcut nimeni în aceste locuri și e imens de greu. Nu uita, trebuiesc eforturi și, în anumite condiții, pînă și demobilizarea, gîndirea prea tehnică și indiferentă a lucrurilor e o formă de sabotaj. Eu pot să-ți spun un singur lucru. Dacă aș fi eu, așa aș face. Mai mult, dacă ai fi fiul meu, ți-aș da același sfat. Eu am ales o dată, o singură dată în viață, și n-am de gînd să mă mai schimb. Oricît de greu ar fi. Sînt lucruri, ține minte, ăsta e esențialul, care trebuie făcute, pe care nu le înțelegem pe deplin în fiecare clipă, dar nu ne pot fi explicate, nu avem căderea. Gîndește-te larg, la scară istorică.

Cheresteșiu se opri, se întoarse iar spre geam, își aprinse o nouă țigară, mișcă încet perdeaua, apoi se întoarse și-mi spuse :

— Asta este. Gîndește-te, alege o dată, și fă. Știu că ești cinstit, nu mă îndoiesc de dumneata. M-am legat de dumneata, acolo. Tocmai de aceea îți spun așa, cum mi-aș spune și mie însumi. Alege o cale și mergi pe ea pînă la capăt. În lumea noastră, în timpul nostru, numai așa se poate trăi. Altfel nu simți decît neputința. Amintește-ți, într-o noapte ți-am spus că uneori mă chinuie, m-a chinuit sentimentul neputinței, n-am putut salva ce mi-a fost mai drag. Trebuie să realizăm și imposibilul, cu orice preț, oricît ne-ar costa. Alt sfat nu pot să-ți dau, pentru că nici eu n-aș face altfel. N-aș face și nu fac.

Atunci de-abia am căpătat glas și i-am spus :

— Nici eu nu vreau să precupețesc nici un efort. Și eu, știi foarte bine, foarte bine, nu m-aș da în lături de la nimic și, dac-ar fi vinovați, dacă aș crede acest lucru, n-aș sta la îndoială. Dar mă întreb : Ce ne costă ? Numai vieți omenești ? Ar fi mult, dar aș accepta. Să

nu ne coste mult mai mult, infinit mai mult decât chiar liniștea noastră și viețile noastre. Să nu uităm, problema nu este să faci o lucrare, să realizezi un obiectiv, oricât de mare ar fi, oricât de important ai părea, ci *altceva*, o altă lume, în care destinul să nu mai aibă loc. O lume pe care o facem noi, știind aceasta.

Începusem să înțeleg, dintr-o dată, tocmai prin insuficiența cuvintelor care se interpuseră între noi. Erau prea multe și prea solemne, riscam să devenim prizonierii lor, devenisem chiar prizonierii lor și ne închideau calea simplă de atingere, de comunicare, din noaptea aceea, de care vorbișe el acum. Acolo trebuia ajuns, nu să ne pierdem în abstracțiuni, în destin și nedestin istoric, în închiderea și deschiderea unei lumi. Oricât adevăr ar fi în acele abstracțiuni, ele ne izolau, nășteau sentimentul justificărilor. Dintr-o dată, cuprins de un mare val de căldură omenească, simplă, am țîșnit de pe scaun. Vorbisem pînă acum prea mult, în limbi deosebite. M-am aruncat aproape înspre Cheresteșiu, așa că el, surprins, s-a dat un pas înapoi, neștiind ce vreau să fac.

— Ascultă-mă, am strigat, luîndu-l de umăr. Ne pierdem în cuvinte. E foarte simplu. Poți să pedepsești niște oameni nevinovați ?

— Nu știu dacă sînt nevinovați !

— Atunci află, am strigat, află, cercetează și numai dacă ești convins pedepsește-i. E doar foarte simplu. Trebuie să fii, trebuie să fim drepti, să putem privi pe oricine în față. Nu-mi luasem mîna de pe el, îl strîngeam bărbătește, îl priveam drept în ochi și îi repetam : totul este foarte simplu. Nu trebuie distruși niște oameni nevinovați, nu trebuie să curgă sînge nevinovat. Atît. Totul este foarte simplu, să nu ne pierdem în cuvinte mari, în istorie. Să despărțim binele de rău, să nu facem răul, îl știm, îl bănuiește fiecare, nimeni nu se înșală cu adevărat.

Atunci, brusc, Cheresteşiu se smulse din strînsoarea mea prietenească, faţa i se înăspri, pierdu expresia aceea nouă ce nu i-o cunoşteam, zîmbetul silit şi puţin crispat, aerul de reţinere puţin obosită. Deveni în parte aşa cum îl cunoşteam, corpul său se îndreptă. Se dădu în lături şi strigă :

— Şi ce vrei să fac ? Să mă răzvrătesc, să mă răzvrătesc împotriva oamenilor alături de care am luptat, împotriva alor mei ? Ce vrei să fac ? te întreb. De unde am eu siguranţa, siguranţa deplină că tocmai ei greşesc şi ceilalţi sînt nevinovaţi ca să-mi justifice această răzvrătire ? De unde să ştiu şi de ce să cer explicaţii, ca şi cum nu i-aş crede ? Mi se spune : eşti în război, ştiu că sînt într-un război, şi execut ordinele care-mi sînt date, ca pe front. Eu atît încerc, să nu împilez pe nimeni, să nu pretind ceea ce eu nu cred, ci adevărul, să nu mă bănuiesc eu, pe mine, acolo unde eu răspund. Dar în rest execut ordinul. Eu răspund doar pentru sectorul meu, de aici şi pînă aici. Încolo, nu pot să controlez şi n-am dreptul s-o fac. De aici şi pînă aici, atît, în limitele mele, în mîrginirea mea. Eu îmi fac datoria, atît. Aşa am fost învăţat şi aşa am să mor.

— Şi dacă eşti convins de contrariul ?

— Nu sînt convins, pentru că nu pretind că ştiu tot. Şi nu-mi poţi cere să mă răzvrătesc.

— O dată ai făcut-o.

— Da, dar nu erau ai mei. Pe ceilalţi îi ştiam, ştiam că mint, vedeam, pe ai mei nu i-am prins încă.

— Şi dacă i-ai prinde ?

— Nu i-am prins. De ce să mă îndoiesc ?

Cheresteşiu tăcu şi se uită cu ochii tulburi la mine. Apoi se așeză greoi în fotoliu, cu aceeaşi mișcare parcă prea înceată, prea apăsată, ca și prima dată, și-mi făcu semn să stau și eu. L-am refuzat și am rămas în picioare, el însă a insistat și pînă la urmă m-am așezat.

— Ascultă, îmi spuse el. Ai vrea să mă îndoiesc. Ți-e ușor să spui, dar eu, aici, nu pot, nu pot nici măcar o singură clipă. Nu aici e locul unde-ți poți permite cea mai ușoară slăbiciune. O revoluție e o treabă complicată, mai complicată chiar decît îți poți închipui, decît mi-am închipuit eu, cînd eram tînar și am pornit pe acest drum. E mai ușor să urăști, cînd ești în opoziție, cînd ești asuprit, cînd ai tăi n-au pîine. Dar aici nu e așa de ușor. Chiar atunci cînd ai sigur dreptate, absolut sigur, și atunci e greu, pentru că e vorba de viața și libertatea oamenilor, de suferință. Trebuie învinsă orice rezistență, sînt mase întregi de dislocat, pentru că altfel nu se poate face ca să sfărîmi vechile rînduieli, cu prestigiul lor, cu vechimea lor. Eu nu pot să-mi permit să mă îndoiesc. Ți-e ușor să spui: controlează-i. Aici trebuie să cred cu încăpăținare în buna-credință a șefilor mei. Și am să-ți mai spun ceva. Nu e vorba numai să nu te îndoii, să nu te frîngi, să-ți învingi slăbiciunile, care uneori sînt obișnuite sentimente omenești, mila, compasiunea, oroarea față de brutalitate. Dar mai este un pericol. Să nu degenerezi, să nu te lași corupt de putere. Nu pot face nimic în cazul tău, nimic, problema mă depășește. Dar asta nu înseamnă că n-am putere, foarte multă putere. Și am văzut oameni degenerînd, chiar oameni foarte tineri. Eu nu pot să-ți povestesc, dar acum cîteva zile, fără voia mea, am fost martorul unei scene, am surprins-o la doi pași de aici. Se dezlănțuise cineva, o femeie. Uneori nu e ușor să te împiedici să-ți fie greață de oameni, de unii oameni, de ceea ce se poate ascunde în ei. Stau tot timpul pe marginea unei prăpăștii și, ca să nu cad, într-o parte sau în cealaltă, trebuie să cred, trebuie să cred cu înverșunare, cu încăpăținare. Dacă n-aș crede, aș fi pierdut și nimic nu s-ar justifica. Ușor ți-e ție. Cheresteșiu tăcu, obosit, și închise ochii. Cu ochii închiși, adăugă: Cite mi-au văzut ochii aici. Și nu sînt un om slab.

Am tăcut și eu, impresionat. Începeam să înțeleg ceva, dar nu mă puteam împăca încă, în acel moment, cu ideea. Trebuia să mă mai gândesc și mă gîndeam, dar nu știam cum să încep. De aceea am rămas surprins cînd l-am auzit spunînd :

— Dacă nu vrei, mă rog, am să văd ce pot face. Poate voi reuși. Să iei calea cea ușoară, să-ți vezi de meserie și să lucrezi cinstit. Știu că ești un foarte bun specialist și avem nevoie. Am să încerc. Voi face tot ce-mi va sta în putință.

Deschisese ochii, dar nu mă privea, ci undeva departe, deasupra capului meu, părea extrem de obosit, se ridică, făcu cîțiva pași prin cameră și rămase la geam. Atunci sună telefonul, unul din telefoanele de pe birou, și Chereștiu se grăbi să-l ridice. Cînd auzi vocea din aparat, instinctiv, se îndreptă. „Să trăiți, spuse el, apoi adăugă : da, e aici. Am înțeles, vin chiar acum, nu, lăsați, mai întii vin eu la dumneavoastră“, și închise telefonul.

— Ascultă, îmi spuse el. Mai gîndește-te, faci cum vrei, nu te silește nimeni. Am să te mai las să te gîndești și am să văd ce pot face. Apoi se îndreptă spre ușă și, înainte de a ieși, se mai opri o dată, se întoarse spre mine și, ridicînd o mîna în aer, undeva deasupra, îmi spuse : Să ne facem fiecare la locul lui datoria, atît.

Cînd ieși pe ușă am avut sentimentul că mergea puțin aplecat, ca și cum avea nevoie de care vorbise il covîrșea, o simțea cu umerii și cu spatele, il apăsă ca o forță fizică, pipăibilă.

Am rămas din nou singur, vreme de mai bine de o oră. Dar nu-mi mai dădeam seama de scurgerea timpului, mă gîndeam febril, uneori confuz, perindîndu-mi imagini disparate prin cap, altele precise, cu tăiș. Trebuia să-i spun, îmi ziceam, am să-i spun, cînd se va întoarce : Lucrurile sînt simple, trebuie evitată nedreptatea. Îndreptarul este străvechi și pînă acum nu ne-am ținut de el, zdrobiți tocmai de necesitatea socială : să

nu minți, să nu ucizi. Să nu verși sînge nevinovat. Restul sînt sofisme, justificări. Însă îmi venea apoi din nou în minte ce mi-a spus, în a doua parte a conversației, cînd am spart carapacea aceea convențională de siguranță de sine. Poți să te ții de aceste precepte simple cînd ești angajat într-o asemenea întreprindere, într-o asemenea luptă? Trebuie să poți, îmi răspundeam. De aceea o și faci, de aceea ai început. Poți să nu ai încredere în ce ți se spune? Trebuie, nu ai dreptul să devii un executant orb, justificat de ideea abstractă a unei necesități istorice, a unui destin. Și dacă totuși acest destin există, această necesitate își pretinde victimele, pentru moment, pînă cînd vei rezolva cu adevărat situația? Da, îmi spuneam, ai însă dreptul să te ocupi doar de sectorul tău, să-ți admiți cu atîta ușurință limitele, să te vezi limitat și copleșit? Dar n-ai nici dreptul să spui, odată ce ai admis premisa fundamentală a unei violente răsturnări, a forțării ritmului istoriei: eu mă retrag, eu nu pot să fac asta. S-o facă alții în locul meu, eu mă voi ocupa doar de treaba mea, cu mîinile curate, în afara oricărei răspunderi, pentru că dacă ai admis premisa fundamentală, răspunzi și tu, dacă o profesezi. Și totuși nu poți admite necesitatea oarbă, care să te conducă de undeva, de dincolo. Iar oamenii aceia sînt nevinovați, restul sînt cuvinte.

Așa mă gîndeam, voiam să mă ridic din fotoliu și să mă plimb prin biroul acela spațios, dar nu aveam energia necesară, febrilitatea mea era interioară. Nici nu mi-am aprins o țigară măcar. Cînd, deodată, rapid, aproape zvîcnit, intră Cheresteșiu în cameră, mai puțin liniștit decît atunci cînd ieșise. Avea obrajii palizi, acoperiți de mici pete roșii. Se opri mai întîi lîngă ușă, apoi se hotărî și, cu pași mari, se apropie de birou și se așeză pe scaun. Mă privi o clipă, apoi îmi spuse: „Nu mai ai de ales. Sau nu mai ai decît cîteva clipe. Nici nu trebuia să mă mai vezi, dar am obținut lucrul ăsta,

altfel îmi era rușine. Recunoaște, fă ce ți se spune, altfel e foarte grav. Extrem de grav. E ultimul minut.“

L-am privit lung, câteva clipe, apoi fără nici un efort, cu o mare siguranță și liniște, pentru prima dată cu siguranță și liniște, i-am răspuns : „NU. În nici un caz. Știi că sînt nevinovați.“

— De unde știi ? De unde ? Dar nu mai vreau să mai începem de la capăt, nu mai vreau. Vei fi condamnat pentru omisiune de denunț. Chiar cei pe care-i aperi vor recunoaște asta, că ai știut, că ți-au spus.

— N-au decît. Acesta este ultimul meu răspuns.

Cheresteșiu ridică din umeri, mă privi lung, apoi lovi cu pumnul în masă, zăngănind toate obiectele de pe ea, și strigă : „Eu am ales o dată, am ales, nu sînt bătut de vînt, de ici de colo, ca orice mic intelectual burghez.“

Era forma lui de destin, acea alegere, și i se supunea ei.

Cheresteșiu sună și veni un ofițer care rămase în poziție de drepti la ușă. Întorcîndu-se cu spatele, vechiul meu prieten îi spuse : „Ia-l și du-l dincolo“. Ofițerul s-a apropiat, m-am ridicat de pe scaun și l-am urmat în micul birou unde fusesem bătut la început, unde am așteptat un timp, uitîndu-mă fără excesivă emoție la trotuarul din fața sălii Dales, pe care îl vedeam de la înălțime, unde se plimbau, încrucișîndu-se, oamenii punctiformi. Era mai multă lume decît la prînz și se înghesuiau mai mulți, unii în ceilalți, păreau că se izbesc unii de alții sau se ating în lunecare, ca niște molecule. După o jumătate de oră am fost coborît la subsol și pe Cheresteșiu nu l-am mai văzut niciodată, nici măcar întîmplător, după ce m-am eliberat. Ancheta mea după aceea a fost dură, foarte dură și am fost condamnat. Între timp am trecut prin momente de disperare cînd a trebuit mai ales să-mi reprim regretul că n-am accep-

tat. Găseam eu în orice caz o justificare. Însă în anii aceia s-a întîmplat o mare transformare cu mine, pe care ți-o voi povesti.

Cîțiva dintre oamenii lotului — cum se spunea — la care am fost atașat au fost condamnați la moarte. Sentința noastră, a celorlalți, nu s-a comunicat imediat. Am fost transportați într-un loc special de așteptare, avînd numele ciudat de *depozit*. Eram singur într-o celulă vopsită cu ulei bleumarin, luminată doar de becul ce atîrna sus, deasupra ușii, pe coridor. Nu mi-am dat seama de locul unde mă aflam decît după cîteva zile, ascultînd zgomotul obosit al tramvaielor care suiau o pantă, sunetul unor clopote la o biserică din apropiere, apoi am deslușit gălăgia unei școli și, mai tîrziu, în locul copiilor a rămas doar o singură fetiță ce locuia în vecini, fetița Sanda, cu care mă împrietenisem fără să o văd, așteptam momentul cînd era chemată la mîncare, de două-trei ori pe zi, cînd trebuia să se culce după-amiază, cînd era chemată să se vadă că nu s-a îndepărtat. Programul de viață al Sandei, fetița cea liniștită, îmi puncta programul zilnic, crea noțiunea timpului și legătura cu o lume exterioară, reală, unde totul se întîmpla, continua să se întîmple ca de obicei. Din cînd în cînd, seara tîrziu, mai ales sîmbătă spre duminică, treceau pe undeva pe aproape grupuri vesele de bărbați și femei, și femeile mai ales rîdeau tare în noaptea de vară și vocile lor ascuțite mă jigneau fără nici un fel de motiv.

Dar toate acestea erau accidente, simple accidente. Timpul meu era măsurat nu de ritmuri exterioare, „programul“ sau plimbarea în cutiile de beton fără acoperiș sub plopii înalți de California, tremurători și fără umbră, nici de schimbarea gîrzii, ci de ceasuri interioare, programul meu zilnic de meditație și de memorie, lecții și cursuri pe care mi le țineam și mă miram de ignoranța mea, de lipsa de fundamentare a lucrurilor în care credeam, știam că sînt adevărate, dar le uitasem de

mult argumentele. Memoria îmi creștea monstruos, amănunte de mult uitate, sortite să dispară în cine știe ce afunduri fără această ocazie specială din viața mea, apăreau cu forță și vivacitate, trecutul meu se popula de evenimente cu nebănuite semnificații, în spatele banalității se deschidea o lume mult mai bogată, cu întretăieri de nenumărate fire. Descoperirea vieții mele încă atît de scurte era o aventură extraordinară, și zilele, săptămînile și lunile de singurătate în afară de apăsare, aveau și latura lor surprinzătoare și fascinantă. Căpătasem un ritm interior și pașnic, cu ore de memorie și ore de imaginație, cu lecții de specialitate și rememorare de versuri și, din cînd în cînd, orele de meditație se ridicau pînă la gîndirea pură și abstractă, atunci cînd cu adevărat mă eliberam de locul în care eram, de incertitudinea soartei mele viitoare, de insidioasa descurajare a izolării, lipsei de lumină și de aer.

Și totuși, o teamă nemărturisită creștea în mine, mă urmărea ca o umbră, astăzi mai puternică, miine mai slabă, a treia zi încă mai neliniștitoare decît în prima zi, de care nu mă mai puteam elibera prin gîndirea înaltă sau prin memorie. Atunci aveam un mijloc anume de liniștire și-mi imaginam că urma să fiu eliberat imediat, că totul nu era decît o farsă absurdă. Îmi imaginam drumul acasă, în fiecare amănunt, întîlnirea cu cei apropiați mie și simțeam în nări mirosul specific al logodnicei mele, parfumul ei de care nu-mi dădusem seama pînă atunci. Ieșeam pe poarta închisorii, făceam cîțiva pași, respiram adînc, apoi mă duceam în stația de tramvai cea mai apropiată, la linia lui 12, așteptam tramvaiul întîrziat (era noaptea), mă scormoneam în buzunare și scoteam mărunțișul, cumpăram biletul de la taxatoare și vedeam aproape aievea taxatoarea în uniforma ei, felul în care-mi întinde biletul și apoi privirea ei, numai o clipă intrigată de paloarea feței mele, apoi cum

redevine indiferentă și se uită drept înainte. Urma Gara de Nord, trenul, totul cu un simț al amănuntului necunoscut mie pînă atunci, pentru că niciodată nu trebuia să suplinesc realitatea cu reconstituirea detaliilor. Re trăiam acea bucurie a eliberării și acest joc a rămas și mai tîrziu una dintre petrecerile mele secrete cele mai plăcute, căutat în orele de singurătate. Niciodată realitatea nu poate fi atît de pură și de puternică, niciodată bucuria trăită nu se aseamănă celei dorite, construite în imaginație.

Însă după o oră sau două dorința se izbea de întunecimea bleumarin a celulei, de mersul tiptil al gardienilor pe sală și din nou apărea grija și frica de ce se va întîmpla, dorința de a scăpa, ce mă copleșea pînă la regretul refuzului meu. Încetul cu încetul balanța stărilor mele de spirit se schimba în favoarea momentelor de depresiune, neliniște sau chiar disperare.

Pînă într-o zi cînd ușa celulei s-a deschis și patru ofițeri au pătruns înăuntru, însoțiți de comandantul „depozitului“. S-au așezat în tăcere lîngă ușa, m-au privit îndelung și numai după un timp unul dintre ei, cel mai mare în grad, m-a întreat cu o voce joasă și aproape șoptită : „Cum te cheamă ?“ Apoi un alt ofițer, mai tînr, și-a notat numele meu, și toți, fără să mai spună altceva, s-au privit semnificativ, sau așa mi s-a părut mie. „Aha“, a spus din nou ofițerul cel important, „aha“, și a dat, de data asta evident semnificativ, din capul lui mare, greoi, acoperit de un păr cărunt, tuns foarte scurt, în perie.

M-a trecut un fior de gheață prin șira spinării (așa este, nu e nici o metaforă, fiorul este chiar de gheață, rece, ascuțit de rece) și am izbucnit : „Ce se va întîmpla cu mine, domnule procuror (cei patru erau procurori militari), cînd mi se va comunica pedeapsa și voi fi dus la o închisoare de execuție ?“

Procurorul cel bătrîn și mare în grad m-a privit sever, apoi s-a uitat din nou la ceilalți. „Vă rog, am strigat eu din nou, vă rog să-mi comunicați, nu aveți dreptul“...

— În ce privință nu avem dreptul ? mă întrebă grav și calm procuratorul.

— Să-mi ascundeți ce mi se va întîmpla. Nu vă dă dreptul legea...

— Hm. Legea. Dumneata invoci legea ? Poate e mai bine să n-o știi...

Fața i se înăspri și mai tare, dacă se putea, dacă se mai putea, apoi se întoarse și cu pas greoi ieși din celulă. Ușa s-a închis în urma lui și a celorlalți, s-a tras zăvorul, pașii au răsunat o clipă sau două, apoi s-a deschis o altă ușă. Eu mi-am lipit urechea de lemnul ușii mele, n-am auzit la început nimic, apoi a izbucnit un strigăt : „Nu se poate“ și ușa s-a închis, din nou pași pe coridor și în sfîrșit altă ușă și din nou pași.

Am rămas în picioare, în mijlocul celulei mele, apoi cu mare greutate m-am așezat pe marginea patului. Am zărit ca prin ceață, cu maximum de indiferență, sclipirea vizetei și țacănitul ei ușor, aproape muzical, apoi din nou lucirea mai mare a coridorului și ochiul care m-a privit îndelung, mai îndelung decît de obicei, impersonal ca un ochi din icoanele naive, înscris într-un triunghi. Eram cercetat îndelung, metodic, cu foarte multă metodă, și de data asta privirea rece, de o rece și prea exactă curiozitate, s-a lipit de starea mea de spirit și m-a ajutat să-mi formulez frica mea rece. „Mă vor ucide. Mă vor executa.“ În timpul anchetei, cineva îmi spusese : „Dacă nu vei coopera cu noi, vei avea soarta celor pe care-i aperi“. „Ce soartă ?“ am întreat, și el mi-a spus întinzînd arătătorul ca un pistol : „Pac, pac“, și a rîs. Atunci n-am crezut și aproape am și uitat, dar de fapt nu uitasem și aceasta era cauza secretă, nemărturisită a neliniștii mele crescînde. De data asta mi-am adus aminte, cu exactitate, am văzut degetul întîns și vocea lui : pac, pac. Vizita

procurorilor, fețele lor misterioase, răspunsul în doi peri al celui bătrîn transformau neliniștea aproape în certitudine. „Mă vor ucide, mi-am repetat, mă vor omorî“, însă cuvintele acestea cu înțeles așa de clar, izvorite din starea mea de spirit, nu aveau realitate ca atunci cînd spui masă, sau cuțit, sau pom, și prin transparența cuvîntului apare toată bogăția de mese și de cuțite și de pomi pe care i-ai văzut și controlat cu simțuride. Cuvintele acestea simple : mă vor omorî, mă vor ucide, stăteau șui și dezlipite, semnificau nu ce se va întîmpla, ci frica mea, starea de crispare, fără capăt, incertă, deși atît de copleșitoare. Ceva nu era adevărat în adevărul acesta ce mi se impunea dinafară, nu era adevărat pentru că eu nu-l acceptasem, se acoperea, dar nu pînă la capăt.

„Mă vor omorî“ se lega de o serie de senzații ale stării mele de acum, greutatea de plumb a membrelor, mușchii aceia înțepenți ca după un uriaș efort, linia rece a șirei spinării și apoi, clar detașată, limba grea, înfundată într-un gust metalic și sărat, gustul fricii celei mari, al adevăratei frici, transpirația palmelor, sudoarea prelingîndu-se pe liniile ce închipuie viața și norocul, mintea și inima. Și în sfîrșit, senzația amețitoare de cap foarte ușor, gol aproape, în contrast cu greutatea de piatră a restului trupului. Într-un fel, o mare limpezime ce se detașa de încremenirea oaselor și a mușchilor, de bătăile puternice ale inimii, ce se auzeau ca și cum ar fi zvîcnit într-un trup separat, alături. Dar toate astea nu însemnau cu adevărat : „mă vor ucide“, ci erau numai legate în nu știu ce fel de frază, puțin străine și alături. Nici imaginea liniștitoare ce mi-a trecut prin minte o clipă, eu, dar nu eu despre care aș fi putut spune „el“ sau „Liviu“, ca în copilărie, „băiatul“, mai ales așa „băiatul“ din fraza „băiatul vrea jucăria“, dus de niște oameni înarmați într-o prea frumoasă grădină verde, de-a lungul unei vîlcele cu iarbă înaltă și mătăsoasă, sub niște pomi în

floare, legat la ochi, și apoi zgomotul puștilor mînuite, rîdicate la ochi, dar și după aceea se aude clar împușcătura, și eu văd cum cade „băiatul“ căruia mă substitui pentru această joacă, dar eu în imaginație stau aici, pe patul meu din celulă, și-l văd cum cade și cum soldații lasă jos puștile, la picior, și ofițerul se apropie de el și-l mai împușcă o dată. Desigur, mi-e foarte milă de el, o milă sfîșietoare, ca atunci cînd îți moare cineva foarte apropiat, cel mai apropiat, un fiu sau un părinte. Dar scena nu înseamnă chiar „mă vor omori“, nu-i risipește neadevărul, incertitudinea. Nici chiar lucrul cel mai apropiat, o altă amintire, neconturată, greutatea aceea fără formă precisă, amestec de întrebare și senzație fizică, oprimentă, de apăsare pe piept, de piatră care te strivește, ce mă chinuia în copilărie, cînd aveam febră foarte mare și greutatea era corp dar și ființă, și mai ales ceva întunecat și nehotărît, frică și dorință de a înțelege. Nici măcar acea amintire nu înseamnă cu adevărat „mă vor omori“, e numai foarte apropiată. Stăteam încremenit pe pat și-mi mișcam foarte încet, cu mare greutate, degetele amortite ale mîinilor așezate pe genunchii țepeni și ascuțiți. Cînd, deodată, m-am apropiat de toată grozăvia frazei, dar fără s-o mai repet, fără să încerc s-o cuprind și s-o înțeleg. De atunci de fapt am renunțat pentru totdeauna s-o mai cuprind ca atare. Privirea mea îngrozită a alergat de la vizeta prin care am văzut multă vreme ochiul impasibil și atent, vizeta ce-mi inspira acum o mare și neasemuită frică, la o crăpătură pe uleiul bleumarin al peretelui, luminată de becul de afară, și dintr-o dată s-a întîmplat ceva ciudat. Am iubit cu toată puterea crăpătura aceea neînsemnată din peretele celulei împuțite în care-mi petreceam de cîteva luni zilele, o adevărată și avidă iubire. Privirea a început să alerge în jur, să mîngieie fiecare detaliu, să observe patul grosolan și pătura uzată, cimentul și desenele lui întîmplătoare și fără semnificație, lemnul ușii

ce era moale și bun ca și cum l-aș fi pipăit cu ochii și ar fi putut să-i mîngîie fără asprime. O dragoste pentru fiecare din lucrurile acestea neînsemnate, ce se aflau nu în locul cel mai fericit unde mi-am petrecut zilele, ci tocmai dimpotrivă, și senzația că ele ar putea înceta, așa cum ar înceta și alte locuri din amintirea mea, ușile înalte, vopsite în galben, cu două canaturi, care se deschideau încet atunci cînd în camera mea din copilărie intra tatăl meu, în perioada fragedă cînd încă îl admiram foarte mult. În spatele lui, atunci cînd se deschidea ușa înaltă, scliffea mobila de piele din birou și sticla bibliotecii și acel tablou al unui bărbat bărbos cu pălărioara rotundă de prelat catolic așezată pe vârful capului, ce purta numele de „uncheșul vlădica“, și firele de praf de demult, luminate de razele piezișe ale soarelui de după-amiază. Toate aceste lucruri, de mult dispărute de fapt, de-abia acum urmau să nu mai existe și le iubeam ca pe o femeie ce mă părăsise în mod sigur, așa hotărîsem împreună, și o conduceam pe ultimul ei drum, spre gară, urma să-i cumpăr bilet și s-o așez într-un compartiment, să-i ridic un ușor, neasemuit de ușor geamantan, sus, în plasă, și apoi gata, n-o voi mai vedea niciodată, pentru că ceva s-a interpus între noi. Și amintirea unui miel pascal, sacrificat, cu beregața tăiată, ce sta atîrnat de un cui la ușa cămării cu lemne, miel de care-mi păruse foarte rău și acum era din nou pus în pericol, îmi aminteam de el și de felul cum îi picura sîngele din beregată și de lumina alburie de primăvară incertă, nehotărîtă încă să vină. Toate se dezlipseau, ca și planurile mele de viitor, se dovedeau fără consistență, rupîndu-se de mine și pierzîndu-se. Și atunci mi-a fost frică să închid ochii și să pierd neînsemnatele crăpături din vopseaua bleumarin și din lemnul ușii.

Am sărit în picioare și m-am apropiat de vizeta care iar țacănise și mi-am lipit ochiul de celălalt ochi care mă privea impasibil și de la distanța prea mică nu l-am

mai văzut și m-am dat cu un pas înapoi ca să-l văd mai bine, și după câteva clipe a pătruns doar o rază de lumină mai pură, de afară, și apoi vizeta s-a închis cu un clinchet ușor și muzical.

Așa am trăit în zilele următoare, cu frica aceea și cu aviditatea de a învăța întreaga bogăție a celulei mele și încă mai bogatele mele amintiri care puteau să se destrame și mereu se depărtau după ce reînviau pentru o singură clipă și creșteau nemăsurat ca mingea aceea târcată, roșu și alb, odihnindu-se pașnică pe malul unei mări din copilărie, nu marea în general, pe care am mai văzut-o și va continua, ci acea mare neasemuit de albastră și frumoasă, mărginită de dunga lungă a nisipului subțire, mare ce se îndepărta și se risipea și o iubeam și pe ea ca pe o femeie. Noaptea nu dormeam, ci mă gândeam la acele lucruri ce creșteau nemăsurat acum în mintea mea, amenințate de dispariție, și ascultam tirșitul de pași pe coridoare, ai paznicilor în papuci de pîslă, și priveam cum se ridică și scoboară de zeci de ori vizeta și când treceau mai mulți pași și se trîntea o ușă grea a coridorului încremeneam în pat, sub pătură și, reflex, mă strîngeam și deveneam mic, neînsemnat de mic, închis în mine și refuzam.

Pînă ce într-o zi, nu după multă vreme, că n-aș mai fi rezistat, am crezut că am făcut cea mai mare descoperire din viața mea și poate și era cea mai mare descoperire, pentru că m-a ajutat foarte mult în acele momente. Îmi mobilizasem împotriva fricii un foarte vechi simțămînt și am descoperit că în mare parte pe el se construise viața mea de pînă atunci. Mi-am zis : nu se poate, nu se poate să mă omoare, doar n-am făcut încă nimic, nimic din ce mi-am plănuit, din ce hotărîsem să fac în viața mea. Nu se poate să se sfîrșească totul așa, chiar așa. Atunci, deodată, am înțeles că ani de zile, pînă aproape de treizeci de ani, am crezut într-un fel de stea

a mea, care nu mă va lăsa, care îmi conducea viața și mă va împinge să fac acele lucruri mari și importante pe care le aveam de făcut, *trebuia* să le săvârșesc. Însă, uite, se poate întâmpla, erau multe, covârșitoare motive să cred că nu voi realiza nimic, că n-am dus la capăt nimic din toate acele lucruri hotărâte dinainte, de deasupra mea. Frica a fost pentru o clipă mai covârșitoare și din nou a trecut fiorul acela de gheață și apoi mi-am simțit limba încărcată de gustul sărat și metalic. Dar în clipa următoare m-am învins și m-a cuprins o neasemuită mîndrie. Nu există acea stea, mi-am zis, nimic nu era dinainte pregătit. Dar atunci, dacă am să scap cumva și nu mă vor omorî, și voi ajunge să realizez măcar o parte din lucrurile pentru care mă credeam hărăzit, atunci eu le voi săvîrși. Nu sînt un simplu pion pe o tablă de șah, condus dinainte, de sus, din altă parte. Faptul că toate aceste lucruri vor rămîne pe veci nerealizate mă elibera, cu toată grozăvia ce o însemna acest lucru, îmi dădea în posesiune deplină tot ce am făcut, acel puțin și tot ce voi face, dacă voi scăpa. Nu mă conduce nici o stea, totul depinde de mine.

Concluzia aceea era o simplă banalitate, sau măcar un lucru care s-a mai spus, dar pentru mine, atunci, a fost o mare iluminare, o eliberare și un motiv de mîndrie neasemuită. Desigur, o mie de posibilități realizabile se vor risipi, nu se vor desăvîrși niciodată, dar tocmai acest lucru, înțeles pînă la capăt, e semnul libertății mele, al posesiunii ce o am asupra propriei mele vieți. Viața mea de pînă atunci era o adevărată minune, minunea mea.

N-am scăpat de frică, dar a devenit mult mai temperată, și faptul că era foarte posibil, de conceput, să mă omoare făcea gîndul morții mult mai suportabil. Trăiam sub lumina acestei înțelegeri noi și mă gîndeam adevseori : vezi, dacă n-aș fi ajuns într-o asemenea situație, n-aș fi înțeles niciodată asta și, obscur, în ciuda convin-

gerilor mele mărturisite, aş fi crezut, că sînt mînat de o nevăzută mînă, prin care exist, care mi-a trasat viaţa. Nu e necesar să fiu, puteam foarte bine eu, ca persoană, să nu fi fost niciodată şi de aceea pot să şi dispar dintr-un joc de circumstanţe, dar faptul că deocamdată exist, că am existat, am trăit şi am luat hotărîri, este o neasemuită minune. Descoperirea mă domina, o luam în toate felurile, o întorceam pe toate feţele, mă lăsam umplut de ea şi-i urmăream consecinţele. Aş fi vrut s-o mărturisesc şi din cauza asta îmi suportam greu singurătatea, eram cuprins de febrilitate. E curios că mai tîrziu n-am spus-o nimănui şi tu eşti prima care o auzi, acum, cînd importanţa ei a scăzut, pentru că au intervenit alte lucruri. Dar atunci m-a ajutat şi în curînd mi s-a comunicat sentinţa, nu eram bineînţeles condamnat la moarte, ci doar la cîţiva ani de închisoare, şi am fost dus într-un alt loc, împreună cu alţii, şi prima seară acolo, scăpat din tensiunea acelei aşteptări amăgită cu descoperiri, este unul dintre cele mai fericite momente din viaţa mea.

Şi în curînd, curînd pentru acel timp lung în fiecare clipă şi scurt dacă-l gîndeşti din urmă, fiind prea sărac în evenimente, aveam să descopăr o ultimă implicaţie a acelei descoperiri ale mele, care o anula, într-o anumită măsură.

Liviu Dunca tăcu o clipă, ca să-şi orînduiască amintirile ce-l copleşeau, scenele pe care nu putea să le uite cu adevărat, ca să fie cu adevărat demonstrativ, parcă dintr-o dată mărturisirea lui spontană ar fi avut nevoie de grijă, ar fi trebuit să convingă, ca pledoaria unui avocat. De data asta se adresa precis, cuiva, nu mai era o formă a vorbirii de unul singur, ca pînă acum. Se uită pentru prima dată cu atenţie la Margareta, mişcîndu-şi privirea peste ea ca obiectivul unui aparat cinematografic. Fu surprins de expresia ei de concentrată atenţie, de aviditate, total deosebită de detaşarea firească a relaţii-

lor lor de pînă atunci, de dragostea lor cu o notă tinerască, de camaraderie de tabără. Acum stătea fascinată, cu buzele întredeschise, dezvăluindu-și dinții mici și ascuțiți. După cîteva clipe îi simți brațele cum se întind și-i cuprind gîtul, îl atrag spre ea, corpul i se lipi de al lui, era fierbinte ca și cum ar fi fost cuprinsă de febră. Îi simți respirația pe gît, apoi urcîndu-se spre față. „N-am vrut asta, se gîndi Liviu Dunca, nu de asta i-am spus, nu de asta i-am povestit.“

— N-am vrut să te impresionez, îi spuse el, reuși să-i spună, tîrît în jos de strînsoarea ei.

— Taci, îi șopti Margareta, taci, să nu mai vorbim. Să nu ne mai aducem aminte niciodată de asta. Să nu ne mai aducem aminte. Am să te ajut să uiți, să uiți pentru totdeauna. Dar acum taci, n-are rost să vorbim.

Liviu Dunca nu se mai împotrivi, se lăsă dus, supus, de patima ei, simți el însuși că se pierde, se afundă în încordare și plăcere, o simți caldă, aprinsă, fremătătoare, posedată de o extraordinară energie, pe care nu i-ar fi putut-o bănuși, nu ieșise niciodată pînă atunci la iveală. Nu se eliberă decît tîrziu din senzația de plăcută toropeală și uitare de sine, copleșit din nou de un fel de rușine pentru reacția ciudată a Margaretei. Își repetă din nou, ca și cum ar fi fost o legătură directă de la cauză la efect, că n-a urmărit asta. „Mi-e silă de mine, se gîndi. Toate întîmplările acelea au ajuns, au devenit un mijloc de a stîrni interesul.“ Începu să le vadă îndepărtate și străine, ca toată viața lui aproape, un șir de întîmplări care s-au petrecut cu altcineva, unei persoane cu care avea doar foarte slabe și întîmplătoare relații. Margareta stătea lingă el, tăcută și absentă. „Ce ciudată e“, se gîndi Liviu Dunca. Își aduse aminte de ipostazele ei, numai în ultimele zile, de cînd erau împreună. Doamna înaltă, subțire și blondă, cu talie elegantă, pe care o văzuse pe stradă, amintindu-i vag de ceva din trecut, femeia detașată, rarefiată, trăind sub semnul oglinzii, acolo, la ea

acasă, cînd a vizitat-o cedînd impulsului nestăvilit, apoi naturaleţea ei perfectă din primele zile, schimbarea ei bruscă, venirea aici, ziua de călărie, prima noapte. Margareta se destrăma într-o serie de ipostaze, dintre care cea mai puţin legată de celelalte era ultima, vitalitatea posesivă, năvalnică cu care reacţionase la povestirea lui, povestire care acum îi făcea silă, în parte pentru că a produs această reacţie. „Care e natura ei adevărată ?“ se gîndi, şi o privi pe furiş, cu coada ochiului. Era desăvîrşit de calmă, cu toate trăsăturile destinse, aproape inertă, ca un obiect aşezat alături, dacă n-ar fi fost respiraţia ei uşoară, egală, liniştită ca un ritm străin şi permanent. Margareta îi observă privirea şi zîmbi, unul din zîmbeţele ei care o apropiau de imaginea iniţială, de distanţă şi transparenţă. Apoi întinse mîna spre el şi şi-o petrecu prin părul lui aspru, des, încărunţit.

— Te iubesc, îi spuse. Te iubesc foarte mult. E foarte bine.

— De ce mă iubeşti ?

— Nu pot să răspund la întrebarea asta. Nimeni nu poate răspunde. Cred că nici tu.

— Poate ar trebui să încercăm să răspundem. Măcar să ne-o punem.

— De ce să ne-o punem ? Nu e nevoie. E de la sine înţeles.

— Nu ştiu. Mi-a venit acum în minte o explicaţie. Am încercat să fugim, amîndoi, mai ales eu. Să creăm ceva absolut separat, fără nici o legătură. Şi n-am reuşit. Eu n-am reuşit, şi ţi-am spus toată istoria asta, care a năvălit pur şi simplu peste mine. Am simţit o nevoie irezistibilă să sparg atmosfera aceea de încîntare, de mulţumire şi plăcere.

— E adevărat. Dar ne vom împotrivi, ne vom împotrivi împreună. Toate aceste lucruri au trecut şi nu ne mai privesc. Nu trebuie să te mai privească. Va trebui să începem totul de la început. De la bun început.

— Nu se poate începe totul de la început. Am început fiecare dintre noi de foarte multă vreme. Eu mai ales. Și totul n-a fost decît reacție, frică în îmbătrînire, iluzie. Mi-a fost foarte silă de mine că ți-am povestit, de la început, de cînd am venit aici, în aceste locuri, n-am încercat decît să povestesc, fiecărui, și la sfîrșit te-am ales pe tine ca interlocutor, ca martor.

— Foarte bine. Mă bucur că ți-am fost de folos. Acum gata, ai spus, te-ai ușurat, știi și eu.

Liviu Dunca tăcu și se gîndi doar pentru el, singur. Nu mai avea rost să continue conversația. Se gîndi că a încercat să-i implice pe toți, de cînd a venit, că a încercat mai ales s-o implice pe ea, s-o cuprindă în trecutul său, și ea a reacționat să se aperc, poate sau oricum întreprinderea nu are nici un rost, nu poate duce la nimic. „Am făcut-o doar din egoism, își formulă clar în minte. Doar din egoism. Nu m-am gîndit nici o clipă la ea. Din neliniște și egoism. Și sînt bătrîn, nu bătrîn numai pentru ea, ci în general.“ Sentimentul de nemulțumire nu-l părăsi, acoperea totul, chiar atunci cînd a început din nou să vorbească.

— Ceea ce mi s-a întîmplat mie s-a întîmplat și altora, alții au trecut prin alte greutăți, au fost mutilați de război, de alte nenorociri. Pentru mine forma de apărare a fost incontinua fărîmițare prin gîndire a fiecărei experiențe trăite. Voiam să justific toate, măcar inconștient, transformîndu-le în experiențe și concluzii fundamentale. Totul trebuia însă luat cu mai mare bărbăție și simplitate. Cu mult mai mare simplitate, pentru că simplitatea este forma cea mai desăvîrșită a curajului. Trebuia să-mi continui viața firesc, dacă voiam într-adevăr să fiu liber. Să nu mă închistez și să nu mă falsific, să iau viața de la început, pur și simplu, să-mi caut o femeie și să mă însor, să fac copii, să lucrez și să nu mă consider nici o clipă „întelept“, prin experiența

mea, de o prea adîncă și nemărturisibilă înțelepciune. Poate e adevărat, poate „destinul“, legea exterioară și goală a fost din nou infiltrată în istorie. Dar ce importanță are, ea a fost introdusă, ca să mă eliberez de ea trebuia să iau lucrurile firesc, să mă comport pînă la capăt ca un om cu adevărat liber. M-am falsificat, poate dintr-un ciudat orgoliu mazochist. Trebuia să procedez altfel, cu totul și cu totul altfel. Nu știu dacă nu este prea tîrziu. Pretutindeni unde am fost de atunci, mă înconjuram într-un fel de penumbră, de o excesiv de înțeleaptă tăcere și rezervă, ca și cum tot timpul aș fi suris la întîmplările oamenilor, ei neștiutori și eu deținătorul unui adevăr. Mecanism orgolios de compensare.

Margareta se ridică de lîngă el și-l privi concentrată, de data asta evident de la acea distanță și răceală, măcar aparentă atenție poate pentru celălalt, cu care privea ea lucrurile și ființele. Apoi spuse :

— Nu te înțeleg pe deplin. Mi-ai povestit prea puțin despre viața ta normală, obișnuită. Nici nu te-am întrebă, nu m-am întrebă nici pe mine cine ești cu adevărat. Dar poate nu e totuși prea tîrziu. Putem începe noi, acum. Să fie totul firesc. Să facem planuri de viitor, să luăm hotărîri foarte simple, care se impun.

Liviu Dunca nu-i răspunse, o mîngîie doar, cu un aer aproape absent. „E foarte frumoasă, se gîndi. Foarte frumoasă.“ Se întunecase aproape și i se vedea doar profilul, femeia și copiii ei se culcaseră, nu se mai simțea nici prezența fetei, fascinată de ei. „Are un profil pur, e formată din linii de o mare eleganță. E femeia cea mai frumoasă pe care am întîlnit-o.“ Dar o privea detașat, ca pe o ființă străină pe care o admira foarte mult, îi făcea plăcere să o privească. Margareta aștepta, aproape aplecată asupra lui. O lăsă să aștepte un timp, apoi îi spuse moale și se miră chiar el de noul ton al vocii sale : „Să ne mai gîndim. Să plecăm și să ne gîndim. Mai avem vreme.“

Margareta nu răspunse și se depărtă puțin, el se lăsă pe spate și privi în sus, apoi în jur, la pomii cu coroana întunecată, meri sărăcăcioși și sălbăticiți, de sat de munte, grădina nu avea nici un fel de pete, era indiferentă în lumina scăzută, o grădină săracă ce se întindea pînă la cînepiște. A doua zi în zori au plecat, vorbindu-și foarte puțin. Margareta tăcea și îi zîmbea doar din cînd în cînd, jenată, el îi răspundea cu o ciudată și neplăcută blîndețe.

În zilele acelea se pregătea pierderea lui Dumitru Vinea, adică scoaterea lui din funcție. „Defunctus“, scos din funcție. Persoanele, motivele, cauzele și pretextele au fost complicate și numeroase, rod al nodului de relații care l-au și ridicat și urmau să-l piardă, dar mai ales al faptului că el însuși își pierduse, fie și provizoriu, însă într-un moment cheie, reflexele sale verificate prin care știa să se apere, să pareze cu îndemănare loviturile, să contraatace cu siguranță și succes, iar această pierdere de reflexe era datorată și ea mai multor cauze, unor acumulări, dar și faptului că pentru prima dată în viață se apropiase de o privire mai înaltă asupra lui și a lucrurilor din jur, de o vedere impersonală.

Victorița care a început lupta și a pus în mișcare întregul proces, era departe de orice gândire impersonală, planurile erau totdeauna ale ei și în ele ea juca rolul cel mai important, niciodată nu se ștergea din ele și nici măcar nu se izola la periferia lor. Ea nu gîndea ci plănuia, în imagini rapide, construite pe instinct, tot ce făcea devenea imediat plăcere pentru că îi continua trupul mare și energic, era proiecția ei în fapte și în viitor și o făcea să trăiască și mai plin, și mai intens. Nu încercă să-și justifice ura cu care voia să-l distrugă pe Vinea, așa cum niciodată nu-și justifica faptele, totul era de la sine

înțeles. Știa că trebuie să-l distrugă, ca să-și răzbune umilința, dorința ei nesatisfăcută din seara cînd Vinea o lovise se transformase în dorință de răzbunare. În centrul planurilor ei se găsea o scenă în care Vinea îi aducea aminte, spășit, în picioare în fața ei, așezat leneș pe un scaun, cum s-au iubit, cit de tare s-au iubit, cîte lucruri îi leagă. Însă cuvintele lui cad alături de ea, nepulnicioase, povestirea dragostei nu mai este dragostea și nu este în stare s-o evoce decît ca o caricatură. „Doar ne-am iubit atît de mult, doar m-ai iubit, îți aduci aminte“, striga Vinea în imaginația Victoriței, și scenă după scenă din legătura lor erau evocate, cum s-au întîlnit prima dată, și cum amîndoi s-au uitat unul după celălalt, întorcînd capul, și au rîs tare, și de atunci totul era deja hotărît, și a doua zi Vinea a venit s-o caute, și ea l-a primit dezvelindu-și dinții lați și puternici, primindu-l și oferindu-se. Și apoi au plecat împreună și pe drum ea nu s-a mai putut stăpîni și i-a prins încheietura pumnului și apoi a ridicat-o la buze și a mușcat-o, gest care le-a rămas și pentru mai tîrziu, amestec de violență din partea ei, dar și de supunere, nu-i sărută mîna, ci i-o mușcă, aducînd-o totuși la buze. „Era îndată după ce m-am însurat și mi-îm dat seama că domnișoara pe care-am luat-o nu-mi ajunge, n-o să-mi ajungă niciodată, că am nevoie de cinevă puternic, tare, cu carnea mănoasă ca a ta și numai din prostie n-am lăsat-o și nu te-am luat pe tine“, striga Vinea mărturisind acum ceea ce nu mărturisise niciodată, că n-a reușit căsătoria lui și ar fi trebuit s-o ia pe Victorița, singura cu care se simțea într-adevăr bine, cu care se înțelegea. Acum, în ceasul înfrîngerii lui din imaginația și planurile Victoriței, el își respingea nevasta, „cucoana“ aceea subțire și politicoasă, atentă cu ea într-un mod umilitor, femeia aceea care și atunci cînd rîdea, ușor, furișat, n-o făcea din toată inima și părea că zîmbește doar, că o învăluie într-un surîs ușor și enigmatic. Vinea niciodată n-o bîrfise în fața ei, deși ea a știut tot timpul că nu se

înțeleg, că nu se vor înțelege și iubi niciodată, că a luat-o dintr-o nebulă, una din nebuniile pe care le are orice om, orice bărbat. Acum doar mărturisea tot și iar povestea scene din dragostea lor, dar ele sunau ca niște cuvinte goale. Întimplare după întimplare, amintire după amintire, sălbătice și pline de plăcere, nu apăreau în mintea Victoriței așa cum au fost, ci le auzea numai, povestite de vocea lui miloagă și, din cauza slăbiciunii lui, ele se ștergeau pe măsură ce erau amintite, păreau niște minciuni, lucruri și fapte ce nu s-au întimplat niciodată. Victorița, pentru care orice era posibil, se elibera din cea mai însemnată legătură a ei, își desființa o parte din trecut, trecut ce nu exista niciodată cu adevărat pentru barbari, ori ea era hotărât o barbară.

În jurul acestei scene se făcuse planul ei de luptă și ea părea că înflorește pentru că îl trăia cu pasiune și totală dăruire, tot ce trăia și vedea și gândea se lega de el. Iar ea se iubea cu pasiune și își petrecea ore întregi în baie, bîciuită de șfichiul dușului rece, ștergîndu-se în fața oglinzii și admirîndu-și corpul mare și puternic, sîinii rotunzi și șoldurile arcuite și își sticlea dinții lați și puternici, despărțiți de o strungăreață ce părea nerușinată. În acele zile purta pantofi cu tocuri înalte, care-i dădeau mersului un aer maiestuos și-i reduceau din vulgaritate doar atît cît să fie și mai ațîțătoare.

Victorița știa multe din neregulile lui Vinea, din raporturile nu tocmai corecte cu furnizorii sau cu clienții, de micile abuzuri și micile hatîruri, de zecile de rapoarte făcute de directorul general care nu erau chiar adevărate, înfrumusețînd situația nu tocmai strălucită sau raportînd că a adus la îndeplinire măsuri pe care nici măcar nu se gândea să le aplice, considerîndu-le inutile, fleacuri gîndite în birouri unde faptele reale, „viața“, „realitatea“ se abstractizau și se estompau. Vinea nu prea avea încredere în metodele noi, el verificase unele dintre cele vechi

cu ajutorul cărora construisese și lărgise uzina, condusesese mari eforturi pînă la urmă încununată de succes. El ar fi putut spune ca un prim-ministru englez din secolul al XIX-lea că între o soluție strălucită, dar neverificată niciodată, și una proastă, dar bine verificată, el *totdeauna* va fi de partea soluției mai proaste, dar consolidată de practică. Vinea se considera un om practic, cu capul bine pus pe umeri.

Însă Victorița mai știa că dezvoltarea acestor lucruri n-ar însemna nimic și nu i-ar aduce izbînda. Ele puteau fi pretextele dar nu cauzele căderii lui Vinea. Directorul general, după mai bine de un deceniu de conducere, avea multe relații și mulți prieteni. Iar unii dintre oamenii care urmau să hotărască soarta lui îl cunoșteau destul de demult ca pentru ei Vinea să fie o amintire de tinerețe sau a vremii vigoriei lor, și rămînerea lui, o probă că și ei rămîn, că de atunci nu s-a schimbat nimic, apărîndu-l se apăra pe ei, pe ei și trecutul lor comun. Ca să nu mai vorbim de relațiile lui Vinea din uzină, unde atîtea cariere i se datorau. De aceea Victorița știa că nu-l va învinge decît dacă îl va izola de aliații săi, îi va destrăma relațiile, încurajîndu-i dușmanii, descurajîndu-i și îndepărtîndu-i prietenii. Dar reușita mai depindea și de reacția lui Vinea, de apărarea lui. Nici el nu era de disprețuit, directorul general știa cum să răspundă unui atac, era cel mai mare vînat din cariera ei de luptă. Bătălia era cu atît mai fascinantă cu cît, în caz de înfrîngere, nu se putea aștepta la nimic bun din partea lui, urma să fie ea însăși nimicită, aruncată afară, redusă la moartea socială. Trebuia găsit deci punctul lui slab și, din instinct, Victorița îl și găsi.

Ajunsă la birou, își chemă secretara, care trăia și ea obscur și indirect această luptă, simțea transformarea din șefa ei, îi trăia emoțiile și era mai dependentă ca oricînd, se lumina și prindea luciul ca un satelit mort din noua și strălucitoarea ei lumină.

— Cine este Iosif Dandu ? o întreabă Victorița.

— Iosif Dandu ? se miră emoționată, pierdută de emoție, secretara.

— Da, Iosif Dandu, ce te miri așa ? Iosif Dandu. bineînțeles. Trăiești cu capul în nori, ești pe altă lume, Iosif Dandu. Așa cu accidentul. Rapid să-mi afli tot ce se poate afla despre el.

Secretara dispăru și în jumătate de oră se întoarse cu știri senzaționale pentru Victorița. Iosif Dandu era un muncitor obișnuit, bun dar nu foarte bun, iubit de colegi dar nu în centrul atenției tuturor, un om mai degrabă retras, tăcut și puțin timid. Murise la spital la vreo câteva ore de la accident. Până aici nu era nimic deosebit. Însă în atelier se spunea că noaptea trecută văduva lui a fost vizitată de către directorul general, „chiar de către tovarășul director general, în persoană“, deși mai erau și altele lovite, că directorul general a stat destul de mult și că a făcut un dar familiei Dandu.

Planurile Victoriței se lumina, instinctiv înțelese că aici era punctul slab al lui Vinea, aici, din motive pe care nu le înțelegea, și de fapt nici nu se silea să le înțeleagă, el nu se va apăra cum trebuie. Prin femeia lui Dandu va răscula uzina, va produce tulburări, iar mai apoi va spune celor „de sus“ că Vinea nu era în stare, „nu mai era în stare să țină lumea în friu“. În fiecare loc va vorbi altfel.

O chemă din nou pe secretară și îi spuse : „Du-te la Dandu acasă și cheam-o aici pe nevasta lui. Vezi să nu o vadă multă lume venind la mine. Rapid.“ După o oră secretara introduse în birou o femeie înaltă și slabă, timidă și pierdută, cu ochii roșii și fața împietrită. Victorița o lăsă o clipă să aștepte încurcată, mișcându-și nehotărîtă mâinile ce păreau autonome, țintuind-o cu ochi reci, distanți. Directoarea stătea în scaun, dreaptă și impunătoare, părînd văduvei lui Dandu întruparea autorității înseși. O lăsă la ușă, să se pătrundă de importanța lo-

cului, apoi îi făcu semn cu mîna să se apropie și, cu un alt gest, o concedie pe secretara ce se retrase închizînd ușa cu o extremă băgare de seamă, ca să nu tulbure scena nici cu cel mai mic zgomot.

Femeia se apropie și rămase în picioare în fața biroului, vădit impresionată. „Ești nevasta lui Iosif Dandu?“ o întrebă privind-o țintă. Femeia dădu din cap. „Era un om bun? o mai întrebă. Nu te bătea, nu se îmbăta, aducea în casă?“ Ochii femeii se umplură de lacrimi și începu să-i șteargă cu o batistă mototolită. „O să-ți fie greu acum fără el, așa cum ai rămas, cu un copil și fără servici. Dar o să avem noi grijă de dumneata, găsim noi ceva. Pensie nu poți lua, ești prea tînără. Dar găsim noi, n-ai grijă. Am auzit că a fost cineva să te vadă, e adevărat?“

— Da, răspunse femeia. A fost, eu nu-l știam bine, dar un om, un vecin care l-a văzut a spus că era tovarășul director general, șeful cel mai mare.

— Tovarășu director general? Daa? Și?

— E un om bun, spuse femeia lăcrimînd din nou. Mi-a dat niște bani, să-mi fie de ajutor acum.

— Ți-a dat bani? Cîți? o întrebă Victorița, și pe fața ei era numai mirare. Cîți bani?

— Mulți, răspunse femeia. Trei mii de lei. Noi nu prea aveam în casă, că ne-am cumpărat mobilă și lucruri pentru copil. Mi-o venit bine ca să fac cele de trebuință.

— Trei mii de lei? se miră iar Victorița. Sînt bani, nu zic. Bani buni. Poate se muștră, acum se muștră. Că din cauza lui s-a întîmplat ce s-a întîmplat. N-a vrut, și pace, și toți i-au spus. Dar el nu și nu. Că nu e nevoie, că nu s-o întîmpla nimic. Și vezi, s-a întîmplat. Trei mii de lei, sînt ceva bani, acum cel puțin. Am auzit de Iosif Dandu, era un om bun și aici, la noi. Om așezat. Păcat, dar ce să-i faci.

Victorița vorbea chiar limba femeii, ea se pricepea la oameni. Era și mare, mult mai sus, sînd la biroul ei im-

portant, falnică în scaunul cu spătar înalt, dar era și apropiată, o femeie care înțelege o altă femeie. Și ce spusese o lămuri dintr-o dată pe nevasta lui Dandu. Nu înțelesese venirea lui Vinea, un om atât de mare, șeful cel mare, felul lui ciudat de a se purta, tăcerea lui și șederea lui îndelungată, lipsa lui de siguranță, el, un om atât de puternic. Și nici nu era obișnuită ca să-i dea cineva, așa, fără nici un motiv, cadouri, s-o ajute, și încă fără s-o cunoască. Dacă i-ar fi dat bani de la întreprindere ar fi înțeles, așa era legea. Dar directorul i-a dat din banii lui. Acum femeia aceasta, doamna asta bună, i-a deschis ochii, o lămurea. Cele trei mii de lei erau un preț, prețul tăcerii ei, s-o liniștească, să-i astupe gura. Trei mii de lei pentru omul ei, pentru moartea lui. Prețul lui, atât era. Femeia izbucni într-un plîns înciudat, hohotit, de disperare și furie. „Liniștește-te“, îi spuse Victorița blînd, foarte blînd, cu un ton nou, apropiat, de vecină de cartier. Nici nu mai era doamna aceea mare și bună care o primise, o chemase s-o ajute. Se ridicase de la masă și trase un scaun pe care o așeză încet pe văduvă. „Stai și liniștește-te, îi spunea. Lasă, că o să găsim noi ceva, n-ai nici o grijă. O să am eu grijă de dumneata, n-o să mori de foame.“

— Am să-i dau banii înapoi. N-am nevoie de bani, strigă femeia. N-am, n-am nevoie de ei. Să și-i țină.

— Să nu faci asta, o sfătui blînd Victorița. Să nu faci asta, că n-are rost, lasă că o să vedem noi. Dacă-i dai banii acum, n-ai făcut nimic. O să-i ia, și atât. Sau o să creadă că vrei și mai mulți, și atunci te va lăsa pe drumuri.

— N-am nevoie de banii lui. N-ar mai avea sănătate, să dea Dumnezeu !

Victorița o liniști cu mare greutate, convingînd-o că n-ar cîștiga nimic. Cu atât mai mare greutate cu cît femeia se agăța acum de vinovăția lui Vinea în moartea

neșteptată a bărbatului ei, moarte ce venise nici ea nu știa de unde, fără explicație și nu după boală. Era cineva vinovat și acum ea știa cine.

Planul Victoriței se dovedi bun. Femeia plecă și în curînd în uzină începu să se audă că Vinea i-a dat bani unei femei pentru că el era de vină de moartea oamenilor, el împiedicase luarea unor măsuri, ceea ce era numai în parte adevărat. Și, fără aceste zvonuri, nici măcar acea parte de adevăr n-ar fi ieșit la iveală, nimeni nu s-ar fi gîndit să acuze direct, aproape pe față, conducerea uzinei. Iar sursa zvonului se uită pe drum.

În vremea aceasta, Victorița își căută alți aliați, îl izolă pe Vinea de unii din oamenii lui, insinuînd că el ar vrea să schimbe acum totul, să se descotorosească de ei. Lucră cu migală, adeseori prin intermediari, nu direct. Și, în sfîrșit, se pregăti să-și încerce pe cel mai puternic aliat posibil, pe noul secretar de partid, Domide, adversar al lui Vinea, desigur, dar cu care trebuia să fie prudentă pentru că nu era nici prieten al ei. Trebuia să fie atentă, să încerce terenul. Lucra cu ardoare și aplicație, uîfînd motivele atacului ei, sau aminfîndu-și-le foarte vag și în treacăt. Energică și șireată, era mai cuceritoare decît oricînd, avea un țel acum, se simțea întinerită.

Îl găsi pe Domide în biroul lui, stînd singur cu un maldăr de hîrtii în față, înfulecînd cu poftă un uriaș sandviș cu brînză, carne și ouă. Mușca și ochii îi alergau pe hîrtii. Cînd intră Victorița, se îndreptă în scaun și făcile încetară să i se mai miște. Deveni atent și ușor distant.

Domide era un bărbat mare, tînăr, s-ar putea spune că era mult. Se mișca mult, lucra mult, ore în șir, fără oboseală, mînca mult. Părea că se bucură intens de viață, de fiecare clipă a ei, chiar și atunci cînd era cuprins de furie, adică destul de des. Acțiunile lui aveau toate intensitate, și ființa lui, prezentă, dar o altfel de intensitate și o altfel de prezentă decît a lui Dumitru Vinea. Era și el ambițios, dar de o ambiție mai complicată, care

depășea simpla așezare într-un cuib al scării ierarhice, într-un pătrățel al ei, era vanitos, dar vanitatea lui se putea risipi și, deși sensibil la ranguri și ierarhii, ca și Vinea, amîndoi fiindte profund sociale, supunerea sa era condiționată și uneori izbucnea în revoltă și agresivitate, copleșit de revelația unor adevăruri. Inginerul Domide, mai ales de la un timp, căpătă facultatea, destul de rară, de a descoperi adevăruri pentru sine, în termenii săi personali. Atunci era cuprins de o adevărată neliniște, pentru că adevărurile acestea revelate brusc, nu printr-un proces îndelungat de gestație și maturație, nu printr-un complicat șir de silogisme, era o prelungire a sa, a vitalității sale explozive. Și atunci ambiția și vanitatea deveneau niște mijloace, simple căi ale acelor adevăruri mult mai personale decît propria sa persoană, cu interesele ei, cu calea ei de afirmare. Domide știa să devină un organ al lor, un mijloc de expresie, în realitatea lui imediată, al unei ipostaze mai înalte și mai perfecționate a sale, întrupată în adevărul pe care îl slujea. În asemenea momente el balansa în pură contradicție, unitate și ruptură în același timp, devenind mic și neînsemnat față de descoperirile sale, care deveneau mari pentru că îl reprezentau, erau o întrupare a lui. Se nega și se potența totodată, creștea și se micșora, trebuia să le comunice, să fie activ, și numai acționînd, făptuind, punîndu-le în aplicare și înmulțindu-le putea rezolva într-un fel contradicția, așa cum motociclistul pe zidul morții numai prin viteză își rezolvă precaritatea echilibrului.

Cînd intră Victorița el își întrerupse mîncarea și o primi rece, cu un fel de distantă surpriză. Știa că nimeni n-a fost atît de activ și eficient împotriva lui ca ea, că directorul general nu are un aliat mai prețios decît această femeie energetică și mare cu care intrase în conflict încă de la bun început, de cînd s-a afirmat în uzină ca o prezență specială, de netrecut, și această s-a întîmplat aproape imediat după sosirea lui de pe băncile institutului. Dacă

Vinea era în fruntea unui sistem de relații în uzină, atunci despre Victorița se putea spune că era însuși miezul său, expresia directă a plăcerii de a conduce, de a conduce arbitrar ca o manifestare a voinței.

Privindu-l masiv, stînd la masă cu siguranță, cu coatele înfipite cu încăpăținare în tăblia biroului, cu o cămașă albă răsfrîntă la piept lăsînd să-i iasă grumazul gros, bun sprijin pentru capul mare și greoi, Victorița își pierdu reflexele și instinctele ei sigure. Bărbatul din fața ei era atît de mult parte a încăperii, a biroului, determina atît de mult atmosfera încît părea înfipt acolo de totdeauna.

„Acesta este noul șef, se gîndi Victorița. Acesta este șeful.“ Și-l aminti cum venise și cum se impusese chiar de la început, cum după foarte scurtă vreme a fost văzut mereu în compania lui Vinea, pentru că și Domide era fascinat de putere, ca toți cei ce au un interes real în treburile colective, esențiale raporturi de putere. Lui Vinea îi plăcea Domide și în sinea lui se gîndea că peste 15-20 de ani îl va lăsa în locul său „după ce-l va forma“. Apoi relațiile lor s-au înrăutățit și Victorița n-a fost străină de această înrăutățire, ea „l-a simțit“ de la bun început, a văzut că este altfel și l-a prevenit pe Vinea. Evenimentele ulterioare au confirmat-o, pentru că Domide s-a răscolat pe față împotriva autorității directorului general, i-a criticat metodele de conducere a uzinei.

„Acesta e noul șef“, se gîndi Victorița și deveni prudentă, pentru că îi simți antipatia și-i fu și ei antipatic, nesuferit, mai ales că se simțea neputincioasă în fața lui. Pentru prima dată corpul ei mare și impunător nu i se păru irezistibil, o armă fără reproș. „Îmbătrînesc, se gîndi, îmbătrînesc“, și apoi îl văzu pe Domide în biroul directorului general, pe scaunul cu spătar înalt, la masa lui, și fu cuprinsă de furie. „Am să-l distrug pe Dumitru Vinea ca să-i ia ăsta locul, eu îi netezesc calea, eu îi fac drum liber“, și înțelese că nimic, nici acest ajutor pe

care ea îl vedea esențial, n-o va salva, nu-i va crea relații mai bune cu noul șef, deși ea îi făcea posibilă ascensiunea. Nū va mai avea influența și puterea de pînă acum, partea ei admisă în mod sigur de Vinea. Va sta un timp în postul ei și apoi, pe nesimțite, va fi silită să plece. Se lăsă pe marginea unui scaun ce scîrții sub greutatea corpului ei devenit inert. Îl auzi neclar pe Domide spunînd :

— Da, tovarășă directoare. Da. Cu ce vă pot fi de folos ?

Cu greutate își descleștă buzele și răspunse, străin și fără vlagă :

— Am venit așa, tovarășe secretar, să mai discutăm și noi. E de datoria mea să mai țin legătura cu dumneavoastră. Poate trebuia să vin chiar mai devreme, dar m-am luat cu treburile. Nu e tîrziu nici acum.

— Da. Nu e tîrziu. Putem oricînd sta de vorbă. Vorbiți.

Domide o așteptă, așezîndu-se și mai comod pe scaun, ca înaintea unei lungi așteptări, ca pentru o călătorie lungă, într-un fel de poșalion, și o privi țintă, cu o evident falsă politețe.

Victorița își consumă nehotărîrea într-o ciudă vie, în primul rînd pe Vinea, care „o silea să-i facă ăstuia drum înainte“, care „o obliga să-l distrugă și în felul acesta să se distrugă și pe ea“. Nu era chiar lămurit cum o obliga Vinea anume la această sinucidere socială, evidentă și de neînlăturat, de ce trebuia să-și ducă pînă la capăt lupta începută, însă Victorița nu era obișnuită să-și justifice pînă la capăt acțiunile ce-i erau dictate nu de adevăruri, ci de simțăminte care pînă atunci nu dăduseră greș niciodată. Acum ea se simțea înșelată de Vinea, care purta întreaga responsabilitate pentru faptul că o obliga să se lupte cu el pînă la distrugere, și cum vedea că se va pierde și ea, era plină de compătimire pentru sine, se

privea, ca niciodată înainte, cu nespusă milă. Toți au înșelat-o, și Vinea și omul din fața ei, *toți*, și așești toți cuprindeau întreaga lume cunoscută și necunoscută, forțele neclare care împingeau timpul înainte și-i topeau farmecele, care destrămau vechile și solidele relații stabilite în ani de zile, *toți* acei necunoscuți și necunoscute ce o îmbătrâneau și o făceau să se simtă dintr-o dată și fără nici o pregătire dinainte bătrână și slabă, o femeie slabă și neputincioasă în mîna *lor*, un *lor* fără nume, care o cuprindea de o furie rece și neiertătoare, îi înstiga puternicele ei instincte agresive. Se uita la politețea falsă, la solicitudinea mincinoasă a lui Domide, a tînărului acestuia imun la farmecele ei și la puterea ei, bărbatul acesta solid din față care *nu avea nevoie de ea*. „Nimeni nu are nevoie de mine, se gîndi, tu, Dumitre, ești de vină, tu mă silești la asta”, și slăbiciunea și brutalitatea lui Vinea, slăbiciune în fața accidentului aceluia și brutalitate și trădare față de ea, i se părea că adună toate forțele care o slăbesc și o scot nemiloase în afară. Copleșită de noua ei imagine se văzu bătrînă, cu adevărat bătrînă și săracă, aruncată la o parte, nu în casa ei destul de confortabilă, ci într-o casă mică, igrasioasă, mai asemănătoare cu casa ei din copilărie, o casă cu pereții coșcoviți, cu podelele acoperite cu cîrpe, iar ea, singură, fără nimeni în lume, închisă în încăperile acelea întunecoase, mohorîte, într-o vreme mohorîtă și nedecisă, nici iarnă și nici toamnă, un anotimp vîntos și ploios, fără lumină, într-un loc unde nimeni nu urma să mai treacă vreodată, ea trebuia să stea părăsită și să moară părăsită, ca un cîine. I se rupea inima de milă pentru ea și era neputincioasă și furioasă pe toți și mai ales pe Vinea, care o silea să se retragă în acel capăt de lume cît mai repede. De aceea începu să vorbească, spunînd lui Domide, pe care nu-l putea suferi, lucruri ce o mirau în primul rînd pe ea.

— Eu nu știu ce părere aveți dumneavoastră despre mine, tovarășe Domide. Nu ne-am cunoscut niciodată destul, uite lucrăm de atîția ani împreună, dar nu ne cunoaștem, n-am stat niciodată de vorbă așa, omenește, de la suflet la suflet.

Domide o privea atent, cu expresia neschimbată de falsă politețe și sollicitudine. Nici măcar nu clipi. Victorița continuă, pe un ton mai înalt :

— Știu, sînt o femeie bătrînă, o femeie slabă și bătrînă, fără nici o apărare. Va trebui să vă cedăm locul, noi toți, dumneavoastră, oamenilor mai tineri, mai cu putere, mai energici, care să sluiți mai departe, ferindu-vă de greșelile noastre. Noi adeseori am greșit, dar așa sînt începuturile. Eu mă simt bătrînă și depășită.

Aici Domide, care nu-și schimbă deloc expresia, ca și cum s-ar fi așteptat ca Victorița să-i spună *chiar* aceste cuvinte, o întrerupse cu aceeași politețe :

— Vai, tovarășă Victorița, nu spuneți așa. Nu sînteți bătrînă deloc și nici chiar așa de neajutorată cum spuneți. Nici dumneavoastră nu credeți și cu atît mai puțin pot să vă cred eu.

— Nu. Am dreptate, simt, mă simt bătrînă și totdeauna n-am fost decît o femeie slabă, prinsă între atîți bărbați, încercînd să fac ce pot cu slabele mele puteri.

— Nimeni n-a prea observat că sînteți slabă. Oricine vă va spune că sînteți puternică și energică. Foarte energică. Greu de spus, da, greu de spus că sînteți slabă. Nu, nu, nu, slabă în nici într-un caz nu.

— Ba da. Numai eu am știut. Numai eu am știut cît m-am zbatut, cum am luptat și cît de slabă am fost. Oamenii adesea m-au judecat greșit, n-aveau de unde să mă știe. Au crezut că țin cu cine nu țin, deși trebuia să țin. Nu aveam încotro.

Domide deveni bănuitor :

— Cu cine anume ? Nu prea vă înțeleg.

— Lăsați. Știți. Și dumneavoastră ați avut o decepție. Sînteți mai tînăr și ați avut curajul s-o spuneți. Eu n-am putut, și asta dovedește tocmai ce v-am spus.

„Fir-ai a dracului, se gîndi Domide. Deci de asta ai venit. Te-au trimis să vezi ce gîndesc, ce pregătesc și dacă pregătesc ceva. El te-a trimis, dar n-o să mă vînd chiar așa ușor.“

— Nu vă înțeleg, tovarășă directoare. Despre ce decepție e vorba ?

— Vă feriți de mine, tovarășe secretar. Nu trebuie. Nu vă feriți. Știți foarte bine la cine mă refer.

— Nu. Nu știu deloc. Eu, știți, sînt obișnuit să mi se vorbească mai clar, pe față. Dacă aveți să-mi spuneți ceva, spuneți-mi-o deschis, dacă nu, fie voia dumneavoastră.

— Ei bine, voi vorbi deschis. Eu nu sînt decît o femeie slabă și bătrînă, atît...

— Exagerați, tovarășă Victorița. Exagerați. Nu sînteți chiar așa de slabă și chiar așa de bătrînă. Dar spuneți.

— Și eu am știut și știu cîte lucruri nu merg cum trebuie. E nevoie de sînge proaspăt, tînăr, de sînge tînăr și fierbinte. Ne trebuie o înnoire, o înnoire adevărată. Iar conducerea n-o dorește, chiar dacă din cauza asta se întîmplă nenorociri. Chiar dacă din neregulă se ajunge la morți. Da, la morți, la pierderi de vieți omenești, la accidente și grave, foarte grave tulburări. Asta voiam să vă spun și știți cine e de vină. Știți foarte bine, nu vă mai prefaceți. De aceea ați și fost ales, de aceea v-au și ales oamenii, cei mai conștienți oameni, care au cu adevărat la inimă interesele tuturor.

Domide o privea de data asta cu o atenție adevărată, încercînd să-i străpungă gîndurile, să înțeleagă. Nu voia să-și dea gîndul pe față, nu știa ce o determină tocmai pe ea să vorbească așa. Nu înțelegea pur și simplu și devenise bănuitor, așa cum de fapt nu fusese înainte cînd începuse să participe la viața uzinei. N-o întrebă nici de

ce în timpul ședinței de alegeri a fost cea mai deschis împotriva lui, dovedind, cu o ascuțită abilitate, că problemele ridicate de el sînt fleacuri, simple fleacuri, și apărînd direcția și pe Vinea personal cu atîta energie. Trăgînd sforile, împingînd la cuvînt pe oamenii ei, o bună parte din tot aparatul administrativ, toți cei ce erau legați de ea prin mii de fire. Vorbînd cu înverșunare, mobilizînd forțele, amenințînd chiar, discret e adevărat, dar totuși amenințînd. Domide își aduse aminte de fața ei aprinsă, de atmosfera din sala supraîncălzită în care se simțea prezența oamenilor, de aripa din dreapta, unde erau adunați ei, de insinuările femeii din fața lui, ce părea însuflețită de o enormă energie, roșie la față, cu ochii strălucitori, tînără și frumoasă, cu vocea ei impresionantă, puternică, de alto, voce de actriță, nu de funcționară superioară, cînd voit voalată, cînd cuprinsă de forță, ridicîndu-se înaltă și umplînd sala, părăsind că scoboară de sus și-i cuprinde pe toți într-un cerc al vechilor deprinderi. Convingătoare, obișnuită să plaseze anume acele fraze care fac impresie, care trag semnale de alarmă. Vinea era mai greoi, domina sala prin obicei și prin conștiința importanței sale, Mateescu era tăcut, prudent, logic, dar fără darul vorbirii în public, fără posibilitatea de a trece la o comunicare cu oamenii din sală. Pînă și în timpul serviciului dădea ordine moi, seci, era distant și disprețuitor, fals politicoș. Adevăratul lor adversar, la cîmp deschis, dar și în umbră, hotărînd voturile, dar și deciziile care nu se iau cu vot, avînd legături și relații de fier, era Victorița, curajoasă dar și perfidă, nedîndu-se în lături de la lupta deschisă ce adeseori lui Vinea i se părea că îl degradează, că e neferică. Și tot ea, atunci, încă în focul luptei, s-a adresat delegatului venit de la organul superior, ca unui vechi și bun cunoscut, și în auzul tuturor, fără să se sfiască, în fața lui chiar, neascunzîndu-și adversitatea, a strigat, încă cu fața încinsă : „Uite, așa vă trebuie, ați vrut democrație,

uite ce-ați cules. Încă nu sînt maturi pentru democrație, uite pe cine au ales“, și-l arătă pe el cu degetul, acuzator. „Acum să te ții la scandaluri, la tot felul de nemulțumiri. Uită-te și privește.“ Delegatul nu spuse nimic, instrucțiunile erau precise, „alegeri, nu numiri, nu influențați adunarea“, dar se arătă și el puțin speriat, îl privea pe Domide ca pe un om din altă planetă, trebuia de acum înainte să se înțeleagă cu el, să lucreze împreună, dar nu știa cum să-l ia, cum să-i vorbească, la ce glume rîde și la care nu, care sînt argumentele în fața cărora se înclină și la ce argumente este surd. Era speriat, dar nu putea s-o aprobe pe Victorița, furioasă, dezlănțuită, cu totul pradă temperamentului ei, deși era în stare atît de bine să disimuleze, să-și ascundă gîndurile. Și tocmai ea, acum, în aceste clipe, venea la el cu atitudinea total schimbată. Nu trebuie să fie încrezător, trebuie să fie foarte atent, foarte atent. Nici măcar să n-o întrebe ceva, ci s-o lase să se desfășoare. Să spună pînă la capăt ce are de spus și să se gîndească mai tirziu ce s-a întîmplat cu ea, de ce a venit.

Victorița se dezlănțuise însă și, din nou, ca și în seara nu depărtată a alegerilor, vorbea cu patimă, părea sinceră. Pentru că și atunci arăta cu desăvîrșire sinceră.

— La el mă refer, striga ea. La Vinea, la directorul general, care tolerează toate și nu vrea să schimbe nimic. Numai din slăbiciune, pentru că nu poate face față, nu mai este în stare să conducă. El e de vină și pe capul lui trebuie să cadă totul, pînă și morții de acum cîteva zile. Trebuie să fii atent, ești tînăr, curajos, energic, te știi și te-am văzut, de alîtea ori te-am văzut, dar nu știi chiar totul, nu știi mai ales cum se mișcă lumea, cum *umblă lumea asta a noastră*. Nu știi. Eu te pot ajuta, te-aș putea ajuta, dar nu sînt decît o femeie slabă, o femeie bătrînă și slabă. Acum, deși el e de vină, am și probe, eu am probe, va scăpa, a și scăpat de anchetă. Dacă tu (ii spunea tu, ca niciodată pînă atunci, renunțase la politețea cu care intrase), dacă tu nu vei lupta și nu vei

lua acum măsuri, degeaba, te va doborî, el și ciocoiul acela împutit, Mateescu, omul lui, care ne urăște, doar știi foarte bine cât ne urăște. Eu nu sînt decît o femeie slabă și bătrînă, am îmbătrînit și nici măcar nu mi-am dat seama, dar te voi ajuta cu slabele, cu neînsemnatele mele puteri. Numai această ultimă bătălie am s-o mai dau, numai această bătălie, cea mai din urmă, după aceea nu voi mai fi bună de nimic.

Victorița striga acuma, cu vocea ei puternică, alto, voce de cîntăreață, de actriță, plină de patimă, vechea ei voce de luptă care nu de puține ori răsunase tare și cu mari efecte, influențînd destinele oamenilor, una din marile ei arme. „Va fi ultima mea luptă, trebuie s-o cîștigăm, eu sînt bătrînă și în curînd, gata, dar trebuie să se facă odată dreptate, să se spele totul, apoi mă voi retrage undeva la margine, în tihnă. El m-a silit, dar nu se mai putea răbda“...

Apoi, cuprinsă de emoție, se ridică de pe scaun și ieși din cameră, lăsîndu-l pe Domide de data asta cu adevărat mișcat, impresionat, neînțelegînd nimic, bănuitor și totuși pe jumătate convins, pe jumătate cîștigat. Se ridică și el și vru să spună ceva, dar nu reuși să articuleze nici un singur cuvînt, voia s-o rețină, dar nu îndrăznea, voia să se lămurească, dar și să treacă la acțiune. Era aici ceva tulbure și complicat, fascinant, care depășea din nou termenii problemei. Îl simțea dar nu-l înțelegea și intră atunci într-una din stările lui agitate de spirit, cauză a multor acțiuni, pentru că numai acționînd se putea lămuri.

Victorița ieși trîntind ușa în urma ei, lăsîndu-și prezența în urmă ca un parfum foarte violent, foarte puternic și amețitor, de animal de pădure, exotic. Mergea repede spre biroul ei, aproape alergînd, reținîndu-și un fel de țipăt, altul decît sunetul înalt al vocii ei de luptă, un sunet înecat ce-i era și ei necunoscut, legat de senzația că toți o vor scoate la margine, că e bătrînă, și el a si-

lit-o, pentru că el nu are nevoie de ea. Din clipa aceea ciuda ei, din care începuse întreaga acțiune, deveni furie adevărată, mistuitoare, apărare contra unor necunoscute forțe, ce o îmbătrîneau, și convingere fermă că face bine din toate punctele de vedere.

În zilele următoare Victorița îl văzu destul de des pe Domide și între ei se stabili o ciudată alianță, pusă tot timpul sub semnul provizoriului, lipsită de stimă, simplă combinație de luptă, care-i despărțea prin acțiune comună. Erau tot mai străini, pe măsură ce se vedeau mai des și făceau planuri cu aceeași finalitate. Domide acceptă alianța nu fără o scurtă luptă interioară. Se convinsese mai întâi că prin Victorița nu i se întindea o cursă de către Vinea și amicii săi pentru a-l băga într-o luptă în care adversarii urmau să fie mereu informați și îi întocmeau ei înșiși niște planuri de pierzanie. Comportamentul ciudat al directorului general, faptul că nu era văzut împreună cu Victorița, ca și sfaturile ei cu adevărat bune sub raportul eficienței îi risipiră bănuielile. Din motive nu ușor de înțeles aliata principală a directorului general îl părăsise și lupta împotriva lui, cu patimă, cu abilitate, neobosită, dezvăluindu-și marile ei resurse de tactică administrativă. Lui Domide continua să nu-i placă, era adeseori scîrbit de chiar abilitatea reală și eficiența sfaturilor ei, se revolta în sinea sa, era adeseori brutal cu ea, dar pînă la urmă îi accepta formulele ca singurele capabile să-l ducă la un succes fără riscuri, singura posibilitate de a înnoi uzina, întreaga ei activitate și raporturile dintre oameni, de a aplica metode moderne cu consecvență și nu ca o nouă rutină impusă. Viziunea sa dinamică nu se putea realiza altfel, fusese înfrînt o dată în lupta deschisă, lipsa lui de moderație și entuziasmul lui aveau nevoie, ca să izbutească, de prudența și tenacea cunoaștere a realităților și raporturilor dintre oameni pe care o avea Victorița.

„Trebuie să-l dobor pe Vinea, cît timp va fi el în frunte nu voi putea realiza nimic, este o frînă puternică și definitiv anchilozată“, se gîndea Domide în timpul lungilor sale plimbări pe jos, vechi obicei reluat acum. „Pentru asta trebuie să mă aliez și cu femeia asta groaznică, antipatică și vulgară, care-și trădează chiar acum, prin mine, prietenul, omul pe care l-a susținut, aliatul ei de nădejde, pentru că cetatea nu poate fi cucerită altfel. E trist, e foarte trist, dar trebuie s-o accept. Ca să pot realiza ce este nevoie, ca să pot repara nedreptățile, să pot promova oamenii ce merită cu adevărat, să înlătur tâmpiții sau corupții, să facem ca totul să fie cinstit și adevărat, trebuie să mă supun acestei necesități. Oricît mi-ar fi de neplăcut, însă de partea mea este adevărul, avem dreptate, cele spuse de Victorița se verifică, ea e la curent, ea știe toate chițibușurile absolut utile. Am nevoie de ea, nu mă pot lipsi de ajutorul ei. O tristă necesitate, dar o necesitate adevărată, reală.“ Apoi se pierdea în viziuni largi despre uzină, o simțea nu ca pe un loc de lucru, nu ca pe o simplă realitate industrială unde se întîmpla să-și desfășoare activitatea, ci ca pe un lucru viu, un spațiu de înnodare a unor complicate relații dintre oameni, unde se creează și se pot destrăma destine prin consumarea a ceea ce este mai de preț în oameni. Uneori rămînea pînă seara tîrziu în uzină și o colinda cînd lucra schimbul de noapte, cînd spațiile se lărgeau și căpătau ceva misterios. Nu era obsedat de tehnică, de procesul de prelucrare a metalului ca atare, ci de oamenii înghesuiți asupra uneltelor, de strigățele lor concentrate din timpul șarjelor, de asprimea lor sănătoasă. Simțea tensiunea lucrului ca pe o valoare poetică, se lăsa pătruns de toate zgomotele modificate de noapte și de vederea umbrelor, combinate într-o adevărată simfonie cu largi înțelesuri nu pe deplin tălmăcite în mintea lui. „O voi schimba, vom ieși din rutină, o vom face cu adevărat

modernă, așa cum merită. Trebuie să înlăturăm ce s-a anchilozat.“

—Victorița își dovedea utilitatea prin memoria ei cuprinzătoare, prin dezvăluirea istoricului faptelor de acum, știind exact ce s-a întâmplat în cazul fiecărei greșeli, cum au ajuns unii oameni în anumite poziții, cine i-a susținut și de ce. Pornită pe acest făgaș, îngroșa uneori lucrurile și crea un univers mai întunecat decât cel real, totul avea o cauză meschină, și întâmplarea simplă, graba sau neatenția nu jucau nici un rol. Lumea greșelilor lui Vinea era de la început și total intențională, totul fusese gândit machiavelic pentru a-i asigura lui dominația perfectă și ascultarea fără murmur, meritele se estompau și apărea un personaj nou, straniu de consecvent, creat de mintea cu ciudate resurse de memorie și combinație a Victoriței. Domide o asculta fascinat, uneori câte o oră în șir fără s-o întrerupă, se indigna și uita într-atâta cu cine vorbește încît izbucnea : „O să schimbăm noi toate astea. Cum a fost posibil să dăinuie ? Deci asta i-a cerut lui Bașca și, cînd acesta n-a vrut, l-a înlăturat fără nici o ezitare. Tocmai pe el, unul dintre cei mai capabili ingineri ai uzinei. Asemenea lucruri nu trebuie să se mai repete niciodată.“

„Niciodată, spunea Victorița, niciodată. Să nu lăsați să se mai repete“, dar entuziasmul ei suna suspect, și Domide o privea nemulțumit și bănuitor.

Una era să-i ofere mijloacele de luptă și alta era să se asocieze și la scopurile lui, ce rămîneau nobile. Încercarea ei, uneori, de a fi alături de el total, nu numai unealtă, dar și aliat adevărat, prieten contopit în exact același plan al realității, îl jignea și intervenea uneori cu brutalitate :

— Bine, dar dumneata n-ai fost străină de toate astea. Chiar din faptul că le cunoști așa de bine, dinăuntru, rezultă că n-ai fost doar martor, ci un participant activ. Nu ?

— Da, poate, răspundea melancolic și înțelept Victorița. Dar ce puteam face, ce puteam face? Eram slabă și așa erau lucrurile!

— Nu ești slabă. De când vorbim împreună, doar de aceea vorbim împreună, mă conving că nu ești slabă deloc. Dimpotrivă.

Victorița îl privea cu melancolică înțelepciune, în continuare, iar Domide n-o credea, nu credea în neputința ei și în lipsa de resurse și îi interzicea accesul la o alianță sinceră și egală, nu numai la punerea la pământ a mijloacelor, dar și la identificarea țelurilor.

Nu se putea desprinde de imaginea Victoriței șezând cândva în trecut alături de Vinea, plănuiind la fel, directorul general folosindu-se de sfaturile înțelepte ale ei, de memoria ei ce cunoștea într-o clipită atîția oameni și atîtea biografii gata de combinare, atîtea resentimente și atîtea ambiții. Și se identifica ciudat cu Vinea, ca și cum l-ar fi urmat acum, deși voia să-l înlăture, stînd și plănuiind cu Victorița în aceleași sfaturi de taină care urmau să schimbe traseele multor vieți. O privea cu coada ochiului și se gîndea: „Așa trebuie să au stat și ei, Victorița cu capul sprijinit de mîină, cu cotul înfipt în masă, apropiindu-se de el și sclipindu-și ochii în aduceri-aminte, în combinații, apropiindu-și de el parfumul, insinuîndu-se în intimitatea lui, devenind indispensabilă, de neînlocuit. Iar Vinea stătea așezat comod în fotoliu, cu capul pe spate, și alegea soluțiile oferite de ea. Chiar așa trebuie să s-a întîmplat de foarte multe ori, de foarte multe ori, și chiar atunci cînd am provocat eu ancheta și am ieșit înfrînt, putea să mă dea afară, cînd ar fi vrut putea să mă dea afară și probabil că ea l-a sfătuit să mă înlăture, spunînd că sînt periculos pentru pacea uzinei, stăruind, amintindu-i amănunte în legătură cu cele spuse de mine în cadrul comisiei de anchetă, fapte adevărate ce puteau să-i piardă, și el, refuzînd din generozitate, pentru că nu putea să admită că

s-a înșelat în legătură cu mine, că mi-a dat credit fără acoperire, apărîndu-mă din orgoliu, din vanitate, împotriva sfaturilor ei. Și ea aducea argumente valide ca să mă piardă, să-și ducă victoria pînă la capăt. Așa, chiar așa trebuie că au stat și atunci, numai că Vinea o accepta deplin în intimitatea lui și eu mă voi feri, mă voi apăra ca să nu mă acopere total cu sfaturile ei bune și meschine, eficiente și meschine. Mă voi apăra, nu din vanitate, nu pentru că ea e mai bătrînă, ci pentru că eu am alte scopuri. Eu am dreptate și mă voi folosi numai de ea.“

O privea sever și cu ciudă, căpăta chiar puțină simpatie față de Vinea, pe care ea-l trăda chiar atunci, își sporea cu bună-știință antipatia față de ciudata lui aliată și se întrebă : oare de ce o face, de ce o face, și-și dădea singur răspunsul : s-au certat la un moment dat. S-au certat cum se ceartă o femeie cu un bărbat. Apoi retrăia atmosfera din trecut dintre Vinea și Victorița, care nu era numai de planuri comune, dar și de țeluri și o legătură mai intimă, de bărbat cu femeie, o alianță pe toate planurile care acum se destrăma și îl pierdea pe Vinea după ce îl ajutase atît. „Probabil că se atîngeau cu mîna atunci cînd o combinație era mai reușită, și acea atingere era plină de promisiuni, planurile lor deveneau și mai nerușinate.“ Domide se depărta de Victorița, se apleca cît mai mult pe spate sau se ridica și începea să se plimbe, spunînd : „continuă, ei, și cum a fost“, și accentua pe acest „a fost“, cîndvã în trecut, ca să se despartă cît mai mult de cuplul cel vechi, pe care nu voia să-l repute.

Stăteau în acele zile împreună după-amiaza și seara și odată au stat nederanjați de nimeni pînă noaptea tîrziu, și apoi au ieșit împreună și au dat o raită prin uzină, pentru prima dată împreună nu în locul sfaturilor lor de taină, ci deschis, deși intrase deja schimbul mai redus de noapte, dar nu putea să-i vadă nimeni din conducerea uzinei. O simțea pe Victorița alături de el și-și depăna

planuri vizionare, fără consistență precisă, mari și puțin cam goale. Luminile electrice dădeau o frumusețe stranie structurilor de metal, erau mai potrivite cu ele decît lumina soarelui, deasupra unor coșuri ardea o flacăra, zgomotele, huruiturile, loviturile și înaltele sfîșieri ale metalului îl umpleau de bucurie și de mîndrie. „S-a făcut ceva, nu se poate nega, nimeni nu poate nega. Uzina este de șase ori mai mare decît înainte. Numai că acum trebuie înnoit totul, cu adevărat, metodele vechi nu mai corespund.“ Împăcat cu Victorița, ca și cu o altă etapă doar, cu lipsurile ei desigur, dar o etapă a vieții lui, i se adresă, un alt ton decît înainte, de data asta nefuncțional, fără răceală precisă, cu subtonuri ce depășeau înțelesurile clare și imediate :

— De cînd lucrezi aici ?

— De aproape douăzeci de ani. Eram foarte tînără atunci.

— Ești de la oraș sau de la țară ? Nu știu nimic precis despre dumneata în afară de ce se aude. Nimic, așa, cu adevărat personal.

— Sînt de la oraș. M-am născut chiar în orașul ăsta. L-am văzut crescînd sub ochii mei și în acest loc mi-am petrecut viața, care acum se încheie. Foarte curînd.

— A, cum o să se încheie ! Ești tînără și viguroasă. Încă plină de o extraordinară vitalitate. Extraordinară. De-abia cu adevărat matură. Vezi, trecu el repede la alt subiect, ocolînd inconștient continuarea firească a discuției, promisiunea de alianță în viitor, cînd campania lor de acum se va termina, vezi, eu nu m-am născut la oraș. Sînt de la țară. Peisajul ăsta n-ar trebui să aibă nici un răsunset în mine. N-am văzut o uzină decît după primul an de facultate, în prima practică. De aceea îmi și place. În prima zi cînd am ajuns în uzină, o uzină mare ca și asta, poate chiar mai mare, am fost cuprins de o adevărată nebunie, de o stare de supraexcitație,

parcă nu-mi mai puteam stăpîni corpul. Prima imagine mi-a rămas pentru totdeauna în minte, o macara uriașă, una dintre primele mari macarale folosite la noi în țară, cînd a început marele efort de investiții, ridicînd o piesă turnată, de o izbitoare greutate. Macaragiul, în cabina lui, era un simplu punct suspendat în aer, covîrșit pe retina mea de piesa imensă, grea, un corp neînsemnat față de masa de metal, dar de care nu puteam uita, el era mînuitorul și metalul i se supunea fără efort, în ciuda faptului că era atît de neînsemnat ca masă. Considerație banală, dar atunci, în mijlocul atmosferei cu totul noi, al culorilor acestora dure, deosebite, fără nimic comun cu dulceața pastelată a peisajului în care am crescut, culori strălucitoare și excitante, străine și stranii forme geometrice, imaginea aceasta de forță față de lucruri cu care nu te contopești ci ți se supun m-a impresionat. Nimic nu avea legătură, nici măcar cu abstractele lecții de fizică, matematică și rezistență din primul an de studii, cu nimic din memoria mea, și atunci m-am desprins de amintiri și am trăit cu putere clipa, noul meu mediu care va fi și viitorul meu, ca și viitorul omenirii, și am iubit această lume nouă și dură, de metal, în care mase uriașe, fără echivalent în memorie, se balansau în aer, am iubit viitorul care va fi atît de deosebit de începuturile vieții mele și a înaintașilor mei. Noul, mi-am zis, poate mai tîrziu, noul, puterea de a face lucruri care nici măcar nu ne aduc aminte de ceva, de a face planuri ce se vor realiza. Dacă am putea să nu semene o zi cu alta, să începem din nou, mereu pe un fond curat ca o tăietură proaspătă în metal.

Victorița îl asculta în momentul în care era foarte aproape de un fel de nouă izbîndă a ei, de o apropiere cu acest om ce i se destăinua amestecînd cu o veche amintire gîndiri abstracte, fraze generale, care îl explicau,

forma cea mai înaltă și mai desăvârșită de confesiune și, în mod ciudat, fără nici un motiv, se simți tristă, deplasată, fără nici un folos. Domide vorbea mai mult pentru sine, îi accepta prezența fără fereală, ca și cum ar fi fost singur, ca și cum ea ar fi reușit să pătrundă în intimitatea lui, să facă parte din el, o accepta cu adevărat, însă niciodată nu s-a simțit mai exclusă, mai fără perspectivă. „Noul, viitorul, viitorul adevărat“, striga Domide înăbușit în singurătatea lui pe care o împărțea cu ea. Victorița era copleșită de imaginea aceea de milă de sine, care îi venise prima dată în biroul lui, de casa simplă unde își va termina zilele, asemănătoare cu casa din copilăria ei, cu pereții coșcoviți, numai că imaginea era acum și mai precisă, și mai reală, pentru că apăruse mirosul, mirosul din copilărie, pe care nu-l simțea nici când făcea rare vizite părinților ei, miros de umezeală, de mușed și de șoareci, mai ales de șoareci. Îl uitase cu desăvârșire, nu mai era în stare să-l simtă decât în memorie, și acum îi venea în minte pentru prima dată și o speria, o umplea de greață față de propriul ei trecut, de copilăria din care reușise să evadeze. Acum părea că o amenință din nou cu mediocritatea lui, că-i făcea inutilă revolta din tinerețe și victoriile de mai târziu. Și bărbatul acesta tânăr, noul șef căruia trebuia să i se supună, vorbea ca un copil, așa cum nu vorbise niciodată Vinea, făcea considerații în care ea nu avea nici un loc. Planurile lui Vinea erau totdeauna concrete, mereu îi priveau pe amândoi, erau precise și puternice. „Asta vom face, și asta, îi vom pune pe toți cu botul pe labe“, amândoi se răzburau pe aceleași lucruri, se impuneau și urmau să stăpânească uzina, să nu se lase stăpîniți de ea nici sub formă de vis, de reverie a forței omenești. Ei, din carne și oase, ridicați deasupra, peste cele câteva zeci de mii de oameni, mereu mai mulți, care trebuiau să le dea ascultare. Ce însemna pentru ea vii-

torul decît închiderea ciclului, întoarcerea de unde a plecat, în slăbiciune și neputință, chiar dacă nu va sta iarăși într-o cameră întunecoasă mirosind a șoareci și a umezeală. Și tirania tatălui, cu scenele lui de violență îndreptate mai ales împotriva ei, și prostia fratelui pe care ea l-a făcut om, dar împotriva cărora atunci nu putea lupta. Era subțiratică și palidă, mereu înfricoșată că va izbucni scandalul, cu picioarele nefiresc de subțiri pentru că se înălțase brusc, crescuse pînă la înălțimea ei de acum în mai puțin de un an și îi era frică de urîțenie, era o fetiță foarte urîtă în pubertate și numai tîrziu s-a împlinit triumfător și a avut cum să lupte, s-a eliberat de complexe. Viitorul însemna întoarcerea la neputința de atunci, și bărbatul acesta de lîngă ea vorbea întruna, vorbe goale, care n-o cuprindeau și pe ea.

Poate că dacă ar fi spus un cuvînt, l-ar fi aprobat pe Domide, acesta și-ar fi revenit la rezerva cu care o privea, ar fi recreat distanța, s-ar fi apărat. Însă tăcerea ei l-a făcut să uite exact cu cine vorbea, a acceptat-o în continuare și, după o lungă vizită prin secții, în timpul căreia s-au mulțumit să răspundă la saluturile celorlalți, au plecat împreună, pentru prima dată împreună. Fără să se gîndească au pornit spre casa ei, pe străzile pustii, pe sub copacii foșnind de un vînt ușor și văratec, schimbînd rar cîte un cuvînt și negîndindu-se la nimic precis, evitînd să se gîndească, tîriți de porniri cărora nu încercau să le dea un nume. Victorița se lăsa condusă acasă fără să se bucure, ca de un semn al puterii ei, fără planuri și chiar fără satisfacție. Domide se gîndea în frînturi de cuvînte, la mari distanțe, la planurile lui generale, la viziunile lui de viitor mereu nou, dur ca și culorile metalice, fără răsunset în alte etape ale existenței sale. Părea că merge în continuarea gîndurilor sale și prezența Victoriței le împlinește doar. N-a reacționat

nici atunci cînd ea nu și-a luat rămas bun la ușă, ci a băgat cheia în broască și a trecut înainte, ca și dum. firesc, el ar fi trebuit s-o urmeze (și firesc a și urmat-o), și au urcat primele trepte și apoi ea a deschis ușa apartamentului și a aprins lumina și, ca și cum Domide ar mai fi fost de zeci de ori acolo (nu fusese niciodată), ar fi fost un intim, un obișnuit, și-a lepădat pantofii în vestibul, pantofii cu tocuri înalte care-i umflaseră puțin picioarele, stătuse toată ziua în ei, de dis-de-dimineată, și acum era unu noaptea, și au trecut amîndoi în prima cameră.

— Stai jos, eu mă duc în camera mea să mă schimb, i-a spus Victorița pe un ton neutru, șters, fără nici o umbră de bucurie.

Domide s-a așezat într-un fotoliu și și-a aprins o țigară, continuînd să refuze să se gîndească. Victorița a ieșit și apoi s-a auzit apa curgînd în baie, apoi dușul, și atunci de-abia s-a uitat el în jur cu adevărat, ca și cum s-ar fi trezit dintr-o stare de transă. Privirea i-a rămas pironită de scrinul vechi, bizar, mobilă aceea nepotrivită din casa Victoriței, rămășița unei legături de care el nu știa nimic, strălucind în colțul său, stins, tăcut și despercheat. Era aprinsă o lampă mare, cu picior, care făcea suficiente umbre în cameră și estompa culorile prea vii și prea banale ale covoarelor și lăsa loc destul să se insinueze o atmosferă de feminitate, de mirosuri incerte asociate cu molcomul ticăit al unei pendule ce evoca o tihnă strict feminină dată numai de prezența unei femei pe care o cunoști foarte bine, ești foarte atașat de ea. Dincolo curgea dușul, și atunci Domide îl auzi, pe acest teren de primire și lăsare, violent, ațîțător, și imaginea Victoriței îl izbi și-l făcu să se ridice de pe fotoliu și să se plimbe prin cameră, cu pași mari, stăpînit de dorință. „Ce femeie extraordinară“, își spuse cu voce tare, și își

aduse aminte de Vinea, din cauza căruia era el aici, și de data asta știu precis că-l urmează, că-l înlocuiește și-l repetă, își imaginează cum se plimba poate și Vinea prin această cameră când dincolo Victorița se pregătea sub duș, după ce veniseră împreună încoace de la uzină.

Se revoltă și revolta se amestecă într-un fel neașteptat cu dorința, și cele două sentimente se potențară, nu se înlocuiau și așteptarea deveni insuportabilă.

În baie Victorița se lăsa stăpînită de gesturi automate, fără nici un fel de înfrigurare, fără sentimentul de intensă plăcere pe care i-l dădea de obicei simțirea propriului ei corp, reflectarea lui în oglinzile din baie, toate pregătirile care se refereau la realitatea lui plină și incontestabilă. Acum, pentru prima dată, sentimentul de sfîrșit și de bătrînețe, avut în ultimele zile în legătură cu un viitor incert, se legă puternic chiar de realitatea trupului ei.

„Am îmbătrînit, începe să se vadă“, își spunea, încet și tînguitor, și insesizabile cute, neobservate pînă atunci, începură să se vadă, să le vadă ea, și se simți greoaie și lipsită de vlagă. Prezența bărbatului tînăr din camera de alături începuse să se estompeze, fu năpădită de amintiri. „Un nou șef, noul șef“, și ridică din umeri și se gîndi la Vinea, la energia lui calmă, la anii petrecuți împreună, chiar dacă în ultima vreme întîlnirile lor intime au fost foarte rare și fiecare dintre ei a avut viața sa paralelă. Însă el era acolo și ciclul lor nu se terminase, chiar dacă nu trăiau împreună și erau mai degrabă prieteni. Îmbătrînise cu el și acum i se părea că îmbătrînise din cauza lui, că timpul altfel n-ar fi trecut, și l-a irosit împreună cu el. Iar acum o scosese din ciclu, încheiase el brusc și brutal perioada, și astfel, printr-un gest necugetat, dintr-o furie, o împinsese în afară, în bătrînețe, în afară de rosturile ei, de rosturile lor strîns sudate. El sunase terminarea unei epoci din

viață și din nou fu cuprinsă de mînie și se înfășură strîns într-un larg capot în culori aprinse și ieși îndreptîndu-se înspre noul bărbat, ca să se răzbune.

Domide o aștepta în picioare, în mijlocul camerei, cuprins de dorință și de violență împotriva lui însuși. Înfațișarea Victoriței, cu părul revărsat larg peste umerii capotului, cu faldurile îmbrăcămînții largi punîndu-i în evidență trupul, cu mișcările energice ale furiei, îl incitara și mai mult. I se păru că femeia dezlănțuită care venea spre el vrea să-l cucerească și să-l domine, că vrea să-i arate că nu are nici o scăpare, își aduse aminte de Vinea așteptînd de atîtea ori în aceeași cameră și se apără, prin ceea ce părea că e o izbucnire de gelozie față de trecutul femeii, de dinainte de legătura ce de-abia începea acum :

— Aici; chiar aici, așa te aștepta și Vinea, nu-i așa ? Așa făcea și Vinea, stînd și așteptînd, ațîțat, ca să ieși tu din baie ?

— Așa, tot așa, îi răspunse Victorița, oprindu-se scurt.

— Și eu trebuie să-l repet și să-i urmez. Să-l dărîm și să-i iau puterea și obiceiurile și chiar femeia, după ce de pe acum i-am luat aliata lui cea mai de preț. Nu ? Eu trebuie să fac ce a făcut el ? Ca să nu fie nimic cu adevărat nou, cu adevărat nou !

— Nu, nu trebuie să-l repeți. De ce să-l repeți ? Și dacă ai vrea, n-ai putea. Voi sînteți cu totul deosebiți.

— Dar eu nu vreau să-i iau locul. Nu de aceea mă opun și vreau ca adevărul să iasă la iveală. Nu ca să-i iau locul te ascult și nici să fiu unealta răzbunării tale. Din cauza lui nu ne dezvoltăm cum trebuie și se întîmplă atîtea nereguli, accidente. Știi foarte bine.

Victorița se așeză pe canapea și-și strînse picioarele sub ea, turcește, potolită și cuprinsă de lene și de un fel de sfirșeală. Îi spuse calm, măsurat, cu ochii în altă parte :

— Ascultă, nu trebuie mereu să te justifici, să-ți explici, să te aperi. Dacă vrei, bine, dacă nu, nu eu te-am chemat. Nici eu n-am nici un fel de chef. Fă cum vrei. Ne-am trezit așa, unul în fața celuilalt, nici măcar nu știm cum, ca și cum am fi fost împinși din spate. Am vrut numai să te ajut, pentru că dacă tot trebuie să se termine, să se termine odată, odată pentru totdeauna. Atît. Să-ți spun cum a fost, să te povățuiesc, pentru că eu știu. Nu vreau să-l înlocuiesc pe Vinea cu tine, nu vreau să-mi păstrez locul prin tine. Ți-am spus de atîtea ori, de cînd ne vedem, și tu nu mă crezi. Eu sînt numai o femeie, o femeie bătrînă, atîta tot. O femeie slabă și bătrînă. Nu m-ai crezut. Uită-te dacă vrei.

Cu un gest larg își desfăcu capotul punîndu-și în evidență trupul mare și puternic, rotunjimea pîntecului, sîinii mari și bolovănoși, lucirea puțin obosită a umerilor ușor îndoîți înainte. Era ca dezvăluirea unui secret, și tonul și gestul ei fură atît de puternice încît, în ciuda evidenței, a încă de-abia atinsei ei frumuseți și feminități solide și impunătoare, Domide crezu cu adevărat că i se dezvăluie ce nu știuse încă, un corp de femeie bătrîn și uzat, tocit de viață și de experiență. Îi fu dintr-o dată silă, ca și cum cineva și-ar fi smuls bandajele de pe niște răni purulente ca să convingă de mizeria sa demnă de milă. Era o demonstrație teatrală a ceea ce oamenii ar trebui să ascundă, totdeauna, oricare le-ar fi suferințele și mizeria, și poate tocmai gestul de adevărată indecență, de lipsă de discreție și demnitate îl scîrbiră pe Domide.

— Acoperă-te, strigă el, și-și întoarse privirile în altă parte și privi într-un colț scrinul vechi și ironic, nepotrivit, lăsat aici de un bătrîn căruia îi plăcea să privească corpul tînăr și puternic și plin de vitalitate al Victoriței, bătrîn de care Domide nu auzise niciodată și nici nu urma să audă. Însă mobila patinată de vechime

ii întări sentimentele și repetă : „acoperă-te“, și nici nu îndrăzni s-o mai privească pe Victorița. Nu știa cum să iasă din situația în care intrase și-i lăsa ei inițiativa. Ea se sculă și îi spuse :

— Ne întâlnim mâine și discutăm mai departe.

Domide plecă. Blindat cu justificarea necesității de a determina cu adevărat o nouă viață și o nouă perspectivă de dezvoltare a uzinei, în câteva zile deschise lupta, bine pregătit pentru succes. În ciuda alianțelor sale noi și a informațiilor sale, poate n-ar fi reușit dacă la victoria lui, ciudată după cum se va vedea, n-ar fi contribuit din plin și Dumitru Vinea.

Dumitru Vinea a fost înfrînt pentru că s-a lăsat în mare parte el însuși să piardă această bătălie sau, mai exact, ea s-a întîmplat puțin deasupra și în afara lui, a fost obiectul și mai puțin subiectul ei. Dacă ar fi vrut el, nici n-ar fi lăsat-o să se desfășoare, cu reflexe sigure ar fi jugulat-o din timp, i-ar fi oprit timpul, ar fi pus în mișcare întregul său lanț de relații puternice, ar fi inhibat pe unii, ar fi înspăimîntat pe alții, un alt șir ar fi fost ademeniți. Sau ar fi fost pur și simplu suficient să se știe că el se preocupă de această bătălie, că e prezent în ea, că urmărește toate firele care se trag. Nu pentru că Dumitru Vinea n-ar fi putut în nici o circumstanță să fie doborît, dar loviturile ar fi trebuit să vină din altă parte, să fie implicate alte forțe decît cele locale, decît opinia uzinei, nemulțumirea oamenilor, chiar acțiunea secretarului Domide. Nu era el omul care să fie doborît „de jos“, în urma nemulțumirilor „masei“. Însă au intervenit un șir de circumstanțe care l-au făcut vulnerabil și au făcut o breșă printre adevăratele surse ale puterii lui.

În primul rînd chiar absența sa din realitate, sau măcar din realitatea în care se desfășura lupta, o realitate precisă, de relație, unde se încearcă puterea și se luptă pentru ea, unde se fac planurile acțiunii imediate.

O lume a ordinelor și a directivelor, a instrucțiunilor și a rapoartelor, lumea ierarhiei precise și funcționale, pe care el o cunoștea exact, căreia îi era perfect adaptat și unde se plasau toate reflexele sale utile. Dumitru Vinea trăia un moment de criză și această criză însemna tocmai descoperirea unei alte realități care, cel puțin acum, i se părea cu mult mai importantă. În zilele următoare accidentului și certei cu Victorița, silueta puternică a directorului general putea fi văzută adesea, mult mai mult ca înainte, cutreierînd uzina de la o secție la alta, intrînd în ateliere, fără scop precis, fără să dea ordine, fără să critice aspru neajunsurile, cu un ton sigur și rece. Nu mai avea ochiul stăpînului care, precum se știe, îngrașă vita, proverb care-i plăcea lui pe vremuri cînd unul din subalternii lui i-l servise cu un larg zîmbet pe fața-i lată.

Acum se mulțumea să privească, criza apăruse la el tocmai prin acea manifestare impersonală, de sus, privirea din punctul de vedere al nimănui, care-l iritase la Margareta și din această cauză o iubise, dar o și considerase înfrîngerea lui. Sau privirea lui Iosif Dandu, dinainte de a muri, o privire care cuprinde totul și nu se dezvăluie pe sine, fără scop precis, menită doar să vadă. Era o senzație nouă și curioasă, și marca la el, în plină maturitate, o nouă fază de evoluție, ce nu se putea bănuși înainte. Atinsese faza de contemplare impersonală, drum spre gîndirea impersonală, ce este poate adevărata capacitate a omului de a se detașa de sine. Nu fusese obișnuit cu ea și nu știa cît este de importantă, nu auzise niciodată că „*le moi est haïssable*“, o întregă tradiție milenară a efortului de a atinge acest stadiu de eliberare îi era cu desăvîrșire necunoscută. Mergea prin uzină, se oprea într-un colț și încerca să treacă neobservat, el care totdeauna dorea, de tînr, să fie mereu în prim plan, să fie observat de alții, starea ideală fiind concentrarea asupra lui a tuturor privirilor

posibile din lume, luarea de cunoștință generală că el există cu adevărat, important pentru toți privitorii. A nu-l băga în seamă însemna a-l insulta. Se forța să vadă oamenii, așa cum erau ei, nu în ce raporturi erau cu el, cât îl respectă și cât îl consideră. Lumea încetase să mai fie constituită doar din raporturi foarte precise, șefi și subalterni. Era curios să vadă înfățișarea oamenilor și se întreba, cu o nouă și tristă curiozitate : „Oare cum este acest om, oare cine este acest om, la ce s-o fi gândind, ce o fi simțind?“ Zecile și sutele de oameni pe care-i vedea, cu care ar fi vrut uneori să comunice și nu știa cum, deveniseră pentru el niște probleme, o lume problematică, locuită de ființe problematice, cu obiecte nu tocmai atât de sigure și pline de amănunte, bogate în fațetele lor multiple. O uzină nouă și foarte străină, ca și cum de-abia atunci ar fi văzut-o pentru prima dată. Chiar și lucrurile pe care le făcuse sau contribuisese la facerea lor. „Aici s-a ridicat o secție nouă în 1958, aici am adus noul laminor în 1963, aici am instalat, am încercat să instalăm o linie automată în 1966“, se gândea, și le privea ca și cum ar fi răsărit doar acum din pământ. Pe vremea când lucrase la ele, efectiv și nu eficient, ele nu existau de fapt pentru că nu se bucurase de fapt de ele, ci numai de prețuirea, recompensele și cuvintele de laudă ce i le aduceau. După cum nu se gândise propriu-zis la oamenii ce lucrau în uzină, la miile de oameni ce-și schimbaseră viața, venind de la țară să lucreze aici, fuseseră obligați să-și însușească alte deprinderi, să intre în uzină și să stabilească alte raporturi.

Oamenii îl priveau, cite un inginer venea și-i dădea raportul și Vinea se silea să deslușească alte înțelesuri decît ce e obișnuite, pentru că și vorbele, ca și lucrurile, căpătaseră adîncime. Asculta și apoi trecea mai departe. „E supărat rău bătrînul“, „Nu-i merge prea bine ștabului“, spuneau mulți, și tăcerea lui, faptul că nu țipa

și nu făcea observații aspre păreau o confirmare a zvonurilor ce se auzeau că va fi dat afară, că „i se va înfunda“, că „e terminat“. Unii se bucurau, altora le părea cumva rău, se obișnuiseră cu el în fruntea uzinei, în sfârșit celor mai mulți, tocmai pentru că avuseseră atât de puțin de-a face cu el, le era indiferent sau aproape indiferentă această schimbare. Pentru că reușise să devină atât de îndepărtat, încât reactivase vechi deprinderi de înțelepciune : „Schimbarea domniilor, bucuria ne-bunilor“. Dar această întărire a zvonurilor prin felul său ciudat de a se purta îi crea un gol în jur, mulți dintre cei mai apropiați lui se fereau de el, îl evitau îngrijorați. Multe dintre aceste zvonuri erau reale, altele erau create de oamenii Victoriței. Singurul care a încercat să-l aducă la „realitate“ a fost inginerul-șef Mateescu, care aflase ceva mai târziu și veni într-o dimineață puțin alarmat la el, cu ceva din siguranța sa obișnuită pierdută. De aceea intră direct în subiect :

— Spune-mi, ce se întâmplă cu tine ? Ce ai ? Ai aflat, ai auzit ceva ?

— N-am aflat și n-am auzit nimic. Ce să aflu ?

— Știi, probabil ai auzit că se spune că vei fi înlocuit ?

— Nu. N-am auzit.

— Deci nu e nimic adevărat. Bănuiam eu, niște prostii, scoase de lichelele astea. E absurd, însă era de datoria mea să te întreb. Se spune de idioți că se va face o nouă anchetă care să stabilească *adevăratele*, auzi, „*adevăratele*“ cauze ale accidentului. Și întreaga activitate a uzinei. Mi-a spus un binevoitor imbecil că ai fi recunoscut chiar, nu știi cum, că ești de vină și ai vrut să astupi gura unor nenorociți care au probe că știai de iminența accidentului și n-ai luat măsuri din neglijență. L-am trimis să se plimbe, spunându-i : Așa îl cunoști dumneata pe tovarășul director general ? El, într-un moment de rară și neașteptată luciditate, a plecat rușinat mărturisind : Nu. Aveți dreptate.

— Poate că sînt niște adevărate cauze. Poate că port o vină, ca noi toți, ca tine, dar mai ales eu. Știi, mă simt realmente vinovat de moartea oamenilor acelora. Bașca a făcut un raport, îți amintești, dar pe mine nu m-a interesat.

Mateescu îl privi lung reprimîndu-și neliniștea, apoi îi spuse :

— Vorbești chiar serios ?

— Absolut. Par că glumesc ? Am scăpat ușor, am încheiat în ziua aceea un proces-verbal, procurorul a fost intimidat, apoi s-a transformat totul în hîrtie, rapoarte pe care tu le-ai ticluit și au plecat undeva unde sîntem crezuți pe cuvînt.

— Cum adică, tu chiar te crezi vinovat ?

— Tu nu ?

— Eu ? De ce ? Ce eu am impus niște parametri ne-realiști ? Și pe urmă, ce-mi pasă ! Lucrăm cu mîină slab calificată, cu niște mijloace moderne, unde trebuie experiență. Așa e începutul, o să depășim eventual și faza asta, ca și altele. Eu trebuie să dau producție cu materialul pe care-l am. Material uman și tehnic. Așa ca să ne păstrăm strict la subiect. Nu pot să opresc producția la primul semnal de alarmă primit de la niște oameni care pot exagera, dacă nu-mi aduc niște argumente tehnice serioase. Și nu pot să prevăd incapacitatea unor oameni fără experiență industrială. Nu există un loc în lume dealtfel unde să nu se întîmple asemenea accidente. Ele țin de specificul vieții moderne și ar fi greu să admitem că nu trebuie să mergem cu automobilul numai pentru că sînt atîtea accidente de circulație. Există o mie de explicații, pe care dealtfel le știi foarte bine, e inutil să ți le servesc. Important este ce se întîmplă cu tine, și nu de justificări teoretice ai tu nevoie. Nimeni nu-și schimbă atitudinea din motive teoretice și de aceea explicațiile la obiect sau generale

sînt un semn de prostie din partea mea. Spune-mi, ce s-a întîmplat ?

— Nu s-a întîmplat absolut nimic. Pur și simplu cred că sîntem vinovați, eu în primul rînd, de moartea acelor oameni și mai sînt încă multe lucruri de spus. Nu cred că am acționat cum trebuie, chiar atunci cînd am avut dreptate. Mereu mi-a scăpat ceva foarte important, foarte important, nici măcar n-am băgat de seamă cînd am făcut un lucru cu adevărat bun, fiindcă nu l-am făcut pentru el. E altfel, cu totul altfel, n-am cum să-ți explic, îmi lipsesc cuvintele. Ce e drept, tu le ai în exces.

— E foarte grav ce spui, nu pentru că ai dreptate, adevărul sau minciuna sînt indiferente în acest domeniu, ci pentru că ai început să problematizezi ; tu ești un om de acțiune, n-ai voie să-ți faci prea multe probleme, ai fi paralizat pur și simplu dacă te-ai întreba mereu, dacă deciziile, toate deciziile, ar fi rezultatul unui lung șir de raționamente. Nu pentru că ar presupune prea mult timp și deciziile trebuie luate repede. Nu e vorba de timp, acest argument este o prostie. Nu. Motivul pentru care nu trebuie să raționezi excesiv este cu totul altul. Acțiunea, vezi tu, e prelungirea unui instinct și ea trebuie să-și păstreze prospețimea instinctului. Ea trebuie să țîșnească ca un jet, să aibă ceva nemilos, sigur, încărcat de decizie. Fiecare act este o operație chirurgicală însemnînd un anumit raport stabilit cu semenii tăi, care au tendința să nu se supună și trebuie să simtă că n-au încotro, că supunerea este tot ce le-a mai rămas, că trebuie să se plece. Că ei de fapt nici nu mai există, că au devenit unelte ale unei voințe superioare, animate, eventual, de o idee superioară.

Mateescu se ridică de pe scaunul său și începu să măsoare camera cu pași mari, fumînd nervos. Se opri în mijlocul camerei, brusc, cu o expresie nouă, pe care Vinea nu i-o văzuse niciodată, în tot timpul celor 25 de ani de cînd se cunoșteau. Nu mai păstra nimic din obiș-

nuita sa ironie calmă și detașată, pînă și fața îi părea mai puțin pufoasă și grasă, ca și cum un simț dur ar fi ieșit la iveală din cărnurile moi și turgide ale fructului

— Am pierdut cu tine, am pierdut. Și cu tine m-am înșelat, asta este soarta și blestemul meu. O fisură, cine știe ce mărunță fisură în solida ta inconștientă de barbar, în care am crezut din tinerețe, de cînd ne-am împrietenit. Pentru că la mine, dragul meu, și prietenia uneori este o formă a disprețului, ori pe tine te disprețuiam copios. Credeam că ești tare de cap, incapabil de reflecție, un ghem de nervi și de ambiții. Și cînd colozia-te clacînd într-o meschină reflexivitate, mediocră, plină de griji mărunte, de mărunte procese de conștiință. Să fiu silit totdeauna să mă țin în umbra unor oameni ca tine ! Și nu pentru că reflexivitatea mi-ar da scrupule inutile, nu, în nici într-un caz nu. Dar e ceva care-mi lipsește, ceva simțit imediat de ceilalți, atît de cei care trebuie să se supună, cît și de confreria oamenilor de acțiune care nu mă simt al lor. Sînt ca un genial jucător de șah, care are în minte toate schemele, cele mai reușite scheme și combinații, dar este cu desăvîrșire orb și nimeni nu vrea să-i indice pozițiile reale decît cu condiția ca gloria victoriei să revină mînuitorului. Nu pot să ajung direct la putere, decît mijlocit, numai mijlocit. Și, chiar și aici, în proporții meschine. Pe tine te sperie acolo un accident, cîtiva morți cu adevărat scuzabili, și aici trebuie să mă opresc eu, născut pentru altfel de consilii decît la un asemenea nivel. E inutil tot ce-ți spun, nu vrei să lupți, ai cedat pentru că s-a căscat fisura în splendida ta inconștientă. Degeaba aș mai pleda. Începe să te amețească plăcerea de a reflecta, de a descoperi o altă lume în afară de tine, oricît de mediocre ar fi rezultatele. Nu vei mai fi niciodată chiar același. Și chiar dacă ai fi, dacă nu e vorba decît de o simplă criză, oricum ai pierdut pentru că n-ai avut-o într-un moment de repaus și de victorie, cînd crizele sînt un lux posibil,

ci chiar în momentul în care ești atacat și vei pierde, și pierzînd va trebui să-ți măgulești vanitatea spunîndu-ți : am pierdut pentru că am devenit om. Să te lauzi cu înfrîngerea ta. Gata, am pierdut cu tine. N-am descoperit la timp fisura.

Fără să mai aștepte replica lui Vinea, care dealtfel nici nu se mișcase de la locul său, nu părea că vrea să răspundă, Mateescu ieși din birou trîntind cu putere ușa, încă pradă agitației.

După ce ieși, Vinea începu să ridă singur, în hohote. Puterea, vorbe umflute. Ce putere, aici: Nici măcar asta nu era adevărat, pentru că puterea sa era foarte limitată. Și chiar dacă ar fi așa ? „Cum am putut să-l cred pe ăsta, pe fanfaronul ăsta, cu explicațiile lui puerile, de adolescent ros de complexe, cu lecturi neasimilate ? ! Care nu voia decît să se aranjeze și găsise o cale în naivitatea mea, vorbind, ca să mă cred și mai important, ca și cum acțiunile mele, micile mele aranjamente ar avea nevoie de justificări teoretice, ar fi pline de înalte semnificații ce trebuiesc dezvăluite într-un limbaj abstract.“ Puterea. Vinea își repetă cuvîntul de mai multe ori, apoi ridică din umeri. Se sculă și începu să măsoare încăperea cu pași mari, oprindu-se din cînd în cînd, apoi, pornind din nou la drum, cu capul aplecat. Din cînd în cînd gesticula, își ridica brațele în sus, dînd semne de nelămurire, sau ridica din umeri ; dacă ar fi pătruns cineva atunci în birou, cu siguranță că nu l-ar fi recunoscut, ar fi putut bănui că s-a îmbolnăvit grav de nervi.

„În ce cred eu ? se întrebă. În ce cred eu ?“ Pentru prima dată își punea o asemenea întrebare, acum parcă se dedublase, cineva din el îi punea întrebări ce la prima vedere păreau foarte ușoare, era gata să răspundă : „dar e foarte simplu, uite, eu cred în...“ dar apoi celălalt, cel care punea întrebările acestea fals simple dădea din cap, neîncrezător, și el își dădea seama că nu poate răspunde la întrebare : „Eu sînt comunist, e foarte simplu“ dar ce-

lălalt îl întreba „și în ce crezi tu, ce e aceea să fii comunist?“ „Bine, dar toată lumea știe ce înseamnă să fii comunist, eu sînt membru al partidului și partidul este pentru“... Desigur că știa, însă simțea că răspunsurile lui sînt niște simple lozinci, că n-au acoperire pentru el. Le-a învățat la cursuri, le-a auzit repetate de mii de ori, însă au avut pentru el foarte puțină importanță practică. Nu le-a pus la îndoială, sigur, așa era, dar nu erau exact treaba lui, el era un om practic, avea de rezolvat sarcini practice, el era șeful unei importante uzine, al unei mari întreprinderi, el nu era ideolog. Își aminti de zecile de ședințe la care asistase, unde se discutau acele probleme, una după alta, în formule foarte știute, el le recunoștea, îi sunau familiar în urechi, dar se gîndea în altă parte, la treburile lui, sau cînd era foarte obosit se uita la oamenii din sală, colegi și prieteni de-ai lui (cele mai multe dintre ședințele la care participa erau ședințe importante, unde cunoștea pe aproape toată lumea, făceau parte din lumea lui), le făcea semne discrete sau se gîndea pur și simplu la ei, își amintea de biografiile lor, de cum s-au ridicat sau, folosind expresia corectă : *a fost ridicat*, ce șanse are fiecare, era fascinat de carierele ce-i așteptau pe unii și de sfîrșitul altora și se gîndea : „eu voi rezista, eu voi sta mai mult“. Iar în timpul acesta cîte un orator la tribună spunea lucrurile acelea foarte familiare, care sunau odihnitoare, pentru că erau atît de familiare și el putea să se gîndească în voie la planurile lui și să se uite la vecinii săi și eventual să se compare cu ei. De obicei el avea șansele cele mai bune, era cel mai stabil dintre ei, pe mulți i-a văzut ridicîndu-se și căzînd, și el a rămas. Relațiile acestea l-au interesat de totdeauna, încă de pe vremea cînd era student și avea obiceiul să se uite după mașinile celor puternici și la o vreme ajunsese să cunoască numerele de mașină ale fiecărui ministru mai important. Nu trebuia să fie demnitarul în mașină, el știa foarte bine a cui e

mașina, după număr, după marcă, acesta era un semn sigur al puterii și a ajuns să aibă și el o asemenea mașină, nu chiar marca din visurile lui; el avea dreptul la o Volgă, la o Volgă doar, dar s-a luptat să fie neagră, neapărat neagră, și-i plăcea să călătorească cu ea, cu un braț scos afară pe geamul scoborît, semn al relaxării și al obișnuinței, semn că în ea se simțea ca în biroul lui, ca la el acasă.

Numai de câteva ori aceste ședințe și-au pierdut din tonul lor plăcut familiar, care nu crea nici un fel de probleme și nu impunea decît un foarte vag efort de atenție, ședințe la care era important că erai invitat doar și ar fi suferit dacă n-ar fi fost invitat. Prima dintre ele a avut un caracter exclusiv, erau prezenți numai oameni de cel puțin gradul lui, cineva a venit și a spus niște lucruri neobișnuite. Sigur, așa era, și el ca și mulți alții au știut că așa stau lucrurile, că nu se poate admite ca procesul de dezvoltare a țării să fie amînat sau să i se schimbe cursul. Era perfect adevărat, nu exista nici un fel de îndoială. Însă el a fost puțin îngrijorat la început, pentru că se spuneau lucruri noi, la care trebuia să fie foarte atent, nu era doar zgomotul acela familiar, frazele bine cunoscute, pînă la intonație. Era ceva totuși jenant, dar apoi s-a gîndit în ce măsură aceste lucruri îl vor afecta și și-a dat seama că nu-l vor afecta în nici un fel, dimpotrivă, se poate chiar folosi de unele aspecte, și atunci n-a mai avut nici un fel de teamă, totul era în cea mai perfectă ordine. Altădată a fost chiar șocat de dezvoltarea unor lucruri, a unor fapte caracterizate foarte bine de cineva într-o întorsătură de frază aproape poetică: „aceste mult prea triste și prea urîte fapte“. Așa erau, era perfect de acord cu această caracterizare, și a trecut chiar la acțiune, din propria sa inițiativă. A doua zi a chemat pe șeful personalului, și i-a spus: „să-ți găsești de lucru în altă parte, în câteva zile

să nu te mai văd pe aici". Omul nu se știa cu nimic vinovat, personal, a încercat să se apere, să spună ceva, dar Vinea nu i-a dat voie : „Să te cari, ai înțeles ?“ a strigat și l-a dat afară din birou. Peste o jumătate de oră a venit Victorița să intervină pentru el. „Ce ai cu omul, domnule, ce-a făcut ?“ „Dă-l în mă-sa. Țștia au dat cu ranga în cap la oameni, las' că-i știu eu ! Să nu-l mai văd pe aici !“ Victorița a încercat să-l convingă că nu i se poate imputa nimic omului, și apoi nici chiar așa, ce dracu, dar Vinea a fost inflexibil de data asta, nimic nu izbutea să-l convingă că eventual putea face o nouă nedreptate și el. Apoi toate au fost uitate pentru că nu-l priveau în mod direct pe el. Nici acest lucru nu putea să-i afecteze cariera, deci putea fi absolut liniștit. Nu putea să aibă consecință asupra lui, deci nu era din cale afară de important, și de fapt nu era în sectorul său.

Acum, pentru prima dată după ani de zile, după adolescența sa ambițioasă, se întreba și tot ce-și răspundea nu-l satisfăcea, nu avea cuvinte, nu avea resurse, se mulțumise pînă acum cu surogatul de gîndire sofistică a lui Mateescu, care-l satisfăcea și prin „neortodoxia ei“ pe care o contrazicea moale și fără prea mare convingere. Se simțea rău ca și cînd ar fi trebuit să navigheze pe o mare, fără coordonate, lipsa de convingeri îi apărea sub forma unei remușcări, a unei mari și autentice vinovății, comparabilă aproape cu moartea acelor oameni într-un accident de uzină și cu alte accidente sau neatenții ale sale.

„Oare există oameni care cred într-adevăr, care au convingeri ferme, care acționează în funcție de ele ?“ se întreabă cu naivitate. Dacă cineva l-ar fi întrebat asta cu cîteva luni înainte și ar fi dorit să răspundă serios, să fie absolut sincer, ar fi spus că a avea niște opinii generale despre lume este un fel de profesie ca oricare alta. El era un om practic și avea de rezolvat probleme practice.

Nici nu avea cu cine să discute. Pe Margareta, de la începutul crizei, o evita, o vedea foarte rar, se pare că în ultimele zile ieșea foarte des din casă. Dar nu îndrăznea să o vadă deschis, să o întrebe, pentru că nu mai știa în ce raporturi este cu ea, ca și cu alți oameni. Se gîndea doar la ea din cînd în cînd, cu frică și plăcere, și amîna discuția care trebuia să vină, neapărat poate ea a știut toate astea de la bun început, a trăit într-o altă lume, mai reală, mai plină, orizontul său dovedindu-se fantomatic, o schemă goală. I se părea că știe și crede chiar mai puțin decît în realitate, așa cum se întîmplă în momente de criză și de îndoială, pentru că Dumitru Vineanu nu era chiar așa de lipsit de orice convingeri. El credea ferm în ierarhie și autoritate, lumea nu era un gol, ci o piramidă, autoritatea era asemănătoare cu autoritatea tatălui în familie, lumea se baza pe ea și ordinea alunga haosul, un rău în fond asemănător celui în care se găsea el acum. „Trebuie să iau totul de la capăt, își striga, de la capăt, absolut de la capăt, așa nu se poate trăi. Foarte bine dacă mă vor da afară, foarte bine, voi avea timp să mă gîndesc, e drept, nici n-am prea avut timp să mă ocup de mine. Nu e nici o nenorocire, nu m-am născut pe scaunul ăsta, dă-l dracului de scaun!”

Apoi iar își continua plimbarea neliniștită, pe care o reîncepea și acasă, în biroul lui, pînă noaptea tîrziu. „Va trebui să iau măsuri“, spunea, dar cuvîntul simțea că nu este potrivit pentru asemenea situații, măsurile erau potrivite pentru alte treburi, pentru treburile lui practice pe care le cunoștea atît de bine. Ce măsuri să iei ca să-ți făurești la patruzeci și cinci de ani convingeri ferme, să-ți găsești un solid fundament ?

Fu fericit cînd sună telefonul și unul dintre amicii lui, om destul de puternic, de care depindea acum, într-o oarecare măsură, soarta sa, care fusese avertizat de pericolele ivite pentru el, îl invită să-și petreacă duminica

la vînătoare. „Poate mi se vor așeza gîndurile, poate exagerez. Totuși am făcut ceva în viață.“

Asemenea petreceri se organizau de cîteva ori pe an, erau o ocazie de întîlnire într-un mediu mai puțin formal, el era aproape totdeauna invitat la ele, de data asta în mod special, chiar la dorința cuiva cu puțin mai mare decît el, care spusese direct, cînd se făcuse lista : „Să vină, o fi avînd el niște greșeli și dacă trebuie îl vom critica aspru, o să-i tragem o bună săpuneală, că nu merge chiar așa și am observat și eu că s-a cam pus pe tînjeală și i s-a cam urcat la cap. Mă rog, merite, merite, om serios, dar puțină modestie nu strică, ce dracu ! Și critica, chiar foarte aspră, e bună la ceva. Dar de aici pînă a-i pune totul în cîrcă, e cam mult, și puștiu ăla să fie mai atent. Cu tovarășu noi ne-am obișnuit și cînd vom fi întrebați vom spune : criticați-l, da, sînt absolut de acord, cu toată asprimea dacă e nevoie, trăgeți-i o săpuneală zdravănă, ca să vină la realitate, să mai dea cu capul de ea, sancționați-l chiar, o sancțiune poate fi foarte constructivă, dar nici așa, deodată, poc, omoară-l, schimbă-l, din te miri ce. Crești un cadru de conducere, de nădejde, vreme de cincisprezece ani, de cînd îl cunosc eu, are unele greșeli, dar zeci de merite, și cînd a acumulat suficientă experiență, deodată, poc, schimbă-l și începe totul de la început. Nu ! Cînd mă vor întreba, eu le voi spune, nu se poate, să-l criticăm, dar să avem grijă de oamenii noștri. Iar dacă nu-l schimbăm, și eu cred că nu avem suficiente motive, atunci să nu-l compromitem, să nu-l discutăm public și să nu-l dăm pe mîna tuturor țîngăilor, care abia au ieșit din ou. Nu, eu nu sînt de acord cu asemenea metode. Un șef e un șef și trebuie să-i menajăm autoritatea, că nici ea nu se face peste noapte. Critică de jos, critică de jos, rolul organizației de partid, de acord, democratizare, dar să facă bine organizația să-l ajute pe director, nu să-i stea împotriva, pentru că noi nu sîntem pentru discuții

de dragul discuțiilor, ci doar pentru acelea care dau rezultate practice, care ajută la producție. Altfel nu. Deci, numărul unu : să-l invitați la vînătoarea de duminică, neapărat, spuneți-i că vreau eu să-l văd, asta îi va mai domoli pe mulți care-și închipuie, nu știu de unde (aici personajul se uită parcă întimplător la unul dintre cei trei interlocutori ai săi, mai tînăr, pe care nu-l plăcea și-l credea implicat în «poveste»), că s-a terminat cu unul dintre cei mai importanți directori generali din ramură, unul dintre cei mai importanți șefi de unitate din regiune. Numărul doi (își atinse arătătorul) : chemați-l pe Domide luni, nu, că sînt ocupat, marți să fie la mine. Să-l întreb eu de cînd a apărut metoda asta de a strînge declarații și a nu lua poziție față de cei care umblă și agită spiritele. Să vorbesc eu cu el, și dacă nu i-o plăcea, să nu-mi spuneți mie pe nume. Numărul trei : să facem noi o comisie, aici la noi, din oamenii noștri, și să vedem cum e cazul. Și dacă vor brigadă de la centru, să le spunem și noi ce-am constatat. Numele celor din comisie să-mi fie supuse spre aprobare cel mai tîrziu tot marți, Numărul patru, pentru numărul patru mai vedem noi mai tîrziu. Să nu recurg eu la numărul patru.“

Interlocutorii îl ascultau atenți și luau note. Personajul își trecu mîna prin părul cîrunt, tuns scurt ca o perie, ceea ce era un semn special pentru cei ce-l cunoșteau mai bine, ce putea fi tradus prin cuvintele cronicarului : *Altfel să nu faceți*. Apoi ridică ședința, după ce spuse unuia : „Vezi să fie totul bine și cum trebuie, să ne distrăm ca lumea. Aduceți gonaci din Măgura, m-ați auzit ? Aia sînt cei mai iuți de picior, din Măgura.“

După ce rămase singur în birou, se plimbă și el cîțiva pași, apoi chemă din nou pe unul dintre interlocutorii dinainte.

— Ascultă, îi spuse, de ce crezi că Vinea n-a venit la mine pînă acum ? Nu lăsăm să se întindă pecinginea

asta. Crezi că se știe chiar așa de tare, mai sus, că nu are nevoie de noi, și de aceea ? Mă ocolește, că acum, gata... s-a ajuns el mare de tot ?

— No, nu cred. Poate n-o fi știind !

— Cum să nu știe ? Ce, n-are el oamenii lui ? Știe precis, nu există.

— Sau poate o fi vrînd să se întindă totuși...

— Cum adică, ce interes are ? Păi, ce, lui îi convine ?

— Poate-i convine... Ce putem ști.

— Știi că nu ești prost ? Ia stai, cred că ai dreptate.

He-he-he. Deștept băiat, dar nici asta nu-i corect. Sigur, știe că nu-i nimic și-l lasă pe puștiulică să se întindă, și apoi jart, îl compromite. Al dracului, dar de ce nu ne spune și nouă, omenește ? Și nici nu e corect. Sigur, puteau să găsească altul mai bun, dar de vreme ce a fost ales, gata, nu poate surpa nici prestigiul organizației. Nici asta nu e sănătos. Dacă e cazul, noi îl sprijinim, dar nu să-l facă el singur pilaf. Uite, o să-i spun, nu e sănătos. Hm, mare încurcătură, zău, dar o s-o rezolvăm noi, n-ai nici o grijă.

Vînătoreea a fost așa cum s-a dorit, plină de mișcare și de distracții, o distracție bărbătească, dură, puțin sîngeroasă, cu mult vînat și într-adevăr au fost aduși gonaci din Măgura, cum s-a cerut, pentru că se pare că sînt cu adevărat cei mai iuți de picior, fac zgomot în pădure asurzitor și animalele speriate preferă să întilnească glonțul vînătorilor mai degrabă decît vuietul și izbiturile și țipetele lor experte. Gonacii au așteptat vînătorii cîteva ore, aduși dis-de-dimineată, un grup de oameni cam întunecați în lumina imprecisă și sură a zorilor, stînd parcă strînși unii în alții, mohoriți de parcă însăși înfățișarea lor amenințătoare, dinainte de începerea propriu-zisă a vînătorii, trebuia să le creeze starea de spirit aspră care să sperie vînatul. Nu vorbeau, fumau în tăcere, apoi aruncau resturile de țigară și le

striveau sub talpa groasă a bocancilor, frecîndu-le pînă ce tot tutunul se risipea și hîrtia murdărită se amesteca cu țărîna. Veniseră cu mult înainte de răsăritul soarelui, așa că pînă la urmă a fost timp destul pentru multe țigări fumate pe stomacul gol, aruncate și strivite jos.

Cele cîteva mașini au sosit destul de dimineață și, înainte de venirea lor, un mai-mare al gonacilor, cînd a fost sigur că n-a mai rămas multă vreme, s-a apropiat de ei și le-a spus : „Gata, acum să plecați, luați-o pe la Vaduri, mai sus de lut, și apoi veniți înapoi. Aveți tot ce vă trebuie ?“ „Da“, au răspuns gonacii, cei mai buni din regiune, cei mai iuți de picior, așa cum se ceruse, și în clipa cînd șirul de mașini apăru după o cotitură a drumului ei se și îmfundaseră în pădure, nimeni nu i-a văzut la față și, ce e drept, pentru treaba lor nici nu era nevoie. Nu trebuiau văzuți, ci auziți, mai ales de fiarele silite să prefere în fața lor zgomotul mai sec al puștilor.

În întîmpinarea mașinilor n-au rămas decît cîțiva oameni, oameni ai locului și organizatori ai distracției. Vinătorii au coborît din mașini și au strîns mîinile în tinse ale organizatorilor și erau gata să se îndrepte spre locurile de vînătoare, cu puștile pregătite, nu mai era vreme, vînatul nu așteaptă și soarele răsărise de mai bine de o oră. Dar unul dintre organizatori ceru oaspeților să-i onoreze gustînd din bucatele frugale pregătite anume, bucate reci, sănătoase și solide, simple ca și treaba ce urmau s-o facă peste puțină vreme, și să mai bea cîte un pahar de țuică foarte tare, arzătoare de gîtlejuri, apoi au mai îmbucat și au mai băut un pîhărel să se dezmorețească, să prindă poftă de viață. Organizatorii turnau în pahare și împărțeau bucățile de carne și pîinea proaspătă, mișcîndu-se cu repeziciune printre vînători, oferind o gustare într-o ordine strict protocolară, dovedind o serioasă cunoaștere a lumii așa cum este ea, cunoașterea ce determinase de fapt locul lor aici, utilitatea lor, ca și bunăstarea personală. Vinătorii, vreo cincisprezece-șai-

sprezece, erau încă solemn și greoi, totul se desfășura după un ritual rigid, manifest, întărit de fiecare ca să se observe, subliniind locul fiecăruia. Se schimbau puține vorbe, se spunea, se relata câte ceva despre vînat, erau destui mistreți în împrejurimi și ei veniseră pentru vînătoarea lor. Se dădea din cap cu importanță la descrierea scroafei cu purcei ce fusese văzută de mai mulți martori și dăduse iama prin semănături, existența lor era aprobată. Oameni obișnuiți să asculte un raport ascultau ca pe o treabă foarte serioasă și aceste povestiri, cine trebuia să dea din cap da din cap, și cine trebuia să se abțină se abținea, mărginindu-se să asculte. Dădea din cap personajul care-l invitase pe Vinea la vînătoare, el mai ales, pentru că lui i se adresau toate cuvintele și ele se adunau mai ales înspre urechile lui, pîlnie principală. Cît timp el era serios, toți erau serioși, el deținea cu adevărat semnalul veseliei și al distracției. Însă, în ciuda așteptatei plăceri, el se scula în ultima vreme cu o dispoziție mohorîtă care ținea o bună parte din dimineată, era greoi, și proasta lui dispoziție se manifesta mai ales printr-o accentuare nefirească a solemnității, a gesturilor încete și sigure, a unei ordini foarte solide a lucrurilor. Ca și cum ar fi vrut să încetinească mișcarea lumii, să-i dea ritmul său interior, să o facă să alunece ca o masă greoaie peste ape întunecate din care iese. Această tendință la grea desprindere de somn se accentuase cu vîrsta, ținea mai mult și era tot mai profundă și i-o cunoștea destulă lume; nu era aspru, nu era furios ca în momente de mai mare energie și, uneori, tocmai atunci se puteau obține de la el unele concesii, se scoteau aprobări ce altfel ar fi fost refuzate sau măcar amî-nate. De aceea subalterni abili, colaboratori apropiați, nu-i căutau ceasurile de bună dispoziție ca să obțină o favoare, ci dimpotrivă, momentele de cea mai întunecată stare de spirit, de tristețe și aproape de incomunicabilitate. Stătea mohorît în biroul său și semna tăcut hîrtii,

dădea din cap aprobativ, uneori două, trei ore în șir. Însă trebuia respectată o condiție, cererile trebuiau făcute într-un anumit mod, încet și rar, cu un ton greoi și respectuos. Dacă nu se găsea tonul potrivit, spunea un singur cuvânt și apoi se întorcea cu spatele : *ieși*.

Toți vânătorii îi cunoșteau acest obicei și dispozițiile lui negre de dimineață, și le respectau și aici, cu toate că ei se simțeau acum bine, erau mai tineri, trezitul de dimineață, la o oră neobișnuită, transformase oboseala în excitație, le plăceau bucățile de carne rece și țuica tare, le plăcea aerul și perspectiva vânătorii, așteptau nerăbdători distracția, descrețirea frunților, mișcarea și pocnetele de armă și larma gonacilor, erau dezmorțiți și cu obraji roșii, de-abia își puteau struni mușchii buieci, ar fi fremătat din picioare, ar fi râs și chiuit, ar fi glumit gros, bărbătește și chiar s-ar fi pocnit în joacă unii pe alții, ca niște flăcăi bucuroși că există, că e dimineață și nu-i așteaptă nici un fel de grijă. Dar toți îl cunoșteau pe bătrînul Sebișan și se înfrînau în acest ceas al tristeții sale, matinală, bucuria îi lumina numai interior, dar pe dinafară nu lăsau să se întrevadă din ea nici măcar o singură rază, erau serioși, chiar gravi, și gravitatea lor, ce nu izvora din interior, ci din influența exterioară a lui Sebișan, părea mai accentuată, era prea vizibilă, așa cum vizibil era un strat dur așezat pe un miez de altă consistență.

Vesel și bine dispus, în felul său potolit, era și Pista-bacsi, pictorul, care trebuia să se rețină și el, dintr-un fel, cel mai bun prieten al lui Sebișan, intimul său, singurul dintre vânători care nu avea importanță administrativă și era aici din cauza acestei prietenii ce crescuse lent, în ani, o legătură cam bizară, de care oamenii încetaseră de mult să se mai ocupe și să încerce să o explice. Nu-i lega aparent nimic, aveau biografii cu totul deosebite, nu făcuseră vreodată împreună faptele bune sau rele ce unesc oamenii pe o viață întreagă. Probabil

sprezece, erau încă solemn și greoi, totul se desfășura după un ritual rigid, manifest, întărit de fiecare ca să se observe, subliniind locul fiecăruia. Se schimbau puține vorbe, se spunea, se relata câte ceva despre vînat, erau destui mistreți în împrejurimi și ei veniseră pentru vîntoarea lor. Se dădea din cap cu importanță la descrierea scroafei cu purcei ce fusese văzută de mai mulți martori și dăduse iama prin semănături, existența lor era aprobată. Oameni obișnuiți să asculte un raport ascultau ca pe o treabă foarte serioasă și aceste povestiri, cine trebuia să dea din cap da din cap, și cine trebuia să se abțină se abținea, mărginindu-se să asculte. Dădea din cap personajul care-l invitase pe Vinea la vîntoare, el mai ales, pentru că lui i se adresau toate cuvintele și ele se adunau mai ales înspre urechile lui, pîlnie principală. Cît timp el era serios, toți erau serioși, el deținea cu adevărat semnalul veseliei și al distracției. Însă, în ciuda așteptatei plăceri, el se scula în ultima vreme cu o dispoziție mohorîtă care ținea o bună parte din dimineată, era greoi, și proasta lui dispoziție se manifesta mai ales printr-o accentuare nefirească a solemnității, a gesturilor încete și sigure, a unei ordini foarte solide a lucrurilor. Ca și cum ar fi vrut să încetinească mișcarea lumii, să-i dea ritmul său interior, să o facă să alunece ca o masă greoaie peste ape întunecate din care iese. Această tendință la grea desprindere de somn se accentuase cu vîrsta, ținea mai mult și era tot mai profundă și i-o cunoștea destulă lume; nu era aspru, nu era furios ca în momente de mai mare energie și, uneori, tocmai atunci se puteau obține de la el unele concesii, se scoteau aprobări ce altfel ar fi fost refuzate sau măcar amînate. De aceea subalterni abili, colaboratori apropiați, nu-i căutau ceasurile de bună dispoziție ca să obțină o favoare, ci dimpotrivă, momentele de cea mai întunecată stare de spirit, de tristețe și aproape de incomunicabilitate. Stătea mohorît în biroul său și semna tăcut hîrtii,

dădea din cap aprobativ, uneori două, trei ore în șir. Însă trebuia respectată o condiție, cererile trebuiau făcute într-un anumit mod, încet și rar, cu un ton greoi și respectuos. Dacă nu se găsea tonul potrivit, spunea un singur cuvânt și apoi se întorcea cu spatele : *ieși*.

Toți vânătorii îi cunoșteau acest obicei și dispozițiile lui negre de dimineață, și le respectau și aici, cu toate că ei se simțeau acum bine, erau mai tineri, trezitul de dimineață, la o oră neobișnuită, transformase oboseala în excitație, le plăceau bucățile de carne rece și țuica tare, le plăcea aerul și perspectiva vânătorii, așteptau nerăbdători distracția, descrețirea frunților, mișcarea și pocnetele de armă și larma gonacilor, erau dezmoțțiți și cu obraji roșii, de-abia își puteau struni mușchii buieci, ar fi fremătat din picioare, ar fi râs și chiuit, ar fi glumit gros, bărbătește și chiar s-ar fi pocnit în joacă unii pe alții, ca niște flăcăi bucuroși că există, că e dimineață și nu-i așteaptă nici un fel de grijă. Dar toți îl cunoșteau pe bătrînul Sebișan și se înfrînau în acest ceas al tristeții sale, matinală, bucuria îi lumina numai interior, dar pe dinafară nu lăsau să se întrevadă din ea nici măcar o singură rază, erau serioși, chiar gravi, și gravitatea lor, ce nu izvora din interior, ci din influența exterioară a lui Sebișan, părea mai accentuată, era prea vizibilă, așa cum vizibil era un strat dur așezat pe un miez de altă consistență.

Vesel și bine dispus, în felul său potolit, era și Pistabaci, pictorul, care trebuia să se rețină și el, dintr-un fel, cel mai bun prieten al lui Sebișan, intimul său, singurul dintre vânători care nu avea importanță administrativă și era aici din cauza acestei prietenii ce crescuse lent, în ani, o legătură cam bizară, de care oamenii încetaseră de mult să se mai ocupe și să încerce să o explice. Nu-i lega aparent nimic, aveau biografii cu totul deosebite, nu făcuseră vreodată împreună faptele bune sau rele ce unesc oamenii pe o viață întregă. Probabil

nu împărtășeau nici aceleași păreri, nu iubiseră vreodată aceeași femeie. Pista-bacsi și-a început viața ca un tânăr pictor foarte talentat, și-a lăsat familia și treburile și a venit în orașul unde era o bună școală de pictură, apoi din autodidact a devenit profesionist, a plecat, după ce și-a vândut casa părintească și pământul moștenit de la părinți (vreo 50 de hectare), în străinătate, a călătorit în Italia, a atras atenția asupra lui, apoi a plecat la Paris și a ajuns să-i fie prezentat lui Matisse, *un jeune peintre de Transylvanie, qui promet beaucoup*, a publicat un volum de versuri ce a atras și el atenția, și dintr-o dată, fără un motiv bine determinat, s-a întors acasă, după mai bine de cinci ani, nu s-a căsătorit, locuind la o mătușă, vajnică domnișoară bătrână, vînzînd din cînd în cînd cîte un tablou, neparticipînd la expoziții, rar văzut în societatea provinciei. După moartea mătușii i-a moștenit casa, a dat două camere cu chirie, picta, părea cel puțin că pierde vremea, era o ciudățenie și aproape un monument al orașului, existența lui neobișnuită îi făcea bine, altfel poate n-ar fi fost un oraș complet, cu tot ce-i trebuie, pînă și cu ciudățeniile sale.

Cu Sebișan s-a întilnit pe la începutul anilor 50, cînd treburile îi mergeau foarte prost, chiriile scăzuseră, tablouri nu mai vindea, nu găsea nici un fel de întrebuintare. Și acum devenise util orașului într-un fel, ca și înainte. După cum cetatea avusese nevoie de un artist mai bizar, ca să-l alătore înțeleptului, bogatului, nebunului tipic și femeii adevărate, femeii care înnebunește orașul și-i scoate pe toți din minți, ca cetatea să fie un univers cu toate tipurile și toate categoriile, după cum avea străzi principale și străzi secundare, piețe și o statuie, spital și biserică, așa era el acum util, dintr-un alt punct de vedere. El era tot artistul, dar artistul formalist, decadentul, cel care cu bună-știință împiedică luciditatea oamenilor, cel ce-i demobilizează, forma subtilă a dușmanului, aparent inofensivă, dar care trebuie

demascată, scoasă la iveală. Astfel. Pista-bacsi de acum, atunci foarte simplu Bereny Ștefan, era prilej de educație, exemplul de ședințe și de lecții, material didactic, întruparea unor lucruri prea abstracte și prea îndepărtate ca să fie înțelese fără ajutorul lui, unul din caii de bătaie ai tovarășului Hotea. Hotea Ion, fost învățător, acum mai-marele culturii locale, om care își sublinia caracterul popular spunând cu voluptate „clop“ la pălărie, „cioareci“ pînă și la pantalonii din stofa cea mai bună pe care-i purta și, în genere, era mult mai apropiat de glie decît o sută de țărani, cu patimă și exaltare legat de „norod“, și dragostea lui înflăcărată producea spaimă în jur pentru că era o dragoste necruțătoare, era un fel de Othello al dragostei față de popor. Pe vremea cînd la început fusese inspector școlar, mergea cu motocicletă prin sate, să inspecteze școlile, și învățătoarele leșinau cînd își spunea doar numele, apăsât : „Eu mi-s tovarășul Hotea“. Era veșnic în mișcare și motocicletă îi ședea mai bine decît mașina de mai tîrziu, pentru că era făcut să apară și să dispară repede, într-un nor de praf, să alerge singur, cu zgomot ascuțit. Silueta lui putea fi văzută adeseori alergînd pe dunga îngustă a șoselelor de munte, apărînd și dispărînd după cotitură sau ondulație de teren — era alergătorul solitar, mereu în mișcare, neobosit, nedormind decît cîteva ore pe noapte, maximum șase în vremurile calme, plăcîndu-i mai ales să trezească oamenii în crucea nopții și să-i întrebe de datorie, de datoriile ce nu erau niciodată pe deplin satisfăcute. Ochii lui neliniștiți vedeau pretutindeni generalul, tipicul, și pictorul Bereny Ștefan era o întrupare a formalismului, descompunerii și cosmopolitismului, pentru că își făcuse studiile la Paris, fusese expus putreziciunii occidentale. El vedea în categorii, oamenii își pierdeau fața, își topeau însușirile și de cîte ori reușea să desființeze o eventuală nuanță descoperită de cineva era fericit. Aproape la fel de fericit ca atunci cînd, că-

lare pe motocicletă, alerga pe toate drumurile regiunii, sau cînd noaptea la ora două, în biroul său, chema pe cineva și, plimbîndu-se de la un capăt la altul al încăperii foarte largi și foarte goale (nu avea decît un singur scaun, al său, ceilalți erau primiți în picioare), îl muștra cu asprime încercînd să-l asumeze vreunei categorii generale.

Bereny Ștefan, răzbit de nevoi, participase la un concurs pentru decorarea unei săli publice și acolo îl descoperise Hotea și îl alesese exemplul demonstrativ. Pictorul n-a mai primit nici o comandă, dar peste un an a încercat din nou, și din nou a dat peste Hotea, care a vrut să dovedească caracterul neîntîmplător al stăruinței lui, faptul că încerca să se infiltreze, să producă confuzie. A vorbit despre asta la o ședință publică, apoi în cerc mai restrîns, și astfel a aflat și bătrînul Sebișan mai multe despre pictor. Sebișan, căruia începuse să i se zică bătrînul, deși pe atunci nu avea mai mult decît vreo 37-38 de ani, îl sprijinise la început pe Hotea, îl ridicase chiar cu o treaptă, cucerit de energia sa deosebită, de lipsa lui de odihnă, de zelul său, și, de ce să nu o recunoaștem, de faptul că se părea că este dintre cei ce caută să profite cît mai puțin material de pe urma poziției sale destul de înalte. Hotea era necăsătorit, trăia aproape ascetic, într-o singură cameră, mîncea la cantină mîncare de regim, nu se îmbăta niciodată, nu se apropia de femei. Plăcerile lui erau de altă natură, mai subtilă, goana și mișcarea permanentă, vizitele lui nocturne, în inspecție, dar Sebișan le credea nu plăceri, ci semnale ale unui profund și neodihnit sentiment al datoriei. De aceea l-a ridicat, din inspector-șef a devenit vicepreședinte al Sfatului Popular Regional, apoi șef al secției regionale de agitație și propagandă, apoi secretar cu aceleași probleme. De-abia atunci, văzîndu-l din apropiere, Sebișan a început să devină obscur bănuitor, să-l pîn-dească, să-și dezvolte un sistem complicat de rezerve,

deși aparent relațiile lor continuau să fie foarte bune. Când Hotea a făcut scandal demonstrativ cu pictorul Bereny, Sebișan n-a spus nimic ci, într-o după-amiază, mai mult pentru a se convinge pe sine în legătură cu ce numea atunci exagerările lui Hotea, a plecat încet, pe jos, pînă la casa-atelier a pictorului. Pista-bacsi, cum devenise mai tîrziu, a fost surprins, îl cunoștea și el din vedere pe „bătrîn“, deși el, nefiind un intim pe atunci, nu-i spunea așa, nu-i spunea nicicum. Sebișan a bătut la ușă și l-a întrebat, cu un fel de politețe : „E voie ?“ Bereny l-a poftit, puțin încurcat, în casă. Sebișan a cerut să-i vadă pînzele propuse pentru concurs și pictorul i le-a arătat. Cei doi au stat în picioare multă vreme, apoi Sebișan a cerut un scaun și s-a așezat greoi, începuse să se îngrășe, era pe atunci doar foarte trupeș, nu gras, ci gros. Tabloul nu i-a plăcut lui Sebișan, muncitorii de pe pînză erau prea subțiri, cu niște capete foarte lungi și ochi ciudați, puțin oblici, dar era ceva acolo și nu putea să observe incriminările lui Hotea. După un timp destul de lung, Sebișan l-a întrebat : „Spune-mi, le-ai făcut capete ca o pară ca să-ți bați joc de clasa muncitoare ?“ Mirarea cea mai desăvîrșită și apoi buimăceala s-au așternut pe fața lui Bereny Ștefan. A bîiguit ceva că nu și apoi, deși destul de speriat, și-a dat drumul indignării și, cu un gest hotărît, a întors tabloul cu spatele. „Lasă-l să-l mai vad“, a spus poruncitor Sebișan, dar Bereny a dat din umeri și i-a răspuns : „Nu, nu mai este nevoie“. Atunci Sebișan a început să se uite la pictor, îndelung, cu răbdare, fără să-i spună ceva, ca și cum de pe fața lui ar fi putut să desprindă valoarea tabloului. Îl privea și nu-i spunea nimic, el stînd jos și pictorul rămînînd în picioare, pînă ce pe fruntea lui Bereny au apărut broboane de sudoare, ce s-au unit după o vreme și au început să șiroiască pe obraz, și el nici măcar n-a avut puterea să și le șteargă cu o batistă. Într-un tîrziu Sebișan i-a cerut să-i mai arate încă o dată

tabloul, și l-a mai privit cîtva timp, apoi i-a spus : „De ce pictezi muncitori, îți plac ?“ Pictorul, exasperat de lunga așteptare, i-a răspuns bîlbîindu-se ușor : „Toți oamenii îmi plac și din tot se poate face pictură. Acum am pictat acest tablou pentru că trebuie să mănînc.“ „Bine“, i-a spus Sebișan și a plecat și a doua zi a cerut toate informațiile în legătură cu Bereny Ștefan, strada Lungă nr. 11, de profesie fost pictor. A citit și informații despre fostele lui succese ca pictor, cîteva notițe de ziar, a aflat tot despre familia lui, ce politică au făcut și ce politică a făcut el sau mai degrabă n-a făcut nici un fel de politică, ce avere a avut și ce a făcut cu ea, și ce relații are și pe cine vede. Apoi l-a chemat pe Hotea și i-a spus să cumpere tabloul lui Bereny. „Vrea să se apropie de noi, n-a făcut nici un rău, a fost cunoscut și nu trebuie să-l respingem.“ Hotea a fost mirat la început și i-a explicat pe urmă, ca unui copil, că burghezia a avut oameni pe care i-a ținut în rezervă, nu i-a folosit în lupta politică, pentru a-i putea folosi mai tîrziu în lupta contra dictaturii proletariatului, și cît e de periculos Bereny, care nici nu iubește poporul.

Sebișan l-a ascultat și apoi i-a spus, fără să mai facă măcar efortul de a-l combate : „Una la mîină, îi cumperi tabloul și să-i comanzi altele, să zugrăvească și pereții noii săli de spectacole. Două la mîină, să i se mai dea o cameră, în casa lui, pentru că doarme în atelier. Trei la mîină, să fie sprijinit să intre în uniune și eventual să fie antrenat în munci obștești, dar, patru la mîină, bagă de seamă, fără abuzuri, nu-l scula noaptea, așa cum ai obiceiul. Bagă foarte bine de seamă ! Și să-mi raportezi de executare.“

Aici a fost greșeala lui Hotea. Dacă ar fi fost atent, dacă n-ar fi crezut, așa cum îi era firea, că totul e posibil, s-ar fi oprit și eventual ar fi așteptat. Dar oameni ca el se pierd singuri prin vanitate și în loc să treacă la executare, frumos, pe puncte, a zîmbit și fața lui s-a aco-

perit de pete inegale, roșii. Sprîncenele i s-au urcat brusc sus și, pe un ton scăzut, a început să-l amenințe pe Sebișan. „Nu știam că ați devenit împăciuito^rist, că sprijiniți formalismul și arta decadentă. Dar n-o să fie după dumneavoastră, indiferent ce interese ați apă^ră. Vom vedea noi cum trebuie să fim intransigenți, duri cu dușmanul, fără să-l cocoloșim“ și așa mai departe. Sebișan s-a sculat încet de la masă, s-a apropiat de Hotea Ion și i-a pus o mîna pe umăr. Cu extremă blîndețe, mîna sa mare, de fost miner, devenise ușoară ca o mîna de copil, doar degetele se întindeau tot ușor spre gulerul răsfrînt al cămășii lui Hotea, însă aici trebuia să se oprească, să nu-l apuce energic de guler, pentru că atunci s-ar fi declanșat un mecanism, stereotipia unor deprinderi vechi, și l-ar fi ridicat în sus, cu toată masivitatea trupului său încordat și apoi l-ar fi repezit înspre zid și cînd s-ar fi întors într-un fel de recul l-ar fi pocnit din nou și apoi din nou, pînă l-ar fi stîlcit în bătaie, era la un pas doar de a se distruge împreună cu el, social, și se stăpîni pentru că nu voia să se prăvălească fie chiar și de gît cu Hotea. Se mulțumi deci să-i spună aproape blînd, încet, din cauza efortului de stăpînire care-i încetinea și vocea și mișcările corpului : „Ieși“.

Hotea ieși cu un zîmbet ușor pe buzele lui crispate și lupta începu și, deși Sebișan avea mari merite și era puternic, în acel an cine știe care ar fi fost rezultatul dacă nu s-ar fi întîmplat mai întîi un accident. Nevasta principalului aliat al lui Hotea, un locotenent-colonel la fel de neobosit ca și el, s-a spînzurat într-o zi în podul casei, ceea ce a născut serioase îndoieli în legătură cu ofițerul. În sfîrșit, după lungi și minuțioase investigații, s-a descoperit că în altă parte a țării, doar patru luni cît fuseseră la putere, Hotea activase ca legionar. De aici scoaterea lui a fost foarte ușoară. Faptul că fusese legionar era un accident semnificativ în biografia lui, dar, chiar dacă n-ar fi fost așa, Hotea făcea parte dintr-o ca-

tegorie specială de oameni, pentru strunirea cărora societatea are nevoie totdeauna de poliție și de menținerea ordinii publice. În perioade de mari răsturnări sociale, ca și în perioadele de criză apar la iveală, se manifestă din plin, sînt neobosiți și par incoruptibili. Sînt într-adevăr incoruptibili, pentru că sînt atît de fundamental corupți, încît nimic din ceea ce corupe pe omul obișnuit nu-i corupe pe ei, nici banii, nici plăcerile simple, nici traiul bun, ci doar o formă nudă a puterii, o plăcere subtilă și complicată, și nici ea, de fapt. Nu au nevoie de insigne ale puterii, semnele exterioare de respect, pentru că la ei puterea nu e o prelungire a vitalității, ci un semn al lipsei ei. Pentru că viața în expansiunea ei se împoțonează, lipsa de vitalitate este goală și absolută ca o problemă de geometrie.

De atunci a început să se înfiripe prietenia dintre pictorul Ștefan Bereny și Sebișan. Poate pentru Sebișan el era un semn al uneia dintre cele mai grave lupte pe care a cîștigat-o într-un moment de cumpănă, un semn și al înțelegerii lui mai largi față de fapte și oameni. Dar asta mai ales la început. Apoi lucrurile au evoluat. Cei doi, atît de deosebiți, nu prea aveau ce să-și spună. Nici nu petreceau împreună, deși uneori lui Sebișan îi plăceau petrecerile zgomotoase, cu vin mult și belșug, cu mulți oaspeți și cu muzică, Bereny era un slab și neamuzant conviv, Sebișan l-a îmbătat de cîteva ori foarte tare, apoi l-a lăsat în pace. S-au întîlnit la început mai rar, apoi din ce în ce mai des, măcar o dată pe săptămîină, stăteau împreună, în atelierul lui Bereny, și tăceau, Sebișan uneori îl privea cum lucrează sau nu lucrează. stăteau așa și se plictiseau împreună. La început, cînd Sebișan îl privea fix, în tăcere, ca și cum ar fi vrut să deslușească ceva pe figura lui, pictorul se speria și fruntea lui înaltă și uscată, cu pielea subțire, foarte încrețită, se acoperea de broboane de sudoare, își închipuia că Sebișan

vrea să-l chinuie. Mai târziu s-a convins că nu era nici un motiv de frică și nici o intenție de tortură și s-a liniștit. Prietenia lor ciudată se întărea, pe măsură ce se dezvolta aceea mohoreală matinală a lui Sebișan, ce ținea îndelungat, uneori pînă ce ziua înainta mult. Creștea și se îndesa, pe măsura anilor, ca și prietenia lor. Altfel Sebișan rămăsese, tot ca la început, un om aspru și practic, cu o mințe clară ce își preciza țintele și mergea drept la ele, poate prea drept. El era dintre acei oameni care decît să facă un ocol cînd construiesc o linie ferată, preferă să foreze un tunel, cu orice sacrificii, justificate poate prin amortizarea în timp. Pentru realizarea scopurilor sale se folosea abil de toate mijloacele, admiratorii lui spuneau chiar despre el că are „mină grea“.

În prietenia lor au fost doar cîteva momente mai deosebite. Întîi, Sebișan era poate singurul om, măcar din oraș, care știa oarecum, sau îi mărturisise Bereny, de ce s-a întors acesta din străinătate și s-a îngropat în oraș. Într-o seară, fără să-i fi pretins, pictorul i-a spus : „Vezi, eu sînt un artist minor, mi-am dat seama cînd eram tînăr, în străinătate. Prietenii mei de atunci și de acolo erau firi speciale, pasionate, mi se păreau demonice, niște neliniștiți. Mie, din nefericire, îmi plăceau lucrurile frumoase, frumoase nu neliniștitoare, am înțeles că viziunea mea e limitată, îmi plăceau culorile delicate, pastelate, umbrele lungi de seară, liniile subțiri. Eu nu sînt de fapt un artist al vremii mele. Un admirator al unui apus de soare cu greu poate fi un artist mare, unul dintre cei mari nici nu-l observă, dominat de demonii lui interiori.“

Pe Sebișan, nu l-a interesat discuția prea mult pentru că nu știa că și el, într-o anumită măsură, face parte și artistic din epoca sa. S-ar fi putut deduce eventual, dintr-una din puținele lor conversații adevărate, într-o perioadă de mare prietenie. Stăpînit de un impuls, servindu-se de numeroase albume și cataloage, de reproduceri foarte bune, Bereny începu să-i explice lui Se-

bîșan lucrurile care-i plăceau lui, entuziasmîndu-se, devenind ridicol, ca totdeauna în asemenea ocazii, cînd ieșea din rezerva lui obișnuită, gesticulînd și exclamînd : „uită-te, ce frumos, ah, ce frumos, cît este de frumos !“ Îi amăta madone subțiri, înveșmîntate în albastru, cu linii suple și grațioase, plutind pe fonduri verzui pal, ridicîndu-și carnația albă și diafană din liniile stilizate ale unor arbori inexistenți, sau grațioase portrete de bărbați și de femei, cu bărbia subțire și buzele frumos arcuite, îi sublinia eleganța caldă a unor peisaje din Sud și pînzele corăbiilor pierzîndu-se în depărtare. Era o beție ușoară, ca de vin foarte bun, cu sinilii culori și cu lumină elegant descompusă, tremurînd ca frunzele de toamnă la marginea inexistentului. Sebișan îl ascultă în tăcere, o seară, a doua seară, a treia seară, apoi, în clipa celui mai deplin entuziasm aștenic al lui Bereny, izbucni : „Taci, asta nu e viața, nu e adevărat“, și bătu cu pumnul în masă, peste cataloagele groase și lucioase cu reproduceri, aruncînd albumul jos pe podea. Ștefan Bereny era înspăimîntat, se dezobișnuise de fața aspră a prietenului său, de obrazul său de judecată, de care dealtfel el auzise numai.

Prietenia a continuat însă, Ștefan Bereny n-a încercat să-l convertească la idealurile sale de frumusețe clasică, dar legătura lor nu își avea originea aici și nu aici putea fi distrusă. Se întîlneau, o dată Sebișan l-a dus la o petrecere și după ce l-a îmbătat iar cumplit și-a bătut joc de el cu glume groase, nemiloase, ce puteau face plăcere numai celui care le povestea. Însă nici asta nu i-a supărat, dimpotrivă, Sebișan l-a vizitat a doua zi noaptea tîrziu, foarte tîrziu, și aproape și-a cerut scuze, „mă Pista, mă, nu știu ce dracu am avut, uite așa mă apucă pe mine cîteodată“, însă Bereny nu s-a supărat, realmente nu s-a supărat, și liniștea lui calmă l-a rușinat și mai mult pe Sebișan. O singură dată a explicat cuiva de ce ține el la Bereny. „Am încredere în el, mă, poți avea încredere în el, nu-i în stare să omoare nici o muscă, nici

să te înșele. De cînd sîntem prieteni, niciodată, dar absolut niciodată nu mi-a cerut nimic și cu greu a primit și ce i se cuvenea. Dar nu putem fi toți așa.“

Afecțiunea lui pentru el era sinceră și în relațiile lor cele mai intime nici nu știai cine are nevoie de cine și cine protejează pe cine. Pictorul era singurul om viu de care lui Sebișan îi era puțin rușine, era un fel de limită ce și-o impusese singur și și-o respecta. De aceea toți îl acceptau, trebuiau să-l accepte pe Pista-bacsi, „bătrînul“ venea să se destindă cu Pista-bacsi (așa-i spuneau toate notabilitățile locale și a-i spune așa era aproape un semn că ești membru al unui cerc restrîns și nobil, al unui club de seamă și puternic). Cine nu-l cunoștea pe Pista-bacsi, oricare i-ar fi fost oficiul, mai avea drum de făcut în viața locală.

Acum Pista-bacsi, ca și toți ceilalți, stătea și gusta din carne și bea rachiul foarte tare, într-o stare de bună dispoziție, respectînd și el totuși, tăcut, marea mohoreală de dimineață cu care se scula Sebișan. Așteptau cu toții să treacă la ștanduri, acolo se vor elibera în tăcere și respect, și apoi știau că va fi foarte bine, după vînătoare toate frunțile se vor descreți, se va mînce și se va bea bine și se va rîde copios pînă noaptea tîrziu cînd, răpuși de oboseala zilei și de bunul trai și de excitațiile vînătorii înseși, vor cădea într-un somn adînc și sănătos, așa cum se întîmplă în viața în aer liber.

S-a dat semnalul, așa cum se cuvine, cu sunet lung de corn care trezea și fior și veselie prin anacronismul lui, prin solemnitatea lui de începuturi. Apoi s-au fixat locurile, după locul fiecăruia în lume, pentru că cel puțin la început vînătoria și distracția nu însemnau ștergerea limitelor necesare, a barierelor și a legăturilor. În monom, vînătorii, conduși de organizatorii fericiți, au intrat în pădure și au mers un timp, frămîntînd crengile uscate și frunzele sub picioarele bine și solid încălțate. Zgomotul înaintării lor se auzea greoi și impunător și din cînd în

cînd era sfîrtecat de sunetul înalt de corn, dînd semnale, vestindu-i pe gonacii cei iuți de picior, din Măgura, că în curînd le va veni timpul să-și arate calitățile pentru care erau prețuiți. Cîteodată se auzea și clănțanitul metalic al unei puști încercate de către un vînător nerăbdător. Și din nou numai zgomotul greoi de pași rupînd cren-gile uscate ale pădurii ce-și încetase toate sunetele în afară de acestea, pasive, de supunere. Apoi din nou pașii au sunat altfel, vînătorii s-au despărțit, ducîndu-se spre locurile lor, împrăștiindu-se după cîteva cuvinte rostite mult mai încet decît vorbeau de obicei oamenii aceștia influenți ce nu-și stăpîneau glasul. Intraseră însă în vraja vînătorii și a pîndei, se îmfundau în pădure, călcău pe vîrfuri, deși vînătoarea urma să se facă cu mare zgomot. Însă uitate ritualuri îi învăluiră, și ei se supuneau fără să știe, fără să înțeleagă că, în parte, de aici le vine și starea de bună dispoziție, de fericire ciudată, învecinată cu strîngerea de inimă, cu o ușoară și nebănuită teamă, de care obscur își dădeau seama atunci cînd fiecare s-a așezat la locul său și a așteptat ultimul sunet înalt al cornului de vînătoare ce vuia depărtîndu-se, pentru că prinsese să hătă un vînt ușor, de la ei încolo, și freamătul pădurii în-oepuse să se audă, în liniștea lăsată de starea lor pe loc.

Vinea se simțise și el bine, de dimineață. Grijile sale din ultimele zile se afundaseră și de-abia îl sicîiau. Știa obiceiurile și se simțea bine cu ele, ca foștii cadeți cînd reîntîlnesc, după ani, mirosul acrișor al dormitoarelor de școală militară și sunetul trâmpetei, cînd se produce marea milă de sine că timpul a trecut și chiar asprimea lui devine cumva dragă. Se lăsă pătruns de răcoarea pădurii și de aroma ei subtilă și amăruie, amestec de frunză vie și de frunză moartă.

Își sprijini spinarea de trunchiul aspru al unui stejar și privi pierdut o pată galbenă de lumină amestecîndu-se cu verdele palid al unor ierburi subțiri de umbră. Apoi veni marea tăcere. Larma gonacilor, dusă de vînt încolo,

nu ajungea la urechile lui, dar vietățile nesimțite, gînganii, păsări și animale mici care foșnesc mărunț, subliniind liniștea, se opriră paralizate la bănuiala primejdiei ce urma să vină. Vinea nu auzea nimic decît vîntul, mineral de aer, cu alt sunet, parcă în pustiu, decît în pădurea vie. Această tăcere profundă, de așteptare și moarte, printr-o ciudată solidaritate cu vietățile, îl încremeni și pe Vinea, ca și cum n-ar fi fost vînător, ci vînat. Își strînse bine patul puștii, își alunecă degetele pe răceala țevii duble, gîndurile i se opriră amenințate și ele.

Și, în sfîrșit, se auziră și gonacii cei buni și iuți de picior. Întîi ca un vuiet, nedistinct, apoi din ce în ce mai tare, nearmonic, nearanjîndu-se nicicum, amestec de sunete ascuțite, de metale lovite, de tălângi agitate și în cele din urmă de țipete nearticulate. Și toată pădurea ieși din amorțire și așteptare, deveni un zgomot continuu de furișare și ascundere, de goană în direcții necunoscute, de căutare de vizuini. Dar Vinea, incitat de strigătele oamenilor ce se apropiau, nu se mai solidariza cu vînatul, devenise vînător și o clipă visă că el este cel care va doborî vînatul cel mare, scroafa cu purceii ei vîrğați, că lui i se cuvin trofeele impunătoare și, după ce-și potrivește arma, își simți și cuțitul de vînătoare, pentru lovitura de grație. Adulmecă mirosul fricii generale, ce nu-l privea pe el, își propti picioarele adînc în pămînt ca să poată sta bine înfipt, să poată sta pe loc, ochii lui străpunseră semiîntunericul pădurii lăsînd în plata ei prea firava pată de soare. Era gata și-i fremătau nările și apoi auzi zgomotele seci de pușcă, unul după altul, în salve, și un grohăit, venea scroafa cu purceii tărcați pe care o aștepta, forma ei îi era clar înfiptă în minte și, nevăzută încă, era țintită.

Dar, pe neașteptate, auzi un zgomot foarte apropiat și foarte sec de ramură ruptă, puțin la dreapta lui și apoi tăcerea unei așteptări, în mijlocul focurilor de armă și al urletului gonacilor din Măgura. Se simți privit și se

întoarse și văzu ochii foarte incremeniți, fixați în spaimă paralizată asupra lui, ai unei căprioare ce se distingea clar din rămuriș, ca o țintă ideală. Privirea aceea umană și umedă îl săgetă adânc, ca ceva foarte cunoscut și, după o strângere de inimă neexplicată, fu cuprins de o adevărată minie și ură ce depășea cu mult instinctul de vânător, întăritat cu o clipă înainte. Ochii animalului erau ceva foarte cunoscut și antipatic, cu care el a dus o veche și neîmpăcată luptă, semnul unei vechi și grele înfrîngeri. Ridică arma rapid, ținti și trase, trase în plin și cu deplin succes. Animalul se prăbuși, însă, neucis dintr-o dată, începu să plîngă încet, cu glas de copil. Vine aruncă pușca, își scoase cuțitul de vînătoare și se aruncă aproape spre pradă, s-o înjunghie. De-abia își dădu seama că se trage asupra lui, de către un vecin întăritat, care îl luase drept vînat, auzi țipătul alicelor pe lângă ureche și se trînti la pămînt, reflex, cuprins de frică. Revenindu-și puțin în fire, vru să strige după o clipă vecinului său imprudent : „nu trage, ce faci, nu trage“ dar văzu la un pas de el, la atingerea mîinii, animalul murind încet și tăcut, ochii îi deveneau sticloși și întorși în altă parte, dincolo de el, și incremenirea îi cuprindea membrele și trupul cu un ultim spasm, într-o mișcare întreruptă, gîtul suplu, acum pe jumătate rigid, se cobora spre pămînt și c șuviță subțire de sînge și apă, salivă, se scurgea jos într-o meschină băltoacă. Nu mai strigă nimic și privi fascinat.

Apoi trecu scroafa cu purceii, grohăind, și se azeau împușcăturile una după alta, în rafale, și alicele mari, grele, de porc, țiuiră deasupra capului său, și în dreapta și în stînga, era învăluit în vacarm. Atît doar că nu-i mai acorda nici o atenție, totul se petrecea în afara lui, ca întîmplările unui război din istorie, de mult trecut. Nici nu realiza măcar pericolul, pentru că totul devenise o întrebare mult mai adîncă și mai generală. Fisura nebănuită legată de Margareta și de accident și de întîmplă-

rile care i-au urmat, și întrebările lui privind rosturile lui concrete deveniseră mult mai generale, sub șocul fricii sau altfel, nu mai era vorba de putere sau neputere. Se întreba cumva „ce caut Eu aici?“, dar acest aici nu se referea neapărat la acest loc, la vânătoare și la pădure, ci în general, paralizant și dureros de general, cu răspunderi mult prea depărtate. După aceea nici nu se mai întreabă „ce caut Eu aici“, ce caut eu, ce caut, ci se întreabă pur și simplu atât, întrebare, în această pădure fără nume unde se afla întâmplător.

Timp de încă douăzeci de minute, o jumătate de oră, trecură animale, mistreți și vulpi și lupi și iepuri (ce în principiu acum erau lăsați în pace, dar cine alege în asemenea momente?) și alte căprioare, și vânătorii încărcau armele și le descărcau din plin, iar gonacii amuțiseră parcă, opriți dincolo de bătaia periculoasă a puștilor. Apoi se sună din corn și vânătorii năvăliră peste pradă, scoțind țipete ascuțite de bucurie, se arătau unii pe alții și împingeau cu picioarele vînatul mort, ridicau brațele înarmate în sus și ajutau la jupuit, lucrînd energic cu cuțitele lor de vânătoare. Se certau între ei pentru vînat, se jurau că ei au fost aceia, numărau împuşcăturile, erau cuprinși de o adevărată și desăvîrșită bucurie, distanțele dintre ei și limitele dispărușeră, nu mai țineau seama de mohoreala nimănui, dealtfel această mohorcală trecuse, topită în bucuria generală. De undeva se apropiaseră și gonacii cei iuți de picior din Măgura, se așezaseră în cerc, la o oarecare distanță, și priveau cu ochii lor întunecați vînatul scos de ei din cotloane și generos oferit puștilor îndemînatece. Un organizator foarte fericit le făcu semn și ei se apropiară, apoi se îndepărtară și începură să lucreze cu topoarele, să taie crengi groase pe care să le treacă prin labele vînatului mare, ca apoi, sprijinindu-l de umerii lor puternici, să-l ducă spre căruțele care așteptau la un drumeag, cu cai înnebuniți de mirosul de sînge, dar bine struniți, și de acolo la margine,

unde se vor face focurile și se va frige carnea care-i bună de mâncare și apoi petrecerea va fi cu adevărat în "toi", după atîta așteptare și excitare.

Vinea se amestecă printre vînători ca să se piardă (ar fi fost ciudat să fie găsit trîntit la pămînt, lîngă capra lui), primi pumni veseli în spate de la amici de-ai lui vechi sau improvizați și chiar cîteva felicitări entuziaste și un val de amintiri, privind prima capră vînată de fiecare. Întrebarea aceea, mare și generală, practic fără limită, nu-l mai chină. Era liniștit și, deși nu luă parte la joc, nu se comportă anormal, sau, în bucuria generală, nimeni nu-și dădu seama. Se gîndea doar, „voi avea timp să mă gîndesc, trebuie să am timp să mă gîndesc“ și plecă cu ceilalți la locul petrecerii, dar la un moment dat rămase în urmă și nu încercă să-i ajungă, distanța crescuse și își schimbă direcția. La drum îl aștepta mașina lui, dar renunță și la ea și merse încet pînă în primul sat, pe unde trecu un autobuz ce pleca spre oraș, unde ajunsese după vreo două ore, chiar mai puțin.

Absența lui n-a fost remarcată decît mai tîrziu, cînd Sebișan vru să vorbească cu el, să vadă ce s-a întîmplat, să-i audă explicațiile. Dimineața fusese prea mohorît și n-avusese chef de discuție. N-a fost găsit și începură să strige, cu toții, Vinea, tov. Vinea, toarșu Vinea, dar nimeni nu-l văzuse. Cineva își aminti că a vînat o căprioară, a discutat cu el, a fost aici. Nici organizatorii nu-l văzuseră, dispăruse cumva fără urme, pe drum, pentru că la masă nu l-a văzut nimeni. În jurul focului și în mijlocul veseliei se lăsă o mare tăcere jénată, ca și cum toți s-ar fi simțit vinovați. „Ei, pe mă-sa“, strigă cineva în ciudat, dar alte priviri îl țintuiră. Tot farmecul se dusese, nu pentru că nu se putea fără Vinea, ci pentru că dintr-o dată tovărășia lor neinhibată, de sport și petrecere, fusese spartă, raporturile normale fuseseră brusc repuse în funcțiune printr-o abatere de la o regulă nescrisă. Au fost depășite

limitele, anarhia pîndea după colț. Aici puteai face aproape ce vrei, dār nu puteai pleca fără să-ți pese de alții.

„Ce dracu-i cu ăsta, murmură de-abia auzit Sebișan. Se crede chiar așa de mare ? Gata, acu nu mai dă nimic pe noi !“

Toți îl auziră însă, și cineva spuse :

— No, nu știu ce-o fi. E ceva însă pentru că pînă și Victorița e împotriva lui, așa am auzit.

— Pînă și Victorița ? Ce spui ? Auzi, se adresă tare Sebișan unui colaborator apropiat, mîine să o chemi pe Victorița la mine.

— Am înțeles, răspunse acesta și căută un caiet pe care să noteze, dar nu avea nimic la el, și dealtfel ținea foarte bine minte.

Petrecerea intră cu mare greutate în făgașul ei, și nu pe deplin.

Deci Victorița fu chemată la Sebișan a doua zi, la o oră convenabilă. Nu era prima oară cînd pătrundea în cabinetul acestuia, fie la mici ședințe restrînse, fie chiar la asemenea sfaturi mai de taină, în ajutorul unor hotărîri importante, cînd acestea încă nu erau luate. Asemenea sfaturi erau de fapt măsura adevăratei ei puteri și influențe, nu locurile publice care parafau numai ce era hotărît dinainte. Însă în ciuda acestor vechi obișnuințe, de data asta se pregătise ca și cum ar fi venit pentru prima oară și știa foarte precis că acum se decide totul, chiar și propriul ei viitor. Simțea chiar umbra unei nehotărîri, mai avea capacitatea de a se orienta rapid, de a-și schimba planul și chiar scopurile. Mai era stăpînită de un fel de libertate a acțiunilor ei.

Însă la ora 12 fără un sfert, cînd ieșea din uzină ca să plece la Sebișan (convocarea era pentru ora 12 precis), se întîlni față în față cu Vinea, care se întorcea în clădirea administrației, după o vizită prin secții. De zece zile nū se văzuseră decît în treacăt, Vinea n-o chemase și nici ea nu se dusese la el, treburile de rutină erau rezolvate prin hîrtii ce i le trimitea la semnat. Cînd îl văzu venind spre ea, cu capul aplecat, cu o ușoară dar grăitoare schimbare de ținută, se simți țintuită locului. Vinea părea că vrea s-o evite, pașii săi începuseră să

facă un ocol și, speriată, cu vechi deprinderi și reflexe, se gîndi, puțin înspăimîntată : „Știe, desigur că știe”, și se pregăti să nege evidența, să-l oprească și să-i spună că nu este adevărat, să amîne măcar deznodămîntul. Sau să-i spună, așa cum se gîndise în ultimele zile, că el e de vină, că din cauza lui și a purtării sale a fost ca împinsă să înceapă această luptă, chiar dacă știa că și ea se va distruge la sfîrșitul ei. Se opri deci, gata să-l împingă cu reproșuri și cu ciudate mărturisiri.

Însă Vinea nu voia s-o evite anume, venea spre ea și o observă și o privi direct, fără să-i ocolească ochii. Privirea sa se înfipse pe fața Victoriței, o simți ca o ventuză, ca o lipitoare, și se opri acolo, aproape nemișcată. Niciodată nu-i văzuse astfel ochii, pupilele larg desfăcute, intensitatea calmă, curiozitatea netulburată și fără grabă. În atîția ani îi cunoștea expresiile, măreția din priviri și autoritatea sa, furia sau licărirea de veselie, ironia și bunăvoința sau disprețul absolut care nu prevestea nimic bun. Dar niciodată această expresie, mai degrabă lipsă de expresie. De fiecare dată pînă atunci, cînd o privise pe ea sau pe alții, Vinea își manifesta o atitudine, un sentiment, o stare de spirit, voința de a face ceva, un plan. Numai acum părea că nu exprimă nimic în afară de dorința de a vedea și de a cuprinde. Victorița își închipui că ochii lui sînt două mari oglinzi speciale, care nu reflectă doar imagini pe suprafața lor lucioasă, ci atrag sursa imaginii o dată cu imaginea, o înglobează și o atrag undeva înăuntru, în imperiul lor virtual. Se simți cuprinsă toată în această privire prea imparțială, transformată în imagine și astfel desființată, și se revoltă. Dar revolta ei nici nu începuse să se înfiripe ca lumea și Vinea i se adresă :

— Ce faci ? Nu te-am mai văzut de mult.

— Plec, spuse Victorița. Trebuie să plec chiar acum. Am fost chemată de tovarășul Sebișan. Nu știi de ce m-a chemat. Trebuie să fiu la el la ora 12, nu știi ce vrea să-mi spună. Poate știți, poate știți dumneata.

— Nu, nu știu. Bine, la revedere.

Vinea o mai privi așa, o fracțiune de secundă, apoi trecu pe lângă ea, îl simți ca niciodată, mai mult ca atunci când legătura dintre ei a fost foarte strânsă, foarte intimă, ca pe un corp greoi, masiv, care oricum este observat de toată lumea, nimeni nu poate să-l treacă cu vederea. Victorița, tulburată, plecă și ea spre Sebișan, trebuia să se grăbească să nu întârzie, și schimbarea lui Vinea, ciudată, neliniștitoare, confirmarea faptului că brusc și fără nici un motiv îi devenise atât de străin o întări în intențiile ei. Cu orice risc va pleda împotriva lui la Sebișan, va folosi toate mijloacele, plănuia conversația rapid, în imagini bine conturate. Acum îl vedea pe Vinea ca pe o mare primejdie, deși în sinea ei se lamenta din când în când, „bine, Dumitre, bine, Mitule, deci totul s-a terminat între noi, totul, tu vrei așa, atunci să se termine cu adevărat, să putem să nu ne mai vedem niciodată“.

Ajunse la Sebișan gata de luptă. Acesta o primi în cabinetul lui mare și se ridică în picioare chiar, ca pentru un vizitator, cu adevărat nou, și solemnitatea primirii voia să sublinieze importanța convorbirii pe care urmau s-o aibă. Apoi trecu de la biroul său și se așeză într-un fotoliu spațios după ce se așeză și ea pe cel din fața lui. Sebișan nu intră direct în subiect, o întrebă câteva generalități, apoi doar se apropie de interesul său propriu-zis :

— Ei, cum merg treburile la voi acolo, tovarășă Victorița ?

Victorița dădu din cap, semn că așa și așa. Nu putea merge chiar totul rău, dar lucrurile erau destul de încurcate de vreme ce nu putea să spună că merg bine.

— Realizați planul, comenzile pentru export au prioritate, vă îngrijiți de productivitate, de creșterea productivității ?

— Da, merge, nu pot zice că nu merge, oamenii lucrează, sigur că se produce. Eu, știți, cunosc mai bine pla-

nul financiar, problemele administrative, merge, nu pot zice că nu.

Din spusele Victoriței reieșea o uzină ce se mișca din inerție, pentru că nu se putea chiar organiza, ce producea aproape împotriva a ceva, în ciuda unor anumite deficiențe care ar fi explicat și de ce s-ar închide porțile fabricilor și oamenii ar pleca acasă.

— Ei, și ceva mai deosebit se întâmplă ? Ceva mai ieșit din comun.

Victorița îl privi drept în ochi, mai puțin ca să-i descrie intențiile, care dealtfel erau destul de clare, cât mai ales să-i spună, înainte de a vorbi, să-l prevină că n-are încotro, că va trebui să mărturisească cum stau cu adevărat lucrurile, dar situația este atât de neplăcută încât nu poate recurge direct la brutalitatea cuvintelor și trebuie să le pregătească, să le deschidă calea prin privii și semne, să le tocească înțelesul atrăgînd atenția că nu e vina ei, că starea de fapt o mîhnăște și luarea unor măsuri e o tristă, foarte tristă necesitate.

— Da, sînt și lucruri deosebite. Sînt mari nemulțumiri printre oameni.

— Nemulțumiri ? Ce fel de nemulțumiri ?

— Cu accidentele astea care se țin lanț, cu o sumă de nereguli la care oamenii nu pot rămîne nepăsători. Biroul a și strîns unele date în legătură cu aceste nemulțumiri.

— Le-a strîns, sau... a avut o inițiativă ?

— Nu, nu. Inițiativa e a oamenilor, ei s-au plîns, știți, cu accidentul acela, se pare că conducerea își recunoaște niște vini.

— Unde și le-a recunoscut, cum ? se miră Sebișan.

— Sînt unele dovezi, fapte, s-au strîns. Se murmură, umblă zvonuri, rău e că nimic nu este chiar precis, de aceea ar fi bine să cercetăm.

— Bine, dar ce atitudine a luat directorul general, conducerea, față de aceste lucruri ? Biroul ca biroul, dar conducerea, direcția, voi.

— Nici o măsură, deocamdată. E un fel de inerție. Se scapă frînele din mîină, e loc poate pentru intrigi care pot specula adevărurile ce nu se mai pot ascunde.

Ritualul fusese satisfăcut, regretele au fost exprimate, se deschisese calea spre discuția adevărată, pentru care fusese chemată aici. De la generalități, Sebișan a trecut direct la obiect.

— Ce se întîmplă cu Vinea ? Îl știu de mult, era altfel, un om hotărît. Ce-i cu purtarea lui din ultima vreme ? Ai stat de vorbă cu el, doar lucrați de mult, sînteți prieteni vechi. Ce-i umblă prin minte ? Eu am mai auzit ceva și nu sînt lămurit. Ce-i cu el ? Cum explică el ce se întîmplă ?

— Să vă spun sincer, tovarășu Sebișan, nu știu. Vă rog să mă credeți, nu se mai poate sta de vorbă cu el. Eu n-am reușit.

— Nici dumneata n-ai reușit ? Păi, da' voi erați foarte, foarte apropiați, poate chiar mai mult decît ar fi trebuit. Erați, cum se spune, ca degetul cu mînușa.

— Ei, lumea mai vorbește, dar e-adevărat, mult timp am lucrat bine împreună, ne cunoaștem foarte bine. Acu nici mie nu mi-a mai spus nimic, nu se poate sta de vorbă cu el.

— Eu aș fi crezut că e o ceartă între voi, sau e Dornide acela de vină, dar se pare că situația e mult mai gravă. Eu am vrut să stau de vorbă cu el, dar nici eu n-am putut, la noi n-a venit așa cum îi era obiceiul, doar ne cunoaștem de atîta vreme. Eu nu înțeleg, s-a înfumurat pînă într-atîta ?

— Nu știu dacă e înfumurare. Nu pot să-mi explic. E, așa, un fel de desprindere, de pasivitate. Îmi pare rău s-o spun, știți că într-adevăr am fost foarte apropiați.

Dar nu mai poate ține frînele în mîină. Nu-l mai ajută puterile, parcă.

Sebișan tăcu și se gîndi puțin, apoi o întrebă pe Victorița despre situație și despre accident, iar despre Vinea, despre Domide („e eam tînăr, 31 de ani, și o sarcină mi-e frică să nu fie cam prea greu pentru el, mare răspundere“), uitînd că el la 30 de ani era prefectul unui județ, că la 37 de ani răspundea de bunul mers al unei regiuni. „Nici așa, să se agite oamenii, nu e bine, să lucreze de capul lui, chiar dacă are dreptate. Lucrurile trebuie făcute cu calm, așa cum se cuvine, fără manifestări de negativism.“

Conversația a durat destul de mult și Sebișan n-a ignorat nici un aspect al lucrurilor, văzîndu-le așa cum erau, foarte complicate, dovedind ce mare experiență are și cu cită prudență învățase să înainteze. Victorița era mulțumită de felul cum știuse să pună problema, să nu stăruie asupra aspectelor negative, ci, mai ales, asupra incapacității lui Vinea de a rezolva problemele, de a face față nemulțumirilor și de a se arăta hotărît, puternic și activ. Și neregulile jucau, evident, un rol important, dar mai ales scăderea de autoritate, faptul că se compromisese în ochii oamenilor prin atitudinea sa și nu mai știa sau nu mai voia să se impună. Victorița sugerase și reușise să convingă că Vinea, de fapt, încetase să mai conducă uzina, să aibă calități de conducător și, oricum, el însuși deschisese o cale a succesiunii, care trebuia strict controlată, să nu se întîmple lucruri și mai grave.

După felul cordial în care s-au despărțit, Victorița a înțeles că a cîștigat bătălia. Vinea nu va mai fi sprijinit de Sebișan, cel mult poate să mai aibă sprijin la ministèr, la centru, dar acesta nu era foarte important sau nu chiar atît de important ca acel al lui Sebișan. Și ea, cel puțin formal, ca funcție chiar dacă nu ca influență asupra unui nou director general, era salvată. De asemenea era sigur că nu Domide îi va lua locul

lui Vinea, pentru că modul cum acționase, chiar la sfaturile ei, nu plăcuse, deși nimeni nu i-o va spune foarte deschis, așa ca să fie ea pusă eventual într-o lumină proastă dacă Domide ar mărturisi cu cine s-a sfătuit. Era mai bine decât sperase chiar, lucrase foarte abil, din umbră, izbutise. Dar nu se mai gândea că Vinea, uluit, înfrînt, va veni la ea să-i aducă aminte de vechea lor legătură, să-i amintească de ea cu un glas tînguitor și ea să-l lase să spună și să se umilească și, micșorîndu-se, să distrugă și urma acelei legături. Nu mai era sigură de reacția lui Vinea, ce va face și cum va primi destituirea sa. După ce-l văzuse astăzi era foarte încurcată și, pentru prima dată, întorcîndu-se încet, gînditoare, la uzină, simți o ciudată sfirșeală și se așeză pe o bancă de sub un pom, pe bulevardul principal. Oare chiar să-l fi impresionat atît de mult accidentul, moartea oamenilor acelora, să se simtă chiar vinovat? Într-atît de vinovat încît să accepte să fie pedepsit, să fie scos, fără să se lupte și fără să încerce să se apere? Vinovat, chiar vinovat, răspunzător de moartea unor oameni, conștient de vinovăția lui, gata să accepte distrugerea, să recunoască totul, să se lase terfelit și ponegрит în public, tocmai el, pe care îl știa atît de mîndru, atît de ambițios și de sigur de sine? Îi apăru imaginea lui Vinea, noua lui înfățișare, privirea cu care se uitase la ea, atentă, gravă, aproape fără expresie, și în jurul acestei imagini care o impresiona mai mult acum decât o înfuriase atunci, se rotea amenințător cuvîntul vinovat, vinovat, vinovat de moartea unor oameni, a oamenilor acelora. Ar fi vrut să se lupte, ea pornise lupta să-l zdrobească, să simtă că ea l-a zdrobit de vreme ce o respinsese brutal, atunci, de vreme ce o insultase. Să fie o luptă grea, complicată, și la urmă, numai la urmă de tot să iasă ea biruitoare și el înfrînt și umilit. Chiar dacă în lupta sa ar fi pierdut și ea foarte mult. Dar așa nici măcar nu avea sentimentul

că a dus o bătălie victorioasă, cum mai dusesese atâtea înainte. Era ceva neliniștitor în această victorie, ceva necunoscut. De ce să se simtă vinovat? Oarecum era, dar asemenea vini indirecte există, să accepți să fii zdrobit din cauza lor, asta nu înțelegea. Chiar dacă, mă rog, și-ar fi recunoscut sieși că poartă o vină și în viitor ar fi fost mai atent. Dar nu așa. Era aproape furioasă pe Vinea din cauza capitulării lui, fără luptă, din asemenea motive pe care nu le înțelegea. Victorița se trezea parcă într-o lume nouă, după un somn greu, nu-l mai recunoștea pe Vinea, tocmai ea care îl cunoștea atât de bine. Poate a fost tot timpul altfel și ea nu și-a dat seama și-i era parcă frică de trecutul ei, de toți oamenii știuți și poate necunoscuți. Faptul că Vinea accepta responsabilitatea, ideea unei vini grave, pentru care trebuia și voia să răspundă, o amenința, era ceva în această recunoaștere care o jignează și se referea și la ea. Se întâmplase ceva foarte grav, extraordinar de grav, ea nu și-a dat seama și n-a luat toate măsurile. N-a înțeles ea, atunci, când Vinea o repezise. Ar fi trebuit să discute cu el, să stea de vorbă, și îi era ciudă pe mândria ei, care o împiedicase să lămurească cu adevărat ce se întâmplase, să prevină. Ar fi trebuit să-l oprească, să o simtă lângă el, să-l determine să nu se simtă vinovat, ca să pună în primejdie totul. Victorița nu știa ce a pus exact Vinea în primejdie, dar o astfel de primejdie exista fără îndoială, o mare primejdie, o înfricoșătoare incurcătură. Simți imboldul de a se duce imediat la el, de a discuta, de a-i oferi acum tot ajutorul. „Prea târziu, își spuse, mult prea târziu.“ De acum jocul începuse, nu mai putea fi împiedicat. Vină, înfrângere, recunoaștere, distrugere, tot felul de cuvinte ce par atât de cunoscute, dar dintr-o altă lume, o amenințau acum pe ea și se stîrniseră și din cauza ei. Până cînd era neîndoielnic că va cîștiga și Vinea va pierde, nu se gîndise la asta. Mereu, mereu, cuvintele acestea

fără înțeles precis, acum îi veneau în minte, ea nu le împiedicase la timp. Mai bine ar fi uitat că Vinea o lovise și că o umilise comparînd-o cu nevasta lui, cu domnișoara aceea rece și politicoasă pe care o detestase totdeauna. Și însurătoarea aceea a fost ciudată, nu trebuia să se întîmple, dar acum... Ea n-a făcut nimic pentru a evita să se întîmple toate astea, această înfrîngere fără bătălie, fără rost. Și acum nu mai avea ce face, era neputincioasă, și neputința nouă, neîntîlnită, o sufoca. Nu mai avea ce să facă, cum să împiedice, chiar dacă ea ar fi alături de Vinea și ar găsi o cale pentru împiedicarea căderii lui, ar opri acțiunea, n-ar mai fi nimic de făcut pentru că, într-un fel nefiresc, Vinea se înfrînsese singur și tocmai acest lucru era cel mai amenințător.

Nu se mai duse la uzină, ci direct acasă și trase storurile, să fie întuneric și să n-o tulbure nimic, să se poată gîndi ce se întîmplă și mai ales ce trebuie făcut, pentru că trebuie să fie undeva o porțiță, totdeauna există o porțiță. Dar nu găsi soluția și atunci se strînse pe canapea, ca atunci cînd era mică, își aduse genunchii la gură și se refugie în somn. Și strîngerea trupului era o închidere la pericolele dinafară, iar somnul o desăvîrșea. Însă se trezi brusc, în panică, o visase pe nevasta lui Iosif Dandu, la ea în birou, cu fața ei plînsă și batista mototolită, stînd lîngă ușa, drept în fața ei, și apoi, fără să spună o vorbă, femeia ieși și se întoarse după cîteva clipe, mișcîndu-se foarte încet, așa încît ușa scîrțîii îndelung și pașii îi erau foarte mici și foarte ușori și o mîină rămăsese afară, și apoi aduse după ea un bărbat înalt, foarte înalt și foarte subțire, monstruos de subțire, cu un cap lunguiet, cum nu mai văzuse, și amîndoi păseau spre birou și-i era frică pentru că tăceau. Doar după un timp, cînd s-au oprit la doi pași de ea, le simțea răsufierea, femeia i-a spus : „Iosif Dandu, el este Iosif Dandu, omul meu, e bun și aduce acasă“. Și Iosif Dandu a vrut să se întoarcă și să plece,

pășind foarte încet spre ușă, și tocmai plecarea lui mai mult decît venirea, decît acea apropiere, o înspăimîntă mai ales că nu reușea să strige după el, să-i spună să stea. Doar femeia a rămas lingă ea și o privea cu ochii fără expresie, țintă. Și cineva rîdea afară.

Sări din pat buimacă, și se repezi și deschise fe-reastra, trase storurile, să pătrundă lumina, să inunde camera. După-amiază de vară era încremenită, în fața geamului coroana rotată a unui salcîm părea obosită de căldură. Nu trecea absolut nimeni pe stradă, casa de peste drum, cu geamurile spre răsărit, era deja vizioil mai întunecată, așezată în umbră. Se uită afară, căutînd să se liniștească, i se părea că lumina este atît de groasă încît curge uleios, făcînd pete pe trotuar și, dintr-o dată, simți cu putere gustul de fragi în gură, extraordinar de aromitor, și revăzu scena uitată, cu desăvîrșire uitată, nu avea mai mult de zece ani și plecase în pădure cu alți copii de pe strada lor și culegeau fragi, într-o după-amiază de vară, ea se silea să meargă în frunte, să-și umple prima coșul, ochind rapid roșul fragilor în mijlocul ierburilor înalte, de pădure, crescute printre copacii retezați nu de mult. După ce culegea mai mulți, striga să vină și celelalte fetițe și ea pleca mai departe, să găsească alții, în vreme ce copiii se certau pe ceea ce lăsase ea. Era foarte veselă și se furișă ușoară printre copaci, simțea parcă locurile după miros. Nu mînca în timp ce culegea, ci aduna mai mulți, în coșuleț, și apoi își umplea mîna și-i băga în gură, ca să simtă din plin gustul, să-i mestece și să-i stîlcească gros cu limba. În anul acela au fost foarte mulți fragi în pădurea tăiată. Furișîndu-se, ca să n-o simtă celelalte fetițe, a ajuns destul de departe de ele și umbla acum încet, ca și cum plantele ar fi știut și s-ar fi putut ascunde și ea se strecura ca să-i prindă. Mergea încet, foarte încet, ca o pisică, să înșele fragii, să îi ochească mai întii și apoi să se repeadă asupra lor ca un uliu asu-

pra pradei, să-i rupă, să-i culeagă și apoi să-și umple gura de ei. De aceea n-a simțit-o perechea de tineri care a țîșnit doar cînd era la doi pași, și fata, tînăra femeie a țîpat ascuțit și avea niște ochi speriați, iar băiatul era ciufulit și rămăsese cu gura căscată, neștiind ce să spună, și apoi a rîs și i-a întins o monedă galbenă, de un pol, și i-a făcut într-un anumit fel cu ochiul, foarte vesel și complice, „las' că știm noi doi“. După aceea cei doi tineri s-au pierdut în pădure. Fata era subțire, foarte frumoasă și elegantă, dintr-o altă lume, cu picioare zvelte și pulpe bine bronzate, acoperite pînă la jumătate de șosete. Talia era înaltă și subțire. Victorița și-o amintea și acum. Dar ei i-a plăcut băiatul acela și rîsul cînd i-a făcut cu ochiul, fața lui puțin cam lată și nasul vesel și țurtit de mops. Ei i-a plăcut deosebit și moneda caldă din buzunarul lui, din mîinile lui, și felul cum au plecat, el cuprinzînd fata de umeri. A rămas pironită locului și apoi s-a așezat, acolo unde au fost cei doi, chiar pe acel loc, și a început să mănînce fragi, toți fragii pe care-i culesese, mestecîndu-i mult și umplîndu-și gura de ei, fără să se gîndească la nimic, neauzind decît din altă lume, prea vag și parcă neprivind-o, cum o strigă celelalte fete, cum o amenință că ele pleacă acasă și o lasă în pădure. După ce mîncă toți fragii, pînă se simți umflată, începu să se joace cu moneda galbenă, să o stringă în pumn. N-aveau decît să plece celelalte fete, ea se juca cu moneda de la băiatul cu fața lată, care rîsese complice. Nu-i văzuse pe cei doi decît îmbrățișați, nu se putea gîndi la nimic, se juca doar cu moneda și dintr-o dată se simți pătrunsă de un frison și de o imensă plăcere și se culcă pe pămînt și izbucni în rîs, mult de tot, cu hohote, un rîs înalt și nefiresc, subțire, de copil, dar de neoprit, gilgiit, pînă ce nu mai putu răsufli. Era o plăcere pură și fără seamăn, neîntîlnită, față de care mîncatul fragilor și toate celelalte plăceri nu însemnau nimic. Apoi

plecă singură, seara târziu, fetițele plecaseră de mult, strigînd-o, dar ei nu-i era frică, nu-i mai era frică să meargă seara prin pădure.

Gustul de fragi îi aminti de Vinea (scena i se derulă doar rezumată, ca un desen făcut din puncte ce mai trebuiesc unificate), își aduse aminte de pieptul său lat și generos, acoperit de păr negru, de umerii lui puternici și de ceafa lui ușor încovoiată, îl văzu cum se spăla și cum îi întindea ea prosopul și auzi gilgiitul vinului în pahar. Alergă de la geam în bucătărie și deschise frigiderul, plin de alimente, cu încă cîteva sticle aburite din același vin și se lăsă pătrunsă de plăcere dar și de dorința ca el să fie aici, imediat. A fost greșeala ei, și ce, era nervos, surescitat după o zi de tensiune care venise după o altă perioadă grea și tensionată, dar nu putea să-l lase să se distrugă. Se dezbracă de rochia mototolită cu care dormise și se privi îndelung în oglindă, mai era încă tinără și atrăgătoare, trebuia să existe o cale, va face tot ce îi stă în putință, nu pot fi ei doborîți dacă sînt împreună, se va duce la Sebișan, se vor duce împreună, doar îl cunoaște de atîta vreme, nu poate fi lăsat să creadă despre el tot felul de prostii, el e un bărbat puternic, și iar își aminti de umerii lui lați, de pieptul său generos, acoperit de părul negru și aspru, în care ea își înfigea adînc degetele lacome. Plăcerile trecute și plăcerea care o aștepta o năpădeau, era din nou gata de luptă, chiar dacă în sens opus, nu se poate ca el să se distrugă. Fără să știe, Victorița începuse cu toate resursele lupta cu morala, cu vorbele fără un înțeles precis ce-o amenințau, pe ea indirect, zdrobindu-l pe Vinea.

Era numai ora 4, mai putea fi la birou, formă numărul și așteptă glasul lui sau măcar al secretarei. Telefonul sună îndelung, nu era nimeni, chemă poarta uzinei, da, tovarășul director general a plecat de mult,

de mai bine de o oră, și atunci ezită. Dar își înfrinse ezitarea, ce dacă-i va răspunde ea, cu glasul ei prea clar : alo, da, mironosița aceea. Dar nici acasă nu răspunse nimeni și atunci fu cuprinsă de panică. Trebuia neapărat să-l vadă astăzi, să-l anunțe, ea îl va salva, nu se putea distruge, nu e el bărbatul care să se lase distrus. Se îmbracă în goană, își alege o rochie vie, cu mari buline, care o creștea, și plecă. Probabil că a scos telefonul din priză, ca să poată dormi. E obosit și necăjit. Sentimentele ei erau amestecate, era și o motă maternă în ele, totdeauna mai ștearsă când era vorba de el. Victorița se îndreptă repede, pe caldarîmul pustiu, înspre locuința lui Vinea și își închipuia că-l iubește foarte mult, cum n-a iubit pe nimeni în viața ei, se simțea mai aprinșă chiar decât la început, când l-a cunoscut, și parcă n-ar fi trecut de atunci doisprezece ani care i-au transformat mai mult în prieteni. Uitase cu desăvîrșire că numai cu câteva ore înainte îi pregătise și îi confirmase căderea, pe care ea i-a dorit-o atât de aprig. Victorița avea memorie doar atunci când voia, și când voia uita cu desăvîrșire. Nimic n-o putea lega dacă ea nu voia să fie legată.

Cînd împinse portița de fier de la casa lui Vinea nu-și făcuse nici un plan, nu știa ce urmează să-i spună. Va găsi ea și trebuiau să plece imediat. Urcă cele câteva trepte de piatră și sună nervos la ușă. Nu răspunse nimeni, nu auzi nici o mișcare. Casa era tăcută, cu perdelele trase, învăluită în iederă, părea că nici nu e locuită. Mai sună o dată, apoi încă o dată, să trezească morții din somn. Bătu la ușă și apoi sări și izbi toate geamurile. Nici vecinii nu-i văzuseră, nici pe tov. Vinea, nici pe doamna, de mai multe zile nu i-au mai văzut.

Victorița simți că dacă nu-l vede acum a pierdut partida, nici ea nu știa precis ce partidă, de aceea îl așteptă aproape o oră, plecă și se întoarse, nu se putea să fie înfrîntă, ei să fie zdrobiți, nu-l putea lăsa. În

sfârșit renunță și se îndreptă spre casă, pe un drum ocolit, sperînd că poate îl va întîlni întîmplător, întorcîndu-se acasă. Se gîndi unde ar putea fi, nu-i veni nici o idee în minte. Se amăgi cu gîndul că s-a dus să mănînce undeva în oraș și apoi s-a întors la uzină, așa cum obișnuia cînd avea mult de lucru. Telefonă din nou, la poartă, și i se spuse că n-a fost văzut și atunci mai încercă un ultim lucru. Caută numărul lui Mateescu și-l sună, poate Vinea era acolo, deși știa că nici Mateescu nu mai era văzut împreună cu el, dar oricum, erau prieteni vechi, încă din tinerețe, nu se pot rupe chiar așa. Mateescu era acasă și se arătă mirat că-l caută la el pe Vinea. „Domnul director general nu vine la mine, în modesta mea casă, nu știu unde poate fi și, trebuie să recunosc, nu mă prea interesează... A, dacă nu-i nici măcar la el acasă și nici la uzină, nu știu unde s-a dus... Poate să facă acte de filantropie, da, de filantropie, cum îi este obiceiul în ultima vreme de cînd pare că s-a convertit la o nouă religie.“ Vocea lui Mateescu era mai suavă decît de obicei, insinuantă și suavă, de o mare și batjocoritoare blîndețe. Furioasă, Victorița trînti telefonul. „Și-a dat seama, ciocoiul dracului, altfel n-ar vorbi așa. Cum de nu l-am nenorocit, l-a apărat el, cu insistență, îi convenea să aibă încredere în amîndoi și noi să fim învrăjbiți. Acum să vadă cît este de recunoscătoare javra asta izmenită. Auzi, <face acte de caritate>. Lasă, vedem noi cum va ieși. Și atunci îți vom arăta noi. Îți vom arăta noi cine are nevoie de caritate. Ca pe o viperă, sub călcîi.“

Dar după ce-i trecu valul de furie împotriva lui Mateescu și se trînti epuizată pe canapea, își dădu seama că a pierdut bătălia, această nouă bătălie. Chiar dacă l-ar fi găsit, ar fi fost inutil, se întîmplase ceva grav cu Vinea și el nu mai putea fi salvat de nimeni, după

cum nu-l împiedicase ea, în ultima lor după-amiază. Nimic și nimeni nu-l poate salva de un rău necunoscut, de neînțeles. De acum nu-i rămânea decît să urmărească desfășurarea evenimentelor, care nu puteau fi oprite. Să asiste cum va fi terfelit și atacat și apoi scos, după ce atîția ani a lucrat și i-a mulțumit pe toți. Scoaterea lui Vinea i se părea acum Victoriței o mare nedreptate, o generală greșeală și o amenințare. Uitase cu desăvîrșire că ea cîștigase bătălia pe care o voise. Noaptea, din cînd în cînd, mai telefonă la Vinea, și nu renunță decît tîrziu de tot, cînd adormi, îmbrăcată, cu veioza aprinsă.

În lumina crudă a dimineții își dădu și mai bine seama că nu mai era nimic de făcut, și nici nu încercă să-l vadă pe Vinea.

După plecarea Victoriței, și Sebișan se gîndi că ar trebui să vorbească cu Vinea, să se lămurească direct ce s-a întîmplat cu el. Conversația cu Victorița îl făcuse doar să vadă că este ceva, că trebuiesc luate măsuri, uzina nu poate fi lăsată de izbeliște și nu trebuie să se surpe autoritatea conducerii, amenințată de toate zvonurile și cercetările și declarațiile care agitau masa. Nu era de acord cu Domide, ca procedeu, și se hotărî să-l săpunească aspru, pentru lipsă de disciplină. Începuse o anchetă, de fapt fără să anunțe pe nimeni, de capul lui, căutînd adevărul în legătură cu întreaga activitate a lui Vinea, cu *toate* greșelile lui, aproape de cînd venise la conducerea uzinei. Îl supăra independența lui Domide și hotărî că trebuie să i se atragă foarte serios atenția. Este cine să afle adevărul, și adevărul trebuie știut, dar cu grijă și tact, fără să pierzi din vedere interese superioare, fără să se afecteze producția. Cu Vinea, era foarte lămurit, vor trebui luate măsuri. Dar nu înțelesese, din cele spuse de Victorița, ce se

întîmplase cu el, totuși era ceva ciudat și neobișnuit. Era gata să spună să fie chemat, dar apoi își aduse aminte de vînătoare și se înfurie. „Eu i-am dat o șansă, l-am invitat să discute cu mine ce are pe suflet și el îmi respinge mîna întinsă. Nici asta nu trebuie tolerat, în nici un caz. Doar nu e copil, nu e tînăr ca Domide, care mai poate să crească.” Pentru o clipă, îi trecu prin minte că Vinea chiar se crede vinovat de accident. Atunci, să vină și să spună, să mărturisească, pedeapsa e pedeapsă, dar și el are datorii de îndeplinit. Se hotărî deci să nu-l cheme el, ci să-l lase să se explice în fața unei comisii, eventual a unei brigăzi speciale, chiar în fața întregului birou. Și atunci își va da seama. Dar nu trebuie cocoloșit.

Sebișan nu făcu nici un moment legătura între morala sa, propriile sale stări de spirit și cazul lui Vinea. Întîi, pentru că despre alții se gîndea altfel decît despre sine, ceilalți erau în strînse relații cu treaba lui, erau puși să facă sau să desfacă niște lucruri, erau judecați în funcție de menirea lor, de rezultate și de utilitate. El nu era nici util, nici inutil, el era pur și simplu, și uneori se simțea foarte obosit și foarte deprimat, fără nici o pricină anume. Ar fi fost bucuros să nu se gîndească nici la el altfel decît la ceilalți oameni, dar trebuia să se suporte.

De aceea, destul de plictisit, pentru că în fond era întristat de căderea lui Vinea, pe care îl cunoștea de atîta vreme, era parte din trecutul său, se hotărî să se ducă pe la Pista. Era și puțin înciudat pe Vinea că a putut să-i înșele astfel încrederea și era jignit că acesta îl evită, dacă are probleme. „Nu m-am mai ocupat ca lumea de oameni, în ultima vreme. Prea multă hîrțogărie. Oamenii se schimbă și eu nici nu-mi dau seama.” Apoi rezolvă treburi curente pînă tîrziu, cu un fel de detașare și ușor scepticism. Chiar spuse unuia

dintre colaboratorii lui foarte apropiați, și el relație foarte veche, „Dacă oameni ca Dumitru Vinea cad, la ce să te mai aștepți de la alții ?“

Vinea însuși, ajuns acasă, găsi biletul de la Margareta și nu-l înțelese la început. Unde a plecat, cu cine, de ce ? Nu mai plecase niciodată astfel, fără să-l anunțe. Roti biletul în mână, ca și cum din altă perspectivă l-ar putea înțelege mai bine, se plimbă cu el prin cameră, apoi se așază jos și dintr-o dată realizează. Nu că Margareta a plecat cu cineva anume, ci doar că într-adevăr căsătoria lui a fost un eșec, și nu neapărat din cauza ei. Înțelese mult mai mult decât dacă ar fi știut toate faptele, ce simțea Margareta, plecarea ei cu un bărbat străin, de-abia cunoscut, dragostea ei pentru acel bărbat, și motivele ei complicate, și disperarea ei.

Înțelegerea era dincolo de toate aceste fapte, îl privea pe el, dădea trup tuturor întrebărilor care l-au frământat. Începu să se plimbe prin casă, reconstituind urma Margaretei, și apoi nu mai putu să suporte și ieși. A fost una dintre acele rătăcirii singuratică, lungi și fără țintă precisă, pe care oamenii din nefericire le uită, și nu se întâmplă nici la toți și sînt foarte rare în viață. Dumitru Vinea, călcînd absent pe străzi ce nu mai erau de recunoscut, era în starea de mare singurătate a întrebării adevărate și esențiale. Din fericire poate, el nu avea cuvintele necesare acestei stări, nu știa nimic despre alți oameni care au trecut prin ea și au mărturisit despre ea, nici un giulgiu abstract de comparații nu-l împiedica să ia contact direct cu ea. Era o stare specială de muțenie, și ar fi greu de spus la ce se gîndea anume. Pentru că starea sa era lipsită de nuanțe, profund nedreaptă după etaloanele obișnuite și dreaptă numai față de alte criterii, mai adînci. Totul era resorbit în această mare îndoială dinaintea

certitudinii, trecea pe lângă case neobservate ce se topeau în starea lui de spirit, de-a lungul străzilor unde un grup de copii juca șotron lângă desenele cu creta, pe trotuar, de oameni schematici, sărind în mirare, și toate erau absente într-un anumit fel, atinse de o mare instabilitate.

Știa doar că Margareta plecase, și plecarea ei, provizorie sau definitivă, nu era decât confirmarea unui eșec despre care a știut totdeauna, un eșec al lui și nu al ei, neatenția față de un lucru esențial. Din acest eșec, devenit acum fapt real și palpabil, o bucată de hîrtie cu cîteva cuvinte neglijent mîzgălite pe ea, au derivat și celelalte eșecuri ale lui, neatenția, falsele relații cu oamenii, tocirea principiilor, trăirea într-o ordine pe care și-o închipuia el, ordine prea rigidă și, de aceea, în închiderea ei, întîmplătoare și artificială. Vine, într-un fel, dacă nu se bucura de acest eșec familial, măcar îl accepta ca inevitabil, după cum inevitabilă era și căderea sa și și-o dorea ca pe un mijloc de manifestare a adevărului. În aceste clipe, pentru prima dată, acest adevăr nelămurit era mai important decât puterea, poziția lui, chiar decât el însuși. El era glasul acestui adevăr foarte important pentru care merita să accepți înfrîngerea ca un mijloc de a-l aduce cu putere pe primul plan al evidenței. „Sînt vinovat, se gîndea din cînd în cînd atunci cînd sentimentul de vină se mai potolea și prindea glas, sînt vinovat că nu m-am urmărit decât pe mine, numai pe mine, interesele mele sau ce credeam eu că sînt interese.“ Apoi din nou cădea într-un fel de muțenie interioară, o muțenie a gîndului cel mai ascuns, chinuitoare pînă la limita unei adînci bucurii de descoperire a unei noi lumini. Și continua să se plimbe pe străzi, pe lângă casele și pomii și copiii jucîndu-se și oamenii veseli și

trecătorii indiferenți și câteva fete frumoase, după care în mod obișnuit altădată ar fi întors capul și le-ar fi privit cu un sentiment de siguranță, că ar fi de ajuns numai să întindă mîna și ele i s-ar fi supus. Acum toate se înmuiau în starea lui de spirit și în rodnicia lui muțenie, așa cum se înmoaie și se unifică lumea după un șir de ploii abundente și se aseamănă pomul cu casa, piatra cu șopîrla, oamenii cu hainele lor lucioase, impermeabilele și umbrelele lor cu lumina cenușie a cerului înnorat, greu de apă. Apoi iar căpăta glas lăuntric, își spunea : „Da. Mai curînd sau mai tîrziu trebuia să se întîmple, trebuia să plece, am știut asta.“ Chiar și accidentul, legat acum evident de eșecul său intim, nu i se părea rezultatul unor cauze precise, ci ca o fatalitate ce trebuia să se întîmple, nu rezultat al greșelii sale de a nu fi ascultat avertismentele lui Bașca, ci sfîrșitul unui lung șir de erori, al unui sistem de lucru a cărui esență era să nu asculte pe ceilalți, să nu fie atent la ei, să nu-i vadă decît ca pe niște proiecții ale propriilor sale intenții, numai ele importante. Rezultat al singurătății sale inaccesibile, pe care și-o făurise artificial și pentru menținerea căreia a luptat și a fost învins.

Din cînd în cînd muțenia sa era întreruptă de amintirea unor scene, legate de Margareta sau de alții, mai ales de Margareta, amintirea scenei în care, cu o ridicare din umeri, a admis reașezarea tablourilor cu cai pe pereții locuinței sale ce-i devenise nesuferită din această cauză, imaginile cailor smulgîndu-se disperati din zăbală, sau scene și mai simple, fără vreo semnificație deosebită, ei stînd la masă și mîncînd în tăcere, mișcarea lină a lingurii ei, mișcare ce îl irita, și zgomotul său, făcut anume, pentru că știa că o irită, sorbitul

zgomotos și triumfal. Și gîndul lui de atunci : eu aduc mîncare, sînt în casa mea, să mă suporte.

Dar mai presus era întrebarea ce nu-l părăsea, așa neformulată cum era, nici o clipă : *ce este de făcut ? ce să fac ?* și pentru această întrebare trebuia să accepte și să curețe totul.

Se plimbă așa ceasuri în șir pînă ce căzu seara și apoi mai tîrziu, în întuneric, fu martorul neatent al aprinderii felinarelor, al rării oamenilor pe străzi, al singurătății orașului din ceasurile mai tîrzii încă, era ostenit dar trebuia să meargă, neapărat, să se plimbe ca să facă ceva. Orașul își stingea geamurile, era populat mai mult de paznici de noapte în uniforme cafenii, de grupuri gălăgioase, din cînd în cînd, cu glasuri care răsunau prea tare în golul dimprejur, de ciudații plimbăreți solitari ai nopții, necunoscuții, cei cu bizare înfrîngeri în ciudate biografii. Se plimbă pînă dimineața. După această îndelungă plimbare nu mai era nici o speranță că se va salva, pînă atunci ar fi fost destul să întreprindă cîteva acțiuni, să bată la cîteva uși și totul s-ar fi putut aranja, nu ar fi fost prea tîrziu. Să-și fi dat seama că își pierde statutul său sigur și de invidiat și-ar fi pus pe roate cea mai tare apărare. Dar acum, deși își dădea seama, oarecum, de la distanță, nu-l mai interesa. Era vinovat și vina trebuia să nu-l mai bîntuie interior, ci să apară clar și mare la iveală, să dea roade nu numai prin victimele lui. Accidentul acela, la început neînsemnat, ceva ce trebuia iscusit explicat, crescuse în proporție prin marile sale rădăcini. În loc să înlătore pericolul, voia să-l scoată la iveală, să nu-l țină periculos în sine.

Dealtfel întregul mecanism local începuse să lucreze. N-a mai fost decît o simplă dispută de procedură, e drept, nu lipsită de importanță.

Domide simțea o oarecare stînjeneală în faptul că a trebuit să se alieze cu Victorița, care i-a servit cele mai importante date despre erorile lui Vinea, și că a fost nevoit să manevreze abil, să polarizeze nemulțumirile și zvonurile din secția unde avusese loc accidentul, pornite de la incidentul cu nevasta lui Iosif Dandu și cu banii dați de Vinea ca să-i închidă gura, manevre complicate, duse în taină, fără dezvăluiri și fără avertizarea lui Vinea însuși. Experiența îl învățase în ciuda tinereții sale, că altfel nu poate izbuti și că Vinea ar putea întrerupe procesul cunoașterii adevărului dacă ar fi informat înainte de vreme. Era ciudat și că nu reacționase pînă atunci. Degeaba își repeta de zeci de ori că aceasta e necesitatea, dacă dorește să schimbe starea de lucruri din uzină: O vagă conștiință încărcată îl chinuia, pînă ce se gîndi la o soluție nouă, care să nu repete vechi tactici și mijloace împotriva cărora se ridica, să nu depindă chiar de sistemul de alianțe al Victoriței, ce-i facilitase strîngerea a numeroase declarații date de oameni ce fuseseră avertizați de către ea că altfel ar putea pierde mult și ar fi devenit țapi ispășitori. Trebuia ca măcar acum, totul să se judece public, în adunarea generală a salariaților, sau măcar în organizația de partid, să fie implicată toată lumea. În al doilea rînd, chiar dacă, și tocmai pentru că s-ar putea ca și Victorița să fie expusă, cu aliații ei — acum într-un fel și ai lui — dorea ca ancheta să nu se mărginească la cazul Vinea sau la accident, ci la întregul sistem de conducere a uzinei, văzut în dezvoltarea lui, așa cum s-a format în practica anilor.

Atunci fu chemat la Sebișan, prima din întîlnirile lor importante, cu adevărat importante. Domide veni puțin emoționat, hotărît însă să-și pledeze cauza. Trebuia în-

ceput ceva cu totul nou, substanțial mai bun, trebuia dezvăluit totul în public.

Sebișan îl aștepta în biroul său mare, singur de mai bine de jumătate de ceas. Rezolvase rapid toate problemele urgente și dăduse dispoziții să nu fie deranjat. Fără să știe exact cum se va desfășura discuția, se pregătise ca pentru un mic eveniment al zilei, se eliberase de toate celelalte preocupări. Sentimentele sale pentru Domide erau complicate, îl deranja independența lui, ieșirea din rînduile știute, din tipic. Așa cum spunea un colaborator al lui (pe care însă nu-l stima deosebit), „prea des se aude despre Domide ăsta“, și această notorietate continuă, silită de evenimente, de fapte și de acțiuni, îl îngrijora puțin. Bine era ca despre oameni să se afle cu moderație, să afle lucruri bune atunci cînd întreba el despre ei. Tînărul acesta era îngrijorător, dar îl și interesa, știa ceva despre energia lui, despre problemele ridicate de el, nu tocmai corect, erau totdeauna sensibile, reale și complicate, dintre cele mai complicate. Nu-i plăcea cum auzise că procedează acum, în cazul Vinea, și încă mai puțin cum dorea să procedeze. Citise un raport al lui, susținut de numeroase piese de dosar, de declarații și mărturisiri, care depășeau cu mult cadrul restrîns al problemei în discuție. Era hotărît să le curme, dar pe lîngă punerea la punct a lui Domide și impunerea unui punct de vedere, voia să-l și cunoască, să-și dea mai bine seama de el, de intențiile și motivele sale. Era momentul să se hotărăscă odată și ce fel de om este și ce perspective să-i deschidă. Putea să-l bareze sau să-l urce, să-l lase sau să-l mute, să încerce să-l ajute sau să-l reprime. Știa că trezise unele nemulțumiri la oamenii pe care îi cunoștea de mult, dar în același timp Domide fusese ales de organizația lui, în virtutea noilor instrucțiuni ce prevedeau precis ca „alegerile să fie neinfluențate prin măsuri administrative“.

Domide îl interesa ca un experiment, chiar dincolo de treburile lui practice, era și un etalon al vârstei lui și-l privea cu curiozitate : oare așa se va întâmpla în viitor, sau vom continua exact ca pînă acum ? De aceea se pregătise în mod special, se eliberase de toate grijile, își luase o jumătate de oră de pauză de gîndire nu foarte precisă, ca și cum n-ar fi vrut să-și lase spiritul liber de rutină, gata să accepte alt punct de vedere, era un fel de ceas al odihnei active, al meditației la lucruri mai largi ce nu aveau o legătură imediată cu cazul.

Și discuția lor a fost altfel, fără ritualul obișnuit, fără banalități de început. Sebișan se arătă chiar mai brutal decît de obicei, sigur pe sine și foarte sever, cu o duritate bătrînească și plină de autoritate. Aici trebuiau folosite alte metode, un acid mai tare, severitatea era o secretă prețuire.

— Ascultă, îi spuse el, ce te-ai apucat să faci la uzină ? Ce-i tot scandalul ăsta pe care-l produci ? De cînd începi să inițiezi cercetări de unul singur, să dai drumul la intrigi ? Tăcu un minut aproape, privindu-l foarte atent și critic, apoi adăugă : Ia spune, cînd ai de gînd să te maturizezi ? Ce, crezi că asta e glumă, joacă ?

— Nu cred că e joacă și mai ales nici nu glumesc. Nu glumesc. V-am adus la cunoștință situația, v-am trimis toate datele, mă așteptam să mă chemați. Sint, lucruri foarte serioase, dimpotrivă.

— Și cine ți-a dat siguranța că am să te chem ? De unde erai așa de sigur că o să dau curs întregii istorii ?

Domide îl privi în față, fără să-i răspundă, aproape cu reproș. De aceea, după ce îl lăsă un timp, Sebișan se simți obligat să-i răspundă :

— Sigur, vom lua măsurile corespunzătoare, dar fără scandal, fără să răscolim lucrurile.

— Nu vreau să le răscolim, îi spuse Domide, trebuie să scoatem adevărul la lumină, să-l cunoască toți cei interesați, adică toată lumea.

— Să-l scoatem, cine spune să nu-l scoatem, dar adevărul, numai adevărul, și aceasta e o treabă delicată, cere prudență și răbdare, foarte multă răbdare. Întîi trebuie să-l aflăm, să-l stabilim încet și rece și apoi, cînd sîntem siguri de el, să-l comunicăm. Nu înainte.

Domide încercă să-l convingă să facă discuția deschis, în chiar interesul adevărului complet, neștirbit, ca un mijloc de îndreptare radicală a lucrurilor. „Să nu ne mulțumim doar să cercetăm un caz, sau numai pe Vinea, ci stilul său de lucru, să facem un început nou, cu adevărat un început nou. Am aflat foarte multe în ultima vreme, de cînd am început să mă ocup cu acest caz. Răul trebuie căutat nu în greșelile personale ale cuiva, ci în încălcarea unor principii.“ Domide uitase, în focul argumentării, cu cine vorbește, unde se află, uitase de necesitatea de a-și impune punctul de vedere convingîndu-l pe Sebișan, folosind persuasiunea, domolind aparent lucrurile pentru a cîștiga. Se congestionase la față, era într-unul din momentele lui foarte bune, cînd reușea să scoată multă lume din inerție, să trezească atenția, dar poate și antipatia, să încerce să creioneze noi reguli, să așeze lumea. Era în clipele cînd reușea să-și facă, la fel de ușor, și partizani înfocați, dar și adversari tenace.

Sebișan îi răspundea calm, intervenea cu o nuanță, îi spunea „dar nu vreau să se știrbească autoritatea șefului uzinei, nu vreau să fie terfelit în fața tuturor pînă ce nu mă voi convinge deplin de adevăr“, apoi iar tăcea și asculta, se încrunta și protesta moale, ca și cum n-ar fi fost la el în birou și nu el urma să la

decizia. Era defensiv, bănuitor, atent și ponderat, pînă în clipa în care Domide îi spuse: „Dar de cine vă e frică, de cine, de oameni, de muncitori? Nu sînt ei în stare să afle adevărul, nu pot să decidă, nici organizația, oamenii cei mai buni? Vă e frică de o hotărîre deschisă, a întregului colectiv, asta înțelegeți dumneavoastră prin democratizare? Dați-mi dumneavoastră definiția procesului de democratizare!” îl somă, îl privi cu atenție, îl chestionă și atinse o coardă sensibilă și în Sebișan, una dintre cele mai sensibile coarde, raportul său real cu oamenii din care provenea, cu clasa lui, căreia el îi era credincios, și această credință era justificarea sa, cea mai adîncă dintre justificările sale. De aceea, sări de pe scaunul său solid, de birou, un jilț în care ședea ca și turnat, firesc și cu o mare și adîncă obișnuință.

— Să nu mă înveți tu pe mine, să nu-mi spui tu de cine să-mi fie frică și de cine nu! Auzi, să nu-mi dai lecții, pentru că tu nu ai dreptul să mă controlezi, să mă pui la examene, să-mi ceri definiții. Aici nu sîntem la școală și tu nu ești profesorul meu. Există oameni care au dreptul să mă tragă la răspundere și tu nu ești dintre aceștia. Nu ești tu, care de-abia te-ai trezit pe lume. Deci, am hotărît. Tu te astîmperi. Discuția va fi făcută ierarhic, într-o comisie superioară, gata numită, unde vei depune, nu vei fi tu judecătorul. Se va analiza cauza accidentului și a unor fapte similare, a unor cazuri care au directă legătură cu accidentul și cu Vinea. Asta, una la mîină. Două la mîină, vei lua măsuri pentru potolirea oamenilor. Chiar din clipa cînd vei părăsi acest birou. Să nu aud scandal, comisia nu poate lucra sub presiune, noi nu sîntem arbitri de fotbal și aici nu e meci. Trei la mîină, în viitor să te ferești de asemenea acțiuni, să nu fi șef al opoziției. Nu admitem așa ceva, nu creăm opoziție între conducerea

întreprinderii și organizație, e vorba de aceleași interese, și să nu te iau eu la întrebări în legătură cu unitatea dintre partid, stat și popor. Să te lași de demagogie, pentru că te vom judeca la noi, aici, și n-o să-ți fie prea cald. Și să nu-ți mai spun eu altele, asta patru la mână. Ia uită-te la el, îl chem la mine, și el mă ia la examene, „ce e aia democratizare, de cine ți-e frică, de clasa muncitoare“. Mă ia el cu clasa muncitoare. Și acum ieși și bagă-ți mințile în cap. Am mai văzut eu mulți ca tine, foarte mulți. Să nu mă ieși tu cu rolul marelor. Ieși.

Domide se ridică, galben la față, emoționat, dar, curios, nu era pierdut. Era ceva sigur de sine în felul în care îi întinse mâna, el întâi, aplecându-se, un fel de siguranță aproape insolentă. Sebișan îl privi mâna întinsă, apoi îl privi pe Domide în întregime, ridicat în picioare, mare, la fel de mare și de volnic ca și el. Domide lăsa mâna în jos și se îndreptă spre ușă. Sebișan îl privi, apoi spuse: „stat!“, și Domide se opri lângă ușă fără să spună un cuvânt, privindu-l pe bărbatul matur, pornit spre bătrânețe, care părea că mai are să-i spună ceva și nu se poate hotărî, de aceea se plimba pe covorul mare din fața biroului, pînă la fereastra deschisă, unde se oprea cîte un moment, ca și cum ar fi vrut să vadă afară, apoi iar își relua plimbarea, pînă în celălalt colț al camerei. Așa au trecut cam zece-cincisprezece minute, Domide, masiv, lângă ușă, părea că poate aștepta oricît, că are o infinită răbdare, chiar solitudine, Sebișan că a și uitat de el, pierdut în propriile sale gânduri, foarte departe de prezent, într-o neliniștită meditație în legătură cu grave chestiuni. Din cînd în cînd doar îl privea pe Domide, pieziș, apoi iar își muta privirile de la el. Mergea încovoiat, ca sub o povară, își arăta mai mult decît anii, deși greutatea sa nu era lipsită de o mare energie, de adevărată forță.

— Ai treizeci și unu de ani ? îl întrebă în sfârșit pe Domide, fără să se oprească din plimbare.

Domide dădu din cap, da, treizeci și unu.

— Da, reluă Sebișan, ești cu douăzeci și cinci de ani mai tânăr ca mine. Ce ți-au fost părinții ?

— Țărani, sînt și acum țărani.

— Da, țărani, ca și ai mei, dar eu la șaptesprezece ani am intrat în mină, acum patruzeci de ani. Tu ce făceai la șaptesprezece ani ? Intrași la facultate, așa-i, erai bursier. Bine. Și apoi ai terminat, ai venit în uzină și ai început să promovezi, nu ? repede, foarte repede, și în mai puțin de zece ani vrei să decizi cine conduce uzina, soarta lui Vinea, care de cincisprezece ani e director general. Bine. Vreau să te întreb două lucruri : Unu, crezi că Vinea e chiar așa de vinovat încît trebuie terfelit, lovit cu noroi, demascat ? Crezi că ne este dușman, dușman al statului, ca să merite o asemenea purtare din partea noastră ? Gîndește-te bine, nu-mi răspunde imediat.

— Nu, nu cred asta. Dar nu despre asta e vorba, nu numai despre Vinea. Asta am vrut să vă spun, să nu ne mărginim la Vinea, la un caz aparte, la un fapt aparte.

— Bine, eu știu, dar te-am întrebat, crezi că e chiar așa de vinovat, și mi-ai răspuns, nu e chiar așa de vinovat. Bine, asta am vrut să știu. Doi, a doua întrebare : tu crezi că ne-a fost foarte ușor, așa de ușor cum ți-a fost ție ? Facultate, bursă, celelalte ? Ți-a fost vreodată foame, cu adevărat foame, n-ai avut de lucru ? Te-ai bătut cu oameni mai versați, de zeci de ori mai versați în chestiunile publice, în economie, în tehnică ? Ai știut tu ce e aceea bănuiala, adevărata bănuială ? Să nu știi cu cine stai de vorbă, să-ți fie frică să nu ridă de tine, chiar dacă tu vrei binele și dreptatea ? Răspunde-mi și la întrebarea asta !

— N-am spus niciodată că a fost ușor. N-am spus asta. Dar trebuie să facem ceva nou. În definitiv, au murit niște oameni, alții nu s-au putut realiza, eforturile nu sînt bine conduse. Există și altă suferință decît foamea, există și o suferință a nedreptății, a imposibilității de a face ce trebuie. Toți avem suferințele noastre.

— Bine, lasă asta. Deci știi, sau spui că știi că a fost greu. Atunci cum vrei tu să te las să faci ce-ți trece prin minte cu Vinea? Să-l las pradă patimilor, da, patimilor, tuturor pasiunilor, tuturor dușmăniilor și vechilor invidii? Ascultă, ești tînăr, nu vreau să fiu prea aspru cu tine, am strigat la tine, cred că am avut dreptate, dar ascultă cu luare-aminte ce-ți spun eu. De data asta nu pentru că-ți spun eu, aici, și tu trebuie să mă asculți, ci doar ca sfatul unui om cu douăzeci și cinci de ani mai în vîrstă, care a văzut multe, foarte multe. Să ne ferim de patimi. Lumea este plină de patimi, colcăie, am văzut multe dezlănțuite, le văd pretutindeni, mă uit la oameni și le văd, strînse, ațipite, dar acolo. Unele dintre ele sînt joase, dorințe de îmbogățire rapidă, de trai mai bun, de putere, să bage frica în oameni, e o mare plăcere asta, am cunoscut eu demult un caz și multe alte cazuri. Sau patimi ce par înalte, ce se cheamă patima de adevăr, de dreptate, de muncă, dar tot patimi rămîn, capabile să producă suferință, foarte multă suferință. Am văzut, da, eu sînt dintre cei care au văzut patimile dezlănțuite, trecînd peste orice, pîrjolind în jur. Cum ți-am spus, colcăie lumea de ele. Aș putea să-ți spun o mie de cazuri, da, o mie, îmi vin în minte atîtea că mă îneacă, n-am cum să le povestesc, nu știu pe care să-l aleg. Să nu le dăm drumul, asta e înțelepciunea. Tu ce patimă ai?

— Nu știu. Poate patima adevărului său, și mai bine, a face ceva cu adevărat nou, real.

— Poate te înșeli și ți se pare că acestea sînt patimile tale. Poate că vrei numai să te afirmi, oricum, că n-ai răbdare pentru o muncă înceată, de cîrțiță, poate. Să știi, eu dacă-mi dădeam drumul patimilor, mă distrugeam după ce distrugeam și pe alții, da, m-aș fi distrus, așa cum am văzut pe atîția distrugîndu-se.

Domide îl privi și îndrăzni să-i spună :

— Pot și eu să vă pun două întrebări ? Tot două.

Sebișan îi permise.

— Prima întrebare : dacă dumneavoastră ați fost totdeauna înțelepți, de la început. Dacă n-ați dat drumul pasiunilor.

— Poate că n-am fost. Și ? Nu e un motiv ca să nu fiți voi.

— Bine. Acum a doua întrebare. Se poate face, s-a făcut vreodată ceva în lume fără pasiune ? Nu trebuie să ne luăm acest risc, pentru a face ceva cu adevărat, așa cum și dumneavoastră v-ați luat riscuri ?

— Asta e o întrebare mai grea. Nu știu, e nevoie și de pasiune, nu neg. Dar trebuie mare atenție. Pasiunea e ca focul, nimic nu merge fără el, dar să nu aprindem orașele. Acum du-te și fă așa cum am spus eu, întocmai, fără să te abați. Vom mai sta de vorbă. Nu vreau să-mi piară entuziasmul, dar mi-e frică de el, cu adevărat frică. Să nu-ți scapi din mîină, să nu te abați de la ce ți-am spus, și mai vino pe la mine.

Un moment cei doi au stat față în față, lîngă ușa, erau într-un fel izbitor de asemănători, masivi, așa cum masiv era și Vinea. Purtau toți, ca și mulți alții, o pecete pe frunte. Cu greu ai fi văzut că ascund o antiteză de care nici nu-și dădeau seama. O lume numai ca Sebișan ar fi mohorîta ca diminețile lui speciale, dar poate a lui Domide ar fi instabilă, fără rădăcină, haotică și explozivă, în mișcare (cealaltă ar fi statică), dar în pe-

ricol de alunecare. Și întrebarea cea mare este dacă se poate trăi o viață într-o lume fundamentată doar pe contradicție și mișcare.

Deci Vinea a fost înlocuit după regulă, s-a făcut o comisie, a venit și o brigadă specială care a investigat complet situația. El a fost chemat printre primii și comisia s-a mirat pentru că nici o clipă n-a încercat să se apere și să se scuze. Spunea chiar lucruri pe care ei nu le știau din cercetările anterioare. Stătea în fața lor și spunea, da, da da, și aducea noi amănunte. Membrii comisiei se priveau și îi cereau să iasă o clipă, să se lămurească. „Ce e cu ăsta, ce s-a întâmplat?“, deliberau o clipă și iar îl chemau, apoi ieșea din nou, după o jumătate de oră. „Vrea să scape ușor, recunoscînd totul prea autocritic, vrea să ne impresioneze“, spuse unul, un bărbat extraordinar de gras, cam astmatic, și explicația lui a fost primită foarte bine, pentru că exista astfel o explicație. Unii îl cunoșteau, erau neplăcut surprinși de schimbare, dar acceptau bucuroși această idee de mare șiretenie. „E un mare șmecher ăsta, îl cunosc de mult, uite cum pare spășit.“ În același timp, pe lângă explicație, mai era și satisfacția că ei nu se lasă duși, își dau seama.

— Tovarășe Vinea, îl întrebă procurorul-șef, cel mărunț și repezit de el în ziua accidentului, la fața locului, tovarășe Vinea, vă recunoașteți vinovat de acel accident? Acum recunoașteți că ați produs, prin neglijența dumneavoastră, moartea unor oameni nevinovați? Da, moartea lor, și acest lucru este pasibil de pedeapsă penală.

— Da, într-un fel da, poate nu cum credeți dumneavoastră, dar mă consider vinovat, desigur.

— Nu cum cred eu? Aveți interpretări proprii poate, dar faptele vorbesc, și noi judecăm pe bază de fapte.

Văd că tot n-ați renunțat la interpretările proprii, nici acum. Mai vorbim noi.

Vinea îl privi și ceva din vechiul său mod de a fi răzbătu la suprafață. Era o insinuare plină de plăcere în felul cum îl trăgea la răspundere, care îl irită. Se simți încordat și-i spuse :

— Da, am interpretări proprii, care nu sînt de competența dumneavoastră în nici un caz și vă rog să nu mă amenințați. Să nu mă amenințați, pentru că eu nu sînt un om care se sperie ușor.

— A, iar aroganța dumneavoastră, se încrîncenă procurorul. Și aici sînteți arogant, după ce ați făcut pe mironosița. Dar am să vă...

Aici interveni însă Sebișan, aparent cel mai pasiv dintre membrii comisiei, care de-abia dacă spusese o vorbă pînă atunci, încurcînd astfel atitudinea multora.

— Lasă asta, spuse el, foarte apăsător. Deci se recunoaște vinovat, să-l mai recunoaștem și noi și să vedem pînă unde poartă el vina.

— Tovarășe Sebișan, dar modul ăsta de a vorbi aici, în fața noastră, e o insolență pe care eu...

Sebișan își trecu mîna prin părul său aspru, cărunt, un semnal pentru cei care îl cunoșteau, și unul dintre colaboratorii săi, ce stătea chiar lîngă procuror, îi șopti aproape neauzit, la ureche : „Taci, domnule, din gură !” Procurorul îl privi mirat, dar tăcu.

Apoi ancheta își desfășură cursul normal, poate chiar cu mai mare blîndețe, chiar cei de la minister simțeau că e un caz gingaș, foarte gingaș. Vinea răspundea la întrebări și făcea pauze, uitîndu-se puțin absent în jur, ca și cum ancheta nu l-ar fi privit direct. Era foarte cald, în toiul verii, își simțea gulerul de la cămașă ud și își ducea mîna uneori la el, ca să-l deschidă și să-și șteargă gîtul transpirat. Mai ales gulerul îl jena și une-

ori atenția îi era aici ancorată cu un fel de îndărătnicie. Se stăpînea însă, îi era apoi sete și bea un pahar mare de pepsi-cola, chiar în timpul unor întrebări fundamentale. Vocile se apropiau și se îndepărtau, unele întrebări îl priveau și altele nu. Se gîndi la un moment dat să le rețeze și să spună el, să spună unde este precis vinovăția lui, dar renunță, mai ales că ea nu era destul formulată, era un adevărat sentiment, fără trup, o realitate profundă a lui. Sau se gîndi să le spună : „dar am și eu o întrebare, voi știți să priviți, v-ați uitat în jur cu atenție, v-ați gîndit la raporturile, la relațiile voastre vreodată, așa cum am încercat să mă gîndesc eu ?“ Însă continuă să răspundă fără vioiciune la întrebări, nu se umili și nu-i umili. Își aduse aminte doar că după aceea va avea mult timp de gîndit. Atitudinea lui continua să fie bizară, să-i intrige pe toți.

Apoi au fost audiați și alții, foarte mulți. Mateescu, sec, îl acuză precis, cu fapte, dar apără și uzina, deosebi perioade, făcu o analiză care impresionează comisia prin exactitatea sa fără greș. Victorița îl miră pe Sebișan. Părea pierdută, neatentă ca și Vinea, lipsită de obișnuita ei strălucire, pînă și fizic. Uneori se pierdea și la un moment dat dădu impresia că vrea să-l apere pe Vinea. Răspundea confuz, dezorientat și era cuprinsă de o vizibilă emoție. La un moment dat declară că Vinea e bolnav, foarte grav bolnav, deși era vorba de cu totul altceva. Comisia a fost surprinsă. Cum bolnav, ce fel de boală ? Victorița, pradă unei puternice emoții, izbucni : „Dar dumneavoastră nu vedeți, măcar cei care-l cunoașteți mai bine, nu e de recunoscut, e alt om, eu nu l-am văzut așa niciodată. Vă rog, dați-vă seama, ar trebui un control medical, altceva, nu e vorba de uzină, merge destul de bine, produce. Cum puteți să-l credeți că e vinovat, totemai el vinovat, ce este aceea vină, vă în-

treb ? Opriți-vă, gândiți-vă, pînă ce nu-i prea tîrziu.“ Victorița tremura toată, era și ea altă femeie decît cea pe care o cunoșteau toți. Produse o profundă impresie, dar pînă la urmă se hotărî astfel :

Vinea era scos din muncă, pentru greșeli grave, rapoarte false, neglijență și incapacitate. Era mutat ca șef al serviciului producție la o altă uzină, de mai mică importanță. Nu se deschise proces penal, nu existau temeieri legale. Inginerul-șef Mateescu trebuia să ia conducerea uzinei pînă la venirea unui nou director general. Victorița rămînea pe locul ei, bineînțeles, cel puțin pentru moment.

Vestea produse o mare fierbere în uzină. Se spunea că Vinea și-a luat asupra lui întreaga responsabilitate, deși ar fi putut să-i înfunde, măcar pe Victorița și pe Mateescu, acesta din urmă unul dintre acuzatorii principali. O bună parte dintre oameni începu să-l regrete. Inginerul Bașca veni să-i strîngă mîna la el în birou, imediat după ce s-a comunicat hotărîrea, apoi ieși foarte repede, încurcat, din cameră. Nu știau ce să-și spună.

Vinea primi vestea detașat, se duse să-și ia niște lucruri din birou (chiar atunci cînd venise Bașca), apoi renunță. Privi încă o dată mobilierul somptuos, făcut la comanda lui, zîmbi ca unei vanități de tinerețe, de care îți aduci aminte la deplina maturitate, se simți iar jenat de gulerul ud al cămășii, își scoase cravata și și-o băgă în buzunar. În treacăt se uită într-o oglindă de cristal (care-i plăcea foarte mult, uneori se privea cu satisfacție, în orele tîrzii, cînd muncea mult la birou, apele ei adînci ce păreau că-l reflectă așa cum se simțea el, impozant, puternic), acum constată că arată cam tras și neîngrijit, prost ras și se gîndi că întîi trebuie să se ducă la frizer. Dar se duse acasă, „am mult de gîndit, trebuie să începem totul de la capăt“, și cînd își formulă clar gîndul simți dintr-o dată, ca în zilele

lui de deplină putere, cînd era în ascensiune rapidă, o forță nedomolită ce acum era descătușată și se umplu de o uriașă bucurie, neașteptată, care îl scoase din criză și gîndi pentru prima dată clar, ca pe vremuri : „tot eu sînt director general sau nu, tot eu sînt și o pot lua de la capăt“. Apoi își adăugă : „dar altfel, altfel, cu energia mea dar altfel“. Respiră adînc și grăbi pasul. Se simțea bine ca în fața unui examen greu, unde e sigur de reușită, deși cei mai mulți tremură. „Dacă nu se întîmpla asta, mă confundam cu scaunul.“ Pentru o clipă uită de accident, de vinile sale reale sau imaginare. Răspunse cordial unui salut.

Liviu Dunca și Margareta s-au întors pe jos, în tăcere, pînă la șoseaua principală unde puteau să ia un autobuz IRTA, de-a dreptul peste o culme rotunjită, străbătută de cărări ce se încrucișau ciudat, ca niște noduri de reptile, venind și plecînd spre locuri fără nume precis, nu localități, ci pășuni, bucăți de pămînt arabil. Fusesse acolo, demult, o pădure, tăiată atunci cînd regiunea a fost spoliată de baronul Grödl, la sfîrșitul veacului trecut, acum era cel mai trist peisaj, cu iarbă rară și subțire de mlaștină sărată, cu sute de mușuroaie de cîrțițe flămînde și cu aceste cărări galbene, lutoase, expuse la soare.

Margareta mergea în față și Liviu Dunca se ținea la o distanță convenabilă, dincolo de umbra ei, purtînd rucsacul greu în spate. Margareta era ușoară și grațioasă, mai grațioasă decît vreodată, cu mîinile libere (el n-o lăsase să-l ajute cu nimic, redevenit de o deosebită politețe), cu talia ei înaltă și subțire și un mers parcă cochet, șerpuitor, fără nici o grijă. Numai chipul ei, nevăzut de Liviu Dunca, părea schimbat, în contrast cu libertatea mișcărilor unduite el avea o bizară încrem-nire, ca a unui copil ce-și uită trăsăturile în mirare, după ce participă la un eveniment neînțeles, grav, pen-

tru maturi. Buzele îi erau întredeschise, ca și cum ar fi fost pe punctul de a spune ceva, dar evenimentele îi curmaseră întrebarea.

Liviu Dunca se încovoia sub greutate, din când în când se oprea și apoi grăbea pasul, gîfîind, s-o ajungă din urmă. Apoi au sosit la șoseaua principală, la marginea unui sat, și s-au așezat să aștepte autobuzul pe o bancă lângă gardul ultimei case, sub un măr cu frunzele acoperite de praf albicios de șosea proastă și răscolită de mașini. Mai aveau cel puțin două ore pînă la sosirea autobuzului, două ore pînă la timpul scris pe stîlpul stației. Treceau destule camioane, șoferii aproape le făceau semne să se urce și să-i ducă pînă la oraș (era și mai comod decît în autobuz, și astfel cîștigau și șoferii un ban în plus). Dar ei erau cuprinși de o ciudată inerție, hotărîseră să meargă cu autobuzul și nu se mai puteau decide altfel, și stăteau în umbra firavă și prăfoasă a mărului, pe banca de scînduri, în tăcere.

— Să mă duc să-ți aduc niște fructe, poate ți-e sete, spuse Liviu Dunca.

— Da, mi-e foarte sete, du-te și caută niște fructe.

Liviu Dunca se ridică să plece, să întrebe de fructe pe femeia din casă, care-și făcea mereu treabă prin curte și le arunca priviri intrigate. Dar în ultimul moment Margareta îl opri: „nu mai mi-e chiar așa de sete, mai bine stai aici“. Liviu Duca rămase nehotărît în picioare, apoi se așază din nou și privi drept în față, lăsîndu-și spre Margareta doar profilul subțire, brăzdat și distins. Margareta vru să-i spună ceva, deschise gura, dar nu se hotărî și tăcu. Apoi începu să fredoneze un cîntec cu o melodie imprecisă, un cîntec ce fusese cîndva vesel, dar acum, prin ea, căpătase ciudate valori melopeice datorită întreruperii ritmului. Renunță la el și începu să fluiera

direct o melodie monotonă, cu inflexiuni ușor sentimentale. Liviu Dunca îi spuse : „Fluieri bine, ca un băiat. Nu mă mir, uneori ai o alură ușor băiețească.“ Margareta dădu din cap și continuă să fluiere, pînă ce el o întrepruse din nou : „Am să botez melodia asta, melodia mică și rea, vrei ?“ Margareta dădu din nou din cap, aprobator, și continuă să fluiere, apoi brusc îi spuse : „Mi-ar fi plăcut foarte mult să fiu băiat. Cînd eram mică îmi regretam sexul, apoi m-am obișnuit cu el. Acum îmi pare rău din nou, îmi pare foarte rău că sînt femeie.“

— De ce ? Ce-ai cîștiga să fii bărbat ?

— Aș avea mai puține prejudecăți și aș putea lua decizii. Eu aș lua deciziile pe care alții nu îndrăznesc să le ia.

Liviu Dunca tăcu, apoi se ridică :

— Am să mă duc totuși după fructe. Ți-e foarte sete, trebuie să-ți fie foarte sete.

— Nu te grăbi să iei decizia asta, dacă vrei să arăți că ești bărbat. Mai bine stai. Peste ceva mai mult decît o oră va veni autobuzul.

Pînă la urmă el rupse tăcerea, nu mai putu suporta, oricum se gîndea la asta și, ca să fie liber să-și desfășoare gîndurile în voie, o implică și pe ea în ele, așa ideile i se precizau și în același timp era și politicoasă, n-o ținea în tăcere lîngă el. Începu abrupt :

— Toată viața mea a fost un eșec. Am vrut să fiu liber, ieșit din toate necesitățile care mă copleșiseră în acel moment al biografiei mele și m-am ținut deoparte, absolut deoparte, mîndru cumva de independența mea, descondiționat. Doar învățasem asta, acolo, că nu sînt un pion pe o tablă de șah, că sînt liber tocmai pentru că nu trebuie să-mi urmez un destin prestabilit, pentru că e posibil să fiu ucis, distrus, să nu-mi realizez niciodată

potențele. De aceea m-am ținut la o parte, ca un semn al libertății, uitînd că numai atunci cînd riști să fii distrus ești liber. Și m-am legat nu de necesitate, ci de experiența mea pe care n-am depășit-o niciodată, niciodată, am trăit cu ea, fără să o mărturisesc, toți acești ani, toți anii maturității mele. Eram puțin absent, egal cu mine însumi, jucam, fără să-mi dau seama, puțin teatru pentru că absența mea detașată, surîsul meu reținut mă făceau aparte și aceasta era menajarea, hrănirea micii mele vanități. Nu mă realizasem, aveam o existență mediocră, dar din înalte, complicate și misterioase cauze, din pricina unei experiențe de nemărturisit. Ar fi trebuit să încep totul de la început, să mă eliberez deplin, să mă însor, să fac copii, să muncesc, să mă bucur, să mă întristez și să mă înfurii. Eu însă eram egal cu mine însumi, singuratec subliniat pentru alții, învăluit în taina unui trecut complicat și a unui martiriu. Desigur, n-am spus asta nimănui, dar am lăsat să se înțeleagă. Trebuia să iau totul de la început, să dovedesc că sînt în stare să iau totul de la început. Întreaga mea viață a fost un eșec, n-am reușit să fiu liber nici măcar o singură clipă, ca să pot duce o viață normală. Un eșec deplin. De-abia acum îmi dau seama.

Cuvintele lui Liviu Dunca se înșiruiau rapid, febril, unul după celălalt, cam vagi și cam abstracte, toate căinîndu-i viața, care a fost un eșec, pentru că n-a luat lucrurile direct, frontal și de la bun început. Mereu și mereu, povestind cum a fost și ce-a făcut după ce a ieșit, revenea la această frază, noua coloană a mărturisirii lui. Margareta se gîndea : „Dar de ce nu începi chiar acum, cu mine ? Amîndoi vom începe de la început, vom trăi și vom face copii. Mi-ar plăcea să avem împreună un copil. Să plecăm și să începem de la început, să ne bucu-

răm și să ne întristăm, cum spui tu.“ Însă nu-și mărturisi gândul fiindcă Liviu Dunca părea că vorbește de un trecut îndepărtat și de neînlocuit, vorbea de începuturi, de libertatea de a începe, dar începutul lui, un nou viitor, deschiderea unui nou viitor erau plasate undeva în trecut, în altă epocă, acolo unde ea și nimeni nu mai aveau nici un acces, nici măcar Liviu Dunca. Era un spațiu mort ; în altă lume, unde nu se poate ajunge. „Se leagă acum, ca și atunci, de-o altă fază a trecutului său, așa cum, atunci când a ieșit, s-a legat de închisoare și de experiența lui acolo. Ar trebui să-i spun asta, să-i arăt că-și repetă greșeala.“

Însă nu-i spuse nimic, ca și cum ar fi fost inutil. „Nu m-a iubit nici o singură clipă, nici acum nu-mi vorbește mie. A vrut doar să se mărturisească, să-mi istorisească ce i s-a întâmplat. Asta înțelegea el prin semnul oglinzii, voia să se oglindească în mine. A fost obsedat de el, nu l-am interesat pentru mine nici o singură clipă, va trebui să-i spun direct : Nu m-ai iubit, nu m-ai iubit, a fost doar o farsă, sau poate nu o farsă, tu aveai nevoie de mine. Mai mult decât aveam eu de tine. Trebuia să-mi istorisești totul și pentru asta nu aveai nevoie de un simplu spectator, ci de unul care se amestecă în trecutul tău, are dreptul acesta.“

Liviu Dunca i-a vorbit despre greșeala lui, marea lui greșeală capitală, analizând-o, repetând-o, mărunțind-o, Margareta l-a ascultat în tăcere, mereu voind să-l întreprună, dar nereușind să se hotărască.

A venit în sfârșit autobuzul, un autobuz foarte vechi, menținut doar pentru liniile secundare, unde oricum timpul nu era contemporan cu el. În ultima vreme se mai adunaseră câteva femei, pe care ei nici nu le observaseră, femei cu desagi vărğați, grei, se duceau probabil

la piață. Rabla s-a oprit și încasatorul s-a uitat la grupul care-l aștepta. Le-a cerut mai întâi să se așeze în rînd, „în ordine, mătușilor, nu așa, unul după altul, cum trebuie“. Liviu Dunca și Margareta s-au așezat în spatele femeilor, dar încasatorul îi preferă. „Mătușă, n-avem locuri decît pentru dînșii, vezi că trebuie să se întoarcă la oraș.“ „Noa că ți-oi da, uite, ia un leu mai mult, numa ia-mă“, spuse una dintre femei, vrînd să-l corupă naiv. Dar nu reuși, încasatorul cu șapca pusă pe vîrfurile capului era incoruptibil și orășean, solidar cu Margareta și Dunca. „Ce-oi face eu cu un leu ? Nici un pahar de bere nu pot lua“, le explică el. „Noa că ți-oi da doi și ți-o da și femeia asta încă doi și-i bea o bere“, insistă femeia, dar stăruințele ei nu dădură roade decît mai tîrziu, după ce Liviu Dunca și Margareta, care asistau la scenă fără să intervină, fără să protesteze, au fost instalați la capătul autobuzului, unde mai erau două locuri, și șoferul a intervenit : „lasă-le, mă, hai, că n-am timp“, și atunci au urcat și femeile, dar au rămas în picioare, în mijlocul autobuzului.

Drumul era prost, mașina hurduca, mirosea puternic a benzină și a produse agricole, un amestec de vegetale, de brînză, de fum impregnat în haine. În plină căldură țărani erau gros, bine îmbrăcați și păreau că nu suferă. A fost un scandal în legătură cu un bătrîn care voia să fumeze și autobuzul s-a împărțit în tabere, unii țineau cu autoritatea și alții cu libertatea de a fuma, dacă-ți face plăcere. Autoritatea, adică, încasatorul, a propus țăranului bătrîn să-și cumpere un autoturism, ceea ce i-a amuzat și pe iubitorii de libertate. Bătrînul n-a răspuns, probabil nu știa ce-i aceea „o Dacie“ marca propusă de încasator. Un tînăr cu trăsături foarte fine, de cavalier al ordinului de Malta (rezultat al căsătoriilor în

limitele aceluiași neam, specific satelor de munte ce s-au bucurat odată de privilegiul răzășești), dar vioi și băgăreț, a intervenit cu explicația : „Uncheașule, uite ce zice dumnealui. Nu ți-i cumpăra un motor din acelea mici ? Să mergi și să fumezi în ele, că-i voie, i-a dumitale !” — „Ba, îi răspunse bătrînul, ba, că nu mi-am vîndut încă găina.“ Apoi, pentru că explicase motivele folosirii provizorii a mijloacelor de transport în comun, cum le spunea încasatorul, cunoscător al limbajului profesional, folosit cu competență și măiestrie, bătrînul își aprinse totuși țigara și autoritatea îi permise fiindcă astfel mai trecuse din timp și uitaseră de hurducături. Autobuzul era animat, un mic colectiv divizat în grupuri, se făceau și confesiuni în legătură cu motivele mersului la oraș, peste patruzeci de kilometri.

Margareta și Liviu Dunca stăteau pe bancheta lor din fund, înghesuiți, în afara discuțiilor, nimeni nici nu-i băga în seamă. Erau strînși unul în celălalt și Margareta continua să se gîndească : „Nu m-a iubit niciodată, am fost doar un pretext. Dar oare eu l-am iubit ? Ce-a fost pentru mine ? M-am hotărît să plec pentru el, cu el, deși ar fi trebuit să plec de mult. Poate și el pentru mine a fost doar un pretext, ca să pot pleca, să am un motiv să plec, atît. Am fost unul pentru altul pretexte, din cu totul alte motive.“ Se uită la el, la profilul său fin, ușor îmbătrînit, și își repetă : „Nici eu nu l-am iubit propriu-zis, aveam doar nevoie de altceva“. Își aduse apoi aminte de călătoria visată, de puntea vaporului unde doi japonezi jucau tenis și își numărau punctele, *thirty*, *forty*, *game*, dar era o punte foarte îndepărtată și nu-i mai făcea nici un fel de plăcere. Călătoria fără plăcere și se uită din nou la el, din profil, și de-abia atunci îi plăcu mult, fără nici un motiv, și se cuibări în el, ca și cum ar

fi vrut să doarmă. „Va trebui să-i spun : dar nu vezi, acum noi putem începe un adevărat început, de ce vorbești că ar fi trebuit să te eliberezi ?“ Îl simți neajutorat, lipsit de înțelepciune, bărbatul-copil, și își așază și mai bine capul pe umerii lui, închizînd ochii. Mașina sărea peste hopuri și își ridica pasagerii din scaune, făcea vibraje ca să evite căruțele mișcîndu-se lent sau orătăniile zăpăcindu-se de zgomotul motorului și zdrăngănitul de fiare vechi al caroseriei. Călătorii vorbeau tare și vocile lor se neutralizau, combinîndu-se într-un zumzet surd, sfîșiat din cînd în cînd de sunetul mai înalt al unei voci de femeie cuprinsă de veselie, apropiindu-se de țipăt. Margareta era pe punctul să adoarmă, bine adăpostită de golul umărului lui Liviu Dunca, și jumătatea de somn o făcea să se simtă bine, pe coverta curată a unui frumos vas de pasageri, soarele bătea din plin, marin, și cei doi japonezi continuau să joace tacticos tenis, să-și strige punctele : *thirty, forty, game*, alături, pe un șezlong, cu o carte uitată în poale, era același bărbat cu fața acoperită de ochelari de soare. Nu se întîmpla nimic și nici nu era de așteptat vreun eveniment, numai despicarea continuă a valurilor și țipetele înalte ale unor necunoscute păsări de mare, cu ciocurile roșii și penele albe, vîrstate de dungi negre, subțiri și elegante ca modelul unei rochii de seară. „Am și început ceva cu totul nou, cu desăvîrșire nou, și el nici nu-și dă seama.“ Apoi zîmbi amintirii îndepărtate a fetei din satul de munte, care se ținea după ea ca o umbră. „Fetița aceea și-a dat seama că am început ceva nou.“ Se cuibări și mai bine lângă Liviu Dunca, „e slab, i se simt claviculele, eu îi simt claviculele“.

„M-am oprit la cel mai important gest din viața mea, la consecințele unui refuz, la cel mai înalt Nu. Dar

nici cel mai înalt Nu nu are importanță, pentru că după aceea n-am reușit să spun nici un da, n-am reușit să găesc ce trebuie să afirm. O afirmare mediocră față de un Nu, oricît de însemnat, te poate duce mai departe. Am rămas numai cu mîndria sterilă a celui Nu, care nu este de regretat, dar nu trebuia să mă fi oprit aici. De aceea am eșuat, am eșuat lamentabil. N-am făcut nimic de atunci care să nu poarte urma mîndră a celei mai însemnate întîmplări negative din viața mea. N-am reușit s-o depășesc cu simplitate. Praf mi-am făcut viața, o viață meschină și plicticoasă. Am înțeles prea tîrziu.“

Liviu Dunca se uită din nou la Margareta, cu ochii închiși, sprijinită de el, și își întinse mîna, mîngîind-o discret pe pâr. Ea nu deschise ochii, mîrginindu-se să surîdă și apoi să-și miște capul ușor. „Săraca fată, dacă nu mi-ar fi fost rușine de ea, pârîndu-mi că vreau s-o cuceresc cu povestirile mele, nu mi-aș fi dat seama pe deplin.“ O mîngîie iarăși, tandru și absent, o iubi ca pe o amintire îndepărtată, ființă aeriană, apărută în minte prin hazardurile memoriei...

Așa au ajuns în oraș, doar în ultimele minute ea se ridică și îi zîmbi, și lui Liviu Dunca îi plăcură, cu un mare regret, dureros și fără vlagă, ochii ei foarte deschiși la culoare, luminați de un zîmbet lăuntric, plin de inteligentă ironie, de calm și detașare. Privirea ei vioaie îl încurajă și îi mai reduse din potolita tristețe. „Să te conduc acasă, îi spuse. Să te conduc, așa cum te-am condus în fiecare zi, cînd ne plimbam. Și să ne pară rău, ca de fiecare dată, că ne despărțim. Să nu nădăjduim, ca de fiecare dată, că ne vom vedea mîine, că se mai întîmplă minunea asta.“

Ea îi zîmbi recunoscător, prietenește, și iar i se luminară ochii în felul ei, vesel și direct, deschis și atotcu-

prinzător.' Se îndreptară spre casa ei, pe străzi bine știute, în amiaza toridă, plăcut toridă, călciile le lăsau amprente în caldarîmul înmuiat. Trecătorii erau rari și pașnici, nu-i deranjau, erau niște trecători blînzi și anodini, care nu se interesau de ei, nici nu întorceau capul surprinși. Așa au ajuns în fața casei ei, acoperită de iederă, cu toate storurile trase. Liviu Dunca puse bagajul jos, la picioarele ei.

— Ei, ce ne spunem acum ? Am ajuns.

„Nu se poate“, își tipă Margareta surprinsă, necrezînd. Era atît de imposibil, că nici măcar nu putea fi spus. Tăcerea și surprinderea ei îl izbiră și pe Liviu Dunca și încercă, zăpăcit, o explicație :

— Te iubesc foarte mult. Mai mult decît îți poți închipui. Însă, vezi, eu mi-am greșit viața, o pantă greșită, o fixare de un lucru, prea marea importanță dată unui eveniment, și eșuezi. Eșuezi jalnic, fără putință de întoarcere. Poate trebuia să vin aici, imediat cum am ieșit. Poate ne-am fi întîlnit. Te iubesc pentru tine, nu pentru mine.

„Acum îți distrugi viața, chiar în clipa asta, se gîndi Margareta, nu-ți dai seama. Nu se poate să fie atît de prost, să nu înțeleagă, vai, cît e de prost, Doamne.“ Nu găsi forța să-i deschidă ochii, să-i arate evidența, ceea ce se vedea de la sine. Cu un ultim efort de concentrare, reuși să spună :

— Nu poți să pleci așa. Sînt gata oricînd să plec cu tine, oriunde.

— Nu. Mai bine nu. N-are rost să-ți ratezi și tu viața alături de mine, nu pot să-ți ofer mare lucru, decît, ca în timpul călătoriei noastre, niște istorisiri care fatal ar începe să se repete. Ceea ce am tăcut cu mîndrie acum

ar fi repetat, povestit, pînă la saturație. N-are rost și te iubesc prea mult ca să încerc să-ți ratez viața. Mai tîrziu ți-ai da seama, și cu o colecție de amintiri nu poți pleca.

— Poate vreau eu. Se mai poate începe !

— Nu, e prea tîrziu, pentru mine e tîrziu. Nu te-am întrebat niciodată despre bărbatul tău, cred că e un om energic, practic și energic, care poate să-ți ofere mult mai mult.

„Doamne, cît e de prost, se gîndi Margareta. Poate chiar e sfîrșit“, însă nu reuși să-i spună adevărul elementar că iar își închide un drum, la fel de fixat ca înainte. Nu mai era sigură că o va înțelege, pentru că era foarte prost. Tăcu.

Profitînd de tăcere, de liniștea ei speriată, el îi zîmbi prietenos și nostalgic, deja din trecut, și apoi, luîndu-i o mîna, îi recită încet și solemn :

*Notre histoire est noble et tragique
Comme le masque d'un tyran
Nul drame hasardeux ou magique
Aucun détail indifférent
Ne rend notre amour pathétique*

Brusc infuriată, Margareta îi întinse mîna și încercă să-i zîmbească, el se aplecă și-i sărută mîna cu extremă politețe, apoi se răzgîndi și o îmbrățișă scurt, aducînd-o la piept.

„Dacă nu plec chiar acum, o nenorocesc, n-am să pot pleca singur. Trebuie să plec chiar în clipa asta, să-mi mobilizez toată energia. E extraordinar de frumoasă, cu adevărat firească, o mare cucoană.“ Margareta se detașă încet, îl privi și-i spuse :

— Ai venit numai ca să-mi spui ce ți s-a întâmplat ?
Numai de aceea ?

— Nu, cum poți să spui ! Te iubesc foarte mult. Era foarte bine și poate de aceea am și început să-ți povestesc, să mă apăr, să-mi apăr întâmplările și ce-am gândit. Dar, povestindu-ți, am înțeles, și nu te pot antrena într-o asemenea viață în ruine. Dacă-ți face bine, înfurie-te pe mine, dar n-ai dreptate, n-am iubit pe nimeni atât de mult cum te iubesc pe tine.

Apoi o îmbrățișă din nou, Margareta se desprinsese și porni spre casă, cu bagajul ei într-o mână, urcă cele câteva scări, găsi cheia și reuși să o bage în broască, o răsuci și, înainte de a intra, se întoarse. Liviu Dunca, înalt, slab și distins, mai stătea în fața porții și ridică o mână, făcându-i un gest prietenos, se desprinsese din loc și plecă grăbit, cu pași foarte mari și foarte hotărâți. Margareta intră în casă, trase ușa după ea și pătrunse în holul întunecat, mirosind a închis și nelocuit. Își roti privirile în jur și văzu, pe toți pereții, dintr-o dată, capetele de cai cu gîturile întinse, struniți de zăbale de care voiau să scape, cu boturile deschise, arătându-și dinții ascuțiți, nechezînd cu furie, și mîinile nevăzute ale celor care îi struneau, energice, puternice și roșcate, cu pistrii, cu degetele scurte, încordate. Cai în două picioare, cai cu coamele în vînt, cu gîturile suple încordate într-un efort de moarte, un ultim efort. O priveau de pe toți pereții, umpleau holul întunecat de o larmă mai puternică decît cea auzită. Era cea mai populată cameră ce se putea închipui, o cameră densă de atîtea prezențe și nechezături, care o asurzeau, o siliră să-și pună mîinile la urechi. Tablourile și reproducerile după pînze celebre erau vii, cu adevărat în strigăt înalt, de disperare. Atunci își aduse aminte de ridicola lor calcadă,

în satul de munte, de cei doi cai ai femeii și drumul lor la pas, pe cărare, de galopul împiedicat, greoi. „Aceasta a fost marea mea dragoste și marea mea călătorie“, se gîndi, și fu cuprinsă de disperare. Nechezatul imaginar al cailor încetă. În camera mare și întunecoasă, cu fotografiile urite, domnea cea mai desăvîrșită liniște. Se întoarse și ochii îi căzură peste o oglindă mare, întunecată, se îndreptă spre ea și imaginea întii apăru înaltă, cuprinzînd-o toată, subțire și grațioasă, blondă și cu ochii foarte deschiși, apoi se luminează și mai mult, se îngroșă. Își zîmbi în oglindă și își trecu mîinile prin păr, după aceea rămase dreaptă și puțin solemnă. Oglinda își înmulțise imaginile, se vedeau camera și cîteva dintre tablouri. Se mișcă puțin, contemplînd balansul camerei reflectate față de imaginea ei, întunecimea și umbrele complicate, verzui, prinse într-o rețea fină de linii purificate.

„Stau sub semnul oglinzii, eu stau sub semnul oglinzii, asta e definiția mea“, și simți o dorință acută să intre în camera aceea verzuie și foarte bătrînă, de vîrsta oglinzii înalte, cu bogata ei țesătură de umbre, cu jocul ei adînc și misterios. Faldurile perdelei drapau bogat și solemn întreaga încăpere reflectată, organizau imaginile ca față de o esențială axă de simetrie. Gesturile ei deveniră automate, se retrase lîngă perdea și imaginea ei deveni mică, cea mai neînsemnată din cameră, își aduse un scaun și își legă de gît șnurul care atîrna de draperia solidă. Apoi se întoarse cu fața spre fereastră, ca să nu se vadă și, ca să fie mai sigură, închise ochii. Se balansă de cîteva ori și rămase apoi exact paralelă cu geamul, într-o deplină verticală, de fir de plumb.

Dumitru Vinea se întorcea acasă cu înfrîngerea deplin transformată în bucurie. „Dacă nu m-ar fi dat afară, ră-

mîneam pentru totdeauna confundat cu postul meu, chiar în proprii mei ochi. Devenisem director și pentru mine.“ Uitasă de accident, erorile lui erau reale, desigur, dar acum important era să-și dovedească puterea de a începe cu adevărat de la început. Și se simțea foarte puternic, gata să înceapă, dar altfel, nu să ajungă din nou director general, să ajungă neapărat. Nu știa ce va face precis, dar era convins că va trăi altfel. Doar apropiindu-se de casă își aminti de plecarea Margaretei și rări pasul. Apoi îl grăbi din nou, era convins c-o va găsi acasă și căută prin buzunare biletul lăsat la plecare. Era evident că nu plecase pentru totdeauna. Mări pasul, absolut convins că o va găsi acasă, nu se răzgîndi decît la colțul străzii lui, unde se hotărî. să se întoarcă și să cumpere niște flori. Se întoarse cu un buchet mare de trandafiri, mai vesel încă, întoarcerea lui semăna cu o întoarcere triumfală, depresiunea îi încetase cu desăvîrșire. „Va vedea că nu m-am frînt din asta, că nu stam eu într-un post, că era gata să alunec. Am să-i spun : astăzi m-au dat afară, adică nu, eu nu m-am opus, pentru că într-un fel aveau dreptate. De acum vom începe totul altfel.“ Se simțea puternic, sănătos, încă tînăr, mișcărilor lui aveau agilitatea din tinerețe, pierdută după o lungă viață sedentară. „Apoi vom pleca undeva, trebuie să ne odihnim, dar o odihnă activă, sportivă.“

Se simți copleșit de o plăcută emoție cînd găsi ușa deschisă, vru s-o strige, dar optă pentru surpriză, deschise ușa de la hol, încet, cu băgare de seamă, și păși înăuntru în vîrfurile picioarelor. Venit din soare, întinericul îl orbi puțin, făcu cîțiva pași și o zări în oglindă.

Atunci fu cuprins de o adevărată frică, de o frică reală care îl umplu, simțită ca un lichid care urcă gil-

gîind, și urlă tare și încă o dată, încă o dată, ca să-și facă curaj. Țipătul lui puternic, ca și cum ar fi fost înjunghiat, un țipăt plin de forță și de vitalitate, umplu camera, răsună în întreaga casă. Ciucurii de sticlă ai candelabrului, împinși de aerul deplasat de țipătul lui, se ciocniră între ei și clopoțiră ușor și muzical, ca de o boare ușoară, intrată prin fereastră.

Vinea ieși afară și urlă din pragul locuinței, nu putea suporta să stea în încăperea aceea întunecată, să mai vadă. S-au deschis geamuri, oameni au ieșit afară și cîțiva vecini speriați au încercat să afle de la el ce se întîmplase, el le indică locuința, și au pătruns înăuntru, au deschis geamurile și au chemat autoritățile. Se stabilă că doamna Vinea murise cu o oră și jumătate înainte, nu s-au putut determina cauzele, nici unde a fost în cele cîteva zile cît a lipsit întrucît se pare că nimeni n-o văzuse. Andrei, singurul care știa, păstră informația pentru el, nu avea încredere nici în familie, îi lăasă să comenteze la masă, să se întrebe, le ascultă explicațiile fără să zîmbească măcar. Liviu Dunca plecase precipitat la cîteva ore după ce s-a întors din excursie, cu primul tren.

Victorița află despre sinuciderea doamnei Vinea și despre plecarea lui din oraș, undeva, pe un șantier, ca despre niște lucruri străine, citite într-un ziar. Cu un ultim efort de voință reuși să și-l smulgă pe Vinea din minte, de vreme ce nu-l putea salva. „Era un om destul de slab“, a spus cuiva într-o doară, și slăbiciunea lui explica desăvîrșit de ce admisesese cu atîta ușurință concluziile anchetei, ba parcă le căutase chiar. Era de altfel foarte ocupată, își reafirmă prezența și autoritatea, ca fiecare să se convingă că ea a rămas neștirbită la

locul ei, apoi mai avea de împiedicat ca Mateescu să capete numirea deplină de director general, deși acesta se purta cu ea atent, deferent. Până la urmă reuși în manevrele ei și abil se folosi și de cazul Vinea, pe care încerca să-l justifice cu moderație.

· Iowa City, Sinaia, București
1968-1970